

STATISTISK TIDSKRIFT. 1863. Band 2. Bilaga.

FÖRHANDLINGAR och FÖRSLAG

RÖRANDE TILLVÅGABRINGANDET

AF EN

STATISTIK

ÖFVER

SVERIGES JORDBRUK.

STOCKHOLM, 1863.

P. A. NORSTEDT & SÖNER,
Kongl. Boktryckare.

INLEDNING

TILL

Statistisk tidskrift / utgiven av Kungl. Statistiska centralbyrån.
– Stockholm : Norstedt, 1860-1919.

H. 165, utg. 1919 utgör register till 1860-1913. – I Statistisk tidskrift årgångarna 1871-1913 publicerades *Sveriges officiella statistik i sammandrag* som första nummer.

Efter ett uppehåll 1914-1951 uppstod Statistiska tidskrift igen åren 1952-1984.

Efterföljare:

Journal of official statistics : JOS : an international quarterly / published by SCB, Statistics Sweden. – Stockholm : Statistics Sweden [Statistiska centralbyrån], 1985-.

Tidskriften finns från 1985 fritt tillgänglig i fulltext på internet.

Anmärkning: Vid digitalisering av Statistisk tidskrift, 1860-1913, har häftena med *Sveriges officiella statistik i sammandrag* och tre bilagor brutits ut ur sin årgång och behandlats som separata häften.

Förhandlingar och förslag rörande tillvägabringandet av en statistik över Sveriges jordbruk. – I: Statistisk tidskrift, Bd 2: bilaga.
Digitaliserad av Statistiska centralbyrån 2010.

urn:nbn:se:scb-st-1863_bd2_b

STATISTISK TIDSKRIFT. 1863. Band 2. Bilaga.

FÖRHANDLINGAR och FÖRSLAG

RÖRANDE TILLVÅGABRINGANDET

AF EN

STATISTIK

ÖFVER

SVERIGES JORDBRUK.

STOCKHOLM, 1863.

P. A. NORSTEDT & SÖNER,
Kongl. Boktryckare.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING.

Förslag af Kongl. Landtbruks-Akademien (med bilagan Litt. A. efter sidan 43)	sid. 1.
» af t. f. Chefen för Statistiska Central-Byrån (med bilagan Litt. B. efter sidan 43)	» 11.
Statistiska Beredningens beslut	sid. 9 och 42.
Af Kongl. Maj:t infordrade yttranden och förslag af Hushållnings-sällskapen och Kongl. Maj:ts Befallningshafvande:	
i Blekinge län	sid. 115.
» Calmar »	» 180.
» Christianstads »	» 157.
» Elfsborgs »	» 149.
» Gefleborgs »	» 176.
» Gotlands »	» 133.
» Göteborgs och Bohus »	» 141.
» Hallands »	» 135.
» Jemtlands »	» 221.
» Jönköpings »	» 49.
» Kopparbergs »	» 82.
» Kronobergs »	» 111.
» Malmöhus »	» 120.
» Norrbottens »	» 95.
» Skaraborgs »	» 87.
» Stockholms »	» 73.
» Södermanlands »	» 58.
» Upsala »	» 165.
» Wermlands »	» 124.
» Westerbottens »	» 46.
» Wester-Norrlands »	» 144.
» Westmanlands »	» 98.
» Örebro »	» 117.
» Östergötlands »	» 69.

Tryckfel:

Pagineringen å arket 16 bör rättas till 201—216.

Förhandlingar och förslag rörande tillvägabringandet af en Statistik öfver Sveriges jordbruk.

Sedan, under öfverläggning i Statistiska Beredningen rörande förändringar i formuläret för Kongl. Maj:ts Befallningshafvandes s. k. femårsberättelser, jemväl uppstått fråga, huruvida och på hvad sätt den länge närda önskan efter fullständigare statistiska bidrag till kunskapen om vårt lands *jordbruk* genom dessa berättelser skulle kunna tillfredsställas, uppdrog Beredningen den 13 Februari detta år åt sin ledamot Herr Nathhorst att härom inhemta Kongl. Landtbruks-Akademiens tankar. Inledning.

I följd häraf har till Kongl. Akademiens utlåtande af Herr Nathhorst blifvit framställd frågan: *vilka delar af jordbruksstatistiken böra ingå i Landshöfdingarnes femårsberättelser, och vilka äro af den natur, att de lämpligare kunna genom Hushållnings-sällskaperne samlas och meddelas?* Kongl. Akademien har under den 13 sistlidne April såsom sin egen mening meddelat det yttrande, som af dess Landtbruks- och Statistiska afdelningar afgifvits, så lydande:

Till Kongl. Landtbruks Akademien!

Till Landtbruks- och Statistiska Afdelningarnes utlåtande har Kongl. Akademien behagat remittera en af Herr Kongl. Sekreteraren J. Th. Nathhorst vid Kongl. Akademiens sammankomst i sistlidne Februari månad väckt, och af motionären sedermera skriftligen framställd fråga: *vilka delar af Jordbruksstatistiken böra ingå i Landshöfdingarnes femårsberättelser, och vilka äro af den natur, att de lämpligare kunna genom Hushållnings-sällskaperne samlas och meddelas?*

Kongl.
Lant-
bruks Aka-
demiens
förslag.

Afdelningarne, som tagit detta ämne under sorgfälligt öfvervägande, få nu, med remissens återställande, deröfver sig utlåta. Men dessförinnan, och ehuru vid flere tillfällen samt senast år 1854 i Kongl. Akademiens minne återkallats, hvilka bemödanden Landtbruks-Akademien tid efter annan ådagalagt för tillvägabringandet af en tillförlitlig Svensk Jordbruks-statistik, torde likväl vara lämpligt, att härom ånyo meddela en kort berättelse.

På Kongl. Maj:ts nådiga befallning ingaf Kongl. Akademien den 11 Oktober 1820 ett underdånigt förslag, huruledes Kongl. Maj:ts Befallningshafvandes femårsberättelser borde uppställas, med bifogande dervid af formulärer till tvenne tabeller, en för landet och en för städerna, hvilka städse borde berörde berättelser biläggas; hvarjemte Akademien samtidigt uppgaf en plan för åstadkommandet af en fullständig statistik öfver riket. Begge dessa underdåniga förslag blefvo derefter af Kongl. Maj:t gillade i nådiga brefven af den 17 April 1821 och den 21 Maj 1822. Utarbetandet af Riksstatistiken, som genom sistnämnde Kongl. bref anbefalldes, kom likväl sedermera att afstanna; hvaremot femårsberättelser, med dertill hörande tabeller, afgifvits från och med år 1822. Och hafva under den sedermera förflutna tiden några få förändringar i afseende på omförmälde tabeller egt rum, i thy att några rubriker uteslutits och andra i deras ställe tillkommit, hvilka förändringar likväl icke rubbat den af Kongl. Akademien uppgjorde och af Kongl. Maj:t nådigst gillade planen för besagde tabeller.

Uti nyssberörde 1820 års förslag uttalade Akademien den öfvertygelsen, att, då de ifrågaställdes berättelserne borde, bland annat, upptaga och redovisa alla de förhållanden, som under loppet af de fem åren varit förändring underkastade, äfvensom alla sådane omständigheter, till hvilkas beskrifvande erfordras en mera speciel lokalkännedom, så vore Landshöfdingarne genom sina underlydande tjenstemän, genom Hushållnings-sällskaperna, genom Taxerings-komitéerna m. fl. samt genom egen sanlad erfarenhet lättast i tillfälle att förskaffa sig de härför behöflige upplysningar. Akademien tillade dock, att den fullkomlighet, som vore så önskvärd, likväl på detta sätt icke genast kunde vinnas, enär denna måste beredas genom ytterligare samlingar från landets minsta underafdelningar, socknarne, och ändock svårigen kunde uppnås, om icke efter längre tids erfarenhet och fortsatta bemödanden att nalkas det föresatta målet.

Det säger sig sjelf, att de upplysningar om jordbrukets tillstånd och utveckling, som i femårsberättelserne borde meddelas och i de dervid fogade tabellerna intagas, så vidt desamma i siffror kunde uttryckas, snarare skulle vilseleda än vägleda omdömet om landtbrukets verkliga ställning, derest de icke voro stödda på primäruppgifter, åt hvilka förtroende kunde skänkas; och lika klart är, att om Kongl. Maj:ts Befallningshafvande, för dessa upplysningars insamling, icke hade att anlita och påräkna annat biträde, än från den med mångfaldiga

andra bestyr öfverhopade kronobetjeningen, åt hvilka landtman-
 nen dessutom icke gerna anförtror sin enskilda ställning, så
 skulle påtagligen de i tabellerne förekommande, för Jordbruks-
 statistiken så viktiga frågorna om utsäde, skörd och antal un-
 derhållna kreatur, — flere andra att förtiga, — endast på höft
 kunna besvaras. Erfarenheten ådagalade emellertid, att de i
 tabellerne befintlige sifferuppgifter meddelades af kronobetjening-
 en, hvilket var helt naturligt i en tid, då dels Hushållnings-
 sällskaper icke ens funnos i flere af rikets län, dels intresset för
 dessa institutioners angelägenheter och för det statistiska vetan-
 det i allmänhet var föga utbildadt; och följden häraf blef den
 under sådane förhållanden oundvikliga, nemligen att granskaren
 af oftanämde tabeller allt mer och mer fann, det föga tillit
 till dem kunde fästas just i de ämnen, som voro mest makt-
 påliggande att få tillförlitlig kännedom om.

Kgl. Landt-
 bruks-Aka-
 demiens
 förslag.

Landtbruks-Akademien, hvars pligt det var, att åt denna
 del af den allmänna statistiken egna synnerlig uppmärksamhet,
 trodde sig nu komma målet närmare, om Hushållnings-sällska-
 pernes medverkan anlätades, och Akademien aflät derför den 30
 Juni 1840 ett cirkulär till samtliga dessa sällskaper, med begä-
 ran om insändande af mera fullständiga årsberättelser under 14
 särskilda rubriker. Men hvarken detta cirkulär, eller det som
 tvenne år senare i samma ämne utfärdades, medförde annat
 resultat, än att några spridda och på det hela otillfredsställande
 berättelser af större omfattning till Akademien inkommo.

Påföljande året, eller den 13 Maj 1843, afsände Akademien
 ett nytt cirkulär, denna gången till Kongl. Majts Befallnings-
 hafvande i länen, åtföljdt af ett betänkande utaf Akademiens
 Statistiska afdelning samt formulär, i tabellform, för uppgifter-
 nes anteckning, med anmodan till Kongl. Majts Befallningshaf-
 vande att, genom Hushållnings-sällskaperna, söka tillvägabrunga
 de önskade upplysningarnes meddelande. Och förklarades i
 nämnde betänkande, att, då de ifrågasatte uppgifterne med er-
 forderlig tillförlitlighet *endast* kunde erhållas af landets jordbru-
 kande innevånare sjelfve, hvilka bäst kände och närmast voro i
 tillfälle att dem meddela, så borde de, hvad ock tabellformu-
 läret utvisa, socknevis insamlas. Äfven denna gången miss-
 lyckades emellertid Akademiens bemödande att förskaffa sig för-
 troendevärda materialier för en Jordbruks-statistiks uppgörande,
 enär allenast från några få län socknetabeller inkommo: samt
 äfven dessa voro af särdeles ofullständig och ofta otillförlitlig
 beskaffenhet.

Den erfarenhet, som sålunda vunnits, lemnade ej ringaste förhoppning derom, att förnyade framställningar i detta ämne från Akademiens sida till Kongl. Maj:ts Befallningshafvande och Hushållnings-sällskaperne skulle leda till det åsyftade målets uppnående. Frågan upptogs emellertid ånyo till pröfning år 1854, i anledning af den uppsats om Jordbruks-statistikens betydelse och dess närvarande tillstånd i Sverige, som en af Akademiens ledamöter till henne då inlemnadt, hvarvid Förvaltnings-komitén, till hvars yttrande denna uppsats remitterades, tillstyrkte Akademien hos Kongl. Maj:t i underdånighet hemställa, huruvida Kongl. Maj:t kunde finna tjenligt och ändamålsenligt, att genom nådiga skrivelser till Sina Befallningshafvande och till samtliga Hushållnings-sällskaper uppmana dem, att hvar för sig eller i samverkan söka ställa i verket insamlande af så tillförlitliga upplysningar som möjligt i de respektive orterne uti ämnen, hvilka höra till elementerne af en Jordbruks-statistik, samt att inom bestämd tid insända de insamlade upplysningarne till Chefen för Civil-Departementet, hvarifrån de, allt efter som de inkommo, skulle aflemnas till Landtbruks-Akademien, med befallning att i dess Statistiska afdelning bearbetas och ordnas, att utgöra en Riks-Jordbruks-statistik för det tidskifte upplysningarne afsågo. Denna Förvaltnings-Komiténs framställning lemnades likväl utan afseende vid ärendets föredragning i Akademiens sammankomst den 12 Maj 1854.

Efter denna redogörelse för hvad uti ifrågavarande ämne af Kongl. Akademien blifvit åtgjordt, öfvergå Afdelningarne nu till yttrande om Herr Nathhorsts ofvannämnde motion.

Det är obestriddligt, och ett glädjande tidstecken, att intresset och värmen för statistiskt vetande i allmänhet under de senare åren stigit icke obetydligt, äfven i Sverige, hvarföre ock behovet af ett Statistiskt Embetsverk jemväl härstädes gjort sig gällande och blifvit tillfredsstäldt; och det kan lika litet nekas, att, hvad specielt Jordbruks-statistiken beträffar, önsknin-garne om en på tillförlitliga grundvalar stödd kännedom om våra landtbruksförhållanden i stort, och lågen att meddela de härför erforderlige upplysningar, visat sig i många orter, om än icke ännu öfver allt i riket, ganska framstående. Bevisen här-för ligga ej mindre i de faktiska uppgifter om jordbruket och en mängd andra förhållanden, som utan särdeles svårighet varit att inheimta vid jernvägs-undersökningar och af Jernvägs-komi-téerna under nyss tilländalupna decennium, än äfven, och ännu mer, i de upplysningar i samma riktning, som den nuvarande

Finans-Komitén nyligen från orterne begärt och erhållit. Det vill således synas, som skulle med någorlunda godt hopp om framgång den bana nu kunna beträdas, från hvilken man för 20 eller 30 år sedan skyggade tillbaka, under förmodan att påträffa allenast motvilja eller liknöjdhet.

Kgl. Landt-
bruks-Aka-
demiens
förslag.

Om derföre den tidpunkt nu må anses vara inne, då försök bör göras, att från kommunerne sjelfve få tillförlitliga uppgifter till grundval för Jordbruks-statistiken, bör likväl tillses, å ena sidan att insamlandet af dessa primär-uppgifter kommer att ske på ett sätt, som inger förtroende både hos landtmännen och de personer, hvilka sedermera skola granska och ordna de från orterne inkomne handlingar i detta ämne, och å andra sidan, att just för möjligheten att erhålla hvad man önskar, eller fullt trovärdiga upplysningar, frågorna, som skola besvaras, blifva uppställda med sådan klarhet och tydlighet, att intet missförstånd om meningen kan ega rum, ej innefatta andra spörsmål än sådane, som af en hvar landtbrukare utan svårighet och tidsutdrägt må kunna besvaras, samt slutligen afse allenast de för jordbrukets ställning och utveckling i rikets alla provinser mest maktpåliggande förhållanden.

I enlighet med dessa åsikter hafva Afdelningarne föreställt sig, att åt Hushållnings-sällskaperna borde uppdragas bestyret med anskaffandet af primär-uppgifterne från kommunerne inom distriktet; att lämpligaste sättet för dessas insamling vore bildandet af en komité för hvarje socken och stad i riket; att Komité-Ordförande, jemte en suppleant för denne, borde genom vederbörande sällskap utses, men komiténs öfrige ledamöter deremot väljas på sockenstämma eller allmän rådstufva; samt att alla frågor, om hvilka upplysningar önskades, borde under bestämda rubriker upptagas i tabellform.

Vidare äro Afdelningarne af den tanken, att till underlätande af det i allt fall vidlyftiga arbetet, rubriker och kolumner till nyssnämnde socken- och stadstabeller borde tryckas eller lithografieras, så att vederbörande endast hade att ifylla de särskilda kolumnerna; att Hradsskrifvaren i orten eller den tjänsteman i stad, som förer räkenskaperne angående stadsjorden, först borde i tabellerne införa hvarje inom socken- eller stadskommunens område befintligt hemmans, hemmansdels eller sjelfständig lägenhets namn och natur af kronoskatte, frälse m. fl.; derefter det oförmedlade och förmedlade hemmantalet; vidare de under hemmanet m. m. inbegripne torp och lägenheter äfvensom backstugor med högst $\frac{1}{2}$ tunnlands jordområde, samt

slutligen diverse andra lägenheter, verk och inrättningar; hvar-
efter nyssbemälda tjenstemän skulle tillställa vederbörande
Komité-Ordförande de sålunda till de 6 första kolumnerna
ifyllda tabellerne.

I afscende åter på kontrollen öfver tillförlitligheten af de
uppgifter, som sedermera genom komitéernas åtgörande i tabel-
lerne skulle meddelas, hafva Afdelningarne visserligen ej förbi-
sett behovet af dessa primär-uppgifters tillbörliga granskning,
men ock funnit, att i de allra flesta fall en sådan granskning
svårigen skulle kunna anställas annorstädes, än inom vederbö-
rande kommun, enär ensamt i denna fullständig kännedom om
ortens speciela landtbruksförhållanden kan vara att påräkna.
Frågan inskränker sig då dertill, huruvida lämpligt vore, att
underkasta komité-tabellerna direkt kontroll af någon annan
myndighet inom kommunen? Men då detta skulle innebära
ett på förhand uttaladt misstroende till komitéernas nit och
förmåga att fullgöra sitt uppdrag, samt förthy snarare motverka
än underhjelpa utförandet af ett kommunalvärf, som städse
torde blifva anförtrödt åt redbara och sanningsälskande män,
hafva afdelningarne funnit sig icke kunna föreslå en dylik åtgärd.
Deremot och då det är att hoppas, att det allmänna
intresset för meddelandet af tillförlitliga upplysningar uti före-
varande ämne skall stiga i samma mån folket lär sig inse
vigten och betydelsen af en på de verkliga förhållandena grundad
Jordbruks-statistik, hafva Afdelningarne ansett lämpligt att,
sedan tabellernes ifyllande hos vederbörande komitéer afslutats,
desamma under någon kortare tid böra blifva inom de respektive
kommunerna tillgängliga för granskning af en hvar, som
sådant åstundar. Hvarförutan Afdelningarne, som funnit ett
särskildt utskott inom hvarje Hushållnings-sällskap böra bildas
för frågans ytterligare handläggning, sedan densamma af komi-
téerna inom distriktet blifvit förberedd, trott sig böra föreslå,
att den slutliga granskningen af de i kommunerna uppgjorde
tabellerne borde åt nämnde utskott uppdragas.

Enligt Afdelningarnes åsigt skulle vidare ett exemplar af
komité-tabellerna tillställas Pastor i vederbörande församling,
att bland kyrkans handlingar förvaras, samt i nyssnämnde sär-
skilda utskott upprättas sammandrag af socken- och stadstabel-
lerne för distriktet, hvarefter ett exemplar af berörde samman-
drag borde tillställas Kongl. Maj:ts Befallningshafvande i länet,
att såsom bilaga åtfölja dess femårsberättelse, samt ett annat
exemplar Kongl. Landtbruks-Akademien att derstädes, i sam-

manhang med de likartade uppgifterne från öfrige Hushållnings-
sällskaperna i riket, vidare bearbetas.

Kgl. Landt-
bruks-Aka-
demiens
förslag.

Efter angifvande af dessa åsigter, och motiverne därför, få
Afdelningarne, i anledning af Herr Nathhorsts motion, till Kongl.
Akademiens bepröfvande framställa följande

Förslag.

För meddelande af tillförlitliga uppgifter om jordbrukets
tillstånd och utveckling bildas hvart femte år, på efterföljande
sätt, en komité i hvarje socken och stad.

A) *Socken-komité.* Genom Hushållnings-sällskapet för di-
striktet utses, inom eller utom sällskapet, en person för hvarje
socken till komiténs ordförande, jemte en suppleant för denne;
dock kan detta uppdrag lemnas åt samma person för flere sock-
nar. Derefter väljas på Walborgsmesso-sockenstämman det
sista året under femårsperioden minst 2 ledamöter, men jemväl
flere, om socknens vidsträckthet eller andra omständigheter
dertill föranleda, hvilket antal socknemännen sjelfve, före va-
let, bestämma. Börande desse ledamöter utses helst från olika
trakter inom socknen.

B) *Stads-komité.* Ordförande och dennes suppleant utses
af Hushållnings-sällskapet. Valet af 2 eller flere ledamöter,
hvilka till minst halfva antalet böra utgöras af personer, som
sjelfve innehafva och bruka stadsjord, sker på allmän Rådstufva
eller med iakttagande af det sätt, som eljest kan vara antaget
vid utseende af ombud för stad.

Komité eger rättighet, om den så nödigt finner, att med
sig förena sakkunnige personer i orten.

Hushållnings-sällskapet fogar anstalt, att sedan tillräckligt
antal tabeller, upprättade i enlighet med bilagde fomulär (Litt. A),
blifvit till rubriker och kolumner tryckte eller lithografierade,
erforderlige exemplar deraf varda vederbörande Häradsskrifvare
samt de tjenstemän i städerna, hvilka föra räkenskaperne rörande
stadsjorden, tillställde, hvarefter bemälde tjenstemän åligger att,
i öfverensstämmelse med hos dem befintlige offentliga handlin-
gar, för hvarje socken och stad behörigen ifylla tabellernas 6
första kolumner, samt dessa handlingar derefter till ordförandena
i vederbörande socken- och stads-komitéer öfverlemnna.

Efter det komité för hvarje särskildt hemman m. m. för-
skaffat sig så tillförlitliga underrättelser, som möjligt, ifyllas
kolumnerne 7—64. Börande härvid, hvad stads-komitéerne
beträffar, iakttagas, att arealen, enligt kolumnerne 7—9, upp-

gifves efter de beräkningar, som finnas angifna å Ingeniören G. Ljunggrens öfver städerna och deras jord upprättade kartor, derest nemligen icke, vare sig genom i laga ordning skedd af-söndring eller åtkomst af någon lägenhet, arealen af stadsjorden, sedan berörde kartor utgåfvos, undergått förändring, hvilken i sådant fall bör å stadstabellen angifvas.

Tabellerne skola derefter finnas att tillgå för genomseende å uppgifvet ställe inom socknen eller staden under 14 dagar från derom i kyrkan uppläst kungörelse.

Sedan de rättelser blifvit verkställda, hvartill komitén anser gjorda anmärkningar böra föranleda, summeras kolumnerne och underskrifves tabellen af komiténs ledamöter, hvarefter densamma tillställles Hushållnings-sällskapet. Dock bör ett exemplar af tabellen utaf komiténs ordförande lemnas till Pastor i församlingen, att bland kyrkans handlingar förvaras.

Under tiden bör Hushållnings-sällskapet för ifrågavarande ämnes behandling utse ett särskildt utskott af minst 5 personer, under ordförandeskap af sällskapets Ordförande, och i hvilket antingen Förste Landtmätaren eller annan erfaren Landtmätare i länet bör vara en af ledamöterna. I mån som handlingarne från komitéerna blifva tillgänglige, underkastas dessa granskning af nämnde särskilda utskott, hvarvid, hvad arealen beträffar, de i Provins-Landtmäteri-Kontoret eller eljest befintlige kartor, åt hvilka vitsord anses kunna lemnas, begagnas för nödiga rättelsers tillvägabringande. Framställas i utskottet anmärkningar i ett eller annat hänseende af beskaffenhet, att förklaring från orten finnes vara erforderlig, eger utskottets ordförande att härom med vederbörande komité-ordförande brevexla. Sedan tabellerne derefter i utskottet undergått slutlig granskning, upprättar utskottet af dem ett sammandrag, innefattande slutsummorna för hvarje socken och stad, hvarefter en bestyrkt afskrift af detta sammandrag tillställles Kongl. Maj:ts Befallningshafvande i länet, och en dylik afskrift insändes till Kongl. Landtbruks-Akademien. Skulle ofvannämnde förslag af Kongl. Akademien gillas, derefter vinna Kongl. Maj:ts nådiga bifall och genom aflåtande nådiga Cirkulärer till Kongl. Maj:ts Befallningshafvande och samtliga Hushållnings-sällskaperna i riket till verkställighet anbefallas, blefve deraf en följd, att de delar af Jordbruks-statistiken, hvilka i tabellen till berörde förslag icke afses, fortfarande borde, i enlighet med derom redan gifne eller framdeles utkommande nådiga föreskrifter, i Kongl. Maj:ts Befallningshafvandes femårsberättelser, med dertill hörande tabeller, behandlas och upptagas.

Slutligen hafva Afdelningarne ansett sig böra fästa Kongl. Kgl. Landtbruks-Akademien förelag. Akademiens uppmärksamhet derpå, att då upprättandet af de föreslagne socken- och stadstabellerne, jemte dessas granskning och sammandragning i Hushållnings-sällskapernes särskilda utskott, otvifvelaktigt kommer att medtaga betydlig tid och erfordra särdeles mycken omtanka hos de personer, hvilka erhålla och åtaga sig uppdraget att af rent nit för det allmänna bästa använda krafter och förmåga på detta, för fäderneslandet viktiga, ärendes behöriga utredning; så bör, i Afdelningarnes tanka, destomindre ifrågasättas, att den här ofvan föreslagne methoden för vinnande af statistiska upplysningar rörande jordbruket redan i år borde tillämpas, som kommunerne helt nyligen aflemnat till stor del enahanda uppgifter, som de nu ifrågaställde, till Finans-Komitén, derföre sannolikt med mindre välvilja skulle mottaga underrättelsen, att ett dylikt arbete genast ånyo af dem förväntades, och lika sannolikt, i sådan händelse, allmänneligen komme att åberopa, hvad de i detta ämne hos bemälda komité redan anført. Afdelningarne hålla således före, att ofvanberörda nya method, om den eljest varder godkänd, icke bör bringas till verkställighet tidigare, än att resultaterne af dess tillämpning må blifva första gången synliga i de berättelser, som Kongl. Maj:ts Befallningshafvande komma att afgifva för de 5 åren 1861—1865; och det är förutsättningen, att nämnde anstånd med methodens användande af Kongl. Maj:t i nåder skall komma att gillas, som föranledt Afdelningarne att i formuläret till socken- och stadstabellerne icke utsätta, hvarken de nu gällande eller de nya yt- och rymdmåtten, eftersom det är att förmoda och hoppas, att allmänheten under tiden skall blifva mera förtrogen med de nya måttsystemen. Stockholm den 4 April 1861.

Under tiden hade öfverläggningarne i Statistiska Beredningen rörande förändradt formulär för Läns-styrelsernes femårsberättelser i öfrigt ledt bland annat till den åsigt, att den år 1821 föreskrifna formen af blott 2:ne tabeller, *en* för landsbygden och *en* för städerna, vore mindre lämplig, och att i stället åt hvarje ämne, som för tabellarisk framställning vore egnadt, borde i allmänhet afses särskild tabell.

I följd häraf hade sålunda af Beredningen antagits, att redogörelsen för *hemmantal* och *hemmansnatur* m. m. dithörande borde lemnas i en särskild tabell egnad åt kameralförhållanden;

Statistiska Beredningens beslut i vissa delar rörande formulär för Läns-styrelsernas femårsberättelser.

Statistiska
Beredningens
bestur i vissa
delar rörande
formulär
för Läns-
styrelser-
nas femårs-
berättelser.

specifikationen af *industriela anläggningar* af alla slag i en annan, som omfattade dithörande ämnen, och att, då nu brukliga tabellformulärets rubrik »*Statsbidrag*» sammanförde både egentliga statsbidrag och kommunal-afgifter, begge slagen ofullständigt specificerade, och de senare blott på grund af en uppskattning, som vore allt för subjectif, för att förtjena namn af statistisk redogörelse, någon särskild detaljerad tabell häröfver f. n. ej borde föreskrifvas, men kommunal-afgifterna, i den mån säkra källor för deras belopp kunde beredas, åtminstone t. v. lämpligast upptagas i sammanhang med redogörelsen för de ämnen, som dessa afgifter hade till föremål.

Oafsedt den större eller mindre omfattning, som i öfrigt komme att gifvas åt jordbruks-statistiken, hade Beredningen ock antagit, att en sådan uppställning, som i nuvarande tabellformulär förekommer, med *utsäde* och *afkastning* specificerade efter hemmanens *kamerala natur*, ej borde vidare ifrågakomma.

Om än af lätt insedde skäl de föreskrifter om en förändrad uppställning af Läns-styrelsernas femårsberättelser, hvilka nu kunde komma att meddelas, i många fall måste blifva omöjliga att fullständigt tillämpa på den redan förflutna femårsperioden 1856—1860, var dock deraf icke någon oundgänglig följd, att formen för berättelsen om denna period måste oförändrad bibehållas; tvertom syntes en förändring i flera fall redan nu ej blott verkställbar, utan påkallad af här ofvan anförde och flera andra skäl.

Hvad särskildt beträffar *jordbruks-statistiken*, framställde sig för Beredningen å ena sidan önskan, att åt denna med det första måtte kunna beredas ett sjelfständigt rum bland »*Bidragen till Sveriges officiella Statistik*», och å den andra de svårigheter, som måste undanrödjas, innan en sådan önskan kan blifva verklighet. Då nu Kongl. Landtbruks-Akademiens förslag utgår från den obestriddligt riktiga förutsättningen, att de hufvudsakligaste uppgifterna till jordbruks-statistiken kunna tillfredsställande erhållas *endast genom Hushållnings-sällskaperna*, och Kongl. Akademien derjemte ansett utförandet af dess förslag i detta hänseende ej böra ifrågakomma förr än år 1865, men Beredningen icke fann lämpligt, att detta ämne helt och hållet uteslötes ur Läns-styrelsernas femårsberättelser för 1856—1860, så syntes det ändamålsenligast, att göra frågan om tillvägbringandet af en fullständigare Statistik öfver Svenska jordbruket till föremål för särskild öfverläggning och framställning, men att oberoende af den plan för jordbruks-statistikens fram-

tida bearbetning, som häraf blefve en följd, dock *interimistiskt* föreslå vissa dithörande ämnens upptagande i femårsberättelsen för sistnämnde år, hufvudsakligen blott med den förändring i formen för dessas tabellariska framställning, som blef en följd af de här ofvan anförde åsikter om det hittills begagnade tabell-formulärets mindre lämplighet.

Statistiska Beredningens beslut i vissa delar rörande formulär för Länsstyrelsernas femårsberättelser.

I öfverensstämmelse härmed har jemväl förslag till förändradt formulär för Konungens Befallningshafvandes femårsberättelser den 29 sistlidne Juni afgifvits till Herr Stats-Rådet och Chefen för Civil-Departementet, hvilken låtit detsamma till samtliga vederbörande tryckt utdelas, för att bereda dem tillfälle att sina yttranden deröfver meddelas.

För Statistiska Beredningens särskilda öfverläggningar rörande *jordbruks-statistiken* blef sedermera nödigt, att gifva större utveckling åt de åsikter och förslag, som i detta ämne blifvit framställda i sammanhang med frågan om formuläret för Länsstyrelsernas femårsberättelser, och i sådant syfte har till Beredningens protokoll afgifvits följande:

Statistiska Beredningens särskilda öfverläggningar rörande jordbruks-statistiken.

Yttrande och förslag af Herr Berg.

Frågan om tillvägagångsättet af en *jordbruks-statistik* kan i min tanke aldrig tillfredsställande lösas, förr än man gjort sig reda för hvad *ändamål* man dermed kan och vill vinna, och hvilka *utvägar* eller *medel*, man för sådant ändamål kan hafva till sitt förfogande. *Sättet* eller *metoden* för utförandet blir sedan till stor del en sjelfskrifven följd.

Herr Bergs yttrande och förslag rörande jordbruks-statistiken.

Methoderna för jordbruks-statistik synas mig lämpligen kunna delas i 2-ne hufvudklasser, af hvilka den ena skulle kunna benämnas den *omedelbara* eller *direkta*, den andra åter den *medelbara* eller *indirekta*.

Frågan om jordbruks-statistiken i allmänhet.

Den förra metoden utgår från den förutsättning, att man blott skulle behöfva på jordbrukaren *omedelbart* ställa frågor, för att af honom erhålla tillfredsställande svar, blott sammanföra dessa svar till ett helt, för att vinna ett tillfredsställande slutresultat. Här blir sålunda hufvudföremålet för metoden det, att inom en lämplig kortare tid kunna gifva *samtliga* jordbrukare del af frågorna och från dem insamla svaren, — vare sig att detta skulle ske genom blott muntligt meddelande eller genom tryckta formulärblanketter eller genom båda delarne.

Den senare eller indirekta metoden utgår åter från den förutsättning, att, äfven om svårigheterna af ett omedelbart med-

Herr Berg,
yttrande
och förslag.

delande af frågor till hvarje jordbrukare skulle kunna besegras, de sålunda erhållna svaren dock till allt för stort antal blefve otillfredsställande. Med detta antagande blir sålunda hufvudföremålet för methoden att utfinna medel, hvarigenom förfaringssättet i större eller mindre grad må kunna kontrollera sig sjelf, eller nödig kontroll vinnas medelst nitiske och sakkunnige personers deltagande och biträde vid utförandet, så att man till och med i större eller mindre utsträckning skulle kunna göra sig oberoende af producenternes egna uppgifter, och ersätta dessa genom af sakkunnige personer verkställd samvetsgrann uppskattning.

Så vidt jag känner, har man ingenstades ännu bearbetat jordbruks-statistiken på det omedelbara eller direkta sätt, att man blott tillställt samtliga landets jordbrukare frågor att besvara, samt sedan utan vidare betänkande och kontroller sammanräknat de erhållna uppgifterna. Tvertom synes man öfverallt, der statistiska undersökningar för detta ändamål skett, dels redan hafva varit i besittning af det medel till kontroll, som erbjudes af en s. k. *kadaster*, dels hafva grundat hoppet om framgång på den medelbara eller indirekta methodens användande i öfrigt, medelst biträde af Stats- eller Kommunalmyndigheterna, Hushållningssällskaper och andra föreningar i orterna, samt enskilde, nitiske, sakkunnige och iuflytelserike jordbrukare.

Ett *kadasterkarterverk* med tillhörande jordematrikel, hvilket alltid angifver åtminstone *minimum* af den areal, för hvilken uppgifter böra ingå, är i detta hänseende vida mer än en blott kontroll, ty det innehåller i sjelfva verket den för jordbruksstatistiken viktigaste upplysningen, eller svaret på frågan: *hur stor del af jorden, som gjorts brukbar*. Om en längre tid förflutit, sedan uppmätningen för en ort afslutades, behöfvas visserligen rättelser för senare tinade förändringar, men kadastern blifver dock alltid härvid en värdefull *utgångspunkt*, och der kadastern undergår en oafbruten s. k. *renovation*, kan dess senaste resultat så mycket säkrare läggas till grund för jordbruksstatistiken. På de internationela statistiska kongresserna har man ock varit ense derom, att svaret på ofvannämnde fråga är det *första*, som bör eftersträfvast, att det utgör ett hufvudvilkor för att åt jordbruks-statistikens öfriga uppgifter kunna tillerkänna ett verkligt värde.

I större eller mindre grad grundar sig jemväl bearbetningen af jordbruks-statistiken i Holland, Belgien, Frankrike, Konungariket Sachsen, Würtemberg, Bayern, Skottland och Irland på

den kunskap man i dessa länder eger om den odlade jordens areal, i följd af den tillgång man der har dels till fullständiga kadasterverk, dels till andra upplysande kartor med beskrifningar och jordematriklar. Herr Bergs
yttrande
och förslag.

I sammanhang härmed torde följande förhållande ej böra lemnas utan uppmärksamhet. Chefen för Statistiska Central-Byrån i Preussen, Dr Engel, hade i Mars månad 1861 afgifvit ett förslag att, i sammanhang med årets blifvande folkräkning den 31 December, jemväl rörande jordbruket infordra bland annat uppgifter om jordegendomens *areal*, dennas fördelning mellan åker, äng, trädgård, betesmark o. s. v., samt *arealen* af den åker, som *ärligen* upptages för odling af hvarje hufvudsakligt sädesslag, och af den som ligger i träde. Den inom Preussens folkrepresentation väckta frågan om utförandet af en kadaster var ännu oafgjord, då detta förslag afgafs. Men, sedan kadas-terns verkställande under tiden blifvit besluten, ansåg Statistiska Central-Kommissionen, vid pröfning af förslaget under sistlidne Maj månad, det icke vara ändamålsenligt och möjligen kunna blifva missledande att för närvarande och tills vidare framställa ofvannämnde frågor, utan att man hellre borde invänta den säkra utgångspunkt, som af kadastern framdeles komme att beredas, hvadan alltså i sammanhang med den nu ifrågavarande folkräkningen endast borde begäras de förr vanliga uppgifterna om kreatursantalet.

Kunskapen om arealen är dock långt ifrån tillräcklig för tillvägabringandet af en god jordbruks-statistik.

Ingen annan gren af produktions-statistiken företer nemligen med denna jämförliga svårigheter för att komma till ett tillförlitligt, ja ens approximativt riktigt resultat. Det gifves ingen näringsgren, som har ett med jordbruket jämförligt stort antal producenter i allmänhet, ingen der den svårast kontrollerbara produktionen till egen förbrukning är så stor. Att med frågor räcka alla dessa producenter, helst der jordegendomen är mycket delad eller befolkningen mycket gles, är redan en lätt insedd svårighet. Härtill kommer den ännu större att från dem erhålla antagliga svar, äfven om frågorna begränsats till ett ringa antal och den enklaste form, samt framstälts med alla möjliga förtydliganden. Sådant är en oundgänglig följd deraf, att jordbrukarne befinna sig i den största mångfald af gradationer i afseende på ej blott kunskapen om sin produktions verkliga belopp, utan ock förmågan eller hågen att derom lemna någon värdefull upplysning.

Herr Bergs
yttrande
och förslag.

Man må välja hvilken tidpunkt på året som helst för uppgifternas infordrande, man må i afseende på de *quantitativa* upplysningar som äskas inskränka sig till ett högst ringa antal, alltid måste man dock vara beredd på att af producenterne sjelfve erhålla, om ej flertalet, åtminstone en stor del svar icke uti tal, som grundats på friskt minne af förhållandet, än mindre på föregången bokföring, utan som i sjelfva verket bestå endast af gissningar, öfverslag och uppskattningar, i hvilka spelrummet för uppsåtliga eller ouppsåtliga fel är allt för stort, derest sådant ej genom undersökningsmetoden, så vidt möjligt, förebygges. Vill man undvika dessa fel derigenom, att man lemna å sido alla frågor om *quantitet*, och mera uteslutande fäster sig vid det blott *qualitativa*, som onekligen äfven för kunskapen om landtbruket har sin stora vikt, löper man dock föga mindre fara i afseende på tillförlitligheten, och det resultat man vunnit kan aldrig blifva *statistik*, på sin höjd ett mer eller mindre användbart bidrag till landbrukets *historia*, hvilket på annan väg måhända mycket lättare kunnat ernås.

Det vore ett misstag, om man föreställde sig, att landtbruks-statistikens tillvägabringande i sammanhang med census eller allmän folkräkning, såsom t. ex. i Belgien, Frankrike och Konungariket Sachsen egt rum, vore hänförligt till den här ofvan s. k. omedelbara eller direkta metoden. Tvertom har man vid dessa undersökningars utförande, utom de särskilda för ändamålet bestämda ofta betydliga statsanslagen, ej blott haft att påräkna det kraftigaste biträde af de lokala, administrativa Stats- och Kommunal-myndigheterna, utan derjemte anlitat och erhållit det värdefulla stödet af det nit och den sakkunskap, som erbjudits inom talrika Landtbruks-sällskaper och särskilda Statistiska föreningar. Ju mera landet är odladt och ju tätare dess befolkning, ju mer det eger en utbildad, kraftig och tillräcklig lokal-administration, och ju talrikare de nyssnämnda sällskaperna med sina utgreningar inom kommunerne, desto lättare, säkrare och mindre betungande blir ock det biträde, som af hvar och en påkallas. Exempelvis torde böra anföras, att inom Holland finnas Provinsial-Landthushållnings-Sällskaper, som räkna öfver 6000 medlemmar, och der, likasom i Belgien, Frankrike och snart nog i flertalet Europeiska stater, är dessutom ett nät af Statistiska lokalkommissioner utbreddt öfver hela landet. Som bekant utföres i Skottland jordbruks-statistiken af der befintliga Highland and Agricultural-Society genom frivilligt åtagande af jordegarne och jordbrukarne sjelfve, under det på Irland

dess talrika polismakt, Constabulary force, visserligen dertill är hufvudsakligt använd under omedelbar ledning af Chefen för det statistiska embetsverket, Registrar-General, men dock i vissa delar med ett väsentligt biträde af kommunala myndigheter (Poor-Law-Unions med dessas underafdelningar). I flera af ofvan anförde länder användes till och med, oaktadt alla de hjälpmedel, öfver hvilka man kan förfoga, den indirekta methoden i sådan utsträckning, att man i vissa hufvudsakliga delar, såsom t. ex. årliga afkastningens hela belopp, icke ens framställer direkta frågor, utan åtnöjer sig med uppskattningar eller öfverslag och beräkningar.

Herr Bergs
yttrande
och förslag.

Detta sammanhänger ock på det närmaste med det *ändamål*, som man velat vinna. Man kan nemligen i detta hänseende åt jordbruks-statistiken gifva 2 olika syften, det ena: att tidtals lemna statistiska bidrag till *historien* om jordbrukets och dess binäringars ståndpunkt och utveckling, det andra: att så skyndsamt som möjligt bereda Regering och folk kännedom om hufvudsakliga beloppet af *årets skörd* och kreaturstillgången m. m. Båda dessa syften kunna ock i viss mån förenas, och en sådan förening, der den kan tillvägabringas, har onekligen stora företräden. De statistiska undersökningar rörande jordbruket, hvilka t. ex. i Frankrike och Belgien hvar 5:te eller 10:de år blifvit anställda, vanligen i samband med allmän folkräkning, eller s. k. census, och sedermera efter flera års förlopp i digra volumer offentliggjorts, torde med skäl kunna räknas till det förra slaget, då deremot t. ex. Skottlands och Irlands redogörelser för jordbruket uttryckligen och i främsta rummet afse det senare ändamålet. Men i Frankrike t. ex. infordras numera jemväl från de minsta administrativa områden *hvertenda år* ganska detaljerade uppgifter i jordbruks-statistiken, ehuru blott en ringa del af detta material sedermera framträder i formen af statistisk redogörelse. Sverige är ej heller främmande för detta dubbla syftemål, ty mer än ett halft århundrade hafva, som bekant, både årliga och qvinquennala uppgifter här varit anbefallde.

Det är lätt att inse, huru syftemål och method för jordbruks-statistiken med hvarandra stå i det närmaste samband. Ett skyndsamt ernående af hufvudsakliga resultatet *för året* är i reglen oförenligt med talrika detaljuppgifter och knappast möjligt genom annan method än den indirekta, som nöjer sig med uppskattning i vissa delar. Skottlands och Irlands årsredogörelser öfver *skördebelloppen*, märkvärdiga äfven derföre att de offent-

Herr Bergs
yttrande
och förslag.

liggöras antingen vid slutet af samma eller i början af nästa år, bestå sålunda af blott uppskattnings- eller öfverslagsvis, genom beräkning af vissa data, vunna tal. Hollands m. fl. andra länders årliga qvantitativa uppgifter i samma ämnen höra ock otvifvelaktigt till samma slag.

Åt en undersökning, som företages blott med längre mellan-
lantider af 5—10 år, kan lättare gifvas en större utförlighet i detaljer, helst denna i sjelfva verket måste hafva till hufvudsakligt ändamål en *skildring* af framsteg gjorda under mellanliggande tiderymd, och de absoluta tal, som skola angifva förhållandet vid *den* tidpunkt, då en sådan undersökning företogs, hafva sitt hufvudsakliga värde såsom medel för jemförelser med de tal, som vid *andra* tidpunkter efter *samma* plan insamlats. Att vid slutet af en 5- eller 10-års period fordra uppgifter i *absoluta* tal rörande förhållanden under *hvar* och *ett* af periodens särskilda *förflutna* år, synes nemligen ej rimligt med mindre man förutsätter, att under hela tiden allt skulle hafva blifvit bokfördt. Samma förutsättning måste ock i sjelfva verket ligga till grund, derest man för en sådan längre period fordrar *medeltal* och ej vid denna benämning fäster den oegentliga och missledande betydelsen af blott *uppskattning* eller *öfverslag*. När en uppgift framlägges såsom *medeltal* t. ex. för 5 år, så bör den nemligen otvifvelaktigt uppfattas såsom qvoten af 5 sammanlagda särskilda årssummor, delade med årens antal, eller 5.

Att fordra absoluta tal blott för det *sista* året af en dylik längre period är visserligen förenligt med den förutsättning, att minnet kunnat bättre bevara förhållanden, som ej äro aflägsnare än blott ett enda år. Men äfven under antagande, att de sålunda erhållna talen vore i det hela tillförlitliga, blir dock den kunskap, som genom dem skulle vinnas om jordbrukets tillstånd och framsteg, allt för lätt störd af alla de tillfälligheter, som kunna inverka på ett enstaka år, och behovet af en fortlöpande *årlig* kunskap om skördens belopp lemnas deraf otillfredsställdt. — Det skulle under sådant förhållande exempelvis lätt kunna hända, att det år, för hvilket uppgift infordrades, vore ett missväxtår, men att det 5 år förut erhållna resultatet varit det af ett ymnigt år, eller tvertom. Till hvilka felaktiga slutsatser en jemförelse mellan 2:ne sådane talserier skulle kunna leda är lätt insedt.

Om man alltså fasthåller skilnaden mellan *egentlig jordbruksstatistik* och bidrag till en blott *skildring* af jordbrukets tillstånd vid någon viss tidpunkt, så torde af det anförda otvunget följa,

att man för en jordbruks-statistik med praktiskt syfte ovilkorligt Herr Berge måste sträfvä att tillvägabringa *ärligt* antecknande af de data, yttrande för hvilka siffran kan och bör blifva det ändamålsenligaste uttrycket. Tillgång till sådana årliga uppgifter är ock af oskattbart värde för de utförligare, mera detaljerade öfversigter, som tidtals och med längre mellanrum böra ifrågakomma. Man kan väl mot *årliga* anteckningar invända, att de skulle vålla mera besvär och måhända större kostnad. Men ett sådant inkast förlorar lätt sin vikt, så framt det är en sanning, att en undersökning, som företages blott hvar femte eller 10:de år, ej blott i det kvantitativa måste grunda sin tillförlitlighet på *ärligen* samlade data, derest verkliga *medeltal* för tiderymden skola kunna erhållas, utan ock för hvarje gång den komme att företagas blefve en sådan nyhet, att den icke så lätt kunde utbilda den nödiga vanan, erfarenheten och intresset för saken.

Det är klart, att det enstaka året för sig är en allt för kort tiderymd, för att kunna gifva en tillfredsställande upplysning öfver en mängd frågor, som intressera så väl jordbruks-statistiken, som företrädesvis historien om jordbrukets tillstånd och utveckling. Sådana frågor lämpa sig deremot väl för besvarande hvar femte eller tionde år. Af detta förhållande följer, att föremålen för *årliga* uppgifter kunna och böra blifva ej blott till antalet färre utan ock till beskaffenheten andra, än de som ifrågakomma att upptagas vid statistiska undersökningar med 5 till 10 års mellanid, och att alltså i sjelfva verket det ena och andra slaget af dessa uppgifter äro båda lika behöfliga.

Ju mer man med de *årliga* uppgifterna afser en *skyndsamt* vunnen upplysning, desto mindre kan någonsin ifrågasättas att samla dessa genom den här ofvan s. k. direkta methoden, desto mera måste man, så vidt ske kan, anlita den indirekta methodens genvägar och företrädesvis inom kommunerna befintlige nitiske, inflytelserike och sakkunnige personer, som åtaga sig att dels samla och kontrollera vissa hufvudsakliga uppgifter, dels samvetsgrannt göra den uppskattning och beräkning, som för andra upplysningars vinnande kunna behöfvas, samt att föra de nödiga anteckningarne.

Då den s. k. indirekta methoden i flera fall tillerkänner ett större värde åt en biträdande sakkunnig persons omdöme och uppskattning, än åt producentens egna uppgifter, torde det ej vara ur vägen att här anmärka ett missförstånd, som ej sällan framträder i afseende på tillförlitligheten af statistiska data i allmänhet, och hvilket särskildt i afseende på jordbruks-statisti-

Herr Bergs
yttrande
och förslag.

ken lätt skulle kunna undergräfvat förtroendet för de uppgifter, som vunnits genom en i själfva verket god method. För den med ämnet förtrogne behöfver ej upplysas, att inom vissa grenar af statistiken det icke blott är möjligt att erhålla primäruppgifter, som hvar för sig i det hela förtjena att såsom fullt tillförlitliga antagas, utan att det i följd häraf jemväl är en ovilkorlig pligt att i dessa grenar ej upptaga och godkänna andra uppgifter, än de som pröfvats hvar för sig ega en sådan tillförlitlighet. Så bör t. ex. hvad befolknings-statistiken angår hela antalet af en Orts innevånare i allmänhet kunna *med säkerhet* uppgifvas och det uppgifna antalet innevånare med full precision fördelas efter kön, gift eller ogift stånd, åldersår m. m. d. Denna statistik skulle ock förlora sitt värde, om man ej i fråga om *hwarenda* af ofvannämnde uppgifter utkräfd fullständighet och noggrannhet, utan i stället åtnöjde sig med svar i blott runda tal eller öfverslags-beräkningar. Å andra sidan är deremot väl känt, att inom flera grenar af statistiken vissa primäruppgifter *hvar för sig* aldrig, eller åtminstone högst såsom undantag, kunna göra anspråk på full tillförlitlighet såsom *absoluta* tal, men att de likväl genom rätt method för insamlandet samt kritisk bearbetning och gruppering med behörigt afseende på gränserna för fel, kunna erhålla fullt värde såsom tillförlitliga mätare äfven af ganska grannliga förhållanden. Till dessa senare grenar af statistiken hör måhända i de flesta delar den öfver jordbruket. Den lider ej det ringaste af någon störande osäkerhet, om t. ex. i uppgifterna rörande *skörden* finnas fel af några tunnor äfven för ett mindre område. Har man nemligen skäl för det antagande, att dylika fel än *öfver-* än *understå* det verkliga förhållandet, så följer ock deraf, att de i slutsumman för ett större antal distrikter *utjenna* hvarandra. Har man åter anledning att antaga, det dessa fel i allmänhet gå i *samma* riktning, så är det ej särdeles svårighet att vinna så mycken upplysning om graden af dylika fel, att man med någorlunda tillförlitlighet kan skydda sig mot att blifva missledd, derest ämnet blott med behörig sakkunskap och samvetsgrannhet behandlas.

Till methoden hör ock, om den skall blifva fullgod, en sådan *kombination* af frågor, att svaren i någon mån må kunna begagnas till ömsesidig kontroll. Uppgiften kan då prövas och bedömas ej blott i och för sig, utan ock i jemförelse med andra närbeslägtade. Om vid en dylik jemförelse exempelvis arealen af odlad jord skulle stå i uppenbar motsägelse mot

utsädes- eller afkastningsbelopp, eller den uppgift, som vid *en* Herr Bergs tidpunkt erhållits, uppenbart motsäga den vid en annan tid- ^{yttrande} punkt lemnade, så hänvisar detta omisskänneligt på behovet ^{och förslag.} af en närmare pröfning.

Har man sålunda gjort sig reda för verkliga beskaflenheten af flertalet bland de kvantitativa uppgifter, som ingå i jordbruks-statistiken, så följer häraf, att dessa i allmänhet *måste* hafva ett vida högre värde, om nitisk och sakkunnig person insamlat och efter bästa öfvertygelse meddelat dem för en ort, ett område, med hvars jordbrukare och jordbruk han eger tillräcklig bekantskap, än om de vunnits genom den här ofvan s. k. omedelbara eller direkta methoden. Är detta en sanning, så har man ock dermed undanröjt det största hindret för erhållande af en jordbruks-statistik, nemligen den svåra och kostsamma, men dock i mer eller mindre mån fruktlösa mekanismen af denna omedelbara method, och ju bestämdare man väd-jat till det enskilda nitet för att vinna sitt mål, desto säkrare skall ock detta efter hand framträda verksamt deltagande och, allt mer lönad af allmän erkänsla, bereda en så mycket större framgång.

Det är ock en allmän regel i afseende på methoden för all produktions-statistik, hvilken måhända företrädesvis i fråga om jordbruket måste uppmärksammas, att sättet för uppgifternas insamlande bör så vidt möjligt förebygga misstanken att man vill utforska *enskild* persons ställning, eller för *beskattnings-ändamål* använda de sökta upplysningarna. Detta syftemål främjas desto bättre, ju mer man kan låta primäruppgifterna omfatta ett helt distrikt, så att den enskilde kan undgå att blifva synlig, ju mer man inom ett sådant distrikt kan lyckas tillvinna sig någon eller några inflytelserika personers medverkan för uppgifternas erhållande, ty genom dessas omedelbara deltagande och föredöme aflägsnas bäst motvilja och missförstånd.

I enlighet med här ofvan framställde åsigter och erfarenhetsrön från andra länder, och med fästad uppmärksamhet på vårt eget lands förhållanden, synes det ingalunda böra blifva med oöfvervinneliga svårigheter förknippadt att här tillvägabrinda en jordbruks-statistik, som kan blifva jemförlig med andra länders.

Som bekant, äro Sveriges försök i detta hänseende bland de tidigaste. De gå nemligen tillbaka ända till första hälften

Tillämp-
ning på
Sverige.

Herr Bergs yttrande och förslag af 1730-talet, och grundades genom föreskrifter af år 1742 på den method, den här ofvan s. k. *indirekta*, hvilken ensamt kan leda till målet, om den blott med allvar följdriktigt genomföres. Från 1802 intill 1820 hade Presterskapet sig ålagdt att i tabellverket meddela hithörande uppgifter, och från sistnämnde år hafva de oafbrutet utgjort föremål för Läns-Styrelsernas femårsberättelser. Dessa uppgifter kunna dock så mycket mindre anses hafva lyckats tillvinna sig förtroende, som man allt mer synes göra gällande den åsigt, att vi ej hafva någon jordbruks-statistik. Skälet härtill är ock lätt insedt. De meddelade *quantitativa* uppgifterna, ehuru i sjelfva verket ej dertill afsedde, bedömdes dock ofta såsom *absoluta* tal, men kunde såsom sådane ej hålla prof, när man besinnade, att de ingalunda voro grundade på förutgången undersökning hos producenterne. Äfven när dessa tal uppfattades såsom en blott *uppskattning*, eller ett *ungefärligt öfverslag*, frågades med skäl, om de personer, af hvilka dessa uppgifter afgåfvos, företrädesvis voro egnade att lemna dem.

Presterskapet uttalade sig redan från början *mot* möjligheten att gifva tillförlitliga underrättelser härom. Läns-Styrelserne synas ej heller särdeles högt värdera uppgifter, som, om de af *kronobetjeningen* skulle producenterne affordras, säkerligen ej finge företräde framför det *öfverslag*, som nu, producenterne ohörde, uppgöres. Utan ringaste underskattande af det biträde, som, till vinnande af kunskap om vårt jordbruk, i många fall kan lemnas af både presterskapet och kronobetjeningen, torde dock erfarenheten redan tillräckligt hafva visat, att ändamålet ej kan uppnås på de redan försökta vägarne. Bland nya utvägar synes ock den här ofvan s. k. *omedelbara* eller *direkta* methoden af många skäl vara för riket i sin helhet oanvändbar.

I Sveriges geografiska läge och stora skiljaktigheter i klimat, befolkningstäthet, bördighet och jordbrukets tillstånd inom olika landsdelar, synes ock ligga tillräckliga skäl att icke uppfatta jordbruks-statistiken för landet *i sin helhet* från en sådan synpunkt, att man derigenom aldeles underkände det höga värde, som en dylik statistik kan erhålla, äfven om den *till en början* måste inskränkas inom till och med ett mindre antal län, och deribland företrädesvis till dem, som i jordbruket gjort de största framstegen. Tvertom skulle för närvarande mähända intet verksammare befodringsmedel för en hela landet slutligen omfattande fullständig jordbruks-statistik kunna gifvas, än en väl utförd sådan undersökning i ett eller annat län, obe-

roende af hvad i de andra kunde till en början åstad-
kommas.

Herr Bergs
yttrande
och förslag.

En tillfredsställande jordbruks-statistik lärer väl lika litet här som i andra länder kunna umbära den utgångspunkt och det stöd, som lemnas af kunskapen om den *odlade jordens areal*. Det är nemligen tydligt, att, der en god utgångspunkt i detta hänseende saknas, omdömet om jordbrukets framsteg alltid måste blifva otillförlitligt. Om de första uppgifter man förskaffat sig angifva en för stor areal, så komma de följande att utvisa mindre framsteg än i verkligheten egt rum och tvertom, hvarförutom vid hvarje särskild undersökning kunskapen om arealen alltid är en nödig kontroll.

För utbildandet af vår jordbruks-statistik är det alltså af största vikt, att det *ekonomiska karteverket* bedrifves med all möjlig skyndsamhet och uteslutande hänsigt till dess viktiga praktiska syfte, och att, så snart dertill hörande undersökningar det medgifva, *jordematriklar* för hvarje län utgifvas, upptagande bland annat jordens areal och klassifikation efter beskaffenheten. Med en efter våra förhållanden sålunda modifierad kadaster, beredes på en gång den säkraste grund och den lättaste utförbarhet för vår jordbruks-statistik. Det anförda innebär ock tillräckligt skäl för åtgärder att, så snart undersökningarna för ekonomiska karteverket öfvergått Upsala län, utgifva en *jordematrikel* för detta län, och på denna kadastergrund företaga särskild fullständigare bearbetning af dess jordbruks-statistik.

Emellertid och intill dess genom nämnde karteverk en säkrare grund hunnit beredas, torde ej böra lemnas ur sigte, att den s. k. Finans-Komitén genom Cirkulärbref af den 18 December 1858 från hvarje socken i Riket infordrat uppgift a *geometriskä tunmlandstalet* sa väl af den odlade jorden, som af den naturliga ängen. Om äu ingen, som med förhållandena är närmare bekant, lærer kunnat vänta, att på denna väg genast erhålla fullt tillfredsställande upplysning, bör dock icke kunna ifrågasättas, att ju icke den kontroll, som af en mängd nitiske och upplyste personer, Hushållnings-Sällskaper och Läns-Styrelserne, utföfvats öfver dessa uppgifter, åtminstone för flere orter gjort dem förjente att såsom utgångspunkt för jordbruks-statistiken tills vidare begagnas, helst om de för sådant ändamål af sakkunnige personer underkastas en revision.

I afseende på *ändamålet* med en Svensk jordbruks-statistik synes mig detta otvifvelaktigt böra blifva, att dels *ärligen*, så

Herr Bergs
yttrande
och förslag

skyndsamt som möjligt, upplysa om jordbruks-produktionens quantum och beskaffenhet, dels med mellantider, helst af fem år, lemna fullständigare bidrag till kunskapen om jordbrukets tillstånd och framsteg. Ett sådant ändamål, som förenar, om man så vill kalla det, både det praktiska och det vetenskapliga syftet, innebär ock i sjelfva verket en ganska bestämd begränsning, så till antal som beskaffenhet, af de frågor eller uppgifter, som skulle utgöra föremål för dels den *årliga*, dels den *quinquennala* undersökningen. Till den förra höra naturligen och hufvudsakligt de förhållanden, som *årligen* äro underkastade förändringar af den betydenhet, att af dem bestämda slutsatser kunna dragas, och särskilda åtgärder af Regering eller enskilde personer skyndsamt påkallas eller föranledas; till den senare åter alla de förhållanden, der i allmänhet en följd af minst några års verksamhet måste hafva föregått, innan ett säkert omdöme kunnat bildas. Hit höra ock sådana ämnen, i hvilka uppgifternas anskaffande kan fordra en längre tidsåtgång, än den, som är förenlig med behovet att göra den årliga undersökningens resultat bekant, så skyndsamt som möjligt. De årliga uppgifterna, till antalet färre, måste ock hufvudsakligen blifva *numeriska*. Bland den större mångfald af ämnen, som tillhöra de quinquennala, kan en del finna sitt lämpligaste uttryck i siffror, en annan åter mera egna sig för beskrifningen och derföre ej fordra tabellformen för att meddelas.

Då i alla andra länder de föreningar, som närmast motsvara våra Hushållnings-sällskaper, utgöra det hufvudsakliga vilkoret för tillvägabringandet af jordbruks-statistiken, och det redan längesedan af Kongl. Landtbruks-Akademien, så väl som af alla för ämnet intresserade och med detsamma bekante personer, synes vara antaget, att *enda utvägen* hos oss för erhållandet af en jordbruks-statistik är uppgifternas anskaffande under omedelbar ledning och kontroll af *länens Hushållnings-sällskaper* och dessas filialafdelningar, så skulle det i min tanke innebära ett misskännande af dessa Sällskapers nit för så väl deras egen bestämelse som för allmänt gagn, derest deras beredvillighet sattes i fråga. Såsom i det föregående blifvit antydt, förtjenar ock här anmärkas, att man redan år 1742 (Kongl. bref af den 20 Febr. grundadt på Rikets Ständers år 1741 fattade beslut) stadgat sin öfvertygelse i detta hänseende. Då anbefalldes nemligen inrättandet af s. k. *Hushållsnämnder* inom hvarje socken, hvilka bland andra åligganden jemväl skulle hafva det, att årligen å viss dag sammanträda hos Landshöfdingen, för att

meddela honom nödiga underrättelser om landthushållningens tillstånd m. m.

Herr Bergs
yttrande
och förslag.

Om man väl ej bör kunna misstaga sig deruti, att det är verklig insigt om jordbruks-statistikens stora nytta, som ligger till grund för det allt oftare framträdande yrkandet på en sådan statistiks tillvägabringande i vårt land, så torde med säkerhet kunna antagas, att allmänna meningen skulle med gillande se Hushållnings-sällskaperne för sådant ändamål använda någon del af den inkomst, som i senaste tider blifvit dem beredd af bränvinsmedlen. Men ju mera man å ena sidan bör kunna göra sig förvissad om våra Hushållnings-sällskapers välvilliga nit för saken och önskan att kunna främja den, desto mera torde man å andra sidan ej böra lemna ur sigte, dels att dessa Sällskaper långt ifrån alla lära till sitt förfogande hafva lika vidsträckta medel, dels att de lokala förhållandena i olika län i högst olika grad försvåra de hithörande undersökningarna. I jordbruks-statistikens intresse tror jag det alltså vara nödigt, att någon allmän plan för densamma ej bestämmes, förr än samtliga Hushållnings-sällskaper haft tillfälle att sig i ämnet yttra, äfvensom att i denna allmänna plan jemväl bör angifvas eller förutsättas, dels att, derest ett eller annat Hushållnings-sällskap till och med skulle finna sig för närvarande ur stånd att till rikets jordbruks-statistik lemna bidrag, denna likväl bör bearbetas och offentliggöras på grund af de bidrag, som från öfrige Hushållnings-sällskaper meddelats, dels att utöfver vissa uppgifter, som böra vara *gemensamma*, hvarje Hushållnings-sällskap må ega att efter sig företeende förhållanden inom länet modifiera och öka frågornas antal på det sätt, som af Sällskapet pröfvats ändamålsenligt, för att med nog tydlighet och fullständighet kunna meddela upplysning, och på det hvarje läns redogörelse må för sig kunna utgöra ett oberoende helt. Det här påräknade biträdet af Hushållnings-sällskaperne utesluter naturligtvis ej behovet att jemväl vädja till allt det understöd, som af varande eller blifvande kommunalmyndigheter skulle kunna vinnas, liksom för flere städer Magistraterna torde behöfva anlitas för nödiga anteckningars förande.

Antages nu såsom afgjort, att för närvarande *enda utvägen* för oss att kunna erhålla en jordbruks-statistik är uppgifternas anskaffande genom Hushållnings-sällskaperne, och att framgången är hufvudsakligt beroende af det nit och den sakkännedom, öfver hvilka dessa Sällskaper kunna för ändamålet förfoga, så följer häraf otvunget, att man i och med detsamma har sökt

Herr Bergs
yttrande
och förslag.

säkerheten för uppgifternas användbarhet just i nämnde nit och sakkännedom, eller med andra ord i den s. k. *indirekta* methodens begagnande i all den utsträckning, som kan ernås. Äfven om i något län Hushållnings-sällskapet skulle anse sig kunna efter den *direkta* methoden anordna insamlande af primäruppgifter från producenterne sjelfve, medelst formulärblanketter fördelning till dem, ligger dock alltid uti den förutsatta kontrollen af särskilde sakkunnige personer den trygghet, som med den indirekta methoden afses. Vida sannolikare torde dock vara, att sedan tillgång till lämplige personer blifvit beredd i förhållande till den distriktsindelning, som af lokalomständigheter måste bestämmas, de nödiga uppgifterna komma att anskaffas hufvudsakligen genom muntliga meddelanden vid dertill lägliga tillfällen, hvarigenom hela mekanismen af undersökningen i hög grad kan förenklas. Äfven i valet af method eller dess modifierande efter omständigheterna synes sålunda stor frihet kunna och böra lemnas åt Hushållnings-sällskaperna.

Ehuruval Hushållnings-sällskapernes omedelbara deltagande utgör ett oundgängligt villkor för tillvägabringandet af en jordbruks-statistik, uteslutes dock härmed ej behovet af den närmaste samverkan med Läns-styrelserne. På sätt i det föregående är ådagalagdt, böra dessa senares årsväxtredogörelser ingalunda ställas *utom* statistikens område, utan tvertom dermed så nära som möjligt införlifvas, för att fylla dess praktiska ändamål af en skyndsam årlig redogörelse. Det är ock just här, då det gäller att hastigt kunna vinna en öfversigt med anspråk på tillförlitlighet, som samverkan mellan Läns-styrelserne och Hushållnings-sällskaperna företrädesvis är af behovet påkallad.

Det ligger i sakens natur, att man åt *föremålen* för en jordbruks-statistik kan gifva en större eller mindre utsträckning efter omständigheterna, och att den olika utveckling jordbruket uppnått måste i hög grad inverka på denna utsträckning. Här af följer otvunget, att om man med de stora skiljaktigheter, som i vårt land råda mellan de olika länen, blott ville bestämma ett visst antal af frågor, som kunde *allestädes* vara tillämpliga, man skulle gå miste ej allenast om många af de för landet viktigaste upplysningarne, utan ock beröfva sig utvägen att erhålla kunskap om hvarje läns egenheter och utveckling. I jordbruks-statistikens eget intresse torde alltså, på sätt i det föregående jemväl är föreslaget, åt hvarje läns Hushållnings-sällskap böra öfverlätas rättighet att, jemte insamlande och bear-

betande af de uppgifter, som kunna i mer eller mindre grad betraktas såsom *gemensamma för det hela*, dessutom upptaga alla de frågor, som af Sällskapet pröfvats hafva vigt för kunskapen om *länets* jordbruk. Det är icke möjligt att förutse hvarken dessas mångfald och beskaffenhet, eller den stora vinst, som jordbruket deraf kan komma att skörda. Ju mer detta sträfvar att tillgodogöra sig naturvetenskapernes resultat och sålunda erkänner naturforskningens värde, desto mera måste det ock söka att tillägna sig *naturforskningens method*, och i följd deraf grunda sina åtgärder ej på slentrian eller hugskott, utan på säkra erfarenhetsrön och serier af väl gjorda iakttagelser. Från denna synpunkt inträder en väl ordnad jordbruks-statistik så fullkomligt i jordbrukets eget intresse, att detta åt densamma bör förutsättas komma att gifva det kraftigaste stöd.

Det är ock för vårt land förtjent af särskild uppmärksamhet, att, såsom redan blifvit anfördt, de första förslag och försök till statistiska redogörelser, ej blott öfver befolkningen, utan ock öfver jordbruk och andra näringar, tillhöra Linnés tidehvarf, och bära den omisskänneligaste prägel af den sanna naturforskningens syfte och method.

Här gäller blott att finna en utväg att på det enklaste sätt möjliggöra samlandet af iakttagelser, som på en gång kunna lända en orts jordbrukare till obestridligt gagn, och sålunda af dem måste komma att såsom en bestämd fördel uppskattas, och liktidigt dermed hafva egenskapen att kunna användas för den officiella statistikens alla behof.

Den i min tanke enklaste utvägen härtill vore att, sedan man indelat länet i distrikter eller områden, hvart och ett bestående t. ex. af en *kyrkosocken*, inom hvarje sådan anordnas en *liggare* eller *anteckningsbok*, uti hvilken *ärligen* inskrifvas de iakttagelser, naturföreteelser och öfriga förhållanden, hvilka för ortens jordbruk företrädesvis anses af vigt att hafva antecknade och bevarade, samt äro nödige såsom primäruppgifter till jordbruks-statistiken. Denna *liggare* skulle såsom *socknens* gemensamma tillhörighet sorgfälligt inom socknen förvaras, så att den dock kunde till begagnande blifva lätt tillgänglig för den, som så önskade. På en formulärblankett, till storleken ej öfverstigande ett halft ark vanligt skrifpapper, torde kunna inrymmas allt det hufvudsakliga, som för hvarje särskildt år kan behöfva antecknas, så att en bok papper blifver nära tillräcklig för anteckningar under ett halft århundrade. Det torde derföre måhända vara tjenligast, att, om detta förfaringssätt skulle anta-

Herr Bergs
yttrande
och förslag.

Herr Bergs gas, socknen genast från början finge en sammanbunden bok
yttrande och förslag. formulärblanketter. Skulle man finna nödigt, att i något län
öka frågornas antal utöfver hvad half-arket kunde inrymma, eller att bereda tillfälle till några utförligare anteckningar i ett eller annat ämne, synes tillfälle härtill kunna beredas genom liggarens *interfoliering*. Finnas nu inom socknen någon eller några nitiske och sakkunnige personer, som åtaga sig att, för nödig anteckning å liggarens årsblad, med det biträde, som i öfrigt kan fordras, insamla uppgifterna, och dessa ej skulle kunna erhållas genom blott muntliga meddelanden af socknens jordbrukare, så bör tillgång finnas på lösa halfark af lika lydande formulärblanketter, för att i behöfligt antal kunna fördelas till inhemtande af de upplysningar, som sedan i liggaren skola sammanföras. Då sockneliggaren är afsedd att innehålla alla de uppgifter, som kunna ifrågakomma för *länets* och *rikets* jordbruks-statistik, så kan det vidare insamlandet af dessa på det enklaste sätt ske genom afskrifter af liggarens årsblad, tagna på likalydande formulärblanketter, och torde sådane afskrifter för Konungens Befallningshafvandes behof kunna ombesörjas af Kronobetjeningen och för Hushållnings-sällskapernes ändamål af dessas ombud, hvarefter det slutliga anordnandet och sammanförandet i ändamålsenlig tabellform för länet genom dess Styrelses och Hushållnings-sällskaps försorg torde kunna utföras.

Då stundom inträffar, att en del af en kyrkosocken är till naturbeskaffenhet och jordbruk så väsentligt olika en annan, att båda delarnes sammanförande i en och samma liggare skulle i åtskilliga hänseenden gifva missledande resultat, torde intet hinder möta att för sådane fall anordna särskild liggare för hvarje sådan del, hvarigenom jemväl kunde beredas tillfälle att i läns-sammandragen bättre gruppera de till naturbeskaffenhet mest öfverensstämmande delarne af länet. Likasom pröfningen häraf bör till Hushållnings-sällskaperna öfverlåtas, torde de ock böra bestämma, om lokalförhållandena skulle medgifva eller påkalla, att en gemensam liggare begagnas för ett *pastorat*, omfattande flera socknar, eller för *flere* *pastorat*, eller grupper af socknar, eller för ett helt *härad*.

Fråga blir nu om de lämpligaste *föremålen* för en sådan liggare med dess dubbla ändamål att förvara för ortens jordbruk minnesvärda iakttagelser och förhållanden, och att tjena såsom källa för statistiken.

Med den redan gjorda förutsättningen af rättighet för hvarje Hushållnings-sällskap att efter omständigheternas kraf öka frå-

gornas antal, torde följande *antydning af dessa föremål* vara Herr Bergs
 egnad att gifva bästa ledning för omdömet om detta förslag. yttrande
och förslag.
 Liggaren antages sålunda böra afse rum för anteckning rörande:

mantal, oförmedladt, förmedladt (derest ej uppgift om blott
 det senare slaget skulle anses tillräcklig);

brukningsdelar, antal; högsta, lägsta mantalet på brukningsdel;

backstugors, jordtorps, andra lägenheters antal;

jordens naturbeskaffenhet i allmänhet, så väl till matjord
 eller öfre lager, som till alf;

hela arealen af odlad jord, naturlig äng, annan duglig skog-
 lös mark samt af skog;

brukningssätt;

klimatologiska förhållanden, såsom temperatur, nederbörd,
 årstidernas beskaffenhet, m. m.;

sånings- och skördetiderna;

arealen af jord för året använd till odling af säd (hvete,
 råg, korn, hafre, blandsäd m. fl.), trindsäd (ärter, bönor, vicker
 m. fl.), rotfrukter (potatis m. fl.), andra växter (lin, hampa,
 raps m. fl.), gräs och andra foderväxter, samt till träde;

utsäde på tunmland af hvarje särskildt slag af säd, trind-
 säd, rotfrukter och andra odlade växtslag,

eller möjligen alternativt i stället för de 2 nästföre-
 gående frågorna:

hela utsädes-mängden af hvarje särskildt slag af säd,
 trindsäd, rotfrukter och andra odlade växtslag;

utsädeskornets beskaffenhet;

skördebeloppet i korntal af utsädet af hvarje särskildt slag
 af säd, trindsäd, rotfrukter och andra odlade växter,

eller möjligen alternativt i stället för nästföregående
 fråga:

hela skördebeloppet af hvarje särskildt slag af säd,
 trindsäd, rotfrukter och andra odlade växter;

skörden af hö, halm och andra foderväxter;

skördens beskaffenhet bedömd efter vigt m. m.;

åtgång för innerånarnes egen förbrukning af hvarje sär-
 skildt slag af säd, trindsäd, rotfrukter och andra odlade växter;

öfverskott till afyttring af dito dito;

ortens priser å dito dito t. ex. i April och Oktober månader;

jordvinning genom nyodling eller röjning af hårdvall;

dito genom vattenaftappning;

jordförbättring genom fullständig grunddikning;

dito genom ängsvattning;

Herr Bergs
yttrande
och förslag.

gödslings-ämnena;
nya sädeslag införde;
odlingen af fruktträd, köks-, handels- och trädgårdsväxter;
slag deraf, areal dertill använd m. m.;
tillgång å arbetare af jordtorpare, stattorpare, tjenare i hus-
bondens bröd, statdrängar, daglönare, backstugusittare;
dagsverkspriser, högsta, lägsta, medeltal; för man, qvinna;
sommar, vinter;
äkerbruksredskap och förbättringar deraf;
byggnadssätt och förändringar deruti;
försäljningspriser å jord;
antal vinterfödde kreatur: hästar, oxar, kor, o. s. v.;
orsaker till betydligare växlingar i kreatursantalet;
förbrukning till kreaturen af säd, trindsäd, rotfrukter och
kraftfoder af andra slag;
ladugårdsskötseln afsedd hufvudsakligen för jordegarnes eget
behof, eller derjemte för afyttring af hästar, slagt- och afvels-
boskap, smör, ost etc.;
djurracer och åtgärder till förbättring;
ortens priser å kreatur, t. ex. vartiden, höstetiden;
skötsel af fjäderfä, biskötsel.

Rörande antal och inflytelse af stuterier, holländerier, schäferier, mejerier, bryggerier, brännerier, landtbruksskolor, agromoner, filialafdelningar af Hushållnings-sällskaper, landtbruksmöten, täflingar, utställningar och belöningar, försäkringsbolag mot skador af oväder och af kreaturs-sjukdomar, understöd för missväxter, nya metoder i jordbruk och ladugårds-skötsel m. m. dylikt, synas inga uppgifter erfordras i liggaren, då andra källor kunna beredas, för att härom fullständigare vinna alla de upplysningar, hvilka böra ingå uti statistiska redogörelser öfver jordbruket.

Likaledes är här ock förutsatt, att *skogshushållningen* i sin helhet bör utgöra föremål för en *särskild* statistisk redogörelse från vederbörande Centralmyndighet.

Då vid urvalet af här ofvan föreslagne föremål för sockne-liggaren ett hufvudsakligt afseende fästats på möjligheten att kunna sammantränga allt inom ett formulär, som ej skulle blifva större än ett halft ark skrifpapper, så följer häraf, att förslaget ingalunda kan göra anspråk på fullständighet. Lätt bör en sådan dock kunnat af Hushålls-sällskaperna beredas, derest man ej hyser betänklighet mot ett större format och omfång af liggaren, och ökad besvär att samla och anteckna uppgif-

terna. När man vill göra *början* med jordbruks-statistik, torde ock vara angeläget att i främsta rummet afse de för landet viktigaste frågorna, då man alltid kan hoppas, att framgången säkert kommer att medföra ökad fullständighet. Skulle det nu kunna lyckas att i vårt land på ett någorlunda tillfredsställande sätt få anteckningar uti ifrågavarande ämnen förda på ett *halfark*, torde det säkert inom ett eller annat 10-tal af år gå än lättare att få *hela* arket fylldt, blott man till en början lyckats välja de rätta frågorna.

Herr Bergs
yttrande
och förslag.

Formuläret till liggare måste nödvändigt åtföljas af nödiga upplysningar och anvisningar för dess rätta begagnande, hvilka till och med för hvarje län torde behöfva lämpas efter ortens förhållanden och språkbruk m. m., så att misstag om rätta förståndet må så vidt möjligt undvikas. Detta senare bör naturligtvis blifva föremål för hvarje Hushållnings-sällskaps omtanke. Hvad åter angår den uppfattning, som legat till grund för det af mig gjorda förslaget till sockneliggarens hufvudsakliga innehåll, så torde lämpligast vara att här nedan i sammanhang med förslaget till formulärblankett för denna liggare lemna de upplysningar, som särskildt angå hvarje fråga.

Det kan icke vara något tvifvel underkastadt, att icke jordbruks-statistiken framför en mängd andra ämnen är förtjent att utgöra en *egen afdelning* i den officiella samlingen af Bidrag till Sveriges statistik. För sådant ändamål är oundgängligen nödigt, att alla dithörande uppgifter samlas hos någon Centralmyndighet och af denna sammanställas och för offentliggörande bearbetas. En sådan bearbetning är med relativt ringa svårighet förenad, om den kan inskränka sig till blott sammandrag af länsredogörelser, som i Hushållnings-sällskaperne förut genomgått *fullständig* granskning och afslutning. Derest åter flere andra källor och uppgifter härtill skulle begagnas, och särdeles sådana, öfver hvilka kontrollen ej finge antagas vara redan i landsorterne fullgjord, kan det lätt för den Centrala myndigheten blifva förknippadt med ganska stora svårigheter och betydliga kostnader att komma till det önskade målet.

I alla händelser måste man emellertid, särdeles i början, vid denna såsom vid hvarje annan större statistisk undersökning, vara beredd på det arbete och de svårigheter, som oundvikligt uppkomma genom missförstånd af formulär och föreskrifter m. m. Frågans behandling just i början afgör dess öde för en ganska lång framtid. Saknas då allvar och ihärdighet eller tillräcklig arbetskraft för att ordna, granska och tillväga-

Herr Bergs
yttrande
och förslag.

bringa rättelser, så är att befara, att ett lättsinnigt förfarande kan göra sig så gällande, att man i sjelfva verket snarare förlorat än vunnit på försöket, och torde få mycket större svårighet att en gång återinföra ordning. Det är i sådant hänseende af vigt, att man från början ej allt för ringa uppskattar det behof af tid och arbetskraft och den kostnad, som arbetets oredentliga utförande påkallar.

Otvifvelaktigt ligger det Kongl. Landtbruks-Akademiens verksamhet närmast att, med hänsigt till den speciela sakkännedomen i allt hvad som tillhör jordbruks-statistiken och den omedelbara fördelen af de upplysningar, som denna skulle bereda, såsom Centralmyndighet öfvertaga bearbetningen och offentliggörandet af denna statistik. Att så äfven är Kongl. Akademiens afsigt motsäges ej heller af det afgifna förslaget, ehuru detta visserligen synes antyda, att föremålen för Akademiens bearbetning skulle utgöras *blott* af ett i förslaget bestämdt antal tabellariska uppgifter, under det *alla andra* landtbruket rörande frågor skulle upptagas i Konungens Befallningshafvandes femårsberättelser.

Förslaget skulle nemligen i denna del lätt kunna förklaras deraf, att Kongl. Akademiens yttrande just blifvit begärdt för att tjena till ledning i sammanhang med frågan om förändradt formulär för Läns-styrelsernes femårsberättelser, och Akademien ej kunnat hafva någon kännedom om de åsichter, som under denna frågas behandling i Beredningen gjort sig gällande.

Ehuru det sålunda är antagligt, att Kongl. Landtbruks-Akademien torde benäget öfvertaga bearbetningen och utgifvandet af jordbruks-statistiken *i sin helhet*, såsom en särskild afdelning af Bidragen till rikets officiela statistik, lär dock af Beredningen ej få förbises, dels att uti det af Konung och Ständer gillade förslaget till ett Statistiskt embetsverk detta förutsatts skola bearbeta jemväl jordbruks-statistiken, dels att, äfven om så ej skulle blifva händelsen, utan denna gren af vår statistik vara lycklig nog att till sin målsman erhålla Kongl. Landtbruks-Akademien, Beredningen dock har åliggandet att i sammanhang med planerne för andra grenar af den officiela statistiken jemväl granska den, som afser jordbruket och sättet för dithörande statistiska uppgifters offentliggörande.

Då nu, på sätt de praktiska svårigheterna för tillvägbringandet af en jordbruks-statistik alltid måste gifva anledning att förvänta, skiljaktiga åsichter inom Beredningen framträd redan under öfverläggningarne om den del af hithörande ämnen,

som borde ifrågakomma i Läns-styrelsernes femårsberättelser för 1856—1860, och frågans utredning otvifvelaktigt måste vinna genom dess uppfattning från flera olika synpunkter, samt denna vinst i icke ringa mån tillgodokommer bland andra den Centralmyndighet, som skall öfvertaga bearbetningen af jordbruks-statistiken, så har jag, såsom föredragande i Statistiska Beredningen, ansett mig förpligtad att, till det afseende, som derå må blifva fästadt, ej blott här ofvan uttala mina till stor del från de förutnämnde öfverläggningarne hemtade åsikter i ämnet i allmänhet, utan derjemte sammanfatta grunddragen af dessa uti nedanstående

Herr Bergs
yttrande
och förslag.

Förslag till bearbetning af Sveriges jordbruks-statistik.

Under förutsättning att Hushållnings-sällskaperne hvar för sitt län benäget åtaga sig att anordna insamling och granskning af de för jordbruks-statistiken behöflige uppgifterne samt deröfver låta upprätta sammandrag, skulle, under hufvudsaklig ledning af dessa Sällskaper och deras underafdelningar:

1:o länet indelas i ett bestämdt antal *distrikter*, dervid, så vidt lokala förhållanden och tillgång till sakkunnige och för frågan nitälskande personer det medgifva, *kyrkosocknen* å landsbygden helst tages till enhet, hvadan i det följande benämningen socken antages likbetydande med ett sådant distrikt, hvilket dock alltid, hvad städerna angår, förutsättes omfatta *hela* staden;

2:o inom socknarne, på sätt, som anses lämpligast, och till det antal, som lokalförhållandena medgifva och påkalla, utses personer att såsom Hushållnings-sällskapets och socknens gemensamma *ständiga* ombud biträda med insamlande och förvarande af uppgifter rörande jordbruket *);

3:o till hvarje socken utdelas, i ett bundet exemplar, det för minst 25 års behof, räknadt från och med år 1861, erforderliga antalet tryckta formulärblanketter till en *sockneliggare* (se bilagde förslag Litt. B.), att af ombuden såsom socknens tillhörighet år efter år ifyllas, förvaras och tillhandahållas, samt denna liggare jemväl åtföljas af exempel och behöf-

*) Detta förslag bör ingalunda utesluta möjligheten att, der lämplig person för liggarens förande *inom* socknen ej finnes, men socknen dock anses böra hafva *egen* liggare, ej sammanförd med nästgränsande socknars, liggarens förande upplätes åt person boende *utom* socknen.

Herr Bergs
yttrande
och förslag. **liga upplysningar för formulärets begagnande och rörande sättet att i öfrigt tillvägagå;**

4:o för sockneombuden tillhandahållas nödigt antal *lösa formulärblanketter*, derest sådane påkallas till utdelning inom rotar eller afdelningar af socknen, eller åt enskilde personer, för uppgifternas insamlande från dem *);

5:o de i formuläret förutsatte uppgifter om mantal, brukningsdelar och antal backstugor, jordtorp samt andra lägenheter tillhandahållas ombuden af Häradsskrifvaren, eller motsvarande tjänsteman;

6:o sockneombuden träffa sådane öfverenskommelser och anstalter, att de för liggaren afsedda uppgifter med önskvärd tillförlitlighet varda meddelade och antecknade, enligt dessas särskilda beskaffenhet, hufvudsakligen vid 2 tidpunkter af året, nemligen dels inom kortaste tid efter slutadt vårarbete och dels så snart sig göra låter efter skördens och höstutsädets slut **);

7:o sockneliggaren, sålunda ifylld med föreskrifna uppgifter, tillhandahållas vederbörande kronobetjente, för att af Konungens Befallningshafvande begagnas till ledning, dels för en statistisk redogörelse öfver hvad som rör *utsädet för året*, samt *antalet vinterfödde kreatur*, hvilken redogörelse torde kunna afgifvas inom Juni månads slut, dels för en dylik redogörelse öfver *årets skörd*, hvilken torde böra motses till vederbörande afgifven senast i December månad;

8:o af dessa Konungens Befallningshafvandes länsredogörelser genom Centralmyndighets försorg utarbetas och, så snart ske kan, offentliggöras General-sammandrag för riket såsom *årlig statistik öfver jordbruket*;

9:o af Hushållnings-sällskaperne, som i öfrigt icke lära underlåta att för sina ändamål oafslåtligt begagna sockneliggaren, hvart

*) Derest formuläret till sockneliggare kunde så uppställas, att det af jordbrukare, som ej föra något bokhålleri, med fördel kunde användas såsom en promemoria för eget behof, vore det utan tvifvel i jordbruks-statistikens intresse, om formulärblanketter tillhandahölles hvar och en som för sådant ändamål önskade begagna dem.

**) Derest det skulle anses alltför besvärligt, att efter den olika beskaffenheten af liggarens frågor anteckna svaren 2 gånger om året, blefve Konungens Befallningshafvande satte ur stånd att för sina första årsväxtberättelser begagna de tillförlitliga underrättelserna ur liggaren, och om anteckningen i liggaren rörande årets skörd ej kan ske inom kortaste möjliga tid torde äfven denna blifva oanvändbar för den sista årsväxtberättelsen. Ett sådant förhållande skulle hafva till följd, att mom. 7 och 8 af detta förslag komme att förfalla, och behovet af den *årliga* statistiken att blifva otillfredsställdt.

5:te år från och med 1865, med ledning såväl af liggaren, som hvad dessutom till upplysning kan tjena, utarbetas en fullständigare statistisk redogörelse öfver länets jordbruk, hvilken, jemte det användande, som af hvarje Hushållnings-sällskap för sig kan varda äskadt eller beslutadt, såsom bilaga åtföljer Konungens Befallningshafvandes underd. femårsberättelse; och

10:o af dessa Hushållnings-sällskapernes qvinqvennala länsredogörelser skulle slutligen genom Centralmyndighets försorg utarbetas och så snart ske kan offentliggöras en underd. *femårsberättelse* öfver jordbruket, hvilken såsom särskild afdelning införlifvas uti samlingen af »Bidrag till Sveriges officiella Statistik.»

Upplysningar till ofvannämnde formulär till sockneliggare.

(Bilag. Litt. B.)

Formulärets *allmänna rubrik* är så affattad, att likalydande tryckt formulärblankett kan begagnas, derest så skulle behövas, för rote, by, eller annan afdelning, till och med särskild brukningsdel i socknen, äfvensom för de utdrag eller afskrifter af liggaren, hvilka af Konungens Befallningshafvande eller Hushållnings-sällskaperna kunna äskas, och jemväl för de sammandrag, som kunna komma i fråga att länsvis upprättas *).

Uppgifterna om *mantal, brukningsdelar* och antal *backstugor, jordtorp* och andra *lägenheter* tillhöra visserligen det kamerala området, och äro derföre afsedde att utgöra föremål för Konungens Befallningshafvandes femårsberättelser, men de äro jemväl här upptagne, såsom dels upplysande för jordbruket i allmänhet, dels behöflige såsom kontroll att vid insamlande af uppgifterna till liggaren ingen jordlott må förbigås. De böra grundas på den mantalsskrifning, som skett under *nästförutgångna* året, och läras genom Konungens Befallningshafvandes försorg ett *specijikt* utdrag ur mantalslängden af Häradsskrifvaren kunna tillhandahållas sockneombuden vid liggarens *första* uppläggande, hvarefter upplysning om ärligen *timmade förändringar* lätt torde kunna vinnas genom meddelande med Häradsskrifvaren.

*) Sedan de frågor, som liggaren skall innehålla, blifvit bestämda, torde dock blifva nödigt, att, både för antecknande och i synnerhet för ett lättare summerande af en mängd siffror, tilldela de personer, som åtaga sig uppgifternes insamlande, sådana lätthandterliga tabellformulär, i hvilka siffrorna kunna inskrifvas i *kolumner*.

Herr Bergs
yttrande
och förslag.

Hvarje bruksdel beräknas *endast* i den socken, som liggaren afser. I afseende på bruksdelarnes storlek afses blott uppgift om det *största* och *minsta* mantal, som mantalslängden för särskild bruksdel upptager.

Är under ett år förhållandet alldeles lika med ett föregående, så kan blott till detta senare hänvisas.

Så vida det ej anses leda till någon oreda, skulle, såsom redan ofvan är antydt, *oförmedlade* mantalet möjligen kunna uteslutas. Detta kommer dock att upptagas i ekonomiska karteverket. Till vinnande af öfverensstämmelse med nya jordeboksformuläret passar måhända bäst rubriken: »nu varande mantal», hvilket ock i förslaget till liggare är afsedt.

Med *lügenheter* kunna här ej afses andra än sådane, hvilka, såsom idkande jordbruk, ej kunna i fråga om jordbruks-statistik förbigås.

De för särskilda läns kameralförhållanden nödige upplysningar rörande den allmänna rubrikens rätta förstånd torde i öfrigt af Hushållnings-sällskaperne meddelas.

Frågan 1 afser upplysning om beskaffenheten af så väl matjorden eller det *öfversta jordlagret*, som derunder liggande *alf*. Då ej blott kunskapen härom är nödig för ett riktigt omdöme om jordbruket, utan odlingen, enligt hvad känt är, kan utöfva en stor inflytelse att *förändra* det öfra jordlagret, så har frågan vigtiga skäl för sig, fastän någon *årlig* förändring härutinnan ej kan följas. Så väl besök af agronomer, som i synnerhet rikets pågående *geologiska* undersökning kan lemna fortgående vigtiga upplysningar för liggaren i detta hänseende, hvilka sedermera för femårsberättelser kunna tillgodogöras, obeträknadt den fördel, som ortens jordbrukare deraf kunna skörda. Genom Hushållnings-sällskaperne torde sådane upplysningar kunna meddelas, att de benämningar, som komma att begagnas, blifva ändamålsenligt valda. Är intet att tillägga till den upplysning, som ett förutgåenget års liggare innehåller, så hänvisas till denna.

Frågan 2 är oundgängligt nödig för att få en utgångspunkt för bedömandet af odlingens standpunkt och framsteg. Ju säkrare denna utgångspunkt genast kan blifva, desto bättre. Här fordras alltså det sorgfälligaste begagnande af alla de upplysningar, som kunna vinnas af senast upprättade *landtmäterikartor och beskrifningar*, och, der sådane saknas, en samvetsgrann *uppskattning*, i främsta rummet af *jord under plog* och *naturlig äng*, såsom det hufvudsakligt vigtiga att lära känna. Den säkraste och fullständigaste upplysning beredes efterhand af undersök-

ningarne för rikets *ekonomiska* karteverk, hvilka sålunda böra begagnas så snart tillfälle dertill yppats. För öfverensstämmelse med detta karteverk har alltså ansetts lämpligast, att liggaren upptager: jord under plog, naturlig äng, annan duglig skoglös mark (= betesmark) och skog (= mark, beväxt ej blott med spridda träd, utan med skog). Härom, så väl som om arealen af trädgårdar, kunna jordematriklar, upprättade efter nämnde karteverk, lemna upplysning.

Herr Bergs
yttrande
och förslag

Sedan en säker utgångspunkt vunnits, blifver det vida lättare att göra riktig tillökning för den *ärliga* förändring, som odlingens framsteg åstadkommer. Formuläret lemnar rum för ett eller annat tillägg, om sådant anses nödigt, och torde rubrikerne af Hushållnings-sällskaperna, om så behöfs, kunna förklaras efter länets språkbruk till undvikande af missförstånd.

Hithörande uppgifter äro afsedde för femårsberättelser.

Frågan 3, som afser det *allmännaste brukningssättet*, fordrar särskilde upplysningar af Hushållnings-sällskaperna efter olika förhållanden inom olika län, så att de hufvudsakliga slagen må blifva rätt uppgifne och missförstånd af benämningar undvikas. Denna uppgift är ock lämpligast för femårsberättelser.

Frågan 4 kan i formuläret ej besvaras med fullständiga meteorologiska iakttagelser, utan med en kortfattad allmän uppgift om *temperatur* och *nederbörd* m. m., företrädesvis under den för växtligheten och skörden viktigaste delen af året. Dertill torde ock kunna läggas anteckningar om tiden för *löfsprickning*, *blomning af vissa växter*, *flytfoglars* ankomst och affärd m. fl. dylika periodiska naturfenomen, så vidt de för ortens jordbruk kunna anses förtjente att iakttagas. A särskildt blad kan den som vill bilägga fullständigare *meteorologiska iakttagelser*, som här och der torde kunna erhållas från närbelägne telegrafstationer och landtbruksskolor.

Exempel för en kortfattad anteckning: isbeläggning i Nov., vintren ihållande kall, bar; våren sen, blåsigt, torr, fördröjde sädningen; sommaren varm, mycket regnigt, hagelstorm den 2da; hösten torr, kall, gynnsam för skörden. Hassel ¹¹/₁₂, Håggblom ³¹/₁₂, Svalor ⁵/₁₂ — ³⁰/₁₂.

Denna fråga kan, om anteckning sker i god tid, gifva ledning för Konungens Befallningshafvandes *ärliga* berättelser om årsväxten.

Frågan 5 torde böra specificera de hufvudsakliga sädeslagen, t. ex. H. råg omkr. ²/₁₂, V. råg omkr. ³/₁₂, hafre omkr. ⁴/₁₂, o. s. v. eller korn ¹¹/₁₂ — ³⁰/₁₂. Hushållnings-sällskaperna torde

Herr Bergs
yttrande
och förslag. ock böra yttra sig, huruvida här skall afses hufvudsakligast
början eller *slutet* af såningstiden, så att uppgifterna må blifva
likformiga för hela riket.

Frågorna 6 och 7 afse visserligen att erhålla upplysning om *hela mängden af utsädet* för året och skulle från sådan synpunkt hafva kunnat utbytas mot en enda fråga: »*Hela utsädesbeloppet af hvete . . . råg . . .*» o. s. v. Det har emellertid synts ändamålsenligare att lemna svaret på denna fråga öppet för en lätt beräkning efter de uppgifter, som frågorna 6 och 7 kunna lemna. Det är ock tydligt, att frågan 6 är nödig för att få upplysning om *odlingsföremålen* i orten och dessas större eller mindre omfattning, äfvensom att frågan 7 lemnar en af de viktigaste upplysningarne öfver jordbrukets tillstånd och framsteg. Det torde ock vara vida lättare, säkrare och fordra mindre tid att genom dessa 2 frågor bereda sig utväg till beräkning af *hela utsädesmängden*, än att derom framställa särskild fråga. Svaret å frågan 6 bör naturligtvis kontrolleras af det å frågan 2: *arealen af jord under plog*, så att summan af tunnland använda till *alla* de särskilda odlingsföremålen (jfr äfven frågan 22) öfverensstämmer med svaret å frågan 2. Hvarje Hushållningssällskap torde efter länets förhållanden böra bestämma, hvilka sädesslag, som under frågan 6 skola i formuläret upptagas, dervid äfven vår- och höstsäde kunna särskildt angifvas, då formuläret kan dertill få utrymme. För att emellertid göra detta utrymme tillräckligt, torde sädesslag, hvilkas odling ännu kan betraktas mera såsom *försök*, lämpligast kunna upptagas i svar på frågan 21, för att sedermera öfvergå till frågan 6 i den mån de genom femårsredogörelserne ådagalagts hafva vunnit större framgång.

Specifikationerna under frågan 7 måste naturligtvis efter samma grunder bestämmas till motsvarighet mot nästföregående fråga, hvartill formuläret jemväl afser utrymme.

Frågan 8 bereder tillfälle att samla för landtbruket vigtiga upplysningar öfver inflytelsen af särskilda slags utsädeskorn från olika skördar och orter och på olika sätt behandladt, riadt, m. m., och torde här jemväl kunna upplysas hvad slag af bland-säd, som å orten begagnas m. m.

Derest svaren a frågorna 5—8 antecknas med all möjlig skyndsamhet efter vårbrukets slut, så kunna de tjena Konungens Befallningshafvande till hufvudsaklig ledning för afgifvande inom kort tid derefter af en *ärlig* statistisk redogörelse öfver hithörande ämnen.

Rörande frågan 9 gäller detsamma, som förut vid frågan 5 blifvit anmärkt. Herr Bergs
yttrande
och förslag.

Frågan 10 afser visserligen att erhålla upplysning om *hela årets skördebelopp* och synes sålunda måhända hafva bordt framställas direkt på följande sätt: »*Hela skördebeloppet af hvete . . . råg . . . o. s. v.*» Att erhålla svar på en sådan direkt fråga är emellertid oftast vida svårare, vida mer tidspillande, än en beräkning grundad på de upplysningar, som frågorna 6, 7 och 10 tillsammans kunna meddela, och den större tillförlitligheten, som svaret på den direkta frågan synes innebära, är i sjelfva verket blott skenbar, då detta svar i de allra flesta fall komme att grundas på en kalkyl af den *enskilde*, hvilken man ej hade i sin makt att kontrollera. Den här framställda frågan hvilar åter på den förutsättning, att under sockneombudens ledning proftröskningar verkställas, genom hvilka ett approximativt resultat skyndsamt kan erhållas. Under samma förutsättning kan frågan ock erhålla följande lydelse: »*Skördebelopp på tunmland af hvete . . . råg etc. tunnor*», hvarigenom den måhända blifver än mera praktisk, och torde Hushållnings-sällskaperna i detta hänseende lemna upplysning om företrädet af den ena eller andra formen, likasom naturligtvis specifikationen af de särskilda sädesslagen under denna fråga måste bringas i öfverensstämmelse med frågorne 6 och 7, hvartill formuläret ock afsett utrymme.

Frågan 11 är uppställd med den förutsättning, att det i allmänhet är ytterst svårt, om ej omöjligt, att erhålla värdefulla *quantitativa* uppgifter om denna skörd, hvadan den här förslagsvis är *uppskattad* i 7 klasser, och skulle formuläret begagnas så, att allt hvad som för året icke gäller *öfverstrykes*. Om skörden af halm och andra foderväxter utfallit olika med den af hö, så kan detta lätt angifvas sålunda, att på den rad, som motsvarar halm, skrives »dito» *öfver* den klass, som uttrycker skördens mängd, och att för andra foderväxter »dito» skrives på motsvarande rad *under*.

Formuläret tillåter ock att, om så önskas, inskrifva namnet på det särskilda slaget af foderväxter *under* endera af de 7 klasserna, och sålunda angifva beskaffenheten af dess skörd, äfvensom att i de orter, der sig så göra låter, på endera af de tomma raderna i *vigt* eller *lass* utföra skörden af ifrågavarande växtslag, efter de olika beräkningssätten i olika landsorter.

Frågan 12 afser upplysning om åtskilliga förhållanden af icke mindre gagn än skördens mängd och deribland främst om

Herr Bergs
yttrande
och förslag.

rigten af de hufvudsakligaste sädesslagen. Utrymmet kan ock tillåta upplysning om säden *rias* eller ej samt om beskaffenheten af foderskörden m. m., som af Hushållnings-sällskaperne kunde pröfvas nödigt böra föreskrifvas.

Derest svaren å frågorna 9—12 antecknas med all möjlig skyndsamhet efter skördens slut, så kunna de tjena Konungens Befallningshafvande till den värdefullaste ledning för afgifvande inom kort tid derefter af en *ärlig* statistisk redogörelse öfver årsväxten.

Då man anser såsom ett bland hufvudföremålen för statistiken öfver ett lands jordbruk att få upplysning om och i hvad mån alstren deraf äro tillräckliga för årliga behovet, eller derutöfver lemna öfverskott, och man för sådant ändamål behöfver veta hvad som erfordras till *utsäde*, samt till *förbrukning för innerånarne och boskapen*, och deraf kan sluta sig till *öfverskott*, som för andra ändamål kan användas, hafva utom frågorna 6 och 7 jemväl frågorna 13, 14 och 31 måst framställas, oaktadt de lätt insedda svårigheter, som möta dessas besvarande på ett tillfredsställande sätt. Frågorna 13 och 31 hafva jemväl sitt stora värde såsom måttstock för den förbättrade föda, hvilken jordbrukets framsteg bereder så väl åt människorna som åt husdjuren. Naturligtvis vore det med hänsigt till ofvannämnde ändamål af största vikt att få dessa frågor besvarade med hufvudsakligt syfte på det *kommande* året, räknadt från ena skördetiden till den andra, men derigenom ökas än mer svårigheten att erhålla ett svar, som kunde göra anspråk på tillförlitlighet. Af sådan anledning är det utan tvifvel ändamålsenligast att låta frågorna afse det *nästföljande* året, hvars resultat för jordbrukaren kan vara känt.

För landsbygden torde ock i afseende på frågan 13 upplysning kunna hemtas af gällande *statustflöningar*, så väl som af känd förbrukning i hushållen. För att ej göra svaret på denna fråga beroende af behovet att skaffa sig kunskap om socknens folkmängd, skulle det ock kunna gifvas i blott s. k. *medeltal* eller öfverslagsberäkning *på person*.

Närmare föreskrifter i dessa hänseenden, så väl som i afseende på specifikationen af de särskilda sädesslagen m. m. i frågorna 13 och 14, torde bäst gifvas af Hushållnings-sällskaperne.

Beträffande frågan 14 vore naturligtvis önskligt, att, så vidt sådant sig göra läte, få upplyst om och i hvad mån öfverskottet kunnat ingå i den *allmänna* spanmålshandeln och utskeppningen, eller blott tjenat att fylla brist å andra orter *inom* länet.

Detta kan dock måhända i de flesta fall ej på denna väg utredas. Men då de upplysningar, om än torftiga, som af dessa frågor kunde lemnas, bäst egna sig för femårsberättelser, kunna de der genom andra källors begagnande måhända göras fullständigare.

Herr Bergs
yttrande
och förslag.

Frågan 15 afser att för hvarje ort lemna den vigtiga upplysningen om vexlingarne i *derstüdes gängse* handelspris å säd och hafva dertill föreslagits de 2 tidpunkter af året, då dessa vexlingar torde vara störst och af hufvudsakligaste inflytelse. Rörande så väl tiden, hvilken måhända bör väljas olika för olika orter efter deras sånings- och skördetider, som specifikationen af sädesslagen torde ytterligare upplysning gifvas af Hushållnings-sällskaperna.

Svaret på denna fråga kan blifva af högsta vikt för Konungens Befallningshafvandes *ärliga* berättelser.

Frågorna 16—20 afse bidrag till skildringen af jordbrukets framsteg, hvilka få sin hufvudsakliga vikt i statistiskt hänseende, om de uppsamlas i femårsberättelser. Formuläret lemnar äfven utrymme för *andra* slag af jordvinning och jordförbättring, om hvilkas antecknande Hushållnings-sällskaperna kunna finna nödigt att meddela närmare föreskrifter.

I afseende på frågan 20 torde af samma Sällskaper jemväl behöfva meddelas ytterligare upplysningar lämpade efter lokala förhållanden.

Frågan 21 afser, såsom redan ofvan vid frågorna 6 och 7 är angifvet, att lemna tillfälle till anteckning om försök med *nya odlingsföremål* och framgången häraf, hvarefter sådant sädeslag, som vunnit en stadgad större användbarhet, kan t. ex. hvart femte år införas å respektive ställen bland föregående frågor.

Frågan 22 är afsedd att angifva så väl den *areal*, som till sådan odling är använd, deruti inberäknade jemväl parkanläggningar o. d. (jfr fråg. 6 och 7), som hvad i öfrigt hit hörer, och torde Hushållnings-sällskaperna bestämma hvilka *handelsväxter*, som här böra upptagas, eller lämpligare till andra frågor hänföras.

Frågan 23 kan besvaras med uppgift om verkliga antalet, derest detta är känt, annars exempelvis på följande sätt:

inga jordtorpare, *få* stattorpare, *mest* tjenare i husbondes bröd o. s. v. samt i öfrigt med *öfverstrykning* af de slag, som ej allmänna förekomma. Derjemte är utrymme afsedt att anteckna biträde af indelad Soldat, samt om arbetare från andra orter *tildels* infinna sig o. d., som kan anses af värde.

Vid frågan 24 behöfver upplysas, om kost och andra fördelar äro medräknade eller ej, och likformighet i uppgifterna för hela riket eftersträfvast genom dertill egnade föreskrifter.

Om frågan 25 första gången besvarades med de vedertagna och kända namnen å de förnämsta åkerbruksredskap, som *da* äro i allmänt bruk, skulle sådant för framtiden hafva högt värde, hvarefter sedan här skulle antecknas blott i bruk införda *nya* och *förbättrade*.

På samma sätt kunde frågan 26 först besvaras med upplysning om det för närvarande i allmänhet rådande byggnads-sättet med hufvudsaklig hänsigt till sjelfva landthushållningen, och sedan redogöras för tid efter annan införde förändringar deraf, med hänsigt jemväl till ökad eller minskad tillgång å byggnadsmaterialier och bränsle.

Det samma gäller hufvudsakligen om frågan 27.

I afseende på frågan 28 är naturligtvis mest upplysande om uppgiften kan meddelas för *tunnland* och efter olika jord-beskaffenhet.

Frågorna 22—28 lemna upplysningar, som blifva af hufvudsakligt värde för femårsberättelser.

Om frågan 29 besvaras så tidigt ske kan vid sommarens början, så komme den att lemna ett högst viktigt bidrag för Konungens Befallningshafvandes första *årliga* berättelse.

Frågan 30 lemna tillfälle att upplysa om orsaker till minskning eller ökning af kreatursstocken genom foderbrist, far-soter m. m.

I afseende på frågan 31 jfr hvad ofvan vid frågorne 13 och 14 blifvit yttradt. Denna fråga har, på sätt der jemväl är antydt, dessutom sitt särskilda intresse såsom den säkraste måttstock för ladugårdsskötselns ståndpunkt och framsteg. Hushållnings-sällskaperne torde bestämma, hvilka särskilda slag af säd, rotfrukter och annat kraftfoder, som efter lokalförhållanden förtjena att företrädesvis här specificeras.

Beträffande frågan 32 jfr likaledes det vid frågorna 13 och 14 anförda. Hushållnings-sällskaperne torde efter lokalförhållanden närmare specificera *föremålen för afyttring*.

Frågan 33 tillåter att redogöra för resultaten af race-förbättringsåtgärder.

Frågan 34, som kan ökas med flere ladugårdsprodukter efter Hushållnings-sällskapernes pröfning, upptager likaledes 2 tidpunkter af året, hvilkas val måhända ej torde lämpa sig bäst för alla orter, hvadan närmare upplysning härom är önskvärd.

Frågan 35 tillåter specifikation af särskilda slag och frågan 36 jemväl upplysning om afsättning af honing och vax.

Herr Bergs
yttrande
och förslag.

Då enligt Kongl. Förordningen af den 31 Januari 1855 nya mått- och vigtsystemet efter 1862 års slut skall efterträda det förr brukliga, så följer häraf, att gamla mått, mål och vigter ej längre kunna begagnas för kvantitativa uppgifter i officiella statistiska redogörelser. Men en ganska lång följd af år torde erfordras, innan den stora allmänheten bortlägger bruket af de gamla mått, mål och vigter, vid hvilka den är van. Detta förhållande medför den stora faran, att, när man vänder sig till allmänheten med begäran om uppgifter efter nya mått- och vigtsystemet, man ytterst lätt erhåller till svar antingen en blandning af både gammalt och nytt, eller felaktigt gjorda reduktioner, hvarigenom hela resultatet af en stor undersökning kan förfelas. När fråga blir om uppskattning efter ögonmått af en kvantitet, t. ex. ett tunnlands yta, utöfvar ock vanan en särdeles stor inflytelse. Af sådan anledning synes alltså bäst vara sörjdt för uppgifternas tillförlitlighet, om de finge afgifvas i sådana mått, mål och vigter, som å orten äro allmänast bruklige, samt derefter antingen redan i sockneliggaren det till nya systemet reducerade förhållandet upptoges, eller denna reduktion först verkställdes vid bearbetningen till länsredogörelser, i hvilket senare fall till sockneliggaren stundom behöfde fogas upplysning om värdet af mindre allmänt kända mått, mål och vigter, som deruti begagnats. Det är särdeles angeläget att i detta hänseende få inhemta Hushållnings-sällskapernes åsigter.

Ytterligare detaljbestämmelser, såsom rörande bland annat medel till kostnadernas bestridande, formulär för berättelsernes uppställning m. m., torde lämpligast böra uppskjutas, intill dess Konungens Befallningshafvande och Hushållnings-sällskaperne fått tillfälle att sig i ämnet yttra och meddela de betänkligheter, önskingar och förslag, hvartill detta kan gifva anledning, dervid särskildt är önskvärdt, att frågan måtte blifva behandlad hufvudsakligt från den praktiska erfarenhets-synpunkt, som ger bästa ledning för omdömet om allt hvad som är nödigt att iakttaga, för att åt detta viktiga och så ofta omhandlade ärende bereda den framgång, som säkrast vinnes, derest man i början ej fordrar för mycket, men kan lyckas att utfinna en method, åt hvilken med tiden lätt kan gifvas en större omfattning.

Sedan, på sätt i det föregående (sid. 10) blifvit anfördt, Statistiska Beredningen, under behandling af väckt förslag om förändrad uppställning af Konungens Befallningshafvandes s. k. femårsberättelser, ansett mindre lämpligt, att rikets jordbruks-statistik skulle, såsom hittills skett, helt och hållet förläggas inom området af dessa berättelser, och alltså beslutit att göra frågan om tillvägabringandet af en fullständigare statistik öfver Sveriges jordbruk till föremål för särskild öfverläggning och underdånig framställning; och efter det Beredningens Herrar ledamöter hvar för sig tagit kännedom om ofvanstående förslag till jordbruks-statistik, sammanträdde Beredningen den 21 sisl. September till ytterligare öfverläggning i detta ämne, dervid Beredningens ledamöter förenade sig i den åsigt: att, då yrkanden på tillförlitliga statistiska upplysningar om landets förnämsta näringsgren, jordbruket, under senaste årtionden allt mer framträdt och ej blott af tidningspressen framhållits, utan jemväl inom representationen rönt lifligt deltagande, man väl numera borde vara fullt berättigad att uppfatta denna fråga som ett oafvisligt kraf, och i följd deraf kunna göra sig så mycket säkrare förhoppningar om det kraftiga understöd af den allmänna meningen i landet, hvarföruan någon jordbruks-statistik säkerligen ej kan bringas till utförande.

Om nu, på grund af dessa förhoppningar, för ett nytt förslag till sådan statistik skulle kunna motses snabbare och säkrare framgång än för dess föregångare, antog Beredningen, lika med Kongl. Landbruks-Akademien, detta främst bero af den särskilda nitiska medverkan, som, för insamlande och kontrollerande af lithörande uppgifter, skulle kunna vinnas af Hushållnings-sällskaperne och dessas underafdelningar samt insigtsfulle och inflytelserike jordbrukare i öfrigt, hvaremot ett värdjande till Statsmakternas omedelbara förfoganden och direkta anslag för detta ändamål ej blott skulle innebära ett frågans undanskjutande till framtiden, utan ock torde blifva fruktilöst åtminstone intill dess man kunde för dem ådagalägga att någon annan oförsökt utväg ej återstode.

För att emellertid med så mycket större sannolikhet kunna tillvinna sig välvillig samverkan af Hushållnings-sällskaperne och dessas organer och så vidt möjligt afböja den ty värr! alltför vanliga misstanken, att jordbruks-statistiken blott vore en beslöjad undersökning för beskattningsändamål, eller det inkastet, att man toge jordbrukares tid och arbetskraft i anspråk för föremål, som för dem vore främmande, trodde Beredningen, lika

med Herr Berg, den högsta vikt ligga derpå, att den statistiska undersökningen rörande jordbruket så anordnas, att de omedelbara fördelarne deraf för sjelfva jordbruks-intresset i orterne måtte på det tydligaste falla i ögonen.

Statist. Beredningens beslut.

Beredningen ansåg vidare, att, så snart dugligt material för rikets jordbruks-statistik kunnat beredas, detta företrädesvis vore förtjent att i sin helhet bearbetas och utgifvas såsom en fortgående särskild afdelning af »Bidrag till Sveriges officiella Statistik», äfvensom att jordbruks-statistiken, för att uppfylla sitt ändamål, måste sträfvä att dels årligen bereda upplysning i vissa delar, dels i öfversigter för femårsperioder gifva fullständigare underrättelser om jordbrukets tillstånd och framsteg, samt att i sammanhang härmed ej borde förbises den stora fördelen att åt Konungens Befallningshafvandes årsberättelser om årsväxt och skörd kunna bereda tillförlitliga källor uti uppgifter, som af sakkunnige personer inom kommunerne insamlats och antecknats.

Då Beredningen delade Herr Bergs åsigt om det oundgängliga behovet, att Konungens Befallningshafvande och Hushållnings-sällskaperne finge tillfälle att om de nu väckta förslagen inhemta kännedom, ansåg Beredningen i öfrigt för närvarande ändamålsenligast, att hos Kongl. Maj:t framställes underd. anhållan, att dessa förslag blifva till tryck befordrade, och att Kongl. Maj:t tacktes anbefalla vederbörande att, så snart ske kan, sig deröfver yttra, och dervid föreslå allt hvad till ändamålets vinnande så väl i allmänhet som inom hvarje särskildt län må anses nödigt, hvarefter Kongl. Maj:t torde bereda vare sig Dess Landtbruks-Akademi eller Statistiska Beredningen tillfälle att afgifva definitivt förslag till Kongl. Maj:ts Nåd. pröfning och stadfästelse.

STOCKHOLM, 1861.

P. A. NORSTEDT & SÖNER,
Kongl. Boktryckare.

Förslag till Formulär för Sockneliggare.

18..... års uppgifter om jordbruket i

..... utgörande:
..... mantal, fördelade i brukningsdelar, deraf största, minsta mantal.
Antal backstugor....., jordtorp....., andra lägenheter.....

1. Jorden består af
2. Arealen af jord under plog....., naturlig äng....., annan duglig skoglös mark....., skog tunnland.
3. Brukningssätt:
4. Väderleken under hvarje årstid:
5. Såningstid:
6. Arealen af jord för året använd till odling af hvete....., råg....., korn....., hafre....., blandsäd....., ärter....., bönor....., potatis....., bohvete....., lin....., i träde..... tunnland.
7. Utsäde af hvete....., råg....., korn....., hafre....., blandsäd....., ärter....., bönor....., potatis....., bohvete....., på tunnland.
8. Utsädeskornets beskaffenhet:.....
9. Skördetid:.....
10. Skördebelopp i korntal af utsädet af hvete....., råg....., korn....., hafre....., blandsäd....., ärter....., bönor....., potatis....., bohvete..... kornet.
11. Skörden af halm }
hö } ymnig, god, öfver medelmått, medelmåttig, under medelmått, knapp, felslagen.
andra foderväxter)
12. Skördens beskaffenhet, vigtt m. m.
13. Åtgång till föda för år af hvete....., råg....., korn....., hafre....., blandsäd....., ärter....., bönor....., potatis....., bohvete..... tunnor.
14. Öfverskott till afyttring af hvete....., råg....., korn....., hafre....., blandsäd....., ärter....., bönor....., potatis....., bohvete....., hö....., halm.....
15. Ortens priser å.....

hvete	råg	korn	hafre	blandsäd	ärter	bönor	potatis				
i April											
i Oktober											

Rör Röt för tunna.
16. Jordvinning genom nyodling eller röjning af hårdvall..... tunnland.
17. » » vattenaftappning..... »
18. Jordförbättring genom grunddikning..... »
19. » » ängsvattning »

20. Gödslingsämnen:
21. Nya sädesslag införde:
22. Odling af fruktträd, köks- handels- och trädgårdsväxter:
23. Jordbruksarbetarne bestå af jordtorpare, stattorpare, tjenare i husbondes bröd, statdrängar, daglönare, backstugusittare,
24. Dagsverks- } sommar: mans högsta , lägsta ; qvins högsta , lägsta
priser: } vinter: » » , » ; » » , »
25. Åkerbruksredskap:
26. Byggnadssätt och förändringar deraf:
27. Stängselsätt:
28. Försäljningspris å jord:
29. Antal vinterfödde hästar öfver 3 år , hästar under 3 år , tjurar , oxar , kor , ungnöt , får , svin , getter ,
30. Orsaker till större vexling i kreaturs-antalet:
31. Åtgång för året till kreaturs utfodring af säd:
rotfrukter: , annat kraftfoder:
32. Tillgång till afyttring af hästar , afvelsboskap , slagtboskap ,
får , svin ,
smör , ost
33. Djurracer:
34. Ortens priser å arbetshästar oxar kor köttfär ullfär
vårtiden i Rdr Rmt
hösttiden pr stycke
35. Fjäderfå:
36. Biskötsel:

Fullständigt efter bästa vett och vilja uppgifvet af

N. N.

Förhandlingar och förslag rörande tillvägabringandet af en Statistik öfver Sveriges jordbruk.

(Forts. från bilagan till öste häftet.)

Sedan Statistiska Beredningen, såsom det första och oundgängliga villkoret för tillvägabringandet af en jordbruksstatistik öfver vårt land, framhållit behovet att Kongl. Maj:ts Befallningshafvande och länens Hushållnings-sällskaper sattes i tillfälle att, efter tagen kännedom af de i ämnet väckta förslag, sig deröfver yttra, täcktes Kongl. Maj:t under den 25 Oktober 1861, »då, för tillvägabringandet af en mera noggrann och omfattande Statistik öfver Sveriges jordbruk, än den, som med det hitintills begagnade sättet för uppgifternas insamlande kan erhållas, det synes nödigt, att i främsta rummet anlita det biträde, som må kunna vinnas af länens Hushållnings-sällskap för en i samråd med dem utstakad plan genomförande, i Nåder förordna, att samtliga Hushållnings-sällskaper i riket skola genom Kongl. Maj:ts Befallningshafvande anmodas, att hvart för sitt län, så snart sig göra låter, öfver nämnda förslag sig yttra och dervid meddela allt hvad till det afsedda ändamålets vinnande, så väl i allmänhet, som inom länet särskildt, må anses nödigt, hvarefter Kongl. Maj:ts Befallningshafvande böra med Hushållnings-sällskapens yttranden äfvensom eget utlåtande i ämnet till Kongl. Maj:t inkomma.»

Jemte nödigt antal tryckta exemplar af förslagen att utdelas inom länen delgafs detta Kongl. Maj:ts Nåd. beslut samtliga vederbörande genom ett Cirkulär från Hr Stats-Rådet och Chefen för Civil-Departementet af ofvannämnde datum *).

Att stora skiljaktigheter länen emellan ej blott i fråga om sättet för jordbruks-statistikens utförande, utan till och med om sjelfva möjligheten deraf, skulle genom den anbefallda granskningen komma att ådagaläggas, ligger tydligen förutsedt och

*) När, såsom uti det ifrågavarande ämnet, man för den statistiska undersökningens genomförande måste vädja till välviljan hos kommunerne och enskilde personer, är den upplysning, som genom tidningspressen kan spridas, onekligen af högsta vikt. För historiken om denna frågas behandling kunde det visserligen ej hafva varit utan vikt, att i ett sammanhang här framställa de synpunkter, från hvilka ämnet blifvit uppfattadt och behandladt af tidningspressen. Detta skulle emellertid nu leda till en alltför stor vidlyftighet.

förutsagdt i de förutgångne förhandlingarne. Men genom dessa skiljaktiga meningars framträdande vid sidan af hvarandra bringas frågan lättast och säkrast till den utgångspunkt, från hvilken en verkligt fruktbringande verksamhet kan taga sin början.

Främst synes nu vara angeläget, att Hushållnings-sällskaperne sättas i tillfälle att ömsesidigt taga kännedom om hvarandras åsikter, och att jemväl, genom offentliggörande af dessa, den upplysta allmänna meningen i landet må erhålla ledning för sitt omdöme rörande sakförhållanderne.

Det har af sådant skäl ansetts gagneligt, att här meddela de yttranden, som af Hushållnings-sällskaperne och Kongl. Maj:ts Befallningshafvande till Kongl. Maj:t afgifvits, dervid, till undvikande af onödig vidlyftighet, alla inledningar och reciter utslutits, men i öfrigt utlåtandena ordagrant blifvit återgifne.

Ordningen länen emellan är bestämd af den tidsföljd, i hvilken handlingarne till Kongl. Civil-Departementets Expedition inkommit.

Hushållnings-sällskapet i Westerbottens län.

— — »Vigten och behovet af en fullständig och på tillförlitliga uppgifter grundad jordbruks-statistik kan icke förnekas. Obestridligt är ock, hvad så väl Landtbruks-Akademien, som Statistiska Beredningen jemväl antagit, att de hufvudsakligaste uppgifterna för en sådan statistik kunna tillfredsställande erhållas endast genom Hushållnings-sällskapen, men lika obestridligt torde det äfven vara, att, på sätt uti Medicinal-Rådet Bergs till Statistiska Beredningens protokoll afgifna yttrande antydes, uti Sveriges geografiska läge och stora skiljaktigheter i klimat, befolkningstäthet, bördighet och jordbrukets tillstånd inom olika landsdelar ligga tillräckliga skäl att icke uppfatta jordbruksstatistiken för landet i sin helhet från en sådan synpunkt, att man derigenom alldeles underkände det höga värde, som en dylik statistik kan erhålla, äfven om den till en början måste inskränkas inom till och med ett mindre antal län och deribland företrädesvis till dem, som i jordbruk gjort de största framstegen. — Ganska riktigt yttrar Medicinal-Rådet, »att ingen »annan gren af produktions-statistiken företer med den nu ifråga»varande jämförliga svårigheter, för att komma till ett tillförlitligt, ja ens approximativt riktigt resultat. Det gifves ingen »näringsgren, som har ett med jordbruket jämförligt stort antal »producenter i allmänhet, ingen der den svårast kontrollbara »produktionen till egen förbrukning är så stor. Att med frågor

»räcka alla dessa producenter, helst der jordegendomen är »mycket delad, eller befolkningen mycket gles, är redan en lätt »insedd svårighet. Härtill kommer den ännu större, att från »dem erhålla antagliga svar, äfven om frågorna begränsats till »ett ringa antal och den enklaste form, samt framstälts med »alla möjliga förtydliganden. Sådant är en oundgänglig följd »deraf, att jordbrukarne befinna sig i den största mångfald af »gradationer i afseende ej blott på kunskapen om sin produk- »tions verkliga belopp, utan ock förmågan eller hagen att derom »lemna någon värdefull upplysning.»

Ehuru inom Westerbottens län under den senaste tiden något större intresse än förut visat sig för jordbrukets ändamålsenliga bedrifvande, hvartill den för något öfver 2:ne år sedan inrättade Landtbruks-skolan vid Yttertafle, äfvensom resande agronomer, hvilka sommartiden besökt länet, hufvudsakligen bidragit, så befinna sig likväl ifrågavarande viktiga näringsgren härstädes i allmänhet ännu på en särdeles lag ståndpunkt. — Endast en eller annan större jordegendom finnes, vid hvilken jordbruket efter rationela grunder bedrifves; hvaremot i öfrigt, oberäknadt de betydliga sträckor, som ännu ligga öde, den odlade eller odlingsbara jorden är fördelad emellan en stor mängd mindre hemmansbrukare samt nybyggare och torpinnehafvare, de der, utan allt aktgifvande på senare tiders uppfinningar, och jordbrukets betydliga framsteg i andra orter, fortfarande häfda sin jord på enahanda grunder, som för århundraden tillbaka. Då nu härtill kommer, att befolkningen är, i förhållande till länets vidsträckta areal, ringa, så visar sig, att de i det ofvan citerade yttrandet af Medicinal-Rådet Berg antydda svårigheter för erhållande af fullständiga uppgifter rörande jordbruksproduktionen, nemligen en vidt utsträckt delning af jordegendomen samt gles befolkning, inom detta län i hög grad äro för handen. — Till ofvannämnde svårigheter kommer vidare, att befolkningen inom flera af länets socknar utgöres, med undantag af presterskap och kronobetjening, endast af allmoge, hvilken, ehuru i allmänhet redbar och förständig, likväl icke hunnit den grad af bildning, att den inser nyttan af en jordbruks-statistik, eller vill, utan ersättning, åtaga sig det icke obetydliga besvär, som är med de för ifrågavarande ändamål erforderliga uppgifternas insamlande förenadt, särdeles uti en landsort, der de odlade jordlägenheterna äro spridda på en vidsträckt yta, och hvarest vägkommunikationer äro antingen få och otillräckliga, hvilket kan sägas vara händelsen i det s. k.

nedra eller bebodda landet, eller ock alldeles saknas, såsom förhållandet är i Lappmarken. Att bland denna allmoge, hvilken för öfrigt hyser en inrotad ovilja för meddelande af uppgifter, som röra deras enskildta förhållanden, och detta hvad jordbruket beträffar, hufvudsakligen af fruktan för ökad beskattning, utfinna personer med vilja och förmåga att med meranämnde uppgifters införskaffande gå tillhanda, är en ingalunda lätt sak; och huru tillförlitliga de på sådant sätt anskaffade uppgifterna skola blifva, torde med skäl kunna ifrågasättas. — På sätt i Medicinal-Rådet Bergs yttrande angifves, kan en tillfredsställande jordbruks-statistik icke umbära den utgångspunkt och det stöd som lemnas af kunskapen om den odlade jordens areal; men här i Westerbotten kan fullständig kännedom i detta hänseende icke erhållas från andra socknar än dem, som undergått afvittring; och då nämnde förrättning hittills hunnit afslutas och fastställas endast för 3:ne af länets socknar, inses lätt hvilka svårigheter som möta för meddelande af ens approximativ uppgift å arealen af odlad jord inom hela länet. — Ännu mindre ligger det inom möjlighetens område att erhålla noggrann och tillförlitlig kännedom om arealen af ouppodlad men odlingsbar jord samt befintlig skogsmark, innan antingen vid skeende afvittring sådan mark blifvit behörigen uppmätt, eller ock det geografiska karteverket så fortskridit, att pålitlig grund för ömdömet i detta fall deraf kan hämtas.

Att tillfredsställande redovisa för inom hvarje socken befintliga hemmans och lägenheters mantal har jemväl sina svårigheter, enär till anläggning beviljade nybyggen och torp, efter frihetstidens utgång endast provisionellt skattläggas, men mantalets definitiva bestämmande icke eger rum förr än i sammanhang med den allmänna afvittringen inom socknen. Obemärkt bör ej heller lemnas, hurusom nagorlunda tillförlitlig kännedom om arealen af årligen uppodlad jord, hvilken, öfver hufvud taget, torde inskränka sig till ett eller annat kappland vid hvarje särskild hemmansdel, äfvensom angående antalet underhållne kreatur och dessas utfordring, utsäde, skördebelopp m. m. icke kan vinnas annorlunda än genom undersökning på stället af de för dylika uppgifters insamlande utsedda personer, hvilka för sådant ändamål måste företaga långa och besvärliga, samt med icke obetydliga utgifter förenade resor, ofta nog på obanade vägar.

På grund af hvad sålunda blifvit anfördt föranlåtes Hushållnings-sällskapet, under erkännande af det uti Statistiska Beredningens protokoll intagna förslagets ändamålsenlighet i all-

mänhet för de orter, inom hvilka jordbruket hunnit till en större utveckling, härigenom i djupaste underdanighet hemställa, att, derest samma förslag vinner Eders Kongl. Maj:ts Nådiga fastställelse och det i följd deraf blifver Hushållnings-sällskapens åliggande, att anskaffa och tillhandahålla de uti meranämnde förslag afsedda statistiska uppgifter, det måtte i sammanhang dermed förklaras, att Eders Kongl. Maj:ts i detta ämne meddelande Nådiga beslut bör för Westerbottens län komma till verkställighet endast efter hand och i den mån sådant med lokala och andra inom denna landsort förekommande särskildta förhållanden låter sig förena, äfvensom att samma Nådiga beslut eger sin tillämpning endast för det nedra eller så kallade bebodda landet, men icke för Lappmarken, hvarest den jemförelsevis största arealen ännu är i ouppodladt skick, samt för öfrigt de långa afstånden och den fullkomliga saknaden af kommunikationer göra en fullständig undersökning för de erforderliga uppgifternes inhämtande nära nog omöjlig.

I öfrigt och enär, på sätt ofvan är antydt, antagligt är, att de personer, som möjligen kunna förmås, att inom sockuarne gå Hushållnings-sällskapet tillhanda med de statistiska uppgifternas hopsamlande och ordnande, icke åtaga sig ett sådant uppdrag utan skälig ersättning för tidspilan, besvär och kostnad, anhåller Hushållnings-sällskapet underdanigst, att Eders Kongl. Maj:t Nädigst tackes, för berörde ändamål, till Sällskapets disposition anvisa särskildt anslag, helst den Hushållnings-sällskapet tillkommande andel i brännvinsutskänkningsavgiften icke är tillräcklig för bestridande af de utgifter, hvilka Sällskapet under nuvarande förhållanden har att vidkännas.» — — — —

Kongl. Maj:ts Befallningshafvande i Westerbottens län har såsom utlåtande för egen del i underdanighet åberopat hvad Hushållnings-sällskapet anført.

Hushållnings-sällskapet i Jönköpings län.

— — »Erkännande vigten af en fullständig och tillförlitlig jordbruks-statistik, äfvensom att dertill erforderliga uppgifter endast genom kommunernas egen medverkan kunna erhållas, är Hushållnings-sällskapet jemväl för sin del villigt att vid bestyret dermed biträda; men Sällskapet har dock icke förbisett de svårigheter, som härvid möta, icke allenast till följd af obenägenhet hos mången jordbrukare att lemna uppgifter om sin jords afkastning, utan hufvudsakligast deraf, att mängden af jordbrukare icke mäta hvarken utsäde eller skörd samt ej eller hafva

sin jord uppmätt och kartlaggd, åtminstone icke så, att vidden af särskilda egor och egoslag derutaf med full säkerhet kan inhämtas, helst som, äfven der sådan afmätning skett, de särskildta egostyckena sedermera i anseende till både gränser och beskaffenhet undergått och alltjemt undergå förändringar; hvilka svårigheter, jemte besväret vid de ifrågavarande uppgifternas insamlande, än mera ökas i den mån, som de trakter, der sådant skall verkställas, äro glest befolkade och distrikterne sålunda måste blifva vidsträcktare, stundom äfven derföre, att lämplige personer till detta bestyr icke allestädes äro att tillgå eller finnas benägna att åtaga sig detsamma.

Häraf är uppenbart, att, äfven under förutsättning af nit och bästa vilja hos dem, som kunna vara benägna att, med uppoffring af tid, möda och en sannolikt icke ringa kostnad, i nämnde afseende lemna biträde, uppgifterne icke i allt kunna blifva hvarken fullständiga eller fullt tillförlitliga; och med denna reservation i afseende på resultaten, öfvergår Hushållnings-sällskapet till granskning af de utaf Kongl. Landtbruks-Akademien och Statistiska Beredningen framställda särskildta förslag, jemte frågor: hvilka upplysningar böra insamlas; huru primäruppgifterne skola antecknas och ordnas; den tiderymd de böra omfatta, samt sättet och tiden för verkställigheten häraf och för de slutliga sammandragens meddelande.

För att icke afskräcka dem, som skola taga befattning med primäruppgifternas insamlande, och då det är antagligt, att svaren skola blifva mera pålitliga, när de afse ett inskränktare antal frågor, än om dessa äro allt för många, torde det vara försigtigast, att frågorna icke utsträckas allt för vida; likasom öfvergången till utförligare uppgifter, än de hittills vanliga, lämpligast sker genom att vid frågornas uppställande följa samma system, som varit iakttaget, dels uti Landshöfdingarnes förra femårsberättelser, samt dels uti de af den så kallade Finans-kommitén framställda frågor, rörande jordbruket; och då Kongl. Landtbruks-Akademien förslag närmast öfverensstämmer härmed, anser Hushållnings-sällskapet detta ock böra läggas till grund för de hufvudsakligaste uppgifternas insamlande och statistikens uppgörande; deremot åtskilliga af de frågor, som derutöver i Statistiska Beredningens förslag blifvit framställda, otvifvelaktigt äfven förtjena uppmärksamhet i så måtto, som upplysningar i anledning deraf må kunna meddelas såsom tillägg eller anmärkningar i sammanhang med öfriga mera utför-

liga uppgifter; allt på sätt här nedanför skall blifva närmare utveckladt.

Hvad angår uppställningen af frågorne och svaren derå, så synes vanlig tabellform, såsom Kongl. Landtbruks-Akademien föreslagit i Bilagan Litt. A, vara den lämpligaste, emedan en sådan medför mycken lättnad vid svarens antecknande och specialsummornas sammanförande, samt, äfven om det af Statistiska Beredningen föreslagna formulär för sockenliggare, Bilagan Litt. B, antages till efterföljd, nödigt blefve, att vid den insamling af uppgifter för särskilda delar af hvarje distrikt (socken), som sällan kunde undvikas, uppställa summorne så, att sammanräkningen derigenom underlättades, eller med begagnande af tabellformen; hvarjemte denna form gifver en lika lättnad, då uppgifterne eller summorne för distrikter eller socknar än ytterligare skola sammandragas. Att allenast hvart femte år insamla och meddela ifrågavarande uppgifter, kunde visserligen i någon mån minska besväret dervid, men skulle tvifvelsutan i samma mån minska tillförlitligheten deraf, synnerligast i afseende på sådane förhållanden, som äro större årlig förändring underkastade, såsom utsäde och skörd, m. m., helst som, på sätt redan är anmärkt, mängden af jordbrukare icke mäta hvarken utsäde eller skörd, än mindre föra anteckningar öfver beloppen; hvadan uppgifterna, der de lemnades, måste blifva ganska osäkra; och det synes alltså lämpligast, att uppgifterna blifva årliga; dervid, när någorlunda säkra uppgifter en gång erhållits, den nya beräkningen för hvarje följande år utan särdeles svårighet kan verkställas.

Vidkommande de särskilda frågor eller uppgifter, som böra i tabellen upptagas, så synes med oförändradt bibehållande för öfrigt af kolumnen 1 (Kongl. Landtbruks-Akademiens förslag) och der införda rubrik, det likväl icke vara nödigt, att, på sätt noten dertill antyder, alla i tabellen föreslagne uppgifter ovilkorligen skola meddelas särskildt för hvarje brukningsdel, utan torde, till beredande af lättnad härvid, medgifvas, att flere brukningsdelar af samma hemman må i detta afseende sammanslås och således uppgifterne för dessa uti en, flere eller alla af de i tabellen förekommande kolumner sammanföras, då den, som insamlar uppgifterna, finner sådant lämpligt. Att upptaga både förmedlade och oförmedlade mantalet synes mindre nödigt, ~~helst~~ som detta i många fall är alldeles enahanda; och med nya jordeboksformuläret öfverensstämmer jemväl, att allenast »nu varande mantal» utföres; deremot kunde vid afslutandet af sum-

man å hemmantalet för hvarje distrikt äfven antalet af brukningsdelar, sådant det i kolumnen 1 förekommer, under förstnämnde summa antecknas, för att sedermera intagas i den generela tabellen för länet. Med uttrycket i kolumnen 5: »backstugor med högst $\frac{1}{2}$ tunnland», afses förmodligen att utmärka det lägenheter med större jordrymd skola betraktas såsom torp; men som mantalsskrifvarne, i fall dessa, såsom föreslaget är, skola införa uppgifterne härom, sällan äga och icke utan mycket besvär kunna förskaffa sig kännedom om jordarealen vid dylika lägenheter, äfvensom i fall upplysningar skulle sökas på kommunal väg, sådant skulle förorsaka en mängd besvärliga detaljundersökningar, hvilka, utan någon egentligen afsevärd vinst, betydligt ökade arbetet för dem, som redan hade tillräckligt att skaffa med de viktigare upplysningarnes inhemtande, torde det ock få anses tillfyllest, att, vid uppgift af backstugornas antal, anteckningarne i mantalslängderne utan vidare omgång eller forskning rörande jordrymden, följas; hvarföre tillägget »med högst $\frac{1}{2}$ tunnland», borde från rubriken till kolumnen uteslutas.

Kolumnen 9 kunde med hänsigt till särskildta förhållanden inom vissa län och deribland Jönköpings, få fördelas i tvenne, *en* upptagande skog och betesmark, och *en* för mässar; hvar emot det skulle vara nästan outförbart eller åtminstone för enadt med mycken svårighet, att såsom Statistiska Beredningen föreslagit, upptaga särskildt *skog* och särskildt *annan duglig skoglös mark*, ej hänförlig till åker, äng eller mässe, således betesmark, enär nämnde tvenne ägoslag icke alltid äro genom bestämda gränser åtskiljda.

Derest uppgifterna blifva årliga, böra icke allenast tabellernas rubriker, utan ock öferskrifterna öfver kolumnerna i öfverensstämmelse dermed rättas, nemligen så att öferskriften öfver kolumnerna 10—13 ändras till »under året tillkommen» och orden »medeltalet under ofvannämnde 5 år», som förekomma i samma linea, likasom ordet *af*, der det i sammanhang dermed förekommer, uteslutes; hvarjemte öferskriften öfver kolumnerne 14—20 ändras till *arealen af odlad jord under året använd till*.

Nyodling är icke egentligen att anse såsom *jordvinning*, och kolumnen 10 borde kanske således erhålla en fristående från nästföljande kolumner afskild rubrik, som kunde blifva: *tillökning af odlad jord*; äfvensom ock, då vattenaftappning kan medföra dels jord- eller landvinning, då arealen af förut begagnad jord genom aftappningar ökas, och dels blott förbättring

af redan gagnad mark, en särskild kolumn för det sednare torde böra tilläggas.

I afseende på de olika sädesslagens upptagande, anser Hushållnings-sällskapet företråde böra gifvas åt Landtbruks-Akademins förslag framför Statistiska Beredningens, äfven hvad angår uppgifterne i kolumnerne 14—20 af det förra och punkten 6 i Beredningens förslag, enär man till en början måste vara belåten att kunna erhålla någorlunda tillförlitliga svar på de förra mindre utsträckta frågorne och ungefärliga arealen af den jord, som blifvit använd för hvarje särskildt säde dessutom kan uträknas genom jemförelse af utsädet's quantitet med beloppet af hvad, som på tunnlandet utsås, derom upplysning skulle lemnas i anmärkningarne.

Inom Hushållnings-sällskapet har dock blifvit ifrågakäldt, att jemväl beloppet utsädesfrö till rotfrukter, lin, gräs och andra foderväxter borde angifvas; men då uppgiften härom synes mindre vigtig och beräkningen alltid måste blifva svår, har frågan derom ansetts böra förfalla. Hushållnings-sällskapet har ock ansett hela skördebeloppets upptagande lämpligare än den af Statistiska Beredningen föreslagna *korntalsberäkningen*; helst den anvisade åtgärden, att genom profröskning utröna detta senare, skulle lemna ett ganska osäkert resultat om den inskränktes till ett mindre antal jordbruk inom distriktet, liksom densamma i annat fall, eller om profröskningen skulle utsträckas till många, blefve mycket besvärlig och komme sannolikt äfven att mötas med oginhet eller bestämd vägran från åtskillige jordbrukare. Dessutom är det lätt, att, om man vill veta korntalet, finna detta derigenom att skördens belopp divideras med utsädet. I kolumnen 56 torde böra tilläggas *andra rotfrukter*.

Såvida eljest de jorden åliggande onera och utskylder skola anses tillhöra jordbruks-statistiken, hvilket icke saknar skäl för sig, torde uppgifterna böra omfatta icke blott vissa, utan *alla* utskylder och besvär, som utgå för hemman och jordbruks-lägenheter, och således äfven räntor och tionde, bevillning samt kostnaden för rustning och rotering m. m., och dessa kunde antingen upptagas i kolumnen 64, jemte öfrige i noten till denna kolumn uppräknade, eller ock införas i särskild kolumn.

Såsom anmärkningar under tabellen kunde upplysningar meddelas i anledning af de i Statistiska Beredningens förslag Litt. B uppställde frågor under nummer 1, 3, 5, 7, 8, 9, 11, 12, 13, 14, 15, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 30, 33, 34,

35 och 36. Svaren härå kunna dock i de flesta fall allenast blifva mera generela och i andra afseenden grundas på approximativa beräkningar. För öfrigt synas åtskilliga af dessa frågor, såsom i motivena till Beredningens förslag jemväl är antydt, vara af sådan beskaffenhet, att svaren derå icke behöfva årligen förnyas, derest icke någon större förändring inträdt; och bör Hushållnings-sällskapet likaledes i afseende på frågorne under rubrikerne 7—9 samt 14—20 i tabellen eller bilagan Litt. A, under åberopande af hvad redan i början af utlåtandet blifvit yttradt, erinra, att de häri afsedda upplysningar blott sällan kunna grundas på en fullt säker kännedom om förhållandet, utan måste hemtas från approximativa uppgifter eller genom jemförelser och derpå byggda beräkningar; hvarföre, hvad särskildt angår uppgifterne under N:o 7—9, hvilka synas vara de vigtigaste, det kunde genom något särskildt tecken i kolumnen för hvarje särskild lägenhet utmärkas då uppgiften icke kan antagas vara fullt säker; och hvilka anmärkningar sedermera småningom bortfalla i den mån mera tillförlitliga uppgifter kunna erhållas.

För att göra meningen med ofvanstående framställningar mera åskådlig har Hushållnings-sällskapet låtit i öfverensstämmelse dermed uppgöra förslag till formulär till den tabell, hvori primäruppgifterna skulle intagas och hvilket förslag härjemte bifogas. Derigenom att tabellen, på sätt härvid blifvit iakttaget, fördelas i flere särskildta blad, blir den mindre besvärlig att handtera, utan att förlora något i afseende på åskådlighet eller tydlighet; och då flera tabellexemplar måste begagnas för upptagande af förhållanderna inom ett distrikt, kunna de lätteligen förenas genom transportsummorne *).

Hushållnings-sällskapet instämmer i Kongl. Landtbruks-Akademiens förslag rörande sättet för de ifrågavarande uppgifternas meddelande, så att detta må ske genom socken- och stadskommitéer, i hvilka Ordförande väljas af Hushållnings-

*) Till undvikande af den betydliga kostnaden för det bilagda tabellformulärets tryckning torde här få upplysas: att detta formulär i större 4:to format och så viket, att namnen uti kol. N:o 1 sammanträffa med de horizontela raderna å hvart och ett af formulärets 4 uppslag, utom 64 vertikala kolumner under samma rubriker, som Kongl. Landtbruks-Akademiens formulär, med de undantag, hvilka här ofvan blifvit anförde, jemväl å sista uppslaget har en hel sida öfrig för de *anmärkningar*, som, enligt hvad ofvan blifvit antydt, ansetts ytterligare böra meddelas.

sällskaperne samt ledamöterna vid sockenstämma å landet och på allmän rådstuga i stad; dock skulle dessa val, äfven om berättelserna blifva årliga, icke förnyas hvarje år, utan ske för en tiderymd af 3 till 5 år, utom i det fall att ledighet yppas genom afgång eller afsägelse, då nytt val naturligtvis måste ske; men då det, särdeles inom vidsträcktare socknar, vore allt för besvärligt för Ordföranden och kommité-ledamöterna, hvilka senares antal aldrig borde få öfverstiga 4 utom Ordföranden, att omedelbarligen inhemta alla erforderliga upplysningar, borde derjemte, på lika sätt, utses en eller flera personer för hvardera af de rotar deri socknen är indelad, att tillhandagå kommitén med upplysningar, jemte det kommitén egde med sig förena andra sakkunnige personer i orten och äfven begagna det biträde af Landtmätare, som möjligen utan särskild kostnad kunde erhållas. Till ordförande må jemväl person utom socknen kunna utses, äfvensom samma person kunde vara ordförande i två eller flera sockenkommittéer.

Ehuru det kan vara af vigt, att allmänheten, från hvilken uppgifterne i första hand skola hemtas, må betagas all anledning till misstanka, att sådant står i något sammanhang med frågan om beskattning, och saken alltså bör uteslutande behandlas såsom ett kommunalärende, i bestyret hvarmed Statens tjernare i allmänhet icke böra ingripa, finnas dock personer, som förr anse sig pligtiga att hörsamma de uppdrag, hvilka lemnas dem af Länsstyrelserne, än att utföra sådant, hvarom de på kommunal väg anmodas, ja, till och med, finna sig hedrade af ett Länsstyrelsens förordnande; och det torde derföre icke vara olämpligt, att Länsstyrelserne, när anmälan derom sker, må ega, att icke allenast, på Hushållnings-sällskapets förslag, förordna Ordförande i socknekommité utan ock foga anstalt om val af ledamöter m. m.

På hvarje socken- och stadskommittés ordförande borde få ankomma, att närmare bestämma sättet, huru upplysningarne i afseende på de särskilda jordegendomarne skulle inhemtas. Det kan ske antingen omedelbart eller medelbarligen, eller på begge dessa sätt, allt som omständigheterna göra det ena eller andra mest lämpligt eller behöfligt.

Till undvikande af misstag och till minskning af kommittéernes besvär är nödigt, att, första året då uppgifterna skola meddelas, uti en hufvudtabell för hvarje distrikt eller socken de 5 första kolumnerna (6, så vida äfven oförmedlade hemman-talet upptages), ifyllas af vederbörande Häradsskrifvare samt de

tjenstemän i städerna, hvilka föra räkenskaperne rörande städernas jord; derföre dock någon lämplig vedergällning torde dessa tjenstemän tilläggas. Sedermera allt framgent kunna kommitéerne utan svårighet sjelfva anmärka de förändringar, som tid efter annan inträffa och derom upplysning kan inhämtas från mantalslängderna, hvilka för justering äro att tillgå vid sockenkyrkorne, samt för öfrigt, om så blir behöfligt, genom meddelande med förenämnde tjenstemän. För hvarje socken tillhandahålles kommité-ordföranden, jemte förberörde hufvudtabell, dessutom efter requisition erforderligt antal exemplar af tabellformulärer, så att uppgifterne kunna insamlas och i tabell införas samtidigt för särskilda delar af socknen. — Sedan kommitéen förskaffat sig så tillförlitliga underrättelser som möjligt, införas uppgifterna i hufvudtabellen för socknen, hvilken tabell derefter borde för genomseende vara att tillgå på uppgifvet ställe inom socknen eller staden under någon kortare tid från derom i sockenkyrkan uppläst kungörelse. Och efter det de rättelser blifvit verkställda, hvartill kommitéen funne gjorda anmärkningar föranleda, skulle kolumnerne summeras och tabellen af kommitéens ledamöter underskrifvas samt, så vidt Jönköpings län rör, ett exemplar af densamma tillställas Ordföranden i det Hushållsgille, dit socknen hör, äfvensom ett annat exemplar borde kvarstanna inom socknen och förvaras antingen hos kommitéens ordförande eller i kyrkans arkiv. Gillesordföranden skulle åligga att, i den mån socknetabellerna inkomma, granska och öfverlemlna dem till Hushållnings-sällskapet, beledsagade af de anmärkningar och upplysningar, hvartill anledning förefunnits. Ärendet skulle sedermera vidare handläggas på sätt Kongl. Landtbruks-Akademien föreslagit, dock att på hvarje Hushållnings-sällskap torde få ankomma, att uppdraga bestyret med saken åt sin vanliga förvaltnings-komité eller utse en särskild komité derför.

Hushållnings-sällskapet har redan tillkännagifvit sin åsigt, att ifrågavarande statistiska uppgifter böra årligen meddelas; men att, såsom Statistiska Beredningen föreslagit, insamla uppgifterna vid två särskilda tidpunkter af året, skulle, efter Sällskapets omdöme, onödigtvis öka besväret för dem, som hade befattning dermed; och otvifvelaktigt erfordras jemväl efter skördens slut, någorlunda rymlig tid för uppgifternas inhämtande och antecknande, derest någon säkerhet dervid skall kunna påräknas. Visserligen komme dessa upplysningar äfven att blifva af stort värde för Länsstyrelsen; men Hushållnings-sällskapet

föreställer sig, i fråga om de årsväxtberättelser, som Konungens Befallningshafvande vid 3 särskilda tidpunkter af året skall afgifva, dels att afsigten dermed är, att sätta vederbörande i tillfälle bedöma först utsigterne för den blifvande skörden och vidare, huru denna i allmänhet utfallit, samt om förhållandet dermed påkallar någon särskild åtgärd; dels ock att för bildandet af ett sådant omdöme icke erfordras sådana specifika uppgifter, som äro föremål för en mera utvecklad jordbruksstatistik, utan att i detta afseende blott erfordras en sådan kännedom om förhållandet inom länet i allmänhet eller vissa större distrikter, som dessa styrelser på hittills vanligt sätt kunna inhemta.

Hushållnings-sällskapet anser det således tillfyllestgörande, att de statistiska uppgifterna allenast en gång hvarje år insamlas, ordnas och antecknas; dertill den tid är lämpligast då jordbrukarne af andra göromål äro mindre upptagne och förhindrade att egna sig häråt, eller vintermånaderne; men att arbetet bör verkställas så tidigt, att detta för hvarje förflutet år kan vara fullbordadt vid påföljande Februari månads utgång, derefter sockentabellerna genast och före den 1:sta Mars tillställas Gilles-ordföranderne, hvilka åter innan den 1:sta April böra öfverlemnas desamma till Hushållnings-sällskapet. Första gången uppgifterna aflemnas, torde dock någon än längre tid blifva behöflig.

Redan detta år kunde början ske med upprättandet af ifrågavarande statistik i afseende på förhållandet under det näst förflutna, derest formuläret dertill under årets lopp blefve fastställt och meddeladt och tillräcklig tid derefter lemnades för arbetet; men ju längre tid, som kommer att förflyta innan detsamma kan företagas, desto ringare blir säkerheten och utförligheten dervid. Kanske vore dock bäst, att för denna gång inskränka uppgifterne till sådane ämnen, som förut ingått i Konungens Befallningshafvandes femarsberättelser i hvad de röra jordbruket.

Hushållnings-sällskapet bör vid detta tillfälle icke lemna oanmärkt, hurusom erfarenheten åtminstone inom Jönköpings län gifvit vid handen, att man i allmänhet icke gerna egnar tid och möda åt menighetsbestyr och att mången, som eger förmåga att väl handhafva sådane och jemväl utan större olägenhet kunde vidkännas de dermed förenade uppförfingar, söker att i möjligaste mätto undandra sig detta besvär: att man således icke heller i fråga om jordbruks-statistiken får hoppas

allt för mycket af det kommunala nitet, men att möjligheten, att i detta afseende åstadkomma något verkligen faktiskt riktigt och tillförlitligt, mycket skulle underlättas derigenom, att medel, om än icke till betydligare belopp, vore att disponera till ersättning åt personer, hvilka kunna vara lämplige och villige att härvid lemna biträde, men hvilkas ekonomiska ställning icke tillåta dem att egna sin tid åt ett lönlöst arbete, och om härvid ådagalagd nitisk verksamhet äfven på annat sätt uppmuntrades och belöntes.

Slutligen anser Hushållnings-sällskapet lämpligast, att, till undvikande af misstag och oreda, primäruppgifterna tillsvidare få afgifvas i sådant mått, mål och vikt, som allmännast i orten brukas, och att reduktion till nya systemet verkställes vid uppgörandet af sammandraget för länet.» — — —

Kongl. Maj:ts Befallningshafvande i Jönköpings län åberopar i underdanighet innehållet af Hushållnings-Sällskapets yttrande, deruti Herr Landshöfdingen, i egenskap af Hushållnings-sällskapets Ordförande, jemväl deltagit.

Hushållnings-sällskapet i Södermanlands län.

— — »I. *Kongl. Landtbruks-Akademiens förslag.*

Då Kongl. Landtbruks-Akademiens landtbruks- och statistiska afdelningar, för åstadkommandet af en tillfylllestgörande jordbruks-statistik, söka villkoret härför i primäruppgifters insamlande sockenvis under Hushållnings-sällskapernes ledning för femårsberättelsers afgifvande, samt funnit orsaken till de hittills misslyckade försöken att åstadkomma en tillförlitlig jordbruks-statistik ligga deri, att dessa uppgifters insamlande skett genom kronobetjeningen, »åt hvilka landtmannen icke gerna anförtror sin enskilda ställning», så tyckas nämnde afdelningar hafva förbisett, att dessa uppgifter, ehuru de medelbarligen insamlas genom kronobetjeningen, dock omedelbarligen komma ifrån socknarna sjelfva, ty kronobetjeningens bestyr härmed består blott deri, att den anmodar Pastorsembetena att utlysa sockenstämmor, hvarest de äskade upplysningarne lemnas af vederbörande jordbrukare, för att derefter genom kronobetjeningen öfverlemnas till Konungens Befallningshafvande. Primäruppgifterna erhållas sålunda redan nu från jordbrukarne sjelfva, och säkerligen skulle icke dessa afgifvas fullständigare eller sanningsenligare genom en s. k. socken- eller stadskommité, under en af Hushållnings-sällskapet utsedd Ordförande, än för närvarande af sockenstämman å landet under ordförandeskap af veder-

börande Pastor eller af Magistraten i städerna, hvarföre Hushållnings-sällskapet anser de föreslagna kommitéerna alldeles öfverflödiga, såsom ej medförande större säkerhet för fullständiga och sanningsenliga uppgifters vinnande än hvad för närvarande kan påräknas.

Att ålägga vederbörande Häradsskrifvare skyldigheten att ifylla de 6 första kolumnerna af det föreslagna formuläret, torde vara mindre välbetänkt, då dessa tjenstemän redan äro öfverhopade med arbete, synnerligast som de af dem äskade uppgifter kunna med större lätthet lemnas af vederbörande Pastorer.

Ett sanningsenligt ifyllande af kolumnerna 7—20 *kan* ej åstadkommas, så länge mängden af Sveriges jordbrukare ej känner arealen af den jord, de bruka. Äfven med kännedom om hela arealen möter dock på de flesta ställen största svårighet att uppgifva, huru stor del af den odlade jorden varit för året använd till träde och huru mycket till utsäde af olika sädeslag, rotfrukter, hö eller bete m. m. Afslutandet af det ekonomiska karteverket kan allena härutinnan verka en förändring till något bättre.

Såsom en oegentlighet i det uppställda formuläret måste anmärkas, att det i kolumnen för *»medeltalet af skörd»* upptager *bohete, andra rotfrukter, raps, lin och linfrö*, utan att några motsvarande kolumner finnas för dessa produkter i *»medeltalet af utsäde»*.

Den i kolumnen 56 äskade uppgiften är ofullständig i så fall, att den upptager såsom utfodringsmedel för kreatur blott potatis, med uteslutande af andra rotfrukter och så kallade kraftfoder.

Kolumnerna 57—64, såsom icke innehållande ämnen för en jordbruks-statistik, utan snarare hörande till beskattnings- och fattigvårds-statistikens område, anser Hushållnings-sällskapet böra ur formuläret utgå.

Föreskriften, att de uppgjorda »tabellerna böra vara tillgängliga för genomseende å uppgifvet ställe inom socknen eller staden under 14 dagar från derom i kyrkan uppläst kungörelse», torde såsom ändamålslös kunna borttagas, då dessa tabeller säkerligen icke skulle i anledning af denna föreskrift komma att undergå någon granskning.

Förslaget, att de »till Hushållnings-sällskaperna inkomna tabellerna böra af ett särskildt, af minst 5 personer bestående, utskott granskas och sammandragas», möter så stora och ööfvervinnerliga hinder, att det blir praktiskt outförbart, då detta

utskott, hvori »antingen förste Landtmätaren eller annan erfaren Landtmätare i länet bör vara en af ledamöterna», skulle få ett så drygt arbete, att gerna ingen »af rent nit för det allmänna bästa» ville eller kunde deråt egna tid och krafter. Hvad särskildt de ofvannämnde tjenstemännen angår, torde de ej finnas benägne eller tillgänglige, att deltaga i det föreslagna utskottets lönlösa och tidsödande arbeten, till hvilkas fullgörande ej heller lära finnas att tillgå någre af Hushållnings-sällskaperna aflönade och disponible arbetsbiträden. Till aflönande af särskilde biträden för ifrågavarande ändamål, till betäckande af tryckningskostnader för tabeller m. m., och öfrige nödige omkostnader för de statistiska uppgifternes insamlande och ordnande, kunna de erforderlige medlen icke anskaffas utan känbar inskränkning i Hushållnings-sällskapets bemödande att understödja och befrämja de på det praktiska jordbruket och dess binärningar mera omedelbart inverkan ämmande, till hvilka penningeunderstöd redan äro anslagne.

Derföre med hänseende till dels ofvan anmärkte förhållanden i afseende å sättet för primäruppgifternes insamlande från kommunerna, och dels de flere omständigheter, som skulle för Hushållnings-sällskaperna försvåra eller tilläfventyrs omöjliggöra de inkomne uppgifternes granskning och bearbetning med den noggrannhet och omsorg, hvarförutan en statistisk berättelse öfver länets jordbruk blefve utan både värde och trovärdighet, anser Hushållnings-sällskapet Kongl. Landtbruks-Akademien förslag i sin helhet icke antagligt.

II. *Herr Medicinal-Rådet Berjs och Statistiska Beredningens förslag.*

Detta förslag, äfvenledes hvilande på den, enligt hvad ofvan visadt är, mindre rigtiga åsigt, att *enda* utvägen hos oss för erhållandet af en jordbruks-statistik är uppgifternes anskaffande under omedelbar ledning och kontroll af länens Hushållnings-sällskaper», men afvikande från Kongl. Landtbruks-Akademien derigenom, att *ärliga* uppgifter och anteckningar, af Hushållnings-sällskapets och socknens gemensamma *ständiga* ombud »insamlade och införde i en så kallad »sockneliggare», påyrkas såsom ur flere synpunkter nödvändige, förefaller genom sockneliggarens uppställning och anspråkslösa format visserligen vida enklare än Kongl. Landtbruks-Akademien, men vid nogare öfvervägande visar sig genast, att denna enkelhet är mera skenbar än verklig, enär för att kunna lemna de enligt formuläret till sockneliggare begärde uppgifterne i en enda för hela socknen

sammanförd summa, ovilkorligen, om nödig noggrannhet skall iakttagas, erfordras samma arbete som Kongl. Landtbruks-Akademiens i tabellform uppställde förslag skulle medfört, nemligen att uppgöra beräkning för hvarje större eller mindre hemman eller jordbrukande lägenhet inom socknen (eller »distriktet»), under det att, genom de sålunda erhållna summornes sammanläggning i sockneliggaren till en enda totalsumma för hela socknen, den kontroll förloras, som eljest enligt Kongl. Landtbruks-Akademiens förslag skulle genom införandet i tabellen af namnen å de särskilde jordbrukslägenheterne finnas, till bevis att särskild beräkning verkligen skett för hvarje särskild lägenhet. Då dessutom antalet af uppgifter i sockneliggaren, vid öfverräknande af hufvudfrågornes många underafdelningar, befinnes vara ungefär dubbelt så stort, som det i Landtbruks-Akademiens föreslagne tabell upptagna, är äfven ur denna synpunkt Herr Medicinal-Rådet Bergs förslag mindre enkelt, mera utsatt för faran att genom de erhållne uppgifternes otillförlitlighet förfela det åsyftade ändamålet, erhållande af pålitliga och fullständiga bidrag till en jordbruks-statistik, och således mindre antagligt; hvilket genom efterföljande utförligare ådagaläggas.

Sedan den åsigt blifvit (sid. 24) uttalad, att Läns-Styrelsernes årsväxtredogörelser ingalunda borde ställas utom statistikens område, utan tvärtom dermed så nära som möjligt införlifvas, för att fylla dess praktiska ändamål af en skyndsam årlig redogörelse, angifvas (sid. 32) de ändamål hvartill sockneliggaren skulle begagnas hufvudsakligen vara *tre*, nemligen att tjena till ledning: 1. för Konungens Befallningshafvandes anbefallde årsväxtberättelser; — 2. för en statistisk redogörelse, som af samma embetsmyndighet borde årligen afgifvas för hela länet, innefattande hvad som rörers utsädet för året, antalet af vinterfödde kreatur och årets skörd, hvaraf, så snart ske kunde, genom Centralmyndighets försorg borde utarbetas och offentliggöras generalsammandrag för hela riket, såsom *årlig* statistik öfver jordbruket; — samt 3. att ligga till grund för de femårsberättelser öfver hela länets jordbruk, som af Hushållnings-sällskaperne borde hvart femte år från och med 1865 utarbetas och såsom bilaga åtfölja Konungens Befallningshafvandes femårsberättelser, för att sedermera läggas till grund för en femårsberättelse öfver jordbruket inom hela riket, som genom Centralmyndighets försorg borde utarbetas och offentliggöras.

Att af sockneliggaren erhålla uppgifter användbara för årsväxtberättelserne är icke verkställbart, ty uppgifternes insam-

lande och antecknande i sockneliggaren lärer icke medhinnas så skyndsamt, att afskrifter deraf genom kronobetjeningens försorg hinna tagas och inom behörig tid, före den för berättelsernes afgifvande fastställda, insändas till Konungens Befallningshafvande, och tiden hvarinom desse berättelser böra afgifvas torde icke kunna ändras utan fara att derigenom förlora den rent af praktiska nytta, som afses med årsväxtberättelserne, såsom tjenande till ledning för möjligen nödige undsättningsåtgärder, m. fl. beräkningar. Häraf synes, att mödan med uppgifters antecknande i sockneliggaren vore åtminstone i berörde hänseende ändamålslost förspild.

Då för vinnande af sockneliggarens båda öfrige ofvan angifne ändamål, det, för uppgörande af ej mindre Konungens Befallningshafvandes föreslagne årliga länsredogörelser, än för de femårsberättelser Hushållnings-sällskaperna borde utarbета, icke kan undvikas, att i tabellform sammanföra och omarbета de inkomne sockneliggarnes fleste uppgifter, hvilket komme att orsaka ett ej ringa, med mycken tidspillan förenadt arbete, visar sig ytterligare att sjelfva uppställningen af formuläret till sockneliggare icke är ändamålsenlig. Således komme genom sockneliggarens antagande icke något af de med densamma afsedde hufvudändamål att med erforderlig skyndsamhet, beqvämlighet eller tillförlitlighet ernås.

Vid granskning af de uti formuläret till sockneliggare upptagne 36 särskilde rubriker, befinnas desse innehålla så många underafdelningar, att antalet af infordrade uppgifter uppgår till mera än 125, hvilkas besvarande hvarje år skall medföra ett arbete vidlyftigare, än att noggranna och tillförlitliga svar å dem alla må kunna förväntas, helst det äfven vore nödigt, enligt förslaget, att insamla uppgifterne vid flere olika tider på året, hvarigenom arbetet och besväret vid uppgifternes inhämtande ytterligare förökas, likasom ock obenägenheten att meddela de äskade upplysningarne ökas genom så ofta återkommande förfrågningar och efterforskningar angående den enskildes förhållanden. Vidare befinnas af de 36 hufvudrubrikerne nägre, N:ris 1, 25, 26, 27, nästan omöjliga att inom sockneliggarens tränga utrymme besvara på sådant sätt, att upplysning i saken verkligen erhålles; — andre äro såsom N:o 4 öfverflödige, föga hörande till en jordbruks-statistik, — eller såsom N:ris 11 och 22 alltför obestämde för att medföra någon nytta, — eller såsom N:ris 13, 14, 31 och 32, lämpligast att genom medeltalsberäkningar insamlas för femårsberättelser, men mera vilseledande än upp-

lysande i en statistik för hvarje år, ty svaren å N:ris 13, 31 och 32 kunna icke med något anspråk på tillförlitlighet afgifvas annorlunda än med afseende å det *nästförflutna* året, enligt hvad jemväl Herr Medicinal-Rådet Berg tillstyrkt såsom ändamålsenligast, och svaret å N:o 14, som ej kan erhållas förr än svaren å N:ris 13 och 31 afgifvits, måste således äfven afse det nästförflutna årets förhållanden och i följd deraf komma att i den årliga statistiken sakna all praktisk användning.

Angående besvarandet af N:ris 2 och 6 gäller hvad ofvan blifvit sagdt i afseende å de af Kongl. Landtbruks-Akademien föreslagne likartade uppgifter; dock att här torde böra afstyrkas att, på sätt det (sid. 21) blifvit ifrågasatt, såsom utgångspunkt för jordbruks-statistiken, intilldess det ekonomiska karteverket längre framskridit, antaga de till den s. k. Finans-komitén inlemnade uppgifter om arealen af åker och äng, hvilka uppgifter, oaktadt Läns-styrelsernes och Hushållnings-sällskapernes samt enskilde biträdande personers bemödanden att dem efter bästa förmåga behörigen kontrollera och så vidt möjligt rätta, ändock, såsom till största delen erhållne genom öfverslagsberäkningar, gjorde med mer eller mindre noggrannhet, äro så otillförlitlige och ofullständige, att en på dem grundad jordbruks-statistik måste fränkännas nästan all trovärdighet.

Angående N:o 15 kan för närvarande redan erhållas fullständige upplysningar af de prissättningar, som två gånger hvarje år af utsedde ombud från kommunerne under embetsmäns ordförandeskap verkställas i och för den blifvande medelmarkegångens bestämmande, hvadan rubriken N:o 15 kan alldeles uteslutas.

Af de återstående rubrikerne kunde onekligen N:ris 5, 7, 8, 9, 10, 12, 24, 29, 30 och 34 vara af intresse vid årliga uppgifters insamlande, men som flertalet af dessa frågor redan besvaras med i allmänhet tillräcklig noggrannhet uti Landshöfdinge-embetenas årsväxtberättelser, och de ej sålunda besvarade frågorna äro af jemförelsevis mindre vikt, synes dessa frågars besvarande icke kräfva införandet af ett särskildt sockenbokhålleri för hvarje år, medelst antagande af den oftanämnda sockneliggaren, som lika litet erfordras för de öfrige rubrikerne N:ris 3, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 23, 28, 33, 35 och 36, bland hvilka större delen afse förhållanden deruti ändringar först efter förloppet af längre tiderymder kunna bemärkas, och en del, såsom N:ris 16, 17, 18, 19, 20 och 33 (likasom N:ris 24 och 30) redan under flere förutgångne år bordt årligen besvaras i Hushållnings-gillenas årsberättelser till Hushållnings-sällskapet, för

att derefter ingå och meddelas uti Hushållnings-sällskapets till Kongl. Landtbruks-Akademien afgifvande årsredogörelser; men huruvida genom denna Hushållnings-sällskapernes och deras underafdelningars i anspråk tagna medverkan någre fullständige och välordnade bidrag till jordbruks-statistiken erhållits, eller icke, torde vara alltför noga känt för att här behöfva närmare belysas. Att ett bättre resultat skulle vinnas derigenom, att åt Hushållnings-sällskaperne uppdroges en ännu vidlyftigare, mera tidsödande och vigtigare befattning med jordbruks-statistiken, är, vid betraktande af Hushållnings-sällskapernes organisation, m. fl. omständigheter, icke att förvänta.

På grund af hvad anfördt blifvit får Hushållnings-sällskapet för sin del afstyrka antagandet af Herr Medicinal-Rådet Bergs af Statistiska Beredningen understödda förslag såsom varande överkställbart; vid hvilket förhållande särskildt yttrande om sättet för de föreslagne *ständige* sockneombudens utväljande, om formulär för »berättelsernes» (se sid. 41) uppställning, m. fl. detaljbestämmelser, icke erfordras; dock får Hushållnings-sällskapet uttala den åsigt, att de uppgifter, som efter 1862 års slut insamlas för jordbruks-statistiken, böra afgifvas enligt den *rikt* och de *mått*, som genom Kongl. Förordningen den 31 Januari 1855 äro påbjudne, enär ett längre fasthållande vid det så kallade gamla mått- och vigt-systemet blott leder till förlängd ovisshet och osäkerhet i uppgifter och beräkningar.

Då Sällskapet sålunda trott sig ega skäl att i underdånighet afstyrka de afgifna förslagen sådane de nu blifvit framställda, och lika underdånigt ansett det närvarande sättet för statistiska uppgifters inhemtande rörande jordbruket kunna tills vidare bibehållas, har Sällskapet för denna sin åsigt velat finna ett stöd i den grundade förhoppning, att de utlåtanden öfver förslagen, som från rikets alla Läns-styrelser och Hushållnings-sällskap i detta ämne afgifvas, skola föranleda ett nytt, mera antagligt och utförbart förslag, helst under tiden nya källor för de landtbruks-statistiska uppgifterne komma att sig erbjuda, såväl i det ekonomiska karteverkets fortgående utveckling, som uti kommunal-styrelsernes förändrade ställning och verksamhet, måhända ock genom de uppgifter som Bevillningsberedningarne för fullgörande af sine åligganden måste insamla.

Ett utaf en Sällskapets ledamot, Förste Landtmätaren i länet, Adolf Helander, till Sällskapet afgifvet yttrande i ämnet, vågar Sällskapet underdånigst härhos bifoga.

**Anförande om jordbruks-statistiken vid Nyköpings läns
Kongl. Hushållnings-sällskaps sammankomst den
28 Januari 1862.**

Öfvertygad att Förvaltnings-utskottet egnat den förevarande viktiga frågan om jordbruks-statistikens införande äfven i vårt land den sorgfälligaste pröfning, kan och bör jag icke hafva mycket att tillägga angående detta ämne i dess helhet; men som en ganska väsentlig del af de uppgifter, hvilka för jordbruks-statistiken erfordras, nära sammanhänger med göromål som tillhöra min tjänst, saknar jag icke aldeles skäl att i frågan yttra mig, helst, såsom jag skall taga mig friheten visa, den lofliga afsigten är, att söka bereda ärendet en lyckligare utgång i närmaste framtid, än som nu för tillfället torde vara att vänta. Det lär icke vara nödigt leda i bevis, att kunskapen om jordarealen, i synnerhet den odlade jordens, utgör sjelfva grunden eller utgångspunkten för en tillfredsställande jordbruks-statistik. Om detta förhållande således får tagas för gifvet, följer derutaf, att det ligger särdeles vikt uppå, att arealuppgifterna med noggrannhet samlas. De afgifna förslagen innefatta, att äfven dessa uppgifter skola lemnas af sockenkomitéerna, genom anlitande af landtmäterikartor, ekonomiska karteverket, kartorna öfver städernas egor o. s. v. Landtbruks-Akademien föreslår dessutom, att arealuppgifterne kontrolleras i Provins-Landtmäteri-kontoren. Att, derest frågan om jordbruks-statistikens införande nu kunde bringas till önskvärd lösning, landtmäterikartorna hufvudsakligen skulle komma att ligga till grund för arealuppgifterna är påtagligt. För att dervid fylla de många luckor, hvilka sannolikt skulle uppkomma derigenom, att i senare tider upprättade kartor mångenstädes icke blefvo att tillgå, skulle man otvifvelaktigt nödgas anlita äldre kartehandlingar. Dessa äro dock ofta orediga och ofullständiga, hvartill kommer att ägora på många ställen genom byten och rägångsregleringar undergått väsentliga förändringar, deraf jag befarar att ganska ofta betydliga misstag skulle uppkomma, om kartehandlingarne icke granskades af sakkunnige personer. Det torde likväl icke vara att hoppas, att sådana personer ens i de flesta socknarna i landet finnas. Bygges, det oaktadt, grunden för jordbruks-statistiken på antydda sättet, lär hela byggnaden blifva osäker, hvarföre ingen må undra på om intresse för byggnadsarbetets fullföljande kommer att saknas. Visserligen föreslås, såsom nämnt är, att Provins-Landtmäteri-kontorens, m. fls kartor skulle begagnas för nödige rättelsers tillvägbringande; men, för att förvissa sig om att uppgifterna, der de ur kartehandlingar blifvit hemtade, voro riktiga, skulle det ju blifva nödvändigt att genomgå de flesta akterna, — till antalet flera tusende — i hvarje landtmäteri-kontor, dertill likväl i allmänhet torde åtgå årslång tid. Skulle icke då så gerna, redan från början, uppgifterna kunna hemtas i landtmäteri-kontoren? Enligt min tanke skulle likväl ej heller detta sätt ensamt leda till målet. Det är allmänt bekant, att öfver en ganska betydlig del af riket landtmäteri- eller geometriska kartor ännu icke finnas. Om också kontrollen i landtmäteri-kontoren företogs, kunde densamma naturligtvis ändå icke sträcka sig till den ouppmätta jorden; det hela blefve således lika väl ofullständigt. Jag vill härmed hafva bevisat att, om allmänt intresse för jordbruks-statistiken skall kunna väckas och bibehållas, det är oundgängligen nödigt att grundlägga förtroendet vid företagens början, hvilket, i min tanke, icke kan ske om arealuppgifterne på föreslaget sätt insamlas. Öfvertygad härom har jag funnit det vara angeläget att uttänka något annat sätt hvaraf man kunde vänta bättre gagn. Man anmärker måhända, att detta sätt lätt är fun-

net, om man blott icke intager en dryg kostnad med i räkningen, emedan man ju blott behöfver låta uppmäta den areal, hvaröfver tillförlitliga kartor icke finnas. Ja, jag åsyftar verkligen att låta göra en sådan uppmätning, utan att likväl kostnaden så särdeles må öfverstiga det belopp, som man bör kunna vara beredd på att lika fullt få utgifva, om ock ej ensamt för ifrågavarande ändamål. Innan jag likväl närmare härom yttrar mig bör jag nämna, att Chefen för Statistiska Byrån uppgifvit, att det för förevarande fråga är af yttersta vikt, att ekonomiska karteverket med all skyndsamhet bedrifves, hvarigenom han också angifvit den, såsom jag tror, enda rätta väg, uppå hvilken man kan vinna målet, fast äfven denna väg tarfar att ledas i annan riktning än den nuvarande. — Det är mycket att beklaga, att det numera så kallade ekonomiska karteverket icke långt före detta kommit till stånd. Sedan man i 1827 års landtmäteri-instruktion trott sig hafva lagt en lycklig grund till det länge så kallade sockenkarteverket, dröjde det öfver 18 år, eller till den 12 December 1845, innan formulär för arbetena fastställdes. Derefter hafva visserligen många sockenkartor med beskrifningar tillkommit, mot temligen betydlig kostnad, men, beklagligen, icke mycket gagn, för Staten, och under mycken strid om hvilka personer eller korpsor, som rätteligen borde handhafva arbetena, intilldess, efter ytterligare 14 år, eller från 1860 års början, ekonomiska karteverkets verksamhet inträdde. Till detta karteverk utgå, dels såsom årligt anslag och dels under innevarande Statsregleringsperiod, för år: 21,750 R:dr, deraf 10,750 tills vidare äro anvisade ensamt för Norrbottens län, så att 11,000 R:dr om året återstå för öfrige arbeten, hvilka handläggas af den egentliga personalen vid ekonomiska karteverket, hvilken personal är högst fåtalig. Jag har all anledning tro, att arbetet går raskt undan i förhållande till den ringa personal, som vid karteverket sysselsättes; men som, all arbetsamhet oaktadt, det icke lärers kunna, i fall personalen ej tillökas, förväntas, att för hvarje län öfver hufvud taget mindre än 4 år åtgå, är det således först efter ett sekel, som man kan beräkna att verket är fulländadt. — Chefen för Statistiska Byrån förklarar sig visserligen nöjd med om endast några län till en början få fullständig jordbruks-statistik; men den här gjorda beräkningen visar att man nog länge skulle få vänta på det hela i fall ekonomiska karteverket skulle gagna för alla länen. Emedan detta karteverk naturligtvis icke är att påräkna såsom endast gagnande jordbruks-statistiken, kan derföre denna blott långsamt draga nytta af förutnämnde inrättning, ja, så långsamt, att man knappast kan säga att något allmänt gagn, eller något resultat för det hela, någonsin kan förväntas, i följd af den betydliga tid som åtgår om kartarbetena icke fortskyndas. Om man rätt besinnar huru mycket allt förändras under loppet af omkring 100 år, kan man till och med vara frestad påstå, att ekonomiska karteverket icke ens i något afseende gagnar, om ej arbetena få större fart; åtminstone är säkerligen nyttan, jemförd med kostnaden, ringa. Efter hvad jag nu nämnt torde jag lämpligen kunna öfvergå till förslaget att fortskynda arbetena vid ekonomiska karteverket, för att derigenom på samma gång möjliggöra eller underlätta jordbruks-statistikens införande.

Enligt den beräkning jag i det föregående gjort skulle ekonomiska karteverket i medeltal för hvarje län kosta Staten 44,000 R:dr, hvilken summa dock här må antagas till något högre belopp, eller till 50,000 R:dr. Den del af kartarbetet, som företrädesvis gagnar jordbruks-statistiken, eller arealuppgifterna, medtager säkerligen aldraminst hälften af den å hela arbetet använda tiden, och belöper alltså på denna del af arbetet länsvis en kostnad af minst 25,000 R:dr. För insamlande af arealuppgifterna, efter den plan som för ekonomiska

kartverket är antagen och för jordbruks-statistiken passande, är det ingalunda nödigt att ekonomiska karteverkets personal användes, ty detta arbete är af den beskaffenhet att hvarje landtmätare och många militärer m. fl. kunna utföra det samma. Om 2 eller 3, eller för vissa län möjligen än flera dylika personer, fingo uppdrag att inom hvarje län samtidigt sanla arealuppgifterna, dels af såsom säkra pröfvade och godkände redan upprättade kartor, och dels genom nya mätningar, mot ersättning af den för hela riket enligt ofvan anställda beräkning för dessa arbeten belöpande andel af kostnaden för ekonomiska kartverket, eller sammanlagdt 600,000 R:dr, komme derigenom nyssberörda verks personal endast att sysselsättas med kartornas sammandragande, och såväl ekonomiska karteverkets arbeten i det hela, som, isynnerhet, jordbruks-statistikens införande, att betydligt och säkert fortskyndas. Om hufvudändamålet med detta införande varit att befrämja det förstnämnda af dessa syften, hade jag visserligen dervid bort nu vidare uppehålla mig, för att söka visa att man kunde vinna än mera tid därför än här antagits, hvilket dock nu måste lemnas å sido då fråga är om jordbruks-statistiken, för hvilken tidsvinsten enligt förslaget är vida betydligare. Mot mitt förslag kan för öfrigt visserligen anmärkas, dels att ekonomiska kartverket icke är uppfördt på rikets stat, samt att anslaget för det samma, såsom varande tillfälligt, således efter Rikets Ständers godtfinnande kanske inom kort kunde upphöra; dels att ingen säkerhet finnes för att beloppet af kostnaden för den del af arbetet, hvaraf jordbruks-statistiken skulle draga fördel, och som jag här ock fortfarande vill benämna kartebeskrifningarne, kommer att stanna vid ofvan uppgifna summa, eller ens vid en mycket högre, samt dels, slutligen, att genom den tidigare ifrågakommande utbetalningen af en större del utaf den för ekonomiska kartverket eljest utgående summan, kostnaden i det hela åtminstone så mycket förhöjes, som skillnaden emellan räntorna å de olika kapital, hvilka vid olika tider komme att utbetalas.

Det är min skyldighet att bemöta dessa, visserligen nära till hands liggande, 3:ne anmärkningar. Hvad således den första beträffar, eller frågan om fortfarande anslag till ekonomiska kartearbetets utförande, torde jag dermed icke mycket behöfva sysselsätta mig, ty nyttan af detta karteverk är och har länge varit så allmänt inseedt, efter ofta återkommande påminnelser om dess nödvändighet, att man icke skäligen kan befara att frukten af redan nedlagda kostnader skulle tillintetgöras med hela verket. Redan för lång tid tillbaka beviljade Ständerna anslag för dessa arbeten, hvilka anslag efter hand blifvit förhöjde. Skulle det ock icke inträffa att anslaget ytterligare förhöjes, lärar åtminstone all farhåga för dess indragande vara öfverflödig. Då jag således såsom säkert antager, att ekonomiska kartverket skall fortgå med åtminstone lika anslag som för det närvarande, är också dermed andra anmärkningen vederlagd; ty, om icke den ofvan uppgifna summan räcker till för beskrifningarne, så är det ju i allt fall påtagligt, att, emedan beskrifningarnes uppsättande i sjelfva verket är en del af det ekonomiska kartearbetet, kostnaden för detta arbete i dess helhet skulle komma att så mycket öfverskjuta den beräknade summan, som den för beskrifningarne förslagsvis antagna komme att understiga den verkliga. — Någon annan högre kostnad i följd af här framställda förslag uppkommer icke, utöfver den för hela ekonomiska kartverket eljest utgående, än den som angifves i det sista af ofvan anförde inkast mot mitt förslag, nemligen den ränteförlust, som blir en följd deraf att kapitalet hastigare utbetalas. Denna, i sjelfva verket icke betydliga ränteförlust, uppväges dock utan tvifvel af de stora fördelarne att möjliggöra jordbruks-statistikens införande, för så vidt densamma

häraf är beroende, samt af att äfven i öfrigt få något riktigt gagn af ekonomiska karteverket.

Utöfver anförde trenne anmärkningarne kunde man visserligen tänka sig ännu en, eller den, att om ekonomiska karteverket icke framskrider hastigare än nu är händelsen, hinna många mätningar af ägor att, utan någon kostnad för Staten, ske, hvilka för karteverket kunna användas; men, skulle man af sådan anledning fördröja arbetet, borde man komma till den orimliga slutsats, att det vore bättre ju längre arbetet drog ut på tiden, eller att man mera borde beflita sig om att förlora än att vinna tid.

För jordbruks-statistiken, i dess början, äro beskrifningarne mera nödiga än kartorna, och jag tror derföre icke att det är så angeläget att dessa tillkomma samtidigt, d. v. s. jag anser icke behöfligt att kartan för länet eller häradet uppsättas på samma gång som beskrifningen, helst, om arbetena åtskiljas, vinsten i tid, i synnerhet för jordbruks-statistiken, blir så betydlig, att tidsskillnaden mellan tillkomsten af de särskilda delarne icke nödvändigtvis behöfver fästas afseende vid. Det torde emellertid icke finnas något hinder deremot, att de specialkartor som genom nya mätningar erhållas, i fall detta mitt förslag om ekonomiska karteverkets sönderdelande godkändes, kvarstanna i Sockenkommitéernas vård för utrönande af odlingens vidare framsteg, åtminstone sedan de blifvit för ekonomiska kartearbetet begagnade.

Om man icke, till följd af det här förut för Norrbottens län omnämnda undantagsförhållande, tager detta län i beräkning, har ekonomiska kartearbetet börjat med Upsala län, och fortsättes sannolikt med Stockholms län, hvarefter Nyköpings torde följa i ordningen. Vi böra således kunna hoppas, att berörda kartearbete äfven för detta län blir färdigt inom en icke särdeles aflägsen tid, om ock meranämnda karteverk icke skulle fortgå annorlunda än på sätt hittills skett. Om derföre, hvad jag här tagit mig friheten föreslå, icke egentligen är för oss inom detta län af någon större betydelse, anser jag dock frågan om allmän jordbruks-statistikens införande vara af den stora vikt, att den förtjenar begrundas äfven af dem, hvilka, i följd af förhållandena, icke kunna anse sig vara närmast intresserade af förarbetenas undångörande. I alla delar af detta län finnas utmärkta och nitiska jordbrukare, så att man kunde hoppas att jordbruks-statistiken företrädesvis skulle komma här till stånd. Likväl fruktar jag, oberäknadt det hinder jag sjelf tagit mig friheten anmäla, att något lyckligt resultat icke ännu är att vänta. Jag är, såsom jag förut nämnt, förvissad, att Förvaltnings-utskottet med vanlig sakkännedom yttrat sig om det hela, och det skulle på det högsta gläda mig om Utskottet kunnat komma till annat resultat än jag befarar, i hvilket fall jag ångrar att hafva framkastat någon betänklighet. Emellertid, för den händelse att frågan ännu måste för någon tid undan skjutas, har jag trott det vara riktigast, att på en gång samla allt hvad som i saken är att säga, för att kanske derigenom möjliggöra ärendets återkommande med mera hopp om framgång.

Vidlyftigare än jag önskat har detta anförande blifvit; måtte ämnets vikt derför vara min ursäkt. Innan jag slutar får jag dock ännu tillägga att, om mitt förslag i någon mån skulle från Förvaltnings-utskottets utlåtande afvika, det ingalunda är min mening att söka göra det förtjent af Sällskapets uppmärksamhet; men som detta förslag måhända likväl kunde hafva något hopp om att af en eller annan begrundas, men någon framgång icke är att vänta utan genom Rikets Ständer; så har jag, begagnande det tillfälle som nu erbjudits, tänkt mig möjligheten af att någon af de flera Sällskapets ledamöter, hvilka

sannolikt komma att bevista nästa riksdag, skulle finna för godt att närmare öfverväga detta förslag, och antingen verka för detsammas genomförande med Ständernas bifall, eller vid riksdagen söka på annat, möjligen lämpligare, sätt, fortskynda ekonomiska karteverket, för att såmedelst, på samma gång som det beredes möjlighet för att rätt draga fördel af detta angelägna arbete, äfven befärja allmän jordbruks-statistikens införande i landet.»

Kongl. Maj:ts Befallningshafvande i Södermanlands län har för sin del endast tillagt »att, enär för uppställandet af en statistisk framställning i allmänhet, det framför allt måste anses vara viktigt, att primäruppgifter dertill uppsamlas på ett sätt, att möjligheten af större felaktigheter dervid icke med sannolikhet må vara att befara, men länets Hushållnings-sällskap, såsom det vill synas, på goda grunder i det hänseendet framställt betänkliga anmärkningar emot det ifrågavarande förslaget, och Hushållnings-sällskapet, som skulle få sig anförtrodt, att i första hand granska och kontrollera tillförlitligheten af de inom orterna insamlade uppgifterna, äfven bäst bör vara i tillfälle att bedöma möjligheten att uppnå det med förslaget åsyftade ändamål, Landshöfdinge-embetet anser sig icke kunna, emot hvad Hushållnings-sällskapet deremot anført, tillstyrka ett oförändradt fastställande af det ifrågavarande förslaget.» — —

Hushållnings-sällskapet i Östergötlands län.

— — »Den väsendtligaste åtskillnad emellan Kongl. Landtbruks-Akademiens och Medicinal-Rådet Bergs förslag återfinnes derutinnan, att, då det förra endast afser att tidtals lemna statistiska bidrag till historien om jordbrukets tillstånd och utveckling, är meningen med det senare att derutöfver vinna ett annat ändamål, det nemligen, att så skyndsamt som möjligt bereda regering och folk kännedom om beloppet af årets skörd och kreaturstillgång. Till följd häraf har Landtbruks-Akademien också ansett, att de uppgifter, som från kommunerne infordras, endast borde ingå hvart femte år, då deremot Herr Berg, genom en förening af årliga och qvinqvennala uppgifter, trott sig kunna vinna det dubbla ändamål han ansett önskvärdt. Denna senare method är ej heller främmande för vårt land. Landshöfdingarnes årsväxt- och femårsberättelser äro härpå bevis. Obestriddligt är ock, att då tillförlitliga femårsuppgifter svårligen kunna vinnas, utan att de grundas på årliga anteckningar, och dessa sålunda i allt fall blifva oundvikliga, det vore i högsta måtto önskvärdt, om dessa årliga anteckningar så kunde samlas och ordnas, att de, såvidt görligt vore, lemnade regering, affärsmän och jordbrukare ledning för bedömande af årets skörd. —

Tvifvelsutän möter sådant svårigheter, men att dessa kunna öfvervinnas, derpå lemna andra länder, särdeles Skottland, Irland och Frankrike tillfyllestgörande bevis. Kommitterade tveka också icke att i detta fall biträda Herr Bergs förslag, dock med några modifikationer i afseende på tiden och sättet för uppgifternes samlande. Herr Berg har nemligen förutsatt, att sådane, angående årets skörd, skulle kunna erhållas redan på hösten af det löpande året. — Äfven om den indirekta, eller om man så får säga beräkningsmetoden begagnas, lärers sådant svårigen, med hopp om något så när tillförlitliga resultater, låta sig göra. — Men målet kan temmeligen nöjaktigt vinnas, om man endast får kännedom om den besädda arealens storlek eller utsädet belopp, i förening med uppgift om den växande grödans utseende. — Kommitterade föreställa sig att om de årliga uppgifterne infordrades t. ex. inom loppet af Maj månad, så skulle dels en *fullt* bestämd upplysning kunna erhållas om beloppet af förra årets skörd och antalet af under vintren födde kreatur, dels en någorlunda säker uppgift på den areal eller det utsäde, som skulle lemna skörd under det löpande året. — Denna senare uppgift i förening med Länsstyrelsernes andra årsväxtberättelse, som innehåller underrättelse om växande grödans utseende, bör utan tvifvel lemna materialier till en temligen pålitlig probabilitetskalkyl i afseende på årets tillgång af spannmål, och sålunda uppfylla det ena af de ändamål, som med en landtbruks-statistik sökes.

Men då dessa uppgifter sålunda årligen böra insamlas, är klart att de böra inskränkas till minsta möjliga antal, enär besväret med deras upptagande och sammanförande i lämplig tabellform eljest blefve alltför betungande. — Kommitterade anse derföre, i likhet med Herr Berg, att de lämpligen kunna reduceras till trenne hufvudrubriker, nemligen: Förra årets skörd, löpande årets besädda areal eller utsäde i tunntal, samt antalet af samma år vinterfödda kreatur.

Åt femårsuppgifterne deremot all den utförlighet böra gifvas, som omständigheterna tillåta, och Kommitterade anse sig således äfven i detta fall böra hufvudsakligen biträda Herr Bergs förslag. — Det närmare bestämmandet af de frågor, som vid femårsperioderne böra besvaras för att tjena som grundval för en småningom tillväxande fullständig jordbruks-statistik, samt den tabellform, som dervid bör begagnas, lärers dock lämpligen böra öfverlemnas till Statistiska Central-Byrån och anse sig sålunda Kommitterade ej derom böra afgifva vidare yttrande.

Den andra punkt, hvaruti Landtbruks-Akademien och Medicinal-Rådet Berg yttra olika tankar, är i afseende på sättet för insamlande och granskning af primäruppgifterne. — Då Landtbruks-Akademien nästan helt och hållet antager den direkta metoden och vill underkasta de afgifna svaren all upptänklig allmän granskning, nemligen först kommunens och sedan Hushållnings-sällskapets, den senare i förening med tillkallad landtmätare; anser Herr Berg den indirekta metoden i allmänhet ega företräde och fäster ingen vikt vid en sådan granskning. — Kommiterade dela äfven nu Herr Bergs åsigt. — Ytterst komma de infortrade uppgifternes större eller mindre tillförlitlighet att bero på socknekommitéernes goda vilja, intresse för saken och förmåga. — De enskilde jordbrukarnes ovilja att lemna äskade upplysningar eller deras egen okunnighet om utsäde och skörd med mera göra den indirekta metoden i många fall nödvändig; och att denna metod är fullt nöjaktig, derpå lemna Skottland med sin så utbildade jordbruks-statistik ett lysande exempel. — Lätt förklarlig är den motvilja, som hos mången jordbrukare torde förefinnas mot yppande af hans enskilda hushållnings beskaffenhet och resultater, men ännu större lärer denna ovilja blifva, om de af honom äskade upplysningar, i stället för att enskildt lemnas till socknekommitterade, för hvilka han har förtroende, endast för att tjena som medel till sammanfattande af en totalredogörelse för socknen, framläggas till allmän granskning först af kommunen och sedan af Hushållnings-sällskapet. — Denna granskning skulle ock, enligt kommitterades förmenande, i de flesta fall till intet gagna. — Inom kommunerne saknas oftast förmåga dertill; inom Hushållnings-sällskapet eller dess femmannakommitté alltid erforderlig specialkännedom. — Kommiterade afstyra således helt och hållet dessa granskningar på det af Landtbruks-Akademien föreslagna sätt, men tro att det sökta målet bättre och utan olägenhet kan vinnas om socknekommitterades uppgifter, dock endast i sammandrag för socknen, insändas till det Hushållnings-sällskapets distrikt eller gille, hvartill socknen hör. — Skulle gillet bestyrrelse, som utan tvifvel eger bästa kännedom om ortens beskaffenhet och förhållanden, få anledning betvifla någre inkomna uppgifters riktighet, borde gillet ega rätt att infortra denna sockens specialtabeller, granska dessa samt vidtaga de rättelser, som omständigheterna påkalla.

Kommitterade anse slutligen Herr Bergs förslag om en så kallad sockneliggare förtjent af uppmärksamhet, och vilja således förorda detsamma. — Otvifvelaktigt är att dessa sockneliggare, upptagande så många värdefulla uppgifter, framdeles skulle blifva af stort intresse för kommunerne, och sålunda lära desse inse det stora gagn, som en ordnad jordbruks-statistik medför. — På sådant sätt växer nitet för saken småningom, och hvad som nu i sin början endast blifver ett ofullkomligt försök, skall i sinom tid utveckla sig till ett fullständigt helt. — Emellertid anse kommitterade att Herr Bergs formulär, utan men för saken, kan undergå åtskilliga förenklingar och våga derför föreslå dels, att 1:a, 8:de, 13:de, 14:de, 22:dra, 23:dje, 28:de, 30:de, 32:dra, 34:de, 35:te och 36:te frågorna må utgå, och dels att följande frågor erhålla nedanstående lydelse, nemligen:

6:te frågan: Areal af jord, för året använd till säd-, foderväxter, rotfrukter samt i träde.

7:de frågan: Efter Ärtor tillägges Vicker.

10:de frågan: Skördebeloppen af Hvete, Råg, Korn, Hafre, Blandsäd, Ärtor, Vicker, Bönor, Potatis, Andra Rotfrukter, Bohvete.

11:te frågan: Skörden af Halm,

Hö,
Öfrige foderväxter, } god, medelmåttig, knapp.

12:te frågan: Skördens beskaffenhet och vikt.

20:de frågan: Artificiella gödningsämnen.

29:de frågan: Hästar, Tjurar, Oxar, Kor, Ungnöt, Får, Svin, Getter.

Angeläget torde vara, att tillräckligt antal bundna exemplar sockneliggare, beräknade för t. ex. 25 år, tillhandahållas Hushållnings-sällskaperna, för att till socknarne utdelas och att erforderligt antal upplinierade tabeller, såväl för de årliga som femåriga uppgifterne, äfven anskaffas. — För det förra torde, utom nödige kolumner för utsäde och skörd af der förekommande sädesslagen och vinterfödde kreatur, äfven böra finnas sådana för hemmanens namn, hemmantal, natur och derunder lydande torp och lägenheter, till ledning och rättelse för socknekommitéernes arbete.

Till följd af hvad sålunda i underdånighet blifvit anfördt, våga kommitterade sammanföra sina åsikter i följande förslag:

1. Inom hvarje socken eller stad bildas en kommité, som utgöres af en af Hushållnings-sällskapet, på vederbörande gilles förslag, tillsatt Ordförande, samt 2:ne å Andersmesso sockenstämma för fem år valde ledamöter.

2. Genom vederbörande Centralmyndighet tillstalles Hushållnings-sällskapet, så väl erforderligt antal bundne exemplar sockneliggare att till socknarne utdelas, som nödigt antal tabeller för de årliga uppgifterne, hvilka tabellers främsta kolumner, upptagande hemmanens namn, hemmantal, natur och torp eller lägenheter, böra första gången af fögderiernes Häradsskrifvare ifyllas samt inom Januari månads utgång till sockenkommitéernes Ordförande aflennas.

3:o Efter det kommittén för hvarje särskildt hemman förskaffat sig så tillförlitliga upplysningar som möjligt, ifyllas tabellens öfrige kolumner, upptagande föregående års skörd, löpande årets utsäde och under vintren framfödda kreatur, hvarefter hopsummering sker; slutsummorne införas i sockneliggaren på sina tillhöriga ställen, och ett af kommittén upprättadt sammandrag insändes inom Maj månads utgång till det Hushållnings-gille, hvartill socknen hör; hvaremot sjelfva tabellen kvarstannar i socknekommitéens vård, att tjena till ledning och rättelse för följande år; och bör, med det enda undantag, som här nedan omförmäles, kommittéen icke låta någon af samma tabell taga kännedom. — Under årets lopp och å dertill lämplige tider antecknar kommittéen svar å sockneliggarens öfrige frågor.

4. Gillet, som pröfvar desse summariska uppgifter och eger rätt att, der detsamma anses nödigt, till närmare granskning infordra socknekommitéens specialtabell och utlåtande samt vidtagna de rättelser, som behovet påkallar, upprättar en tabell för hela gillet, upptagande hvarje socken särskildt, hvilken tabell behörigen hopsummeras och till Hushållnings-sällskapet insändes före den 15 Juni.

5. På grund af de sålunda erhållne uppgifterne, låter Hushållnings-sällskapet sammanfatta ett generalsammandrag för länet, som före Juni månads utgång i afskrift tillstalles Statistiska Central-Byrån och Konungens Befallningshafvande.

6. Hvert femte år aflenna Hushållningssgillena, med ledning af de upplysningar som sockneliggarna innehålla, till Hushållnings-sällskapet en utförligare redogörelse af det innehåll och den form, som Statistiska Central-Byrån kan komma att bestämma, hvilka redogörelser genom Hushållnings-sällskapets försorg sammandragas för hela länet och öfverlemnas till Statistiska Central-Byrån och Konungens Befallningshafvande, för att som bilaga åtfölja dess femårsberättelse, och sålunda ersätta den del af jordbruks-statistiken, som hittills i dessa berättelser blifvit intagen.»

Hushållnings-sällskapet och Kongl. Maj:ts Befallningshafvande i Östergötlands län hafva såsom eget utlatande rörande förslaget instämt uti ofvanstående yttrande.

Förhandlingar och förslag rörande tillvägabringandet af en Statistik öfver Sveriges jordbruk.

(Forts. från bilagan till 7:de häftet.)

Hushållnings-sällskapet i Stockholms län.

— — Stockholms läns Hushållnings-sällskap, som på dess allmänna vintersammankomst nedanstående dag erhållit del så väl af Chefens för Kongl. Civil-Departementet skrifvelse af den 25 Oktober sistlidet år, som ock af de till trycket befordrade, inom Sällskapet utdelade förhandlingar och förslag, rörande tillvägabringandet af en statistik öfver Sveriges jordbruk, som blifvit uppgjorde dels utaf Kongl. Landtbruks-Akademien, dels utaf Chefen för Statistiska Central-Byrån, Medicinal-Rådet och Rid-daren F. T. Berg, har med största tillfredsställelse förnummit, att denna för vårt fosterlands ekonomiska utveckling så högst vigtiga fråga åter kommit å bane. Ehuru Sällskapet fruktar, att en fullt tillförlitlig jordbruks-statistik ej erhålles förr, än den kan bearbetas med ledning utaf ett fullständigt ekonomiskt karteverk, inser det dock mer än väl, att, äfven med ett eko-nomiskt karteverk till grund för jordbruks-statistiken, det i många delar fordras, att upplysningar begäras och erhållas från landets jordbrukare. Sättet för insamlande af dylika upplys-ningar har man hittills förgäfvets sökt, men Hushållnings-säll-skapet vågar uttala den förhoppning, att de åtgärder Eders Kongl. Maj:t nu täckes i Nåder anbefalla, skola leda till det åsyftade målet, utfinnande, om det är möjligt, af ett ändamåls-enligt sätt att tillvägagå vid insamlande af uppgifter till en statistik öfver Sveriges jordbruk. I denna förhoppning går Hus-hållnings-sällskapet att öfver de nämnde förslagen sig yttra, samt att, enligt Nädig föreskrift, i underdånighet meddela, hvad detsamma för sin del anser tjenligt och nödigt för det afsedda vigtiga ändamålets vinnande.

Herr Berg angifver uti sitt förslag tvänne olika syften med jordbruks-statistiken, det ena att tidtals lemna bidrag till historien om jordbrukets ståndpunkt och utveckling, det andra att så skyndsamt som möjligt bereda regering och folk känne-dom om hufvudsakliga beloppet af årets skörd m. m., och kunna, enligt Herr Bergs förmenande, båda dessa syften i viss mån förenas. Huru önskligt det än vore, att så kunde ske,

vågar dock Hushållnings-sällskapet för sin del hysa stor farhåga, att om med statistiska upplysningars samlande skulle afses detta dubbla ändamål, sådant skulle komma att vinnas endast på bekostnad af den noggrannhet och säkerhet, utan hvilka dylika uppgifter sakna sitt hufvudsakliga värde. Det fordras tid, och god tid, att uti ett distrikt, om ock inskränkt till området af en socken, samla alla erforderliga statistiska data; sådant kan ej heller ske förr, än dessa data kunna vara tillförlitligen kända, hvilket åter icke inträffar förr, än hela eller åtminstone större delen af årets skörd är aftröskad och till en del använd. Att för löpande året insamla uppgifterna vid de tvänne föreslagna tidpunkterna, nemligen dels efter slutadt vårarbete, dels efter slutad höstsådd, d. v. s. på tider, då landtmannen vanligen har fullt upp att syssla, och då skördebeloppet icke kan vara känt, annorledes än efter ofullständiga beräkningar efter någon här eller der möjligen verkställd proftröskning, skulle till de svårigheter, som genom bristande god vilja möjligen kunnat ställa sig i vägen för upplysningars vinnande, lägga äfven den af verkligen bristande förmåga att dem meddela. Och när dertill kommer brist på tid för den, som fått sig insamlandet till uppdrag, att med behörig noggrannhet forska och undersöka, torde lätt inses, att de data, som erhöles, skulle i allmänhet komma att sakna det värde, de genom sin sanning skulle kunna ega. Den tid på året, som enligt Hushållnings-sällskapets åsigt bör väljas till de med statistiska upplysningars insamlande förenade bestyr, är vintermånaderna, då beloppet af förflutna årets skörd bör vara tillförlitligen känt, och då de landtbrukare, som hvar i sin ort komma att tillhandagå med arbetets verkställande, antagligen kunna uppoffra någon del af sin tid på göromål af allmän nytta. Men om denna tidpunkt väljes för insamlande af upplysningar rörande landtbrukets afkastning under nästförflutna år, blir deraf en gifven följd, att derigenom icke kan erhållas något bidrag till Landshöfdingarnes årsväxtberättelser, såsom Herr Berg förutsatt, och att således den förmenta praktiska nyttan för året lemna-des åsido. Denna nytta anser dock Hushållnings-sällskapet vara underordnad, helst de behöfliga upplysningarne om den växande grödans utseende och skördens sannolika beskaffenhet af ymnig, medelmåttig eller svag, som under loppet af sommaren och hösten skola inhemtas, med tillräcklig noggrannhet kunna vinnas med mindre besvär, än förfrågningar inom hvarje socken. Fullständighet och sanning, så vidt möjligt, äro de mål, som huf-

vudsakligen böra afses, så att på de insamlade uppgifterna må kunna byggas den vetenskap, som möjligen i en framtid skall tjena till ledning vid bedömandet af mången statsekonomisk fråga.

I afseende på *tiden* huru ofta bidragen till Sveriges jordbruks-statistik skola insamlas, yttras uti de båda förslagen stridiga åsikter. Kongl. Landtbruks-Akademien föreslår hvar femte år, då medeltal bör uppgifvas rörande landtbruksförhållandena under de senast förflutna fem åren. Herr Berg deremot förordar uppgifters insamlande hvarje år. Med fullständighet och sanning till ögonmärke, måste Hushållnings-sällskapet ansluta sig till den senare åsikten. Utan årliga anteckningar kan ej något tillförlitligt medeltal för flera år erhållas; men de flesta landtbrukare föra ej några anteckningar, och minnet, som måhända sviker, då fråga blott är hvad som passerat under året, skulle blifva alldeles otillräckligt för meddelande af uppgifter för fem år. De senast inhöstade grödornas beskaffenhet skulle komma att i allt för hög grad bestämma storleken af de siffror, hvilka såsom medeltal uppgåfvos. En i friskt minne varande missväxt eller mindre gynnsam skörd skulle nedtrycka, och tvärtom en rik skörd det sista året skulle öfver höfvan höja det förmenta medeltalet, båda delarne till lika stor skada för framtida forskning, rörande Svenska landbrukets fortskridande utveckling. Dertill kommer, att, om arbetet med insamlandet verkställles med långa mellantider af flera år, är det för hvarje gång en nyhet; det blir, såsom Herr Berg uttrycker sig, icke så lätt att utbilda den nödiga vanan, erfarenheten och intresset för saken. Det af Landtbruks-Akademien anförda egentliga skäl för arbetets verkställande med mellantider af fem år, är den uttryckta farhågan, att upprättande af de föreslagna socken- och stads-tabellerna jemte deras granskning och sammandragning skall komma att medtaga allt för mycken tid och omtanke hos de personer, som erhålla och åtaga sig uppdraget. Men det sannolika är, att just motsatsen skulle inträffa, och att mängden skulle finna det allt för tidsödande och besvärligt att efter fem års förlopp sätta sig in uti förhållanden, som man, sedan de senast behandlades, hunnit alldeles förgäta; att en årligen på bestämd tid återkommande inöfvad sysselsättning och dermed förenad kortare tidsuppoftning skulle för de flesta kännas mindre motbjudande, än blotta tanken derpå, att efter flera års ledighet från ett bestyr, hvilket under den långa mellantiden hunnit förlora allt intresse, åter få gripa sig an med det-

samma under möjligen förökade svårigheter. Verksamhetstiden utaf en menniskas lifstid är vanligen icke så lång, att samma person skulle kunna komma att medverka till något betydligare antal statistiska socken-tabellers upprättande, om detta blott hvart femte år verkställes. Intresset därför, hvilket enligt sakens natur bör växa i samma mån, som antalet ökas, hinner ej utbilda sig, och om det ock hunne, kan det ej väckas, då så väl insamlaren som de, hvilka meddela uppgifterna, ej kunna undgå göra sig sjelfva den frågan: hvartill gagnar allt detta besvär för att samla och tillhopaföra siffror, som skola uttrycka medium af tal, de der till sina belopp icke äro eller kunna blifva kända? Hvaremot de årligen återkommande undersökningarne och efterfrågningarna, i mån som man kommer sanningen närmare, skola stegra hågen och nitet hos dem, som inse sakens vikt och nytta, samt småningom afnöta oviljan och okunnigheten hos dem, som i hela saken se ett blott för dem skadligt, eller, i bästa fall, ett blott onyttigt påfund.

Att *Hushållnings-sällskaperna* i riket böra taga sig saken an, anordna insamlandet af primär-uppgifterna, granska dessa, samt deraf göra sammandrag, hvart och ett för sitt distrikt, derom äro båda förslagen öfverens, och dervid är icke heller från Hushållnings-sällskapets sida något att erinra.

Rörande *sättet*, huru primär-uppgifterna skola sammanbringas inom socknarne, har Kongl. Landtbruks-Akademien föreslagit, att detta skall verkställas af socken-komitéeer, en i hvarje socken, till hvilka Ordförande utses af Hushållnings-sällskapet, men ledamöterna väljas af socknen på Walborgsmässa-sockenstämma till obestämdt antal, enligt socknemännens eget skön, dock minst två; enligt Herr Bergs förslag utses äfven socken-komité för ofvan omnämnda ändamål, dock med den skillnad, att komiténs samtliga ledamöter väljas af socknen, till antal och på sätt socknen sjelf bestämmer.

Om ifrågavarande bestyr skulle komma att öfverlemnas till en, endast för det ändamålet vald, socken-komité, tyckes det, som valet af densamma, på sätt Landtbruks-Akademien föreslagit, mera öfverensstämde med öfrige stadganden om Hushållnings-sällskapets öfverinseende och slutliga handläggning af ärendet, hvilken naturligtvis säkrare bör kunna utöfvas, då Hushållnings-sällskapet sjelft fått utse den, som inom socknen skall vara dess ombud vid de statistiska upplysningarnes insamlande; Hushållnings-sällskapet biträder således för sin del häruti Kongl. Landtbruks-Akademien förslag.

För sakens framgång är det emellertid af mindre betydhet, huruledes den myndighet tillkommit, som har uppdrag att bereda materialier till jordbruks-statistiken; af ojemförligt större vikt är, att så väl den, som skall arbeta inom den trängre gränsen af en sockens område, som den, hvilken skall ordna för det större distriktet, länet, icke saknar nödiga medel till bestridande af de med bestyret oundgängligen förenade *kostnader* och till en billig ersättning för uppförd tid och möda. Det är i allmänhet för mycket begärddt, att en del medlemmar af ett samhälle, vare sig socknen eller länet, skola oafbrutet arbeta för det allmänna, utan någon pekuniär ersättning, och utan förhoppning om framtida godtgörelse af annan art. Verksamheten sporras i allmänhet ej, om enda lönen är egen tillfredsställelse, och det är af sådan anledning Hushållnings-sällskapet tror sig böra fästa uppmärksamheten på, att ej för mycket må fordras och ej allt begäras af blotta välviljan och nitet för det allmänt nyttiga.

Att de uppgifter, som ifrån sockenmyndigheterna infordras, alla böra vara affattade efter *en form*, och alla innehålla svar blott på *bestämda gifna frågor*; derom äro så väl de tryckta förslagens författare som Hushållnings-sällskapet öfverens, men rörande, det som skall frågas, äfvensom rörande den *form*, hvaruti svaren skola afgifvas, äro meningarne skiljaktiga. Enligt Hushållnings-sällskapet's åsigt böra utur formuläret aflägsnas alla sådana frågor, som icke direkt beröra jordbruket och boskaps-skötseln, äfvensom alla de, på hvilka man skäligen kan förmoda, att säkrare svar kunna erhållas från embetsmyndigheter eller andra håll; sådana frågor äro hufvudsakligen de om utskylder och onera af alla slag m. fl. Alla frågor böra kunna besvaras med blotta siffertals införande i vederbörliga kolumner utaf ett i tabellform upprättadt formulär, och följaktligen böra uteslutas de uti Herr Bergs förslag upptagna om jordens beståndsdelar, brukningssätt, väderlek, såningstid, åkerbruksredskap, gödningsämnen, stängselsätt m. fl., som vid besvarandet skulle förutsätta något slags författareskap, vore det än aldrig så obetydligt. Dock anser Hushållnings-sällskapet, som finner Herr Bergs förslag om en så kallad sockenliggare både vackert och möjligen i en framtid gagnande, att uti formulärblanketterna bör beredas rum för dylika anteckningar, rörande skördens beskaffenhet, väderlek, såningstid m. fl., som sockenkomitén kan, om den så för godt finner, låta uti tabellen inflyta. Såsom skäl till dessa föreslagna förändringar får Hushållnings-sällskapet i

underdånighet anförä, dels, att då det torde möta svårigheter på flera ställen, åtminstone i början, att utaf den jordbrukande befolkningen erhålla svar på sådane frågor, som uteslutande af densamma kunna besvaras, bör man ej förstora dessa svårigheter genom att utan behof öka frågornas antal; och hvad särskildt beträffar dem, som röra kostnaderna för skjuts, väghållning eller andra dylika utskylder eller allmänna besvär, kan man vara på förhand förvissad, att de siffror, som erhöles, skulle, såsom beroende af subjektiv uppfattning och olika sätt att beräkna, utfalla alltför otillfredsställande och merändels vida högre än skäligt vore. Att utaf personer, hos hvilka man ej kan förvänta den grad af bildning, som fordras, för att i korta, men bestämda termer affatta sina tankar, infordra svar, som skola afgifvas med ord och som till viss grad förutsätta vetenskaplig underbyggnad, skulle utan gagn för dem, som skola begagna och till ett helt sammanföra dessa svar, blott öka det hufvudbry och bekymmer, som kanske äfven med begagnande af de enklaste former komme att mången gång lägga sig på den svarandes panna. Att på sätt Herr Berg äfven föreslagit låta svaren inflyta i siffror der och hvar på ett pappersblad emellan den tryckta texten, har äfven dubbla skäl emot sig. Dessa siffror, som skola uttrycka summor för hela socknar, måste nemligen härflyta från föregående summeringar af en mängd mindre tal, som uttrycka förhållandena vid hvarje särskildt inom socknen befintligt jordbruk, och för att verkställa sådane summeringar måste tabellformen begagnas, hvilket åter förutsätter, att den person eller myndighet, af hvilken primäruppgifterna skola samlas och redigeras, sjelf måste upprätta och uppliniera tabeller, ett arbete, till hvars utförande ofta skulle komma att saknas nödig förmåga. Dertill kommer, att när dessa uppgifter från öfver hundra socknar skola utaf distriktsmyndigheten, här antagligen Hushållnings-sällskapet i länet, behandlas och till ett helt sammanföras, hvilket naturligtvis bör ske uti en tabell för hela länet, skulle detta arbete förorsaka vida större besvär, om materialierne till denna tabell skola urplockas ur ett formulär, sådant, som det Herr Berg framlagt, än om de samlas från tabeller af lika form och med samma kolumner, som begagnas uti tabellen för länet eller Hushållnings-sällskaps-distriktet.

Då Stockholms läns Hushållnings-sällskap således förordar begagnande af formulär, upprättade i tabellform, så väl för uppgifternas uppsamlande i socknarne som för dessa uppgifters ordnande

inom hela distriktet, må detta dock ej så förstås, som skulle Hushållnings-sällskapet godkänna den *tabellform*, som blifvit af Kongl. Landtbruks-Akademien föreslagen. Ehuru Hushållnings-sällskapet vill, med endast några få uteslutningar utaf och tillägg till de af Kongl. Akademien antagna, bibehålla samma kolumner, måste det uttrycka den farhåga, att om för dessa kolumners ifyllande man nödgas utbreda ett pappersblad af fyra fots bredd, och om alla egendomar i socknen skola hafva hvar sin rad och skola rymmas på samma blad, af möjligen sex eller ändå flera fots höjd, behandlingen af ett dylikt skulle förekomma mången för saken nitälskande snart sagdt omöjligt, och hos andra föranleda misskrifningar och förvexlingar, som störande skulle inverka på arbetets fortgång och slutliga resultat. Hushållnings-sällskapet har derföre trott sig böra i underdånighet föreslå ett formulär af mindre besvärligt format, utgörande ett häfte af ett skrifpappersarks storlek, och med första bladet så långt framskjutande öfver de följande, att å den framskjutande delen rymmes en kolumn med egendomar-nes namn, hvilken, då häftet uppslås, blifver synlig på venstra sidan om hvarje öppning, på sätt bilagde förslag närmare förtydligar *).

Enligt Hushållnings-sällskapets åsigt bör ärendet behandlas på följande sätt: Den Centralmyndighet, som får uppdrag

- *) För att här undvika den dryga kostnaden för detta formulärförslags tryckning, torde blott få upplysas, att, utom hvad här ofvan är anfördt, detsamma innehåller 65 vertikala kolumner, jemte rum å sista sidan för »anmärkningar rörande brukningssätt, väderlek, såningstid, skördens beskaffenhet med flera anmärkningsvärda förhållanden under året». Motsvarande kol. 1 i Kongl. Landtbruks-Akademiens förslag har detta rubriken »hufvudgård» mot kol. 2—6 i K. L.-A:s har detta i 2 »underlydande, bebygdt, af åbo brukadt hemman, hemmansdel, torp eller lägenhet», i 3 »förmedladt hemmantal»; kol. 7 och 8 i det förra = 4 och 5 i detta; kol. 9 = 6 har rubriken »skog och annan utmark»; benämningen »jordvinning» är utbytt mot »jordförbättring», »grunddikning» mot »underdikning»; det förra förslagens kol. 14—20 ändrade till 11: »frukt- och köksträdgård samt humlegård», 12: »vintersäd», 13: »vårsäd», 14: »potatis», 15: »andra rotfrukter», samt 19: »träde»; kol. 21—29 i det förra = 20—28 i detta, men med tillägg här af 2 öppna kol. för andra sädesslag; kol. 30—43 i det förra = 31—44 i detta med utbyte af benämningen »lin» mot »tågor och blänor»; kol. 44 i det förra = 45 i detta, ändrad till »odlade gräs och andra foderväxter», samt 2 tomma kolumner lemnade; kol. 46—54 i det förra = 49—57 i detta, som derjemte upptager kol. 58: »fjäderfä» och kol. 59: »renar»; kol. 55 och 56 af det förra utbytta i detta mot 60: »säd», 61: »rotfrukter», 62: »oljekakor», 63: »fabriksaffall», samt 2 öppna kolumner. Kol. 57—64 af det förra äro här uteslutne.

att emottaga och slutligen behandla materialierne till Sveriges jordbruks-statistik, går i författning om tryckning eller litografiering samt häftning af tillräckligt antal tabeller, hvilka årligen så tidigt kringsändas till Läns-styrelserna, att dessa kunna före utgången af Juni månad det år, för hvilket uppgifterna afses, fördela och tillställa tabellerna vederbörande Häradsskrifvare uti så stort antal exemplar, som i förhållande till antalet sjelfständiga egendomar och derunder lydande brukningsdelar i socknarne inom fögderiet må anses erforderligt. Häradsskrifvaren inför derefter socknevis alla uti mantalslängden såsom sjelfständiga upptagna egendomar, hemman, hemmansdelar eller lägenheter, äfvensom alla, under annan egendom lydande, bebyggda, af åbo brukade hemman, hemmansdelar, torp eller lägenheter till namn, nummer eller annat kännetecken samt hemmantal, der sådant ifrågakommer, på vederbörliga ställen i tabellens 1:sta, 2:dra och 3:dje kolumner, hvar och en på sin rad, hvarvid iakttages, att namnen på alla hufvudgårdar införas i första, samt namnen på under annan egendom lydande hemman och lägenheter införas i andra kolumnen omedelbart efter sin hufvudgård, men för öfrigt i den ordning de i mantalslängden förekomma, så att tydligen kan urskiljas, hvilka hemman, torp och lägenheter, som sammanlaggde utgöra en possession. Häraf följer, att för hvarje större possession af flera hemman och smärre gårdar, dock icke mer än en af dessa antecknas i första kolumnen såsom hufvudgård, att hemman eller lägenheter, hörande under hufvudgård i annan socken uppföras i andra kolumnen i tabellen för den socken, hvaruti de äro belägne, hvarjemte anteckning sker i första kolumnen om hufvudgårdens namn och läge, samt att en hemmansdel eller lägenhet, den må vara aldrig så liten, dock alltid kommer att såsom hufvudgård i första kolumnen införas, då den utgör en sjelfständig, d. v. s. med full eganderätt innehafd possession. Afsigten härmed är att bereda möjlighet till utrönande af jordstyckningens närvarande ståndpunkt och framtida fortgång inom fäderneslandet.

Om, såsom i allmänhet torde blifva förhållandet, ett häfte, innehållande tjugu rader, icke förslår till upptagande på hvar sin rad af alla inom en socken befintliga sjelfständiga egendomar samt underlydande hemman, torp m. m., fortsättes uti ett andra och derefter i ett tredje häfte, o. s. v., dock så att aldrig hemman eller lägenheter, belägne uti olika socknar, blifva uti ett häfte sammanförde. Tabellerna fördelas derefter sock-

nevis och tillställas före början af Oktober månad vederbörande Ordförande uti socken-komitéerna. Komitéerna gå derefter under påföljande höst- och vintermånader i författning om tabellernas komplettering på sätt och efter den arbetsordning, komitéerna sjelfva för sig bestämma, hvarvid iakttages att i allmänhet, och isynnerhet första gången, specifika uppgifter, enligt rubrikerna öfver kolumnerna, lemnas för hvarje gård, hemman eller lägenhet, som har särskild rad i tabellen, dock kan komité, om den finner lämpligt, och om dermed lättnad i arbetet vinnes, på en rad införa sammanlagda uppgifterna för flera under en hufvudgård hörande hemman, hemmansdelar, torp eller lägenheter, men för hvarje hufvudgård måste alltid oavkortad särskild rad begagnas. Tabellerna böra vara ifyllda till slutet af Februari månad och hållas derefter socknemännen tillhanda under tvänne veckor till genomseende och, i händelse af behof, till rättelsers meddelande.

Derefter summeras desamma, summorna öfvertransporteras från föregående till efterföljande häften, så att det sista avslutas med en summa för hela socknen. Tabellerna afskrifvas derefter, undertecknas och aflemnas, originaltabellerna till socknens arkiv, och afskriften till Hushållnings-sällskapet i länet, hvilket bör ske inom utgången af Mars månad. Af Hushållnings-sällskapet underkastas sockentabellerna en ytterligare granskning, på sätt Kongl. Landtbruks-Akademien föreslagit, innan de uti en för hela distriktet gemensam tabell sammanföras, och tillika med denna inom Maj månads utgång till vederbörande Central-myndighet afsändas.

På skäl, som af Herr Berg blifvit framhållna, anser Hushållnings-sällskapet, att det bör öfverlemnas åt sockenkomitéerna, som insamla uppgifterna, att tills vidare begagna sig af *mått* och *mål*, som i orten äro gängse, hvilka likväl tydligen böra utsättas öfver hvarje kolumn. Den reduktion till landets, i lag föreskrifna, mått och mål, som derigenom blir en nödvändig följd, torde af Hushållnings-sällskapet eller Central-myndigheten med lätthet kunna verkställas. Upplysningar, rörande de i orten begagnade kvantitativa uttryckens förhållanden till de lagliga, torde dock i hvarje fall af Hushållnings-sällskapet meddelas.

Hvad Hushållnings-sällskapet sålunda i underdånighet föreslagit, rörande insamlande af statistiska uppgifter om jordbruket på landsbygden, torde äfven vara tillämpligt för städerna, hvarest insamlingen af upplysningar och tabellernas ifyll-

ning verkställes af komité, bildad på enahanda sätt, som för landet blifvit föreslaget, hvilken komité, efter slutadt arbete, insänder uppgifterna till Hushållnings-sällskapet i distriktet liktidigt med den ifrån landsbygden» *). — — —

Kongl. Maj:ts Befallningshafvande i Stockholms län har såsom dess eget utlåtande åberopat det af Hushållnings-sällskapet afgifna.

Hushållnings-sällskapet i Stora Kopparbergs län. (Uti ett till Konungens Befallningshafvande ställt utlåtande.)

— — »I skrifvelse af den 22 November sistlidet år har Konungens Befallningshafvande infordrat Hushållnings-sällskapets utlåtande öfver Kongl. Landtbruks-Akademiens samt t. f. Chefens för Statistiska Central-Byrån särskilda, i vissa delar skiljaktiga, förslag till plan för allmän statistik för landets jordbruk. Öfver dessa förslag har Konungens Befallningshafvande jemväl infordrat samt derefter till Hushållnings-sällskapet öfverlemnadt inkomne yttranden från ett större antal af i länets särskilda delar bosatta ståndspersoner, presterskap och kronobetjening. Dessa yttranden, fyratiofyra till antalet **), inne-

- *) Det underdåniga utlåtandet är åtföljdt af en motiverad reservation af Friherre J. W. Stjernstedt mot uppskofvet med primäruppgifternas insamlande till efterföljande vinter, mot öfverlåtelsen åt Sockne-komiténs godtfinnande att göra anteckningar i anmärkningskolumnen rörande bruknings-sätt m. m. i stället för att göra sådan anteckning obligatorisk, mot specifikation och kontroll af hvarje särskild brukningsdels utsäde, afkastning, m. m., samt mot det afgifna förslaget utsträckning till giltighet för hela riket.
- **) Ur denna mängd af yttranden torde följande uppgifne sakförhållanden vara särskildt förtjenta att här meddelas.

— — »Förslaget, att genom vederbörande tjenstemän låta uppföra hemmantalet m. m. i de 6 första kol. af tab. Litt. A., låter visserligen i allmänhet lätt verkställa sig, men som jorden inom större delen af St. Kopparbergs län icke är åsatt hemmantal, utan beräknas efter andel i soldatrote, och en ganska stor del af hemmansdelarne i de socknar, som för längre tid sedan undergått storskifte, dels genom arf och dels genom köp numera är fördelad på flera intressenter, och i följd deraf, att en stor del af hemmansegarne nu innehafva små delar, icke allenast uti åtskilliga hemmansnummer inom samma by och samma rote, utan äfven i andra byar och rotar, hvaraf en del finnas belägne på ganska långt afstånd från hemmansegarrens bostad, samt att flera hemmansnummer finnas uti mantalslängderna påförde personer, som för flera år sedan aflidit, och hvilkas arfvingar väl delat jorden sins emellan, men icke uppgifvit, hvilka och huru många nu äro intressenter i den ärfda fastigheten, så kan icke häradskrifvaren fullkomligt påföra hvar och en dess verkliga hemmantal.» — — — (Gagnef. S. J. Ekeröth.)

hålla visserligen ett allmänligt erkännande af behovet och nyttan af en fullständig jordbruks-statistik för hela riket, men

— — »Att förmå bönderna till afgifvande af slika anteckningar anser jag ej omöjligt, så framt man kan öfvertyga dem, att de icke derigenom gifva anledning att åsamka sig någon högre beskattning. Att äfven de minsta jordinnehafvare ej äro nu främmande för sådana anteckningar har jag förmärkt, då jag sett många af dem i årets almanach hafva gjort sina uppsatser angående såningstiden, den sådda åkerns areal, väderleken vid såning och skörd, utsädet's quantum och skördens belopp m. m. Hvad hittills skett i liten skala, komme härefter att ske i en större och lända till mera nytta.» — (Bjursås. N. G. Åström.)

— — »Beträffande först de i formuläret förutsatte uppgifter, hvartill Häradsskrifvaren skulle lemna materialier, möter den svårigheten, att i mantalslängderna något mantal eller bruksningsdelar icke äro för hvarje jordegare utsatte, dels deraf att räntan utgår af rotar, hvilka ofta kunna innehafvas af en mängd personer med helt små jordetal, som icke på annat sätt kunna utletas än genom hufvudbönderna, som, då något vite icke är dem förelagdt, ogerna underkasta sig någon kallelse för upplysningars meddelande om årligen timade förändringar med jorden inom roten, helst sällan eller aldrig någon upplysning vid mantalsskrifningarne derom kan vinnas, hvaraf följer att för Häradsskrifvaren äfven med bästa vilja och föresats omöjliggöres att uppnå säker kännedom häruti, och dels deraf, att bergsfräset, som visserligen är påfördt hvarje egare och årligen vid mantalsskrifningarne i mängd omföres, är utsatt i spannländ, snesland och bandland, hvilka väl kunna reduceras till mantal efter antaget beräkningssätt, 96 spannländ på hemmanet, men gifva vid reduktionen nog oförhållande tal att härvid kunna begagnas, så vida icke decimalbråk dertill finge användas, hvarigenom en betydlig lättnad för nersummering af mantalen kunde erhållas. I fråga vidare om uppgifter å torp, lägenheter, backstugor med högst $\frac{1}{2}$ tunnland och diverse andra lägenheter, hvartill Häradsskrifvaren äfven skulle lemna upplysning, komma många små skatte- och frälselägenheter med åsatt skatt och durchtåg att inbegripas under förutnämde hemmantal, men alla öfrige (utom torp, som icke finnas i Kopparbergs fögderi, så vida icke dertill få hänföras brukens landbohemman och några skatte- och frälschemman, som äro öfverlätne på arrende), hvilka blott innehafva ett litet odlingsland för potatis och understundom en ringa quantitet spannmål, hvarå hvarken skatt eller durchtåg finnas påförde, kunna heller icke specifikt för dem hvardera, utan blott summariskt för dem alla, till antal uppgifvas, då så väl skillnaden i benämningen af backstugor och lägenheter, som den mer eller mindre varierande storleken af dessa icke är utredd och till arealen känd.» — (Bergsgården. C. T. Ihrman.)

— — »Enligt mantalslängderna för år 1860 finnes inom Ofvan-Siljans fögderi nedanstående antal särskilda hemmansbruk, nemligen: I Mora socken 1,591, i Orsa 881, i Elfdals 602, i Wenjans 318 och i Sofiæ Magdalenæ socken 315 eller tillsammans 3,707.

Om hvardera af dessa skola 64 olika uppgifter meddelas, enligt förslaget Litt. A, och om hvarje tabell antages inrymma 30 rader på hvarje sida, så erfordras 124 tabeller, hvardera om 2 ark, sålunda för hela fögderiet 10 $\frac{1}{2}$

i afseende på möjligheten och sättet att åstadkomma densamma flera skiljaktiga åsichter. Å ena sidan påstås, att intetdera af

bok papper, och då uppgifterna skola lemnas i två exemplar, åtgår mer än ett ris tryckta blanketter.

Socken-komitéerna skola meddela 58 olika uppgifter om hvarje hemmansbruk och om komitéerna antagas medhinnna införandet i tabellerna af aldra högst 1,800 siffer-uppgifter pr dag, så erfordras för komitén i Mora socken 51 hela arbetsdagar, i Orsa 28, i Elfdals 19, i Wenjans 10 och i Sofie Magdalenas socken 10 hela arbetsdagar.

Uti denna beräkning är icke upptagen den tid, som erfordras för uppgifternas insamlande, hvilket sistnämde arbete, om det skall ske så, som Kongl. Landtbruks-Akademien föreslagit, mångdubbelt kommer att öfverstiga det nu angifna, och att vid sådant förhållande, såsom förslaget pag. 9 antyder, komité-ledamöterna endast af nit för saken skola offra så mycken möda och tid, kan man icke hoppas, än mindre fordra.

Ealigt hvad ofvan är nämnt, skulle ena exemplaret af uppgifterna ensamt för Ofvan-Siljans fögderi komma att omfatta ett halft ris papper och sända uppgifterna för hela länet 3 à 4 ris, hvilken massa tabeller skulle af Ordföranden och fyra ledamöter i Hushållnings-sällskapet, deribland en Landtmätare inberäknad, granskas, förklaringar införas, sammandrag upprättas och slutligen två exemplar deraf utskrifvas, allt sammanlagdt ett i sanning icke ringa arbete. Men äfven, om Hushållnings-sällskapet är villigt eller skyldigt att fullgöra detsamma, är det starkt tvifvel underkastadt, om Hushållnings-sällskapet kan utföra någon synnerligen kontrollerande granskning af ifrågavarande uppgifter.

Enligt förslaget, pag. 3, skola socken-komitéerna för hvarje särskildt hemmansbruk förskaffa sig svar på 58 olika frågor af jordegarne sjelfva.

Inom fyra af fögderiets sex socknar, då Särna socken inberäknas, utgöres ännu Pastorernas aflöning medelst så kallad skaft- och qvick-tionde, d. v. s. med en viss andel af kärvarne på åkern samt vissa marker smör för hvarje ko o. s. v., och att vid denna tiondes utgörande allmänt stor oärlighet eger rum, är tyvärr en både känd och erkänd sak; och så länge ett sådant förhållande fortfar, är det lätt att bedöma, huru stor grad af tillförlitlighet kan tillmätas de uppgifter om jordbruksförhållanden, som skola hemtas ur allmogens egen mun, särdeles i de frågor, som Akademien pag. 3 anser viktigast, nemligen om utsäde, skörd och antal underhållna kreatur. Dessutom, om äfven ett fåtal bland allmogen vore villigt lemnas sanningsenliga svar på de framställda frågorna, kunna dessa i många fall icke besvaras, och deribland den frågan, huru stor jordens afkastning för året varit, emedan det ännu inom en stor del af Dalorten, äfven af de mest upplysta och fördomsfria bönder, anses otillständigt att, såsom orden falla, »mäta med vår Herre.» — — (Mora. Ph. Kjellin.)

Slutligen torde böra tilläggas, att Kyrkoherden Liljenmark i Svärdsjö jemte sitt yttrande bifogat en summarisk tabell för socknen, upprättadt enligt formuläret Litt. A, vid hvilken tabells utarbetande begagnats roteringslängderna för arealuppgifterna. Men då de skattlagda jordegarnes antal uppgår till 1,099, och inskrifningarne för hvar och en af dessa i 64 kolumner skulle påkalla icke mindre än 70,336 särskilda inskrifningar, vilkas verkställande icke synes rimligen kunna ifrågasättas, så har den till-

förslagen, hvarken Kongl. Landtbruks-Akademiens eller t. f. Chefens för Statistiska Byrån låta genomföra sig af brist på möjlighet att från kommunerna kunna anskaffa de upplysningar, som erfordras, samt å andra sidan nästan motsatsen eller att för begges genomförande svårigheterna icke äro ööfvervinneliga, helst om till en början frågornas antal inskränkes till ett färre. Näst denna hufvudsakliga skiljaktighet i åsichter förrekommer, att bland dem, som yttrat sig för möjligheten af förslagens genomförande, somliga gifvit företrädet åt Kongl. Landtbruks-Akademiens och andra åt t. f. Chefens för Statistiska Byrån. De förra anse nemligen Akademiens vara lämpligare och bättre därför, att framställda frågor endast hvar femte år återkomma till besvarande, men de senare t. f. Chefens just därför att de framställda frågorna årligen skola besvaras medelst komitérade anteckningar i den s. k. sockenliggaren.

Till detta inskränker Hushållnings-sällskapet sin redogörelse för ifrågavarande yttranden, men anser att flera af dem, med hänsyn till sund kritisk behandling af ärendet förtjenade att komma till såväl Kongl. Landtbruks-Akademiens som till Chefens för Statistiska Byrån kännedom.

Såsom eget utlåtande har Hushållnings-sällskapet derefter äran afgifva följande:

Erkännande, att en fullständig jordbruks-statistik för hela riket vore af stort värde, skyndar Hushållnings-sällskapet förklara sig skyldigt, att för ändamålet tillhandagå med alla möjliga och, för så vidt ske kan, tillförlitliga upplysningar, men anser sig dock på förhand böra tillkännagifva, att det säkerligen, åtminstone till en början, icke blir möjligt att erhålla så fullständiga och noggranna uppgifter, att derpå grundade beräkningar ju icke i vissa delar kunna blifva missledande i stället för upplysande. Lika litet, som dessa upplysningar kunna erfordras och vara att förvänta från allmogen direkte eller omedelbart, lika litet kan Hushållnings-sällskapet förbinda sig, att annorledes än genom komitérade inom hvarje kommun förskaffa desamma. I länets storskiftade socknar, till antalet 20, utgörande ungefär $\frac{3}{4}$ delar af länets areal, vet vanligtvis allmo-

gång å personer med nödig sakkännedom och omdömesförmåga inom socknens 45 rotar, hvilken förefunnits till ett antal af 5 personer, blifvit antitad för uppgifternas meddelande. De summor, som sålunda vunnits för 5 rotar, hafva sedan blifvit multiplicerade med 9, för att få hela roteantalet fullt. Granskningen af det sålunda vunna resultatet antages ådagalägga möjligheten att på denna väg efterhand vinna det afsedda ändamålet. B-g.

gen icke arealen af sin jord utan blott dess tunnlandtal efter åsatt grad och icke heller beloppet af utsådd eller skördad säd. Det heter nemligen i sistnämnde hänseende: »vi mäta och räkna icke med vår Herre». Men om, på sätt i förslagen förekommer, komitérade utses i hvarje kommun, högst tvänne till antalet, med ordförande tillsatt af Hushållnings-sällskapet, så torde för dessa blifva möjligt, att efter åsatt grad räkna sig till hvarje egendoms areal inom de storskiftade socknarne, äfvensom att med kännedom om i orten vanligt belopp utsäde och erhållande afkastning pr tunnland åtminstone approximativt uppskatta till tunnental både utsäde och skörd. Hvad åter beträffar dylika uppgifter inom socknar, som ännu icke undergått skifte, eller der jord af bergsfrälse natur förekommer, blir visserligen i brist antingen helt och hållet eller partielt af vägläggande geometriska kartor, komitérades uppdrag än svårare att fullgöra. Men med ledning af åtkomsthandlingar, af öfvadt öga att bedöma ytmått samt af erhållande upplysningar af jordegarna sjelfva torde äfven i sådana fall egendomens areal temmeligen noga kunna utredas. Under sådan förutsättning är det ock, som Hushållnings-sällskapet anser besvarandet så småningom möjligt af öfriga frågor, de der i flesta fall bero på samt hafva sin kontroll i verkliga förhållandet med och emellan åkerns och ängens areala innehåll. Emellertid anser Hushållnings-sällskapet, det bör frågornas antal, för att icke verka afskräckande, åtminstone till en början inskränkas till högst få, eller ock svaren, som alltid böra kunna gifvas med siffror, på flera af dem icke till en början påräknas.

Beträffande tiden för insamlandet af svaren på framställda frågor äfvensom sättet för dessas begagnande, så anser Hushållnings-sällskapet det förslag derom, som t. f. Chefen i Statistiska Byrån uppgifvit, hafva företrädare framför Kongl. Landtbruks-Akademiens. Väl förefaller det vid första påseendet, som skulle besväret att engång hvart femte år uppsamla och anteckna ifrågavarande uppgifter eller svar blifva mindre mödosamt, än att hvarje år förehafva samma arbete, men om komitérade, som i hvarje kommun utses för ändamålet, blifva ständiga, så hafva dessa genom sina årliga anteckningar om förändrade förhållanden i den s. k. socken-liggaren, desto ringare besvär med upprättandet af uppgifterna för nästa qvinquennium. Dessutom måste genom de årliga anteckningarne om erhållna skördar m. m. uppgifterna om medeltalet derom under ett lustrum icke endast vinna i tillförlitlighet, utan ock

genom deras årliga insamling intresset uppehållas för saken bättre än genom den femåriga, under hvilken åtgärden blifver hvar femte år nästan ny och i följd deraf afskräckande. Socken-liggaren, såsom innehållande en vigtig del af en sockens historia under all framtid, måste derförutom väcka en hvar församlingsmedlems håg, att bidraga till dess fullständighet.

Slutligen får Hushållnings-sällskapet, som anser ersättning till komiterade för deras besvär oundgänglig, värdsamt föreslå, att denna ersättning beredes dem af allmänna medel, af skäl att de tillgångar, som detta Sällskap disponerar, behövas för premier, aflöningar och för uppmuntran åt hvarjehanda förtjenster inom landtmannayrket, äfvensom för nedsättning af Sällskapets skuld för inköpet af Wassbo egendom till Landtbruks-skola och för byggnader derstädes.» —

Kongl. Maj:ts Befallningshafvande i St. Kopparbergs län anmäler, att för dess del icke är något att tillägga till det, som Hushållnings-sällskapet i dess ofvan anförda utlåtande upplyst, hemställt och tillstyrkt, såsom till alla delar öfverensstämmande med Kongl. Maj:ts Befallningshafvandes uppfattning om ortens förhållanden och utredande, hvilka hinder som här möta för insamlandet af så tillförlitliga statistiska uppgifter om jordbrukets tillstånd, utveckling och brister, som äro oundgängliga, för att det med ifrågavarande förslag afsedda ändamål må kunna till allmänt och enskildt gagn, ernås, samt upplysande derom, att uppoffringar af allmänna medel äro för undanröjandet af dessa hinder utaf nöden. —

Hushållnings-sällskapet i Skaraborgs län. (Uti ett till Konungens Befallningshafvande ställt utlåtande.)

— — »Sedan Hushållnings-sällskapet blifvit hört öfver det framställda, till dess utlåtande öfverlemnade, förslaget rörande tillvägabringande af en statistik öfver Sveriges jordbruk, har Sällskapet deröfver velat meddela följande yttrande:

I anseende till de stora fördelar, som otvifvelaktigt skulle vinnas genom årligt samlande af statistiska uppgifter rörande jordbruket, skulle Hushållnings-sällskapet icke tveka att instämma uti det af Herr Berg uti Statistiska Beredningen afgifna yttrande och förslag, om icke Sällskapet funne detta för närvarande vara förenadt med nästan oöfvervinneliga praktiska svårigheter genom omöjligheten, att på alla orter finna personer, tillräckligt intresserade för saken, för att vilja deråt egna en årlig och ihållande omtanka. Intresset för denna sak skall

utan tvifvel stiga i samma mån, som man kan hoppas vinna fullkomligt tillförlitliga uppgifter; men så länge hufvudvillkoret för granskningen af de lemuade uppgifternas sanning, en fullständig kännedom af arealen, saknas, kan man ej heller hoppas, att saken skall vinna något allmännare förtroende. Då man i en framtid lyckats öfvervinna denna svårighet, äfven å de orter, der arealen är mera tillförlitligt känd, synes som skäl kunde vara, att göra försök med årliga uppgifter.

Ehuru Hushållnings-sällskapet, af nämnda anledning, befarrar, att uppgifterna under landtbrukets nuvarande ståndpunkt aldrig skola blifva så fullt tillförlitliga, som vore att önska, drager sällskapet dock icke i betänkande, att tillstyrka det statistiska uppgifter insamlas för hvarje femårsperiod på det sätt, Kongl. Landtbruks-Akademien föreslagit. Inom Hushållnings-sällskaperna bör icke saknas det intresse, som erfordras för att bereda dessa uppgifter den största möjliga fullständighet.

Sällskapet har visserligen ansett några mindre förändringar i afseende på det af Kongl. Landtbruks-Akademien uppställda tabellformuläret behöfliga; men då det i anseende till olika provinserns högst skiljaktiga förhållanden torde blifva nödigt, att under bibehållande af en viss allmän form för dessa tabeller medgifva Hushållnings-sällskaperna tillräcklig frihet, att lämpa frågorna efter ortens behof samt utvecklingsgraden af dess jordbruk och öfriga näringar, behöfva dessa här icke angifvas.» —

Kongl. Maj:ts Befallningshafvande i Skaraborgs län.

— — »Att äga en, så vidt möjligt är, fullständig kännedom om ett lands produktionsförmåga; att städse kunna på siffran bestämma afkastningens belopp, förbrukningen i orterna och öfverskottet till afsalu, som af de särskilda näringarne kunna påräknas, måste alltid vara för statsförvaltningen önskvärdt, och fördelarne af en dylik i pålitliga siffertal uttryckt kunskap om näringarnes lifskraft, hvarmed behovet att utreda de orsaker, hvilka motverka eller förhöja densamma, samt undanrödja de förra och befordra de sednare, sjelfmant förenar sig, faller otvifvelaktigt tillbaka på det folk, som ikläder sig de för dylikt ändamål erforderliga uppoffringar; men då fråga icke är att, oberoende af kostnaderna, anskaffa de mest värdefulla statistiska uppgifter, utan såsom i nu förevarande hänseende att bereda sig en sådan fortgående kunskap om en näringsgrens ställning, som, med begagnande af förhandenvarande hjälpkällor, kan åstadkommas; så blifver det en nödvändighet, att först noga undersöka och beräkna nämnde källors rikedom på krafter och

tillgångar samt, utan att öfverskatta någondera, af dem begära allt hvad som kan erhållas, men intet derutöfver; — man måste, med andra ord, såsom Chefen för Statistiska Central-Byrån i sitt förslag yttrar, göra sig reda för det ändamål, man åsyftar, och de utvägar eller medel, som för sådant ändamål äro att påräkna, samt derefter lämpa sättet för målets uppnående; — men allt detta måste ske i ett sammanhang, tanken bör framför allt tygla önskningarne, då man bestämmer ändamålet, och icke dervid glömma bort medlen; det kunde annars lätt hända, såsom i sistnämnde förslag på ett annat ställe yttras, att man i sjelfva verket snarare förlorar än vinner på försöket.

Det är Eders Kongl. Maj:ts Befallningshafvandes öfvertygelse, att Chefen för Statistiska Central-Byrån gått för långt, då han såsom ändamål för en Svensk jordbruks-statistik i det närvarande ögonblicket och med de hjälpmedel, som stå till buds, uppställt fordringen på årliga uppgifter, angående jordbruksproduktionens quantum och beskaffenhet, åskådliggjord genom svar på en mängd frågor, hvilkas tillförlitliga besvarande han på samma gång medgifver vara med ytterlig svårighet förenadt.

För att underkasta sig det mödosamma och ihärdiga arbete, som ovedersägligen är förenadt med insamlandet, antecknandet och ordnandet årligen två gånger af alla de uppgifter, som uti det förslaget bifogade formulär till sockneliggare påkallas, måste man i första rummet hafva någon utsigt, att frukten af arbetet skall blifva ett fullständigt uttryck af verkligheten och de antecknade siffrorna motsvara befintliga kvantiteter, helst då, om det är fråga att endast komma sanningen nära, en vida mindre mödosam utväg kan anlitas, hvilken, efter verkställd undersökning en gång under loppet af en längre tidrymd och med begagnande af öfverslagsvis anställda beräkningar i öfrigt, bör antagas kunna gifva i det närmaste jemngoda resultat. — Full tillförlitlighet torde emellertid, såsom förslaget ock uttryckligen medgifver, icke kunna ernås utan tillfälle till säker kontroll, och en sådan kan icke åstadkommas innan den Svenska jorden blifvit fullständigt uppmätt och kartlagd samt jordmatriklar för de särskilde länen upprättats, hvilket arbete ännu torde framför sig hafva en aflägsen framtid. Hvarje annat sätt att inhemta kunskap om arealen, skall alltid blifva sväfvande och för den rena statistiken otillfredsställande, hvarom uppgifterna till den så kallade Finans-Komitén, ehuru, åt-

minstone inom detta län, med verklig omsorg insamlade, nogsam samt bära vittne. Författarens i öfrigt lofvärda begär att ofördröjligen skapa en på siffror grundad fortlöpande årlig redogörelse för landets jordbruksförhållanden har emellertid uppenbart förmått honom att vilja *tills vidare* lägga sistberörde uppgifter till grund för en jordbruks-statistik, ehuru han på åtskilliga ställen i förslaget, såsom sidd. 12 och 21, uttryckligen förklarar, att utan ett ekonomiskt karteverk eller en så kallad kadaster, såsom utgångspunkt och kontrollmedel, jordbruks-statistikens öfrige uppgifter icke kunna »tillerkännas något värde» eller blifva »tillfredsställande». Ett dylikt arbete *tills vidare*, hvars hela resultat, enligt författarens eget omdöme, skulle blifva ett städse otillfredsstäldt sökande efter sanningen, skulle emellertid medföra mycken möda och taga icke ringa krafter i anspråk.

Redan denna brist på tillräcklig grund för bedömandet af de statistiska uppgifternas tillförlitlighet såsom verkligheten be-tecknande tal skulle, enligt Eders Kongl. Maj:ts Befallningshafvandes tanka, vara tillräcklig att afstyrka bifall till Chefens för Statistiska Central-Byrån ifrågavarande förslag, men äfven för verkställbarheten deraf i öfrigt möta svårigheter, hvilka icke böra lemnas ovidrörde.

Hvilken af de i förslaget omförmälda metoder man än må välja för uppgifternas insamlande, så blifver det dock, såsom författaren uppenbarligen själf förutsett, nödvändigt att för in-hemtandet af åtskillige bland de ifrågasatta upplysningarne, såsom arealen af jord, använd till odling af särskilde sädesslag, utsädet, skördebeloppet, skördens vikt och beskaffenhet, åtgång till föda och kreatursutfodring med flere, vända sig med frågor till producenterna själfva. Hvar och en vet, med hvilken ovilja människor i allmänhet redogöra för sin ekonomiska ställning och det sätt, hvarpå de förvalta sin enskilda hushållning. Fördelen att i de till besvarande framställda frågorna hafva ett slags promemoria, beräknad att ersätta bristen på bokhålleri, skulle hos personer, som dels sakna nödig skrifkunskap, dels vuxit upp med vanan att utan anteckning vårda sina angelägenheter, säkerligen icke framkalla benägenhet till någon mera än vanlig uppriktighet. Jemväl den utvägen att låta insamlarne med ed förbinda sig att icke förråda hvad de om den enskilde jordbrukarens angelägenheter finge sig bekant, skulle antagligen icke hos honom framkalla mera beredvillighet att yppa beskaffenheten af hans ekonomi, såsom utgörande ett om-

råde, det han af hvarjehanda skäl vill hafva fridlyst för andras blickar. Skriftligen antecknade uppgifter kunna ju dessutom lätt råka i händerna på andra, än insamlarne, och blifva föremål för en förargelseväckande uppmärksamhet. Denna ovilja och obenägenhet skulle dock en nitisk insamlare se sig nödsakad att trotsa under bemödande att framkalla ett förtroende, hvars beskaffenhet under sådana omständigheter, betraktadt från det verkliga förhållandets synpunkt, lätt faller i ögonen. Men hvar finna lämpliga personer för ett dylikt i sig sjelf motbjudande uppdrag? Ingalunda kan man göra sig den förhoppningen att inom hvarje socken eller distrikt, som förslaget förutsätter, påträffa sådana män, hvilka otvifvelaktigt böra besitta tillräcklig skarpsinnighet och sakkännedom för att i hvarje fall kunna skilja öfverdrift ifrån verklighet. Men antag, att det med någon jemkning i förslaget skulle blifva möjligt att från olika håll samla tillräckligt antal pålitlige och omsorgsfulle räknare med den enskilde jordbrukaren om hans inkomster och utgifter, beskaffenheten af hans jord och det sätt, hvarpå han vårdade densamma; så blifver det dock alltid mera än vågadt att antaga, det någon *utan tillräcklig ersättning* skulle vilja åtaga sig ett årligen två gånger återkommande på samma gång mödosamt och mindre angenämt bestyr. Uti förslaget finnes emellertid icke ens någon antydning om sättet, huru ett dylikt arbete skulle godtgöras, om man icke såsom sådan får antaga den på sidan 23 yttrade förhoppning, att Hushållnings-sällskaperna, dertill uppmanade af den allmänna meningens bifall, skulle för ändamålet anvisa en del af sina inkomster; men huru förledande än en dylik lön kunde förefalla, är det likväl mindre troligt, att Hushållnings-sällskaperna, om de också öfverallt kunna förfoga öfver tillräckliga medel, skola finnas villige att till jordbruks-statistikens befrämjande anslå mera än som åtgår för uppgifternas ordnande och granskning, sedan de till sällskaperna från socknarne inkommit. — Detta läns Hushållnings-sällskap, som i allmänhet uttalat sig emot de årliga uppgifterne för närvarande, har visserligen icke yttrat sig angående kostnadernas gäldande ur dess kassa, men af hvad Sällskapet anfört, torde man icke kunna förutsätta samtycke till någon utgift för berörde ändamål. Uti ett förslag, hvars författare synbarligen icke kunnat öfvertyga sig sjelf om obehöfligheten af penningetillgång för möjligheten af detsammas verkställighet, synes det emellertid, som skulle några ord, angående sättet för dylik tillgångs anskaffande, icke hafva varit öfverflödige. — För-

fattaren har väntat mycket af det enskilda nitet. Detta kan visserligen uträtta stora ting, der det upplyst, lefvande och kraftigt framträder, men af erfarenhetens vittnesbörd vet man, att sådant sällan inträffar och ingalunda så ymnigt, att det, såsom förslaget förutsätter, kan uppsökas inom hvarje socken i riket, isynnerhet då fråga är om en angelägenhet, hvilken till sin vikt och betydelse för ett icke ringa antal personer hittills varit och ännu är nästan alldeles främmande, för att icke säga förhatlig såsom en slags beslöjad upprinnelse till framtida beskattning.

Ehuru, på grund af hvad sålunda blifvit anfördt, Eders Kongl. Maj:ts Befallningshafvande anser sig för det närvarande icke kunna biträda Chefens för Statistiska Central-Byrån förslag, angående årliga uppgifters insamlande till en jordbruksstatistik, såsom, enligt Eders Kongl. Maj:ts Befallningshafvandes åsigt, icke medförande upplysningar i värde motsvarande det betydliga arbete, som på insamlandet måste användas, och i fråga om sättet för primäruppgifternas inhemtande nära nog utförbart, så torde dock, för den händelse ofvan anförde skäl icke skulle lyckas att tillvinna sig Nådigt afseende, från detta underdåniga utlåtande icke böra uteslutas de betänkligheter, som i fråga om öfriga delar af förslaget hos Eders Kongl. Maj:ts Befallningshafvande sig yppat. Sålunda har, beträffande formen för den så kallade sockneliggaren, Eders Kongl. Maj:ts Befallningshafvande icke kunnat undgå att anmärka det olämpliga deruti, att svaren skola införas uti strödda öppningar på ett halft ark papper, hvilket otvifvelaktigt kommer att medföra oreda vid primäruppgifternas antecknande af de förste insamlarne samt ökadtt besvär och arbete för dem, hvilkas åliggande det skulle blifva att ordna och sammanräkna dem för socknarne och länen. Enligt Eders Kongl. Maj:ts Befallningshafvandes åsigt, borde frågorna uppställas i tabellform och tabellerna så inrättas, att de, så vidt ske kunde, blefve lätt hanterlige. — Hvad frågornas beskaffenhet och innehåll angår, så torde från formuläret böra uteslutas alla sådana uppgifter, hvilka icke genom siffrors införande i förut upplinierade kolumner kunna besvaras, såsom angående jordens beståndsdelar, väderlek m. m., hvilka upplysningar dels icke utan vetenskaplig bildning kunna meddelas, dels på annat sätt med lika, om icke med mera tillförlitlighet kunna erhållas.

I afseende på bearbetandet af den förordade årliga jordbruksstatistiken, har Chefen för Statistiska Central-Byrån vidare föreslagit, att sockneliggaren, ifylld med föreskrifna upp-

gifter, borde tillhandahållas vederbörande kronobetjente för att af Eders Kongl. Maj:ts Befallningshafvande begagnas till ledning dels för en statistisk redogörelse öfver hvad som rör utsädet för året samt antalet vinterfödda kreatur, hvilken redogörelse borde afgifvas inom Juni månads slut, dels för en dylik redogörelse öfver årets skörd, hvilken borde afgifvas i December månad. Sammanställer man detta förslag med den på åtskillige andra ställen i utlåtandet och särskildt uti en not till näst föregående moment i förslaget uttalade önsksningen, att sockneliggaren måtte i vissa delar begagnas såsom material för de berättelser om årsväxten, hvilka det enligt gällande föreskrift åligger Eders Kongl. Maj:ts Befallningshafvande att tre gånger årligen, nemligen inom medlet af Juli, Augusti och Oktober månader till Eders Kongl. Maj:ts och Rikets Stats-Kontor afgifva, så kan man med skäl räkna i villrådighet vid bedömandet, huruvida författarens mening varit att åt Konungens Befallningshafvande antingen anvisa en ny källa för redan föreskrifne uppgifters insamlande, eller ock bereda tillfälle till en ny och utvidgad verksamhet.

I förra fallet blifver materialet, såsom i väsentligt afseende allt för sent tillgängligt, icke för ändamålet användbart och i det sednare hänseendet, om man ock skulle anse sig skäligen kunna öka Läns-styrelsernas tillförene redan tillräckligt ansträngande göromål med ett nytt bestyr af icke ringa omfång och besvärighet med afseende på beskaffenheten af det material, hvarifrån uppgifterna skulle sammanplockas, isynnerhet der de särskilde socknarnes antal, såsom här i länet, uppgår till 271; så torde man dock icke af en myndighet såsom embetspligt böra fordra en redogörelse, grundad på uppgifter, hvilka, såsom beroende på enskilda personers nit, äro helt och hållet frivilliga samt kunna uteblifva utan att sådant för den försumlige antecknaren medför något ansvar. I öfrigt blifver det icke konsekvent, att, då man har för afsigt att ifrån Läns-styrelserna på Hushållnings-sällskaperna öfverflytta bearbetandet af jordbruks-statistiken, bibehålla de förra vid en del af arbetet; hvilket också icke torde vinna på en dylik splittring.

Efter sålunda slutadt yttrande, angående Chefens för Statistiska Central-Byrån förslag, öfvergår Eders Kongl. Maj:ts Befallningshafvande till det förslag, Eders Kongl. Maj:ts Landtbruks-Akademi i ämnet afgifvit.

Emot detta förslag har blifvit anmärkt, att, då uppgifternas insamlande skedde blott en gång under hvarje femårsperiod, de hufvudsakligen skulle komma att angifva förhållandet under det år, då insamlingen gjordes; att den kunskap, som sålunda vunnes om jordbrukets tillstånd och framsteg, allt för lätt stördes af alla de tillfälligheter, som kunde inverka på förhållandet under ett enstaka år; att något egentligt medeltal utan årliga anteckningar icke kunde erhållas; samt att det endast femårsvis återkommande behovet att befatta sig med de statistiska anteckningarne och beräkningarne icke så lätt kunde utbilda den nödiga vanan, erfarenheten och intresset för saken.

Riktigheten af dessa anmärkningar kan visserligen icke bestridas, om man betraktar saken från den egentliga statistikens synpunkt, hvilken måste fordra fullt tillförlitliga eller absoluta tal, men om det får antagas, att under närvarande förhållanden icke någon utväg finnes att erhålla sådana siffror, och det på samma gång icke kan förnekas, att sakkunnige män, som med oafbruten uppmärksamhet följa jordbruksnäringens utveckling i de särskilda orterna, böra vara i tillfälle att vid den uppskattning, som hvart femte år äger rum, med behörig urskiljning, ej mindre afräkna det öfverskott, som en ymnig årsväxt skänker, än äfven lemna behörigt afseende åt den tillfälliga brist, som af ett missväxtår föranledes; så synes icke något skäl vara att betvifla, det den produkt, som vid en dylik med grannlagenhet verkställd öfverslagsberäkning för ett qvinqvennium uppkommer, med skäl kan anses utgöra en hufvudsakligen lika värdefull skildring af jordbrukets tillstånd under den period, skildringen omfattar, som den qvot, hvilken uppkommer, då tal, årligen antecknade, enligt Chefens för Statistiska Central-Byrån förslag, femårsvis hopläggas och delas med fem, om den också icke i sträng mening kan få namn af medeltal. — Utan någon sådan besvärlig inquisition af enskilda personers hushållningssätt, som berörde förslag förutsätter, skola de personer, hvilka med nit omfatta saken, otvifvelaktigt genom okulärbesigtningar, samtal med jordbrukare hvartill den rymligare tiden af fem år emellan hvarje redogörelse, bereder talrika tillfällen samt hvarje-handa förelöpande anteckningar veta att förskaffa sig så säker grund för uppgifternas meddelande, som *kan* erhållas, och man är fullt berättigad att antaga, att det nit, af hvilket man icke fordrar annat än det kan åstadkomma, eller en på sannolikhetsberäkningar grundad redogörelse för jordbruksyrkets tillstånd och framsteg under en viss tidrymd, skall söka att

komma sanningen så nära som möjligt och i medvetandet derom samt andras erkännande af ett allvarligt bemödande finna sig belönadt; — då det deremot bör blifva nedslående att oupphörligt sträfva efter en absolut tillförlitlighet, med någorlunda säker utsigt att icke kunna nå målet. I öfrigt torde intresset för saken snarare minskas, än höjas genom att allt för flitigt anlitas.

Eders Kongl. Maj:ts Befallningshafvande, som anser en dylik femårsberättelse angående jordbrukets tillstånd vara det enda, som med något utseende till framgång för det närvarande kan uppställas såsom ändamål för en svensk jordbruks-statistik, förenar sig, under förutsättning att Hushållnings-sällskaperna öfver allt såsom härstädes dertill lemna erforderligt biträde, i afseende på sättet för utförandet uti de åsigter och de förslag, Eders Kongl. Maj:ts Landtbruks-Akademi uttalat och framställt; dock med den skiljaktighet, att Eders Kongl. Maj:ts Befallningshafvande dristar föreslå, att jemväl sådana uppgifter, rörande jordbruks-statistiken, hvilka icke lämpa sig för tabellrisk redogörelse, böra af Hushållnings-sällskaperna, enligt de föreskrifter, som kunna komma att meddelas, i ett sammanhang insamlas och ordnas, samt att Hushållnings-sällskaperna må lemnas frihet att, med bibehållande af formulärtabellens allmänna form, lämpa frågorna efter orternas behof samt utvecklingsgraden af deras jordbruk; lärande det bero på beskaftenheten af den plan, som för den officiella statistiken i allmänhet kan varda fastställd, huruvida den redogörelse för jordbrukets tillstånd, som här senast omförmäles, må, efter föregången bearbetning af Centralmyndighet, anses förtjent att ingå såsom särskild afdelning i »Bidrag till Sveriges Officiella Statistik». — —

Hushållnings-sällskapet i Norrbottens län. (Uti ett till Konungens Befallningshafvande ställt utlåtande af Förvaltnings-Utskottet.)

— — »Förvaltnings-Utskottet, som, vid Norrbottens läns Hushållnings-sällskaps allmänna sammankomst den 28 nästlidne Januari, vid behandlingen af frågan om tillvägabringandet af en Statistik öfver Sveriges jordbruk, erhöll Sällskapets uppdrag att afgifva infordradt yttrande öfver i sådant afseende af Kongl. Landtbruks-Akademien och Statistiska Central-Byrån meddeladt förslag, går nu att detta uppdrag fullgöra.

Lika med Sällskapet finner Utskottet, det svårigheten att undanrödja hindren mot erhållandet af tillförlitliga primäruppgifter främst ställer sig i vägen för den länge närda önskan om upprättandet af Jordbruks-statistik; och att dessa hinder uti ett län, utsträckt på en längd mellan Norska gränsen och Bottniska viken samt gränsen mot Finland af sextio mil, samt en bredd af trettiotvå mil äro många och stora, säger sig sjelft, särdeles som derjemte måste tagas i betraktande hemmanens till betydlig del spridda lägen, saknad af jorddelarnes geometriska affattning, samt i många kommuner bristen på fullt intresserade och tillräckligt erfarna personers biträde för uppgifternas avvägbringande. Häraf visar sig klart, att för närvarande någon fullt tillförlitlig statistik öfver Norrbottens jordbruk icke är att förvänta. Ett ospardt bemödande att nalkas det önskade målet torde likväl icke komma att sakna alla fruktbärande följder. Men äfven blott härtill kräfves stor möda, tidsuppooffring och kostnader — ja långt större än att fåtalet af de personer, som äga insigter till företagets utförande, skulle kunna utan kännbar skada för sin ekonomiska ställning åtaga sig värfvet; hvarföre och då Sällskapets tillgångar och årliga inkomster äro så ringa, att de på långt när icke förslå till de närmast liggande föremålen för Sällskapets verksamhet, erforderligt blifver, att nödiga medel till resor, undersökningar och godtgörande af tidsuppooffring i öfrigt anslås,

Utgående från den synpunkten, att uppgifterna böra inskränkas till så få föremål, som med Jordbruks-statistikens ändamål är förenligt, och framställas i den möjligsten enklaste form, samt att allmogen förnämligast bör intresseras uti åtgärderna för uppgifternas insamlande, har Utskottet ansett lämpligaste sättet härför innefattas uti Kongl. Landtbruks-Akademien förslag, med de modifikationerna deruti, som Utskottet härnadan utbeder sig få vidröra.

1:o. Skulle det väl säkrast leda till målet, att primäruppgifterna insamlades årligen samt ett medium deraf för hvar femte år uppgåfves, men då sådant komme att medföra mycket arbete, torde, på sätt Kongl. Akademien föreslagit, uppgifterna i allmänhet endast hvar femte år böra meddelas. Dock är Utskottet af den tanke, att om sanna förhållandet i afseende på utsädet och jordens afkastning, samt antalet kreatur skall kunna angifvas, uppgifterna härom böra årligen insamlas och utrymme för anteckning derom, äfvensom för medelbeloppet deraf, uti tabellen lemnas. Ty då de allra flesta jordbrukare

angående sitt jordbruk icke föra några anteckningar, kunna beloppen af utsäde och afkastning lätt falla ur minnet inom en period af fem år.

2:o. Synes tabellen böra gifvas en mera lätthandterlig form, hvilket torde kunna ske om densamma tryckes och häftas så, att de sex första kolumnerna vid hvarje uppslag alltid blifva synliga, samt de öfriga förekomma å sammanvikne pappersark, som inhäftas uti det ark, hvarå sagde kolumner synas.

3:o. Ehvad backstugor, som i femte kolumnen förekomma, under- eller öfverstiga $\frac{1}{2}$ tunnland, synes detta vara af mindre vikt att urskilja, helst sådant icke utan stort besvär kan åstadkommas.

4:o. Att blanketternas tryckning för första qvinqvennium ombesörjes af den auktoritet, som öfver Jordbruks-statistiken för hela Riket erhåller inseende, synes böra leda till enhet och reda, hvarförutom blanketterna böra åtföljas af dels en kort uppgift om sättet för tabellernas begagnande, dels ock om Jordbruks-statistikens ändamål och fördelar, på det all miss-tanka, att derunder förborgas skatternas förhöjning, i görligaste måtto må aflägsnas.» — —

Kongl. Maj:ts Befallningshafvande i Norrbottens län.

— — »Nytan af en tillförlitlig statistik öfver landets modernäring, jordbruket, lärer väl af ingen bestridas, lika litet som att länens Hushållnings-sällskaper inom sig räkna de för arbetet härvid lämpligaste och skickligaste personerna. Hela arbetet beror dock hufvudsakligen derpå, att de grunduppgifter, som insändas, blifva *fullt tillförlitliga*, ty i annat fall stannar arbetet inom gissningarnes område, och blifver då vilseledande i stället för upplysande. Insamlingen af sådane uppgifter blifver dock förenad med både arbete och kostnader; ty äfven om det funnes en person i hvarje by, som kunde samla uppgifter, så måste denna person ändock vandra omkring till alla grannarne och alla jordlägenheterna för att förvissa sig om de lemnade uppgifternas riktighet. Uti detta vidsträckta och glest befolkade län, der en stor del af innevånarne bo på vidt omkring i skogarne spridda hemman och nybyggen, och der inga andra jordbrukande ståndspersoner finnas, än de som tillika äro industriidkare eller tjenstemän, hvilka icke kunna eller få använda sin tid endast för jordbruket, möta svårigheter att erhålla nitiska och sakkunniga personer, som kunna åtaga sig att insamla grunduppgifterna; åtminstone kunna de icke erhållas utan skäligh ersättning för biträden, tid, arbete och resor.

Hushållnings-sällskapets årliga inkomster, uppgående endast till cirka 2,000 Riksdaler Riksmünt, räcka nätt och jemnt till de oundgängligaste utgifterna för Sällskapets verksamhet, hvarföre några medel derifrån icke kunna erhållas för tillvägabringande af Jordbruks-statistiken.

För att visa jordbrukets ståndpunkt och framåtgående i hela landet för en viss tid, torde det vara tillräckligt att endast hvar femte år aflemna sammandrag för hela länet, men för att kunna uppgöra detta fullt tillförlitligt, är det nödigt, att de grunduppgifter, som röra årsväxten, insamlas årligen. Med anledning häraf får Eders Kongl. Maj:ts Befallningshåfvande underdånigst föreslå:

1:o. Att Jordbruks-statistiken bearbetas genom länets Hushållnings-sällskap, och att berättelse för länet afgifves hvar femte år;

2:o. Att grunduppgifterna dock insamlas socken- eller distriktvis, genom af Hushållnings-sällskapet och sockenstämmor utsedde personer:

a) årligen i afseende på utsädets belopp och beskaffenhet, skördens belopp och beskaffenhet och antalet vinterfödda kreatur af alla slag, och

b) hvar femte år: i afseende å hemman och lägenheter med deras mantal, arealen af de särskilda ägoslagen, jordvinning genom nyodling och vattenaftappning, jordförbättring genom grunddikning och ängsvattning, m. m.;

3:o. Att den af Kongl. Landtbruks-Akademien meddelade tabellform följes såsom lämplig för sammanläggning af de särskilda summorne. Dock kan tabellens innehåll ytterligare utvidgas, genom anteckning om jordmån, brukningssätt, väderlek, samt pris på jordbruks- och ladugårds-produkter, m. m., som för orten kan vara eget och för saken upplysande; och

4:o. Att den person, som inom socknen eller distriktet insamlar grunduppgifterna och för deras tillförlitlighet ansvarar, derför erhåller skälig ersättning af för ändamålet anvisade medel.» — —

Hushållnings-sällskapet i Westmanlands län.

— — »Den vigtiga frågan om åstadkommande af en Svensk Jordbruks-statistik delar sig hufvudsakligen uti 3:ne momenter, de der torde böra i följande ordning, hvar för sig behandlas, nemligen rörande:

1:o. Det ändamål, som genom en Svensk Jordbruks-statistik åsyftas;

2:o. De upplysningar, hvilka på grund deraf, böra sökas för vinnande eller befrämjande af detta ändamål; samt

3:o. Den lämpligaste methoden för insamlandet af dessa upplysningar, och formen för deras afgifvande.

Hvad nu första frågan beträffar, så kan det stats-ekonomiska ändamål, som åsyftas med en fullständig jordbruks-statistik, icke vara något annat, än det, att kännedom må vinnas om jordbrukets ståndpunkt vid särskilda bestämda tidsmoment och i sammanhang dermed om dess brister, eller de hinder, som möjligen ställa sig i vägen för denna närings framsteg, på det att utaf de vunna upplysningarne må hemtas anledning för bedömande af åtgärder, som kunna befinnas ändamålsenliga till afhjelpande af bristerna eller undanrödjande af hindren. Med antagande af detta stats-ekonomiska ändamål såsom hufvudändamål, följer, att de upplysningar, som sökas, böra vara så beskaffade, att de på ett tillfredsställande sätt tjena detta ändamål, och här framställer sig sålunda den andra frågan: om arten af dessa upplysningar.

De viktigaste momenter, som möta vid besvarandet af denna fråga, äro

a) Jordkulturen. b) Husdjursskötseln.

För bestämmandet af jordkulturens ståndpunkt synes det Hushållnings-sällskapet, som siffror böra sökas, de der representera de olika kulturmethodernas utsträckning. Vexel- och koppelbruk måste anses vara vida fullkomligare kulturmetoder än 2 och 3 skiftesbruk. En öfvergång ifrån någondera af de senare methoderna till någondera af de förra är sålunda ett väsentligt framsteg, och det måste för jordbruks-statistikens här ofvan antydda ändamål vara högst angeläget, att ett sådant framsteg, då det inträffat, blifver genom statistiken bragt i dagen.

Inhemtandet af upplysningar rörande de olika kulturmetoderna eller jordens olika brukningssätt anser Sällskapet därför vara oeftergifligt, och tror, att föga kan i och för jordbruks-statistikens egentliga ändamål vinnas, så vida icke, vid uppställningen af ett schema för en dylik statistik, den för inhemtandet af upplysningar rörande de olika jordbruks-metodernas utsträckning erforderliga formen iakttages.

Sällskapet bör härvid tillägga, att den af Eders Kongl. Maj:t tillsatta Finans-komité ansåg för sitt syftemål nödigt, att år 1858 ifrån kommunerna infordra upplysningar i detta afseende.

Denna Hushållnings-sällskapets åsigt synes öfverensstämma med Chefens för Statistiska Central-Byrån; men afviker ifrån Kongl. Landtbruks-Akademiens så till vida, att det af Akademien antagna förslag till formulär för jordbruks-statistik endast fordrar redogörelse för arealen af den odlade jorden, utan att särskildt afseende är fästadt vid brukningssättet.

För Sällskapets uppfattning har det visat sig, som, i den händelse att jordbruks-statistiken skulle, vid ett följande tidsmoment, antyda en större areal odlad jord än vid en föregående, det likväl icke deraf bör dragas den ovillkorliga slutsatsen, att jordbruket gjort ett tillfredsställande framsteg, emedan uppodling af en stor areal kan vara ett för framtiden föga gagneligt företag, så vida den under plog lagda jorden så oklokt behandlas eller utsuges, att möjligen sjelfva jordkapitalet befinnes förstördt på några år, i stället för att odlingens ändamål bordt vara att försätta jorden i det skick, att den för all framtid må lemna en större afkomst än tillföre. Det ligger således, enligt Sällskapets öfvertygelse, en ganska stor vikt derpå, att upplysning inhemtas om brukningssättet, på samma gång redogörelse äskas för arealen af den jord, som är under plog.

Likaså anser Sällskapet det vara af vikt att, vid redogörelsen för den odlade jorden, tillika särskildt till arealen uppgifves verkställd tillfällig odling, hvilken icke förr bör räknas till den i kultur varaude eller den så kallade öppna åkerjorden, än den blifver underkastad regulier skötsel.

Det är nemligen alltför vanligt, att mindre bärande ängsmark eller lämplig utmark tillfälligtvis odlas, endast för hemtande af en eller flera hafreskördar, hvarefter marken vanligen besås med gräsfrö, men ock någon gång lemnas åt sig sjelf att bära de växter, som der kunna finna trefnad, och ett obetingadt öfverförande af ett sådant odlingsinfall till kategorien »odlad jord» tror Sällskapet vara förvillande för det begrepp, som man här bör företrädesvis söka göra för sig klart. — En tillfälligtvis odlad ängsmark kan, strängt taget, aldrig åter blifva räknad till naturlig äng, om också under en hel mansålder plogen icke gått öfver densamma mer än en gång, och en så behandlad ängsmark bör icke kunna förblandas med jord uti den mest rationela kultur.

Det är på dessa skäl, som Sällskapet anser sig böra i underdånighet tillstyrka, att den odlade jorden måtte fördelas uti afdelningar sådane som: Odlad jord:

- a) i vaxel- och koppelbruk,
- b) i 2 och 3 skiftesbruk,
- c) tillfällig odling af äng, utmark eller mosse.

Ifrån kategorien tillfällig odling sker öfverflyttning till någon af de öfriga, då odlingen blifvit underkastad regulier skötsel.

Det torde böra tilläggas, att de undersökningar, som måste föregå redogörelsen för de särskilda jordarealer, hvilka bära säd, gräs m. m., eller ligga i träde, på sätt de nu under granskning varande förslag till schemata vidare antyda, äfven lemna godt tillfälle till beredande af upplysningar om de af Sällskapet nu ifrågasatte olika kategorierna af odlad jord, och deraf visar sig, att besvarandet af de här förordade detaljfrågorna rörande den odlade jorden icke böra möta någon anmärkningsvärd svårighet.

Hvad dernäst redogörelsen för den icke odlade jorden beträffar, så förekommer, att Kongl. Landtbruks-Akademien icke funnit nödigt att afskilja skog ifrån den öfriga utmarken. — Då likväl skogen synes blifva för hvarje år af mera värde och betydelse, anser Hushållnings-sällskapet, lika med Chefen för Statistiska Byrån, att arealen af skog särskildt bör utmärkas, och tror Sällskapet, att detta lämpligast kan ske med begagnande af uttrycket »skogbärande mark».

Likaledes anser Hushållnings-sällskapet det vara för jordbruks-statistikens ändamål upplysande, att den öfriga icke odlade jorden skiljes uti: a) betesmark, b) kärr och mossar.

För underlättandet af den kontroll öfver uppgifternas sannfärdighet, som blifvit ifrågasatt att utöfas genom jemförelse med de uti Provins-landtmäterikontoren befintliga kartor, har Hushållnings-sällskapet trott det vara ändamålsenligt, att schemat lemna tillfälle till utförandet af *summa ögorymd*, sedan först partisummorna af odlad och icke odlad jord blifvit hvar för sig antydda; likväl blifver för detta ändamål nödigt, att hufvudrubriken odlad jord erhåller ytterligare en afdelning under rubrik: »träd-, humle- och kålgårdar».

I öfverensstämmelse härmed blefve den odlade jorden indelad sålunda: 1:o. »Träd-, humle- och kålgårdar»; 2:o. i vaxel- och koppelbruk; 3:o. »i 2 och 3 skiftesbruk»; 4:o. »tillfällig odling af äng, utmark eller mosse»; hvarpå följer »summa

odlad jord». — Vidare skulle den icke odlade jorden indelas uti 1:o. impedimenter och byggnadstomter; 2:o. äng; 3:o. betesmark; 4:o. kärr och mossar; 5:o. skogbärande mark; derpå följande »*summa icke odlad jord*», och slutligen »*summa ägorymd*».

Kännedom om vidden och beskaffenheten af jordvinningar och mera väsentliga jordförbättringar måste för statistikens ändamål vara af synnerligt värde, likväl torde efter den detaljerade redogörelse för arealen af den odlade jorden, som Sällskapet redan tillstyrkt, här icke behöfva särskildt upptagas nyodling, utan endast jordvinning genom vattenaftappning, samt jordförbättring genom grunddikning och ängsvattning; och anser Sällskapet för ändamålet tjenligast, att redogörelse lemnas hvarje gång för hela den areal af jord, som vid redogörelsens afgifvande finnes vara så behandlad, hvadan frågan icke kommer att blott afse den tillökning, som ägt rum under loppet af en viss tidrymd. Till undvikande af missförstånd, torde det därför (utan afseende på någon viss förfluten tidrymd) böra heta areal af *a)* jord vunnen genom vattenaftappning, *b)* grunddikad jord, *c)* öfvervattnad äng, och komma svaren på dessa frågor sålunda att innefatta likasom ett tillägg till den nyssföregående beskrifningen öfver jordkulturen vid det tidsmoment uppgiften afser.

Dernäst förekommer frågan om användandet af den odlade jorden för olika växtslag i sammanhang med jämförelsen emellan utsäde och skörd. Det har med mycket skäl blifvit antaget, att kännedom om skörden pr tunnland gifver en mera noggrann föreställning om resultatet af sädeskulturen, än en jämförelse emellan qvantiteterna af utsäde och skörd. Sällskapet tror därför, att en förenkling i uppställningen af ifrågavarande schema bör kunna äga rum, sålunda att, med uteslutande af utsädesqvantiteterna, först fordras redogörelse för den areal, hvilken blifvit använd för de olika växterna. och omedelbart derefter för skörden af hvarje växtslag. För att äfven här underlätta kontrollen, torde på redogörelsen för den areal hvarje växtslag upptager, böra följa en summa, som instämmer med den förut angifna arealen »*odlad jord*». För detta ändamål bör här ytterligare förekomma den areal, som upptages af träd, humle- och kålgårdar, och derefter den areal af den öfriga odlade jorden, som blifvit använd såväl för hvarje särskildt växtslag, som för träden, hvarpå följer *summa odlad jord*. Efter redogörelse för skörden å den odlade jorden bör lämpligen följa åringen af den naturliga ängen.

Antalet nyttiga husdjur jemte den qvantitet spanmål och rotfrukter, som blifvit på deras utfodring använd, antyda till en del husdjursskötselns ståndpunkt, och upplysningar i detta afseende visa sig därför vara af värde, ehuru, strängt taget, dessa momenter icke synas egentligen tillhöra jordbruks-statistiken, hvilken har att skaffa förnämligast med jordens produktion, — icke med produktionens användande. Antalet hästar öfver och under tre år torde kunna sammanföras, äfvenså oxar och tjurar.

En väsentlig olikhet i åsigter emellan Kongl. Landtbruks-Akademien och Chefen för Statistiska Central-Byrån rörande omfånget af de siffer-antydningar, hvilka lämpligen böra sökas, förefinnes deruti, att Kongl. Landtbruks-Akademien, i motsats emot Chefen för Statistiska Byrån, ansett skäligt vidröra kommunala onera och besvär. — Hushållnings-sällskapet tror frågan om de kommunala utskylderna vara mera främmande för den egentliga jordbruks-statistiken, och ehuru visserligen icke kan nekas, att de kommunala skatter och besvär, som tynga jordbruket, kunna äga ett icke obetydligt inflytande på dess ståndpunkt och förkofran; så har det förefallit Hushållnings-sällskapet, som inhemtande af nöjaktiga upplysningar i detta afseende lämpligare bör kunna öfverlemnas åt Statens vederbörande embetsmän, helst som dessa, till följd af deras beröring med kommunerna och kännedom om dessas angelägenheter, svårligen kunna uti denna punkt missledas, och en önskvärd enhet uti beräkningssättet af åtskilliga icke i penningar bestämda kommunala besvär såmedelst torde kunna påräknas. På dessa skäl har Hushållnings-sällskapet trott, att frågan om jordbrukets kommunala onera och besvär här kan förbigås och lämpligen öfverflyttas till Konungens Befallningshafvandes femårsberättelser.

Hushållnings-sällskapet tror sig nu hafva vidrört de väsentligaste ämnen, hvilka torde böra utgöra föremål för de ifrågasatte statistiska undersökningarne, och får nu, med förbigående tills vidare af den mindre viktiga frågan om nödiga uppgifter tillhörande den kamerala statistiken nu öfvergå till tredje momentet eller: *Den lämpligaste metoden för upplysningars insamlande och formen för deras afgifvande.*

I afseende på metoden, synes man vara ense derom, att orsaken, hvarföre de bemödanden, som af Kongl. Landtbruks-Akademien hittills blifvit gjorda för åstadkommande af en Svensk jordbruks-statistik, icke haft önskad framgång, till nå-

gon del berott på det då antagna sättet för upplysningarnes insamlande. Otvifvelaktigt är, att den method, som nu blifvit föreslagen, är vida mera lofvande; och torde såsom stöd för en sådan åsigt Finans-komiténs i detta afseende inhemtade erfarenhet böra gälla.

Med Hushållnings-sällskapernas nuvarande mera omfattande organisation torde i de flesta fall någon brist på ledamöter, lämplige för insamlande af upplysningar, icke vara att befara, åtminstone uti de mera tätt befolkade provinserna, hvilka också äro de förnämligast spanmåls-producerande och sålunda de, hvilkas jordbruksförhållanden äro af den hufvudsakligaste vigten att känna.

Af särdeles betydenhet anser Hushållnings-sällskapet frågan, huruvida anteckningarne böra fullföljas år efter år, eller om lämpligare må vara, att uppgifterna endast lemnas i medeltal efter hvarje femte års förlopp. På enahanda skäl, som dem Chefen för Statistiska Byrån anført, anser Sällskapet sig böra såsom en särdeles viktig angelägenhet i underdånighet tillstyrka, att årliga anteckningar måtte föreskrifvas, såsom enligt Sällskapets tanka beredande den enda möjliga utvägen att ernå så pass tillförlitliga uppgifter, att de för jordbruks-statistiken kunna blifva användbara. För en antaglig uppgift om ett femårigt medeltal är det nödigt att, hvar för sig, känna resultaten af de uti medeltalet ingående fem åren; och otvifvelaktigt är, att, der ett sådant medeltal fordras, det förefaller lättare att på papperet än i minnet förvara de tal, som representera hvartdera af de fem åren, äfvensom att en ytterligare lättnad för minnes-anteckningar uppstår derigenom, att ett schema redan är att tillgå, uti hvilket blott siffrorna årligen behöfva inpassas. Om derjemte tages i betraktande, att ett femårigt medeltal, uti hvilket ett å två missväxtår möjligen ingått, icke kan lemna ett för statistikens egentliga ändamål fullt användbart resultat, så visar sig ytterligare behovet deraf, att årliga anteckningar blifva att tillgå, innefattande svar å de framställda frågorna. Vidare, i motsats emot Kongl. Landtbruks-Akademiens åsigt, tvekar icke Hushållnings-sällskapet att i underdånighet tillstyrka, att början sker med insamlandet af upplysningar, så snart de nödvändiga förberedelserna blifvit vidtagne, och att redogörelsen kommer att börja med år 1861. Sällskapet tror, att, om, såsom det är att hoppas, saken nu vinner framgång, så bör Finans-komiténs föregående verksamhet i samma riktning anses såsom icke oväsentligt dertill bidra-

gande, och Sällskapet kan så mycket mindre dela Kongl. Akademiens farhåga, att kommunerna skulle med ovilja finna sig besvärade af att åter lemna nära nog enahanda uppgifter med de af Finans-komitén äskade, som Sällskapet deremot är af den öfvertygelsen, att de anteckningar, hvilka redan skett och inom de flesta kommuner ännu torde finnas att tillgå, kunna högst betydligt underlätta det nu ifrågasatta arbetet, så vida detta finge snart företagas, under det att förhållandena nära nog ännu äro i friskt minne, och de personer, hvilka handlagt Finans-komiténs frågor, ännu till största delen finnas inom kommunerna att anlita. Sedan Sällskapet sålunda yttrat sig rörande methoden för upplysningarnes insamlande, torde själfva formen för det ifrågasatta schemat böra vidröras.

Äfven i denna punkt afvika Kongl. Landtbruks-Akademiens och Chefens för Statistiska Byrån åsichter ifrån hvarandra, och ehuru Hushållnings-sällskapet anser de skäl denne senare för sin mening anført icke vara utan vikt, har likväl Sällskapet trott sig finna den af Kongl. Akademien, såväl nu som vid föregående tillfällen föreslagna, tabellformen vara af så öfvervägande praktiskt företräde, att Sällskapet bordt i underdånighet förorda densamma. Genom begagnandet af tabellformen, framträda resultaterna mera åskådligt, och jemförelserna blifva mer i ögonen fallande, utom det att uppsummeringen af siffror, hvilka representera quantiteter af samma betydelse, såmedelst underlättas; en omständighet af stor vikt vid de tillfällen, då sammandrag för den officiella statistiken erfordras.

Vidare tror Sällskapet, att den fruktan, som Chefen för Statistiska Byrån förklarat sig hysa för landtmännens obenägenhet att meddela de äskade uppgifterna, såvida dessa komma att särskildt för hvarje jordbruk officiellt antecknas, måste vika för nödvändigheten att erhålla speciella uppgifter, synnerligast i och för möjligheten att öfver deras sanningsenlighet kunna utöfva nödig kontroll.

Ett sammandrag för en hel kommun måste tillkomma genom sammanläggandet af siffrorna för de särskilda jordbruken, och det faller sig klart att granskningen af det hela underlättas i den mån, som allt flera af detaljerna kunna kontrolleras. Den hos jordbrukarne befarade misstanken om ett möjligen emot deras intresse fiendtligt ändamål med dessa undersökningar måste småningom försvinna, då de se undersökningarne ärligen återkomma, utan att deras farhågor bekräftas. Hus-

hållnings-sällskapet tillstyrker således i underdånighet att, på sätt Kongl. Landtbruks-Akademien ifrågasatt, uppgifterna komma att afse hvarje jordbruk för sig, dock att för de i sambruk varande hemman och lägenheter redogörelsen blifver så till vida underlättad, att uppgifterna rörande jordkulturen och husdjurs-skötseln upptagas endast vid hufvudgården, med någon hänvisning, vid de öfrige jordlägenheterna, som antyder sambruk. Äfvenså torde inom by uppgifterna för de särskilda bruksdelarne i en summa under bynamnet kunna redovisas, hvarigenom äfven till någon del vinnes, hvad Chefen för Statistiska Byrån afsett, eller att innehafvarne af de särskilda bruksdelarne undgå att blifva synliga.

Efter hemmanens och de sjelfständiga lägenheternas namn skulle följa förmedladt hemmantal, antal torp och andra jordlägenheter samt backstugor, hvaremot Sällskapet icke kan anse någon redogörelse för jordnatur, oförmedladt hemmantal, eller för särskilda inrättningar eller andra än jordlägenheter här vara af nöden, såsom icke tillhörande jordbruks-statistiken eller för dess ändamål af någon vikt. Härefter skulle följa redogörelsen för jordkulturen och husdjursskötseln; allt på sätt närlaggade förslag till schema närmare visar*). Ehuru Hushållnings-sällskapet sålunda anser ändamålsenligast, att med de undantag, som blifvit föreslagne, upplysningar komma att lemnas för hvarje jordbruk särskildt; så torde det dock böra medgifvas, att, der

*) Rörande denna tabell, som till större kostnads undvikande ej här kunnat tryckas, torde böra upplysas, att den å vanligt skrifpappersarks format upptager 57 vertikala kolumner, jemte ett större öppet rum för anmärkningar; att dess kol. 1 motsvarar samma kol. i förslaget litt. A, kol. 2 (förmedladt mantal) motsvarar kol. 2 och 3, kol. 3 och 4 = 4 och 5, kol. 5—9 upptaga »odlad jord», delad i »träd-, humle- och kålgårdar», »i vaxel- och koppelbruk», »i 2- och 3-skiftesbruk», »tillfällig odling af äng, utmark eller mosse», samt »summa», kol. 10—15 »icke odlad jord», delad i »impedimenter och byggnadstomter», »äng», »betesmark», »kärr och mossar», »skogbärande mark», samt »summa», kol. 16 »ägorymd», kol. 17—19 hufvudsakligen = kol. 11—13 af förslaget litt. A, kol. 20—34 »areal begagnad till träd-, humle- och kålgårdar, hvete, råg, korn, hafre, blandsäd, örter, potates, andra rotfrukter, träde, gräs och andra foderväxter, nemligen hö, grönfoder och bete, andra växter» och »summa areal», hvarjeme en kolumn är öppen för annat sådetslag än de specificerade, kol. 35—48 »skörd utan afdrag af utsädet», nemligen af hvete, råg, korn, hafra, blandsäd, örter, bönor, potates, andra rotfrukter, hö af odlade foderväxter, — af naturlig äng, samt tre öppna kolumner, kol. 49—55 »vinterfödda kreatur», nemligen hästar, oxar och tjurar, kor, ungnöt, får, getter, svin, samt slutligen kol. 56 och 57 »till kreaturs-utfodring använd säd, potates och andra rotfrukter».

högst betydliga svårigheter deremot möta, uppgifterna må *tills vidare* få lemnas summariskt för kommunen eller distriktet.

Om, såsom Kongl. Landtbruks-Akademien ifrågasatt, det finnes nödigt, att de kameral-statistiken tillhörande uppgifter besörjas af Häradsskrifvarne eller vederbörande tjenstemän i städerna, så anser Hushållnings-sällskapet sig böra anmärka, att, som antalet tillhörande torp, jordlägenheter och backstugor ofta undergå förändringar, och ifrågavarande tjenstemän dessutom icke äro i tillfälle att med tillförlitlighet afskilja backstugor med högst ett halft tunnland jord, på sätt Kongl. Landtbruks-Akademien föreslagit, eller behöfva för utföfvande af sina tjensteåligganden äga kännedom om, huruvida särskilda jordboksskrifna lägenheter skötas i sambruk eller icke; så torde ändamålsenligast vara, att genom deras försorg endast införas hemmanens och de jordeboksskrifna lägenheternas namn och deras förmedlade hemmantal. Dessa upplysningar torde i allmänhet icke behöfva sökas oftare än hvar femte år.

De frågor Sällskapet hittills begagnat, hafva varit sådane, hvilka alla kunna med siffror besvaras, och det återstår nu att tillse, huruvida det kan vara af vigt för jordbruks-statistikens ändamål, att några upplysningar *derutöfver* blifva meddelade. I motsats emot Kongl. Landtbruks-Akademien, har Chefen för Statistiska Byrån ansett åtskilliga andra upplysningar önskvärda, och Sällskapet tror, att en del af dessa icke äro oväsentliga, hvarföre Sällskapet ansett sig böra i underdanighet tillstyrka, att hvarje Hushållnings-sällskap för sig besörjer ett bihang att utdelas jemte de föreslagne tabellerne, hvilket bihang innefattar de frågor, Sällskapet kan anse af vigt att få besvarade; likväl så att en del af de utaf Chefen för Statistiska Byrån föreslagna må bibehållas såsom allmänna frågor; och får Hushållnings-sällskapet såsom sådane allmänna frågor underdanigst föreslå följande:

1:o. Väderleksförhållanden, hvilka utförvat väsentligt in flytande på skördens mängd och beskaffenhet;

2:o. Utsädet's beskaffenhet;

3:o. Skördens beskaffenhet af säd och rotfrukter;

4:o. Skörden af *hö* — ymnig, god, medelmåttig, knapp, missväxt. *Andra foderväxter* — ymnig, god, medelmåttig, knapp, missväxt. *Halm* — ymnig, god, medelmåttig, knapp, missväxt. (Obs. De af dessa alternativer, som för året icke gälla, öfverstrykas.)

5:o. Åkerbruksredskap.

hållandena göras, dels att dessa anteckningar, sedan de äro för året afslutade, blifva efter verkställd granskning för Hushållnings-sällskaperne tillgängliga. För Eders Kongl. Maj:ts Befallningshafvandes årsväxtberättelser, så vidt den nu för deras afgifvande stadgade tid bibehålles, torde dock mindre gagn vara att hemta af dessa anteckningar, helst resultatet af årets skörd icke kan vara till qvantiteten kändt, vid den tidepunkt eller i Oktober månad, då 3:dje årsväxtberättelsen bör ingå — och detta af skäl, att grödans aftröskning då ännu icke är fulländad, hvarföre denna årsväxtberättelse tills vidare måste komma att endast stödja sig på sannolikhetsberäkningar.

I öfverensstämmelse med dessa åsikter får Hushållnings-sällskapet underdånigst framställa följande

Förslag:

1:o.

Ständiga Distrikts-komitéeer bildas för insamlande af statistiska uppgifter, rörande jordbruket, på det sätt Kongl. Landtbruks-Akademien föreslagit.

2:o.

Dessa Komitéer besörja, hvar och en inom sitt distrikt, *årliga* anteckningar öfver jordbruksförhållandena, enligt dem meddeladt formulär, och med tillämpning *tills vidare* af det gamla mått- och vikt-systemet.

3:o.

Staten bekostar ett antal formulär-blanketter beräknadt efter samtliga distrikternas behof för fem år eller till en början ifrån och med år 1861 till och med år 1865, och låter öfversända, i enlighet med de ifrån Hushållnings-sällskaperne ingångna requisitioner, exemplar af dessa blanketter till Kongl. Maj:ts Befallningshafvande, som deraf utdela nödigt antal exemplar för första årets anteckningar till vederbörande Häradsskrifvare samt stadstjenstemän, och af dem infordra uppgifter medelst blanketternas komplettering uti namn- och hemmantals-kolumnerna, hvarefter samtliga blanketterna öfverlemnas till Hushållnings-sällskapet, för att genom dess försorg Distrikt-komitéeerna tillhandahållas jemte exemplar af det bihang, om hvilket hvarje Hushållnings-sällskap särskildt besörjer.

4:o.

Sedan anteckningarne äro för året afslutade och årstabellen summerad, underskrifves den af Komitérade och öfverlemnas

jemte bihanget till vederbörande Pastors-embete för att ibland kyrkans handlingar förvaras, sedan Komitérade först låtit för Hushållnings-sällskapets räkning, såväl af tabellen som bihanget taga dupletter eller bestyrkta afskrifter, som genom Ordförandens i Komitén försorg till Sällskapet öfverlemnas.

5:o.

Hvarje årstabell undergår granskning af ett utskott, tillsatt af Hushållnings-sällskapet på det sätt Kongl. Landtbruks-Akademien föreslagit, och utskottet upprättar ett årssammandrag innefattande slutsummorna i hvarje distrikts-tabell, af hvilket sammandrag bestyrkt afskrift tillställles Kongl. Maj:ts Befallningshafvande i länet, jemte det att ett general-sammandrag för året af samtliga distrikternas slutsummor uti hvarje kolumn insändes till den Centralmyndighet, som kommer att bearbeta dessa uppgifter för Rikets officiella statistik.

Hushållnings-sällskapet torde slutligen böra i underdånighet lemna en kort anvisning till den föreslagna tabellens begagnande. — Genom sammanhäftande af två exemplar af tabeller — framsida mot baksida — vinnes ett häfte, tillräckligt för införande af 21 lägenheter med nödiga anteckningar. — Erfordras för distriktet större utrymme, tillfogas vidare ett eller flere exemplar efter behof, då för hvarje exemplar, som tillsättes, vinnes en ny öppning för ytterligare 21 lägenheter. — För 21 lägenheter erfordras sålunda två ark — för 42 dito erfordras tre ark — för 63 dito erfordras fyra ark — för 84 dito erfordras fem ark — för 105 dito, sex ark, o. s. v.; och på detta sätt blifva endast de yttersta sidorna af häftet obegagnade, ehuru stort detsamma än må vara. Någon sammanfästning af arken före utdelningen erfordras icke, utan må sådant blifva Komitérades omsorg.» —

Kongl. Maj:ts Befallningshafvande i Westmanlands län »anser den af Hushållnings-sällskapet föreslagna plan för beredande af en allmän jordbruks-statistik väl motiverad och för detta län utförbar, samt, åtminstone till en början, och intilldess erfarenheten vid tillämpningen deraf kan gifva anvisningar på ytterligare förbättringar, äfven för det åsyftade ändamålet tillfyllestgörande; och torde, så snart efter den plan, som af Eders Kongl. Maj:t varder gillad, en allmän statistik öfver landets jordbruk kan åstadkommas, formuläret för Eders Kongl. Maj:ts Befallningshafvandes statistiska femårsberättelser böra undergå sådan förändring, att deruti uteslutas sådane statistiska uppgif-

ter om jordbruket, som efter en sådan plan på ett fullständigare sätt vinnas». — —

Hushållnings-sällskapet i Kronobergs län.

— — »Hushållnings-sällskapet, som erkänner hela vigten af en fullständig jordbruks-statistik, har derföre redan åtagit sig att biträda med insamling och ordnande af material till en sådan, beträffande Kronobergs län. Sällskapet har dock ansett sig böra i underdånighet nämna, att, om man äfven får antaga att benägenheten för biträde i detta afseende nu mer än förr förefinnes, äfven hos jordbrukaren, man likväl, utan fara för misstag, icke bör föreställa sig, att denna benägenhet för det närvarande är så allmän, och intresset för saken så varmt, att den stora allmänheten för densamma är beredvillig till snart sagdt, hvilka uppoffringar som helst af tid och besvär, som man må vilja och anse sig böra önska. Det torde fördenskull för frågans lösning på ett tillfredsställande sätt och för att bereda den en framtid af varaktighet och utveckling, vara af icke ringa vikt, att man till en början icke utsträcker fordringarne på biträde från allmänhetens sida så långt, som erfordras för att genast uppnå det mål, till hvilket man sträfvar. Kanske man här kan låna bilden af den menskliga organismens utveckling. Barnet kryper, innan det lär sig att gå. Är det en sanning, att framgången af frågan om en jordbruks-statistik ytterst hvilat på det intresse, hvarmed den omfattas af allmänheten, så ligger det all vikt uppå, att detta intresse först väckes och sedan näres och underhålls på ett efter omständigheterna lämpligt sätt. Man har flera än en gång gjort försök att väcka nämnde intresse; men man har hitintills misslyckats. Här torde icke vara tillfälle att undersöka orsakerna härtill; men Sällskapet föreställer sig, att man icke för ofta kan upprepa, hvad erfarenheten i detta hänseende lärt oss, eller att nyttja all försigtighet och likasom känna sig före, om man utan fara kan beträda den väg, man valt, för att ernå målet. Finner man att så kan ske, så torde man kunna, med litet nog aktgifvande på omständigheterna, fortsätta och fullfölja vandringen till målet. En känd sak är allmänhetens obenägenhet att lemna så beskaffade uppgifter, som en stor del af dem, hvilka erfordras uti ifrågavarande afseende — en obenägenhet grundad på ett misstroende om afsigten med desamma. Detta misstroende måste undanröjas, om man skall kunna påräkna framgång åt saken; och sådant torde kunna ske derigenom, att man till en början nöjer sig med mindre, för

att, sedan den af allmänheten befarade effekten uteblifver, kunna begära mera. Ett af de förnämligaste villkor för erhållande af en statistik öfver jordbruket i vårt land är i närvarande tidepunkt, enligt Sällskapets åsigt, att primäruppgifterna till densamma, de må uppsamlas direkt eller indirekt, att börja med blifva till antal och innehåll så få och enkla, som möjligt, samt att de kunna lemnas utan alltförmycket bråk och besvär. Från dessa uppgifter torde alltså böra uteslutas alla sådane, hvilka kunna erhållas af embetsmyndigheter, och vidare de, som, om de skola vara upplysande och tillförlitliga, förutsätta en vetenskaplig eller speciel sakkännedom. Utan tvifvel är det af vigt, för erhållande af en någorlunda tillförlitlig och fullständig statistik, omfattande flera år, att uppgifterna till densamma uppsamlas årligen uti de afseenden, hvilka angå ämnen, som årligen äro underkastade förändringar. Sällskapet håller före, att man i allmänhet hellre skall underkasta sig det besväret, som föranledes af oftare påkommande uppgifter, om dessas antal, såsom antydt blifvit, begränsas, än det, som uppkommer af mindre ofta samlade, men till antal vida betydligare, hvilka förutsetta en undersökning om måhända ur minnet fallna förhållanden under en mer eller mindre aflägsen tidsperiod.

Sällskapet, som alltså delar t. f. Chefens för Statistiska Central-Byrån åsigt om nyttan och fördelen af årliga uppgifter, under förutsättning att dessa inskränkas till sådane ämnen, angående utsäde och skörd samt ladugårdsskötsel, hvilka äro underkastade årliga växlingar och förändringar, finner det deremot vara särdeles betänkligt för det närvarande att, på sätt t. f. Chefen föreslagit, söka åstadkomma en så vidt omfattande årlig uppgiftstabell, som den så kallade »Sockenliggaren.» Sällskapet befarar af erfarenhet, att man på många ställen förgäfvets skall söka efter personer, som äro villiga att åtaga sig och lämpliga att uppdragas detta bestyr, och att, om man än skall lyckas att under några år temligen allmänt få dessa tabeller utarbetade, man utan misstag kan antaga, att härmed förenade besvär och möjligen äfven kostnader skola förorsaka dessas upphörande inom kort tid och måhända inom de flesta socknar.

Sällskapet afstyrker derföre i underdånighet förslaget om upprättande af »Sockenliggaren» för det närvarande, hvadan yttrande om beskaffenheten af en sådan tabell icke torde erfordras: men Sällskapet tror sig dock böra nämna, att man icke bör påräkna uppgifter om »skördebeloppet i korntal» och om »skördens beskaffenhet och vigt» så tidigt eller i Oktober månad, att

dessas skulle kunna begagnas vid Eders Kongl. Maj:ts Befallningshafvandes redogörelse öfver årets skörd, af den anledning, att landtmannen i allmänhet vid den tiden icke har aftröskat sin gröda, och anställande samt öfvervakande af proftröskningar, på flera särskilda ställen inom en socken eller ett distrikt under hösten, äro förenade med större uppoffringar af tid och kostnader, än som enskild person kan antagas vara villig och i tillfälle att lemna; hvarjemte torde böra anmärkas, att då uppgifterna i öfrigt skulle omfatta ett förflytande kalenderår, men, i afseende på konsumtion af spanmål till personer och kreatur, angå ett redan förflutet år; så synes det Sällskapet, att en ofullständighet härigenom uppkommer vid redovisning af ett och samma års skörd, som skulle göra det omöjligt att besvara 14:de frågan, såvida den skall anses angå det löpande året.

Vidkommande Landtbruks-Akademiens förslag, har Sällskapet, såsom ofvan blifvit antydt, full anledning hysa största betänklighet i fråga om lämpligheten att åt komiterade, så sammansatte som Akademien föreslagit, uppdraga första behandlingen af detta tabellverk, äfven om detsamma vore af jämförelsevis mindre omfång, och än mer af ett så vidlyftigt och vidtöfattande, som den vidfogade tabellen utvisar. För sin del kan Sällskapet icke föreställa sig möjligheten att uppsamla någorlunda tillförlitliga svar på *alla* frågorna 7—64, då dess svar skola angå hvarje jordbruksdel, från den största egendom till den minsta lägenhet; och om detta arbete än skulle vara möjligt, skulle det i alla fall blifva för mycket tidsödande och kostsam, för att kunna påräknas af den enskilda välviljan, äfven om den vore förenad med stort intresse för saken. Man kan, icke utan skäl, befara, att sjelfva vidlyftigheten af arbetet skall göra detsamma ofullständigt och alltså odugligt. Till bevis härpå vill Sällskapet endast nämna, att 1859 års uppgifter till Finans-Komitén upptogo de »sjelfständiga hemmansbrukens» antal till 10,383, hvartill bör läggas deruti icke inberäknade »lägenheter,» till ett antal af 2,000, och ännu ytterligare, i följd af hemmansklyfning, förökadt antal hemmansbruk. Härtill kommer, att insamling af primäruppgifter *ärligen* har, efter Sällskapets tanka, ett afgjort företräde framför dylik åtgärd efter flera års mellantid; men Sällskapet delar Landtbruks-Akademiens åsigt, att dessa uppgifter endast hvart femte år torde böra ordnas och i tabellform sammanföras, dervid medeltalen af de årliga uppgifterna skulle i tabellen införas.

Af obestridlig vigt är, att få säker kännedom om arealen odlad jord; men då geometriska kartor saknas, och de äldre äro dels ofullständiga, dels otillförlitliga, hvilket är förhållandet inom större delen af detta län, måste man nöja sig med icke fullt exakta uppgifter härom; likasom med approximativa, beträffande arealen af äng och af betes- och skogsmark. Af denna anledning och för att i betydlig mån minska arbetet med den fem-åriga tabellen för hela länet, torde uti densamma böra utföras endast slutsummorna för hvar och en socken. Af större vigt för saken anser Sällskapet vara, att tabellen redogör för sjelfva »brukningskostnaden,» det vill säga äfven för de utgifter, jordbrukaren måste vidkännas utöfver dem för utsäde och kreaturs underhåll, än att den upptager så beskaffade utskylder och onera, som utgöras in natura.

I stället för det sätt att samla årliga uppgifter till en fler-årig tabell, som t. f. Chefen för Statistiska Central-Byrån föreslagit, anser Sällskapet för närvarande lämpligare, att Hushållnings-sällskaperne i riket erhålla uppdrag att, på sätt de finna ändamålsenligt, föranstalta härom. Åtaga sig Hushållnings-sällskaperne detta uppdrag, det Sällskapet för sin del icke betviflar, så kan man antaga, att Sällskaperne blifva satta i tillfälle att *kunna* uppgöra den erforderliga tabellen hvart 5:te år — något som är ovisst, derest årsuppgifterna i tabellform böra lemnas af andra personer — och tabellen, som borde utvisa medelresultaten af de föregående sista 5 årens data, blifva så tillförlitlig och så fullständig, som man skäligen under för handen varande förhållanden kan begära. Härigenom skulle, efter Sällskapets föreställning, ett stort steg framåt vara taget. Möjligen skall man kunna hoppas, att längre fram taga steget fullt ut, och emotse årliga tabeller för Hushållnings-sällskaperne, beroende i främsta rummet på jordbrukarens benägenhet att lemna material till sådane, hvilken benägenhet torde kunna antagas blifva större i den mån, som han inser nyttan och fördelen för honom sjelf af en fullständig kännedom om hans yrke, och dernäst får vana och öfning att behandla ämnet. Inom Hushållnings-sällskaperne torde städse finnas personer, som hafva skicklighet och äro villige att lägga hand vid verket, och likaså inom städerna; men man kan, efter Sällskapets tanke, icke påräkna dylikt biträde inom socknarne öfverallt på landet. Tidepunkten för ytterligare uppdrag *nu* i kommunalt hänseende torde ej heller vara väl vald. Man har skäl antaga, att den enskilde medborgaren under senare åren i detta afseende redan blifvit anlitad

kanske väl mycket, åtminstone fullt nog för någon tid, och intilldess han hunnit göra sig mera förtrogen med de många och olikartade bestyr inom kommunen, hvilka tid efter annan lemnats åt dess medlemmar; och det vore att beklaga, om ett försök nu att tillvägabringa en jordbruks-statistik skulle äfven denna gång stranda emot obenägenheten att meddela och omöjligheten att ordna någorlunda fullständiga och tillförlitliga primäruppgifter uti dithörande ämnen.» — —

Kongl. Maj:ts Befallningshafvande i Kronobergs län instämmer i Hushållnings-sällskapets utlåtande endast med det tillägg, att Eders Kongl. Maj:ts Befallningshafvande, som, lika med Hushållnings-sällskapet, finner Kongl. Landtbruks-Akademiens förslag under nuvarande förhållanden vara lämpligare än det af Statistiska Central-Byrån upprättade, likväl anser de i förstnämnde förslag förekommande kolumner från och med n:o 1 till och med n:o 6 samt från och med n:o 57 till och med n:o 64 böra uteslutas, enär, då inom detta län icke är möjligt att å de i dessa kolumner upptagne frågor erhålla tillförlitliga svar rörande hvarje särskild hemmansdel och lägenhet, desammas specifika upptagande ej heller är i sådant afseende behöfligt, samt Eders Kongl. Maj:ts Befallningshafvandes femårsberättelse, enligt hvad stadgadt är, i allt fall bör innehålla ej mindre summarisk uppgift å antalet af hemman och lägenheter samt dessas natur och brukningsdelar än äfven, så vidt ske kan, redogörelse för kommunernes afgifter och onera. Skulle jordbruksstatistiken synas lämpligast böra vara ett helt för sig samt de ifrågavarande uppgifterne dertill behöflige, torde de böra hemtas från nämnde femårsberättelse och ej in duplo afgifvas.» — —

Hushållnings-sällskapet i Blekinge län. (Genom dess Förvaltnings-Utskott.)

— — »Med erfarenhet af de svårigheter, som möta vid försöket att insamla uppgifter rörande jordbruket af sådan tillförlitlighet, att af dem bestämda slutsatser rörande detsammas tillstånd kunna dragas, äfven der, hvarest personer finnas, benägna att med uppoffring af tid och möda lemna nitiskt biträde, får dock Sällskapet, erkännande behovet af en fullständig jordbruksstatistik, härmed förklara sig villigt öfvertaga det för insamlandet af behöflige uppgifter för länet nödiga arbete, förvissadt, att, om äfven uti de första statistiska berättelserna, Sällskapet kommer att afgifva, många felaktigheter skulle insmyga sig, desam-

ma likväl år från år skola blifva mindre, allt i den mån intresset för denna angelägenhet kan hinna väckas.

Vidkommande de särskilda frågor, som böra framställas, samt deras uppställning, anser Sällskapet, att af de 2:ne framställda förslagen, det af Landtbruks-Akademien uppgjorda bör gifvas företrädet, äfvenså att begagnandet af tabellformen blir nödvändig för vinnande af bestämdhet och enhet uti primär-uppgifterna.

I afseende åter på sättet för uppgifternas insamlande, så, då olika förhållanden erfordra olika förfaringssätt, och det lyckade utförandet af hela detta ärende endast måste grundas på de arbetandes nit och intresse för saken, så synes som hvarje bindande föreskrift blott skulle utgöra ett hinder, hvarföre ock inga andra föreskrifter i detta hänseende torde böra lemnas än dem, att uppgifterna *hvarje år* skulle insamlas, och derefter hvar 5:te år sammandragas och afgifvas, samt att Hushållnings-sällskaperne för öfrigt, på sätt dem godt syntes, måtte äga befordra verkställigheten häraf.

Att, på sätt Herr Berg föreslagit, 2:ne gånger årligen insamla uppgifterna, skulle blott onödigtvis föröka deras arbete, som erhöillo uppdraget härmed, utan att på samma gång medföra dermed åsyftadt gagn, enär ändamålet med årsväxtberättelser, sådana som nu af Eders Maj:ts Befallningshafvande 3:ne gånger årligen afgifvas, måste vara att lemna en allmän öfversigt, dels af utfallandet af inbergade skörden, dels öfver utsigterna för den blifvande, till hvilket ändamål inga specifika uppgifter tarfvas, utan torde bemälda Styrelser på hittills öfifigt sätt kunna inhemta härför behöflige upplysningar, hvaremot de uppgifter, som för jordbruks-statistiken vore nödige, lämpligast kunde insamlas i Mars och April månader hvarje år. Genom sammanförande af dessa uppgifter uti en tabell för hvarje socken erhöles, om man så önskade, Sockneliggare — ehuru ej af den omfattning och af det innehåll, som Herr Berg föreslagit — hvilka af Ordförandena i Hushållnings-nämnderna borde förvaras.

Svaren å frågorna nr:is 1 till och med 6 uti Landtbruks-Akademien förslag torde lättast kunna erhållas af Häradsskrifvarne, och böra af dem införas uti tabellerna, emot ersättning för arbetet härmed.

Då alla de uppgifter, som röra utsäde, afkastning, antalet underhållne kreatur m. m. endast kunna kontrolleras, der man äger en säker kännedom om arealen af odlade jorden och af ängen, men detta i rätt många fall icke är känt af jordägarne sjelfva, har Säll-

skapet beslutat utsända landtmätare till hvarje hemman inom länet, att med ledning af befintlige landtmätarekartor, om dessa förhållanden jemte andra, taga noggran kännedom, samt till bestridandet af utgifterna härför till Förvaltnings-Utskottets disposition ställt till en början 1,500 Rdr Rmt.» —

Kongl. Maj:ts Befallningshafvande instämmer i detta utlåtande.

Hushållnings-sällskapet i Örebro län.

— — »Tills vanan vid handhafvandet af kommunala bestyr blir större och allmännare, torde det vara betänkligt att antaga Hr Bergs förslag om inrättandet af en s. k. Sockenliggare. Det af Kongl. Landbruks-Akademien afgifna äger, enligt Hushållnings-sällskapets öfvertygelse, företrädet i så måtto, att den tabellariska formen förenklar saken, underlättar besväret och lättare förekommer misstagen; dock föreslås nedanstående uteslutningar och förändringar i detsamma.

Formulärblanketten torde bära innefatta endast följande kolumner:

1:o. Egendomens, hemmanets, hemmansdelens eller den sjelfständiga lägenhetens namn och natur;

2:o. Förmedlade hemmantalet derå;

3:o. Omedelbart under hvart och ett af förestående de torp, lägenheter och backstugor, som å dess mark finnas, och dessa alla på hvar sin rad;

4:o. Arealen af den odlade jorden, naturliga ängen och af-rösningsjorden i 3:ne särskilda kolumner;

5:o. Arealen af den i föregående punkt intagne odlade jord, som tillkommit under året genom nyodling och genom vatten-aftappning, (2:ne kolumner);

6:o. Arealen af den jord, som är fullständigt grunddikad, och i särskild kolumn den del deraf, som under året blifvit så behandlad;

7:o. Arealen af den jord, som genom ängsvattning är förbättrad, och i särskild kolumn den del deraf, som under året undergått sådan behandling;

8:o. Utsädets belopp i tunntal, särskildt för hvart och ett af de vanliga sädesslagen jemte potates;

9:o. Skördens belopp i tunntal, utan afdrag för utsädet, för hvart och ett af de vanliga sädesslagen, jemte potates, andra rotfrukter och lin, samt å naturliga ängar och vallar; och torde höskörden uttryckas i enlighet med Hr Bergs förslag, 11:te frågan;

10:o. Antal vinterfödda kreatur, särskildt af hvarje slag;

11:o. Utfodrad säd och potatis.

Sålunda skulle i Kongl. Landbruks-Akademiens tabell kol. 2 uteslutas, kol. 4, 5 och 6 blifva en enda, kol. 14—20 uteslutas och likaså kol. 57—64.

Att upptaga såväl det oförmedlade hemmantalet, hvilket icke i mantalslängden igenfinnes, som det förmedlade, förökar blott besväret utan någon motsvarande nytta; att i 3:ne särskilda kolumner intaga torp och lägenheter, backstugor och diverse lägenheter, verk och inrättningar blir ej heller af nöden, om alla dessa införas, hvar och en på sin rad, näst efter det hemman, till hvilket de höra, hvilket åter medför nödig kontroll att icke några af dem blifvit uteslutna; att upptaga arealen af den odlade jord, som för året begagnats till humlegårdar, träd, säd, rotfrukter, låter sig svårigen göras, enär allmogen i allmänhet icke vet, huru stor yta ett tunnland intager, och dessutom kan man af utsädet belopp ungefärligen sluta dertill. De uppgifter åter, som i kol. 57—64 begäras, torde skäligen anses mindre nödvändiga i en jordbruks-statistik, och att åstadkomma dem skulle alltför mycket försvåra arbetet, hvilket i samma mån, det förenklas, blir mera noggrannt och tillförlitligt.

Hushållnings-sällskapet föreställer sig, att tillvägabringandet af jordbruks-statistiken skulle tillgå sålunda. Hushållnings-sällskapet utser inom hvarje socken en person till Ordförande i Socken-komitén och Sockenstämman väljer det antal ledamöter, som i förhållande till socknens storlek prövas nödigt; men, som det ofta nog inträffar, att vid val till bestyr, som äro besvärliga, icke de lämpligaste personer komma i fråga eller att ganska få väljande äro tillstädes, så borde det stadgas, att dessa val skola förrättas å Valborgsmesso sockenstämma, då den af Sällskapet utsedde Ordföranden eger föreslå dem, hvilkas biträde han helst önskar. Tillräckligt antal tryckta formulärblanketter aflemnas, uti hvilkas 3:ne första kolumner i förestående förslag Häradsskrifvaren första året inför alla hemman, hemmantal, samt torp, backstugor och lägenheter. Skulle denne tjänsteman anses vara nog mycket betungad af arbetet, utan att äfven detta honom påläggas, så bör Socken-komiténs Ordförande under våren, då mantalslängden är tillgänglig hos pastor, derom draga försorg. Derjemte böra lösa formulärblanketter i tillräckligt antal vara att tillgå för Komiténs ledamöter. Påföljande vinter, då skördebeloppet är gifvet, och landtmannen äger bästa tillfälle

att sysselsätta sig med dylika bestyr, insamla uppgifterna, som antecknas af Ordföranden i tabellerna, hvilka summeras och afskrifvas, hvarefter, och sedan de varit för sockenmännen tillgängliga kortare tid, det ena exemplaret förvaras bland kyrkans handlingar, och det andra öfverlemnas till Hushållnings-sällskapet, som låter det granskas af utsedde Komitérade, hvilka slutligen deraf göra ett sammandrag för hela länet, i hvilket hvarje socken upptager en rad eller måhända tvenne, den ena för uppgifterna rörande den i hemmantal satta jorden, den andra för den, som angå torp, backstugor och lägenheter. I detta sammandrag vore måhända några af de frågor, som i Herr Bergs förslag till Sockenliggare förekomma, på sin plats. Der kunde t. ex., efter inhemtade upplysningar från Hushållnings-sällskapets filial-afdelningar eller de här s. k. Hushålls-gillen, anteckningar göras om väderleken under hvarje årstid, om sånings- och skördetid, om ortens priser å spannemål, viktualier och dagsverken, och uppgifter lemnas om skörden per tunnland och i korntal af utsädet.

Genom dessa *ärliga* insamlingar blir bestyret dermed lättare, uppgifternas tillförlitlighet större och allmogens obenägenhet och fruktan för afgifvandet af upplysningar i detta fall mycket förr utplånade.

I likhet med Hr Berg anser Hushållnings-sällskapet, att frågan 2 i hans förslag till Sockenliggare eller frågan 4 häröfvan är den viktigaste af alla, såsom varande sjelfva grunden för denna statistiska byggnad, och tillika den svåraste att få tillförlitligt besvarad. Har man der kommit till sanningen, så kan man också med kännedom om de olika brukningssätt, som i socknen begagnas, ganska nära träffa sanningen i afseende på utsäde och skörd. Men för att finna densamma äro icke landtmäterikartor och beskrifningar fullt tillräckliga. Undersökningar böra med ledning af dessa ske ute på marken, emedan betydliga förändringar inträffat, sedan de upprättades, och förnämligast efter verkställda laga skiften. Landtmätarens biträde härvid är likväl icke nödvändigt och skulle blifva alltför dyrt; men väl fordras reda och någon vana vid ytors uppmätning hos dem, som få detta arbete sig anförtrödt. Har detta blifvit väl utfördt ett år, så blir derefter den årliga kompletteringen föga mödosam. Men billigtvis bör ersättning därför lemnas, och den uppgår för ett helt län till icke ringa belopp, Om också Hushållnings-sällskapet kan och bör bekosta granskningen och sammandraget af sockenuppgifterne, så medgifva likväl icke dess

tillgångar att utbetala förenämnde ersättningar, hvilka således fordra Statens mellankomst. De ersättningar åter, som sedermera årligen torde böra tillerkännas Socken-komitéernas ledamöter för deras besvär och tidsspillan, vågar Hushållnings-sällskapet föreslå måtte utgå af kommunernas egna medel.

Att de gamla yt- och rymdmåtten, hvilka ännu äro och sannolikt i flera år förblifva gängse i orten, få i tabellformulären användas, är för undvikande af misstag högst angeläget. Deras reduktion till de nya är lätt att verkställa i Hushållnings-sällskapets sammandrag.» — —

Kongl. Majts Befallningshafvande instämmer i detta utlåtande.

Hushållnings-sällskapet i Malmöhus län.

— — »Då det åligger Malmöhus läns Kongl. Hushållnings-sällskap att yttra sig om »Förhandlingar och förslag rörande tillvägabringandet af en Statistik öfver Sveriges jordbruk,» tillåter sig Sällskapet uppfylla detta åliggande, med ledning af den erfarenhet, som Sällskapet vunnit under de flera år, då samlandet af material till statistiska uppgifter för länet utgjort föremål för dess verksamhet. Sällskapet har dervid funnit flera hittills öfverförmåga hinder möta för vinnande af någorlunda tillfyllestgörande uppgifter, dels i den ännu ganska allmänna obenägenheten ej allenast att yppa sådana förhållanden, som stå i ett närmare eller fjernare sammanhang med kännedomen om den euskildes ekonomiska ställning, eller med skyldigheten att utgöra hvarjehanda ouera, dels ock att åtaga sig det dermed förenade, ganska mycket tidsödande arbetet, hvilken obenägenhet, åtminstone i sistnämnde hänseende, visserligen icke minskats genom de städse tillkommande nya uppdrag, som blifvit kommunerne ålagda, och som vanligast falla en eller annan person inom desamma till last.

Hushållnings-sällskapet, som tror sig böra inskränka sitt underdåniga yttrande i ämnet till hvad som rör Malmöhus län särskildt, anser, i öfverenssämelse med de åsikter, som derom yttrats i de till Eders Kongl. Majt öfverlemnade underdåniga förslag, att uppgifterna rörande jordbruks-statistiken lämpligast ombesörjas genom länets Hushållnings-sällskap, på sätt detsamma finner bäst leda till ändamålets vinnande; men till följe af ofvan antydda förhållanden, tror Sällskapet icke, att ett tillfredsställande resultat genom Sällskapets verksamhet kan åstadkommas, med mindre Sällskapet egde i flera hänseenden att på-

räkna biträde såväl af Häradsskrifvaren som utaf förste Landtmätaren och under hans inseende af flera i de olika orterna af länet anställda Landtmäteri-elever, enär de i Landtmäteri-kontoret förvarade handlingar icke kunna lemna nöjaktiga upplysningar om de efter utförda laga skiften verkställda förändringar, eller rörande de egendomar, öfver hvilkas areal och beskaffenhet måhända inga handlingar i Landtmäteri-kontoret finnas.

För vinnande af ett sådant biträde erfordras utan tvifvel ganska betydliga kostnader, till hvilkas bestridande de af Hushållnings-sällskapet disponibla medel, afsedde väsentligen för helt andra ändamål, skäligen icke borde tagas i anspråk, om än de dertill funnes tillräckliga. Sällskapet vågar därför i främsta rummet underdånigst fästa Eders Kongl. Maj:ts nådiga uppmärksamhet på nödvändigheten, att nödiga medel ställas till Sällskapets förfogande under den tid af kanske 3—5 år, som lärer erfordras för vidtagande af de första åtgärderna till vinnande af ett statistiskt tabellverks grundläggande.

Under dessa förutsättningar anser Sällskapet en jordbruksstatistik öfver länet kunna på följande sätt åstadkommas:

Sällskapet uppdrager åt sin Berednings-komitée att samla, ordna och afgifva statistiska upplysningar om länet: vid arbeten härför tillkallar komitéeen Förste Landtmätaren i länet såsom extra ledamot.

Inom hvarje Pastorat på landet, såväl som inom hvarje stad (ehvad der finnes ett eller flera Pastorater), tillsättes en statistisk beredning, bestående af en Ordförande, vald af Sällskapet, och 2:ne ledamöter, valda af Församlingarna vid allmän Sockenstämma för en tid af minst 3:ne år.

För ifyllandet af de nödiga uppgifterna upprättas formulär, hvaraf nödigt antal blanketter tillhandahållas pastorats-beredningarne; och som enligt Sällskapets förmenande hvarken de af Landtbruks-Akademien eller Statistiska Beredningens föredragande afgifna förslag till dessa formulär äro fullt ändamålsenliga, såsom dels saknande nödig fullständighet i flera delar, som för kommunen kan vara af synnerligt intresse, och dels mer än för en jordbruks-statistik erforderligt vidlyftiga, så har Sällskapet låtit upprätta och tillåter sig härvid i underdånighet bilägga sådant förslag till dessa formulär, som synes Sällskapet mest lämpligt åtminstone för Malmöhus län.

Dessa eller andra af Eders Kongl. Maj:t i nåder fastställda formulär borde först öfversändas till Hrr Häradsskrifvare, som

då hade att, i afdelningar för hvarje stads område, hvarje landtpastorat, ifylla kolumnerna 1—10, hvarefter de borde till Berednings-komitéen återsändas, som sedermera med ledning dels af de ifrån Landtmäteri-kontoret erhållne utdrag ur der förvarade handlingar, dels af de till dessas fullständiggande med biträde utaf anställda Landtmäteri-elever insamlade upplysningar från de särskilda orterna i länet ifyller kolumnerna 23—30.

Tabellerna öfversändas derefter till Ordförandena i de statistiska pastorats-beredningarne, som hafva att i samråd med de valda ledamöterna och sedan fullt tillförlitliga uppgifter blifvit inhemtade efter bästa förstånd ifylla alla då toma kolumner till och med för det år dessa tabeller uppgöras, hvarvid rättelser, om sådana erfordras, i redan införda uppgifter göras med biträde af anställd Landtmäteri-elev. Tabellerna återsändas slutligen till Berednings-komitéen, som öfver dem upprättar och till Kongl. Landtbruks-Akademien såsom del af sin berättelse insänder ett behörigt sammandrag och låter utskrifva samt till Pastoraten att bland moderkyrkans handlingar förvaras öfversänder ett exemplar af hvad som rörer hvarje Pastorat.

Denna första jordbeskrifning öfver länet bör derefter ligga till grund för och kompletteras af de årliga uppgifterna, som, då de öfriga kolumnerna förut äro fyllda, endast böra omfatta kolumnerna 47—59 samt 79—84, jemte uppgift om väderlek m. m. af hvad som nämnes å formulärets sista sida.

Hvart 5:te år, eller då 5-årsberättelse skall afgifvas, omgöres beskrifningen helt och hållet, då förändringar i arealen, kreatursbesättningen m. m. framgår af skiluaden emellan uppgifterna i den gamla och nya beskrifningen. Att hvarje år redogöra för denna skilnad anser Sällskapet deremot ej vara skäl, emedan ett år är för kort tid att i dessa hänseenden åstadkomma några förändringar af betydenhet. De statistiska uppgifter, som sålunda hvart 5:te år skulle komma att afgifvas, anser Sällskapet jemväl böra utgöra en del af dess berättelse till Kongl. Landtbruks-Akademien för samma år.» — —

Formulärförslaget innehåller kolumner för egendomens 1 namn, 2 nummer, 3 natur, 4 förmedl. 5 oförmedl. hemmantal, 6 derunder inbegripne torp, 7 backstugor med högst $\frac{1}{2}$ tld, 8 diverse lägenheter, verk och inrättningar, 9 bevillningstaxeringsvärde, 10 penningebelopp af skatter och onera till kronan, 11 till rustning och rotering, 12 till kyrkan, 13 till presterskap och kyrkobetjening, 14 till skolan, 15 till fattige, 16 till skjutsning, 17 längd af allmänna vägar, 18 d:o enskilda vägar, 19 afstånd

från lagningsämne, 20 kostnad för vägbyggnad och underhåll, 21 diverse skatter, 22 summa, 23 areal af trädgårdar och tomter, 24 af åker, 25 af naturlig äng, 26 af betesmark, 27 af torfmosse, 28 af skog, 29 af sjöar och vägar m. m., 30 summa samt årtal för sista mätningen, 31 den odlade jordens fördelning, antal skiften, 32 träde, 33 raps, 34 hvete, 35 råg, 36 korn, 37 hafre, 38 blandsäd, 39 balgsäd, 40 bohvete, 41 potatis, 42 andra rotfrukter, 43 lin och diverse växter, 44 klöfver och gräs till hö, 45 d:o till bete, 46 summa, skörd pr tld besädd jord årsvis, förenämnde sädesslag m. m. kol. 47—59, antal vinterfödda kreatur kol. 60—70, utfodrad 71 säd, 72 potatis, 73 andra rotfrukter, t. o. m. 1861 utförd 74 sjötappning, 75 grunddikning, 76 mergling, 77 ängsvattning, 78 skogssädd och plantering, förbättringar årsvis, odling etc. kol. 79—84. Derjemte skulle å tabellens baksida upplysas om brukningssättet, väderleken under hvarje årstid, såningstid, utsädes beskaffenhet, utsäde pr tld, hvete, råg etc., skördens beskaffenhet, skörden af halm, åtgång till föda pr person i medeltal, ortens priser å raps, hvete etc., i April, i Oktober, priser å dagsverken, vinter, sommar, priser å kreatur, vår, höst, gödningsämnen, nya sädesslag införda, åkerbruksredskap, byggnadssätt, försäljningspris å jord, biskötsel, binäringar.

Kongl. Maj:ts Befallningshafvande i Malmöhus län.

— — »En jordbruks-statistik, uppgjord på tillförlitliga grunder, skulle för kännedomen om landet och denna viktiga näringsgren vara i hög grad önskvärd. På den väg, som hittills beträffs, har dock målet icke vunnits och torde jemväl svårigen uppnås, ty den tillförlitlighet och noggrannhet, hvarpå uppgifternas värde hvilar, kan af skäl, som uti förslaget blifvit utvecklade, svårigen emotes, då dessa uppgifter skola genom de administrativa myndigheterna samlas. Dessas tid är dessutom så upptagen af andra embetsgöromål, att ökade sådana icke kunna dem påläggas, med mindre än att tjänstepersonalen jemväl ökas, och full ersättning till denna personal lemnas. Förslaget upptager derfore en annan utväg och förutsätter, att berörde uppgifter hädanefter skulle samlas genom Hushållnings-sällskaperna inom länen, och det kan icke heller nekas, att dessa sällskaper både torde, åtminstone inom de folkrikare länen, hafva flera krafter att för ändamålet disponera än som stå till länsstyrelsernas förfoganden, och äfven vida lättare att kontrollera uppgifternas tillförlitlighet.

Hushållnings-sällskapet inom detta län har förutsatt, att vid insamlandet och kontrollerandet af dessa uppgifter biträde skulle kunna erhållas, dels af Härads-skrifvarne, dels af förste Landtmätaren och de inom länet anställde Landtmäteri-elever. Hvad nu Härads-skrifvarne beträffa, så är deras tid redan så upptagen af tjenstegöromål, att det skulle vara i hög grad obilligt pålägga dem ytterligare ett lönlöst sådant af den beskaffenhet, som det af Hushålls-sällskapet i och för jordbruks-statistiken ifrågasatta. För bedömandet af Härads-skrifvarens göromål har från en af dem — och det ändock icke inom länets största fögderi — infordrats en uppsats som härhos bilägges *), utvisande denne tjenstemans embetsåligganden om året, och deraf framstår klart, att han icke kan medhinna mera än han redan har sig ålagdt, med mindre än att så stor ersättning honom beredes, att han kan både föda och aflöna ett ytterligare biträde. Så kallad skrifvarehjelp består icke härads-skrifvare, oaktadt deras göromål äro både så många och af den omfattning, att de omöjligen sjelfva kunna medhinna allt, utan måste de hos sig anställa biträden, som fordra både kost och lön.

Beträffande påräknade biträdet af Landtmäteri-elever, får Eders Maj:ts Befallningshafvande hänvisa till det af Förste Landtmätaren i länet G. Gustafson afgifna och denna dag hit inkomna till Hushålls-sällskapet ställda memorial, deri han närmare utvecklar, huru han tänkt sig att berörde biträde skulle kunna erhållas **).

I öfrigt har Eders Maj:ts Befallningshafvande intet att emot Hushållnings-sällskapets utlåtande erinra, utan får dertill hänvisa.» — —

Hushållnings-sällskapet i Wermlands län.

— — »Då det obestriddligt är af stort intresse för en och hvar, men synnerligast för jordbrukaren, att erhålla en så fullständig, och framför allt så pålitlig statistik som möjligt öfver jordbruket, böra naturligtvis Hushållnings-sällskaperna, hvars ledamöter till större delen bestå af jordbrukare, vara intresserade för framgången af denna sak och villige att befrämja den, ge-

*) Såsom icke egentligt hörande till frågan om jordbruks-statistiken, är detta yttrande här ej aftryckt.

**) Memorialet förklarar, att med Landtmäteri-elever menats så väl vid Landtmäteri-staten anställda, som andra personer, hvilka ådagalagt nödig skicklighet.

nom insamlandet af de primäruppgifter, som härför äro nödige, och hvilkas tillförlitlighet de bäst äro i tillfälle att bedöma.

Sällskapet har derföre åt denna fråga egnat stor uppmärksamhet, och uppdrog först, vid dess sammankomst den 30 sisl. November, åt vissa komiterade att utarbete förslag till ifrågavarande utlåtande,

Detta uppdrag fullgjorde de komiterade, och förelade Sällskapet, vid dess sammankomst den 15 sisl. Februari, ett detaljeradt förslag till det sätt, som komiterade ansågo lämpligast för de statistiska uppgifternas insamlande så väl i allmänhet som specielt för provinsen.

Då komiterades förslag blifvit uppläst, gjordes deremot åtskilliga anmärkningar, hufvudsakligen rigtade mot den grundprincip, från hvilken komiterade vid utarbetandet af sitt förslag utgått, nemligen att uppgifterna företrädesvis borde förskaffas på den *indirekta* vägen, men att den *direkta* äfven borde användas der omständigheterna medgäfve.

Som komiterades förslag var vidlyftigt, och Sällskapet ansåg för frågans noggranna behandlande det vara nödigt, att ledamöterna sattes i tillfälle taga närmare kännedom deraf, så beslöts, att förslaget skulle tryckas och med tidningarne inom länet spridas, samt att frågan skulle till slutlig behandling förekomma vid ett nytt sammanträde, som utsattes till den 15 dennes.

Vid denna sammankomst ogillades den princip, från hvilken komiterade utgått, och antogs i stället såsom Sällskapets åsigt, att uppgifterna böra insamlas genom direkta frågor till en hvar landtbrukare; hvadan Sällskapet i det afseende gillade ett af Förste Landtmätaren Laurell skriftligen ingifvet och till vissa delar motiveradt förslag, hvilket Sällskapet således vågar i underdånighet meddela, såsom ett uttryck af dess tanke om lämpligaste sättet att insamla de statistiska uppgifter, som Sällskapet för sin del anser böra blifva föremål för jordbruks-statistiken.

Förste Landtmätaren Laurells förslag har följande lydelse:

»Då frågan i Kongl. Hushållnings-sällskapet den 25 sisl. Februari förevar, angående bearbetningen af Sveriges jordbruksstatistik, var jag af annan åsigt än Sällskapets komiterade i afseende på uppgifternas insamlande, och föreslog, att den direkta vägen borde föredragas framför den indirekta, hvilket hade till påföljd, att frågan uppsköts till denna dag, och att under tiden komiterades förslag skulle tryckas, och såsom bihang till härstädes utkommande tidningar spridas. I anledning häraf får

jag nu inför Kongl. Hushållnings-sällskapet framlägga ett förslag grundadt på mina enskilda åsikter härutinnan; hvilka åsikter jag dock förut vill närmare utveckla:

Farhågan för begagnande af den direkta vägen för frågor-nas besvarande, som gjort sig gällande både uti Medicinal-Rådet Bergs yttrande och komiterades förslag, härleder sig förmodligen derifrån, att allmogen anses sakna både vilja och förmåga att meddela de erforderliga svaren; men denna fråga är likväl, enligt min erfarenhet, åtminstone hvad angår allmogen inom Wernlands län, aldeles ogrundad, ty nu mera äro de flesta bönder, synnerligast bland de yngre, så skrifkunniga att de utan svårighet kunna införa några siffror uti en tabell, och hvad dess vilja och benägenhet i detta afseende angår, så är det äfvenledes min öfvertygelse, att de mera framstående och begripliga snart skola inse deras egen nytta och nöje uti att lemna svaren så fullständiga som möjligt, äfvensom att detta intresse kommer att tilltaga i samma mån som öfvertygelsen hinner stadgas derom, att uppgifterna ej föranleda till högre beskattning, utan endast och allenast åsyfta att visa huru landets jordbruk framskrider och för Regering och Ständer antyda i hvad mån och hvarest denna näring bör understödjas.

Min 35-åriga tjänstgöring såsom Landtmätare inom detta län har stadgat min öfvertygelse derom, att allmogen lätt kan ledas till hvilka nyttiga företag som helst, endast saken framställes begripligt, och tid lemnas att den begrunda.

Komiterade anse arealuppgifterna särdeles första året vara af största vikt, enär man endast efter dem kan kontrollera utsädet. Denna åsigt kan jag icke dela, ty kan man ej på annat sätt få utsädesuppgifterna, så måste de påtagligen blifva mycket skefva och vilseledande. Få jordbrukare finnas, som icke känna att ett tunnlands areal eller 14,000 qvadrat alnar af olika godhet och gödning icke besås med lika mycket utsäde.

På den låga ståndpunkt jordbruket stod 1665, då tunnland bestämdes till denna storlek, beräknades att till 1 tunnland skulle åtgå 1 tunna råg till utsäde, men nu mera känner man väl, att der jorden är af bästa beskaffenhet och starkt gödslad, endast $\frac{1}{2}$ tunna erfordras för besåning af 1 tunnland, och att der jorden är mycket svag, såsom skarp lera eller dålig sand, bör utsås till och med en hel tunna på tunnlandet. Samma förhållande äger äfven rum med andra säden, hvaraf följer, att man icke utan fullkomlig kännedom om hvarje jordstyckes naturliga godhet och häfd kan beräkna huru stort utsäde som dertill erfordras.

Om t. ex. laga skiftes-handlingarna öfver ett hemman visa, att detsamma äger 500 tunnland åker, så skulle enligt komiterades åsigt det vara lätt att säga huru stort utsäde som derå är användt, men detta beror likväl i hufvudsaklig mån såsom förut är sagdt på jordens naturliga beskaffenhet och den bättre eller sämre häfd hvaruti den befinner sig, och i samma mån uppgifterna om utsädet blifva oriktiga, måste äfven uppgifterna om afkastningen och brukningssättet blifva vilseledande.

Inom detta län hafva de så kallade bondhemmanen med få undantag undergått laga skifte, och med afseende härå hafva komiterade ansett, det böra skifteshandlingarne läggas till grund för arealberäkningen, men äfven härutinnan skall misstag komma att äga rum.

Uti kartan och handlingarne öfver ett laga skifte är åkerjorden uppmätt och uträknad i sitt före skiftet sönderlappade tillstånd, och således vida mindre än hvad densamma efter tillträdet af de nya sammandragna skiftena blifver, enär jordägarne genast efter detta tillträde borttaga alla onödiga gårdesgårdar och diken med sina renar och emellan de gamla åkerlapparne belägna backar, så att allt kan plöjas i ett sammanhang, för att ej tala om de större odlingar, hvartill jordägarne alltid efter ett skifte få stor lust och ifver. Häråf är påtagligt, att hemmanets åkerareal i verkligheten är större än hvad skifteshandlingarne visa, och detta i samma mån som dessa handlingar äro gamla, till följd hvaraf jag ock antager, att hvarken komiteén eller provins-landtmäteri-kontoren kunna åstadkomma säkra uppgifter på åkerarealerna. Ehuru jag således ingalunda kan dela den åsigten, att man endast med den i kartehandlingarne antydda arealen kan bedöma eller kontrollera utsädesuppgifterna annorlunda än ytterst ofullständigt, så inser jag likväl, att det för statistiken vore af stort värde att få arealuppgifterna till åker, äng och afrösningsjord noga uppgifven för hvarje hemman eller egendom; odlingsmark och betesmark bör deremot icke särskildt upptagas, enär nästan all afrösningsjord, med undantag af berg, dertill är mer eller mindre användbar. Men för att ernå detta mål, kan jag endast tänka mig tvenne sätt; det ena att Staten består medel och Kongl. Maj:t ålägger Förste Landtmätare hvar för sitt län att tilldela länets öfriga Landtmätare vissa distrikter för att derinom besöka hvarje hemman eller egendom och noga utröna arealinnehållet både till åker, äng och afrösningsjord, samt icke blott annotera dessa uti hemmansboken, utan äfven i de vid provins-landtmäteri-kontoret befintlige sed-

nast upprättade kartehandlingar, eller ock ålägga jordägarne att anskaffa Landtmätare-betyg på dessa uppgifter, och desamma inom vissa år hafva aflemnade vid provins-landtmäteri-kontoren för att annoteras i sednaste kartehandlingarne.

Finge man sådane, med sanningen fullt öfverensstämmande, arealuppgifter en gång införda i provins-landtmäteri-kontorens handlingar och i hemmansböckerna, och sedan nyodlingarne noga infördes år från år i nämnde böcker, så skulle man allt framgent hafva dessa uppgifter fullständiga.

I annat fall är det enligt min öfvertygelse enklast att låta jordägarne sjelfve i sina hemmansböcker införa arealerne efter de kartehandlingar de äga, och deremot lägga största vikt på att vänja dem vid sanningsenliga uppgifter om utsäde och skörd, hvarförutan hela jordbruks-statistiken blifver af ringa värde — och snarare vilseledande än vägledande.

Med dessa åsikter tar jag mig friheten framställa följande:

Förslag till insamlande af uppgifter för Sveriges jordbruks-statistik.

Inom socknarne på landet bildas en socken-komité sålunda, att vid allmän sockenstämma årligen väljes en Ordförande, en Vice-Ordförande och så många ledamöter som socknen anser nödigt, helst en från hvarje rote, dels för att lindra besväret för en hvar af dessa, och dels för den mera specifika lokalkännedom, som härigenom vinnes. Denna komité är Hushållnings-sällskapets och socknens, ständiga ombud vid insamlandet och förvarandet af uppgifter rörande jordbruket;

Stads-komité bildas af Ordförande, vice Ordförande och så många ledamöter, som jordägande innevånare bestämma. Val sker på allmän Rådstufva eller med iakttagande af det sätt, som eljest kan vara antaget vid utseende af ombud för stad;

Statistiska Central-Byrån föranstaltar derom, att socken-komitéerna, antingen för hvarje år eller för flera år på en gång, få emottaga tillräckligt antal blanketter i kvartformat för uppgifter från hemmanen eller egendomarne inom socknen, sådane som bilagorne n:o 1 och 2 utvisa;

Komitén utdelar dessa blanketter i tvenne exemplar till hvarje hemman eller egendom (med hemman förstås sådane, som i jordeboken finnas särskildt upptagne utan afseende på mantallets storlek, och med egendom förstås sådane, som bestå af flera hemman), uti desamma bör genom Byfogdens försorg sifferifyllningen verkställas, för utsädet, genast efter såningen och,

för höskörden, då den är fullbordad, medan det ännu är i friskt minne, samt för alla de andra uppgifterna före den 1 Mars nästpåföljande året eller så snart afträskningen är verkställd;

Dessa uppgifter, eller, om jag så får kalla dem, hemmansböcker, skola alltså upptaga så många rader för året, som brukningsdelar finnas inom hemmanet, det må vara skattelotter eller afsöndringar; men den jord, som brukas af torpare och backstugusittare, bör deremot inbegripas i hufvudlotten;

Under första hälften af Mars månad böra sockenkomitéledamöterna hvar för sin rote insamla hemmans- och egendomsuppgifterna och dervid noga tillse, att dessa äro fullständiga, äfvensom att båda exemplaren äro lika, hvarefter det ena öfverlemnas till Ordföranden i sockenkomitén och det andra förvaras vid hemmanet, för att år från år sammanhäftas och utgöra en statistisk hemmansbok;

Sedan uppgifterna blifvit till Ordföranden aflemnade, sammankallas af honom komitéledamöterna för uppgifternas granskning, hvarefter summorna införas i sockenblanketten. Af dessa sockensammandrag upprättas trenne exemplar, behörigen summerade och underskrifna, deraf det ena sammanhäftas med hemmansuppgifterna och såsom sockenliggare förvaras bland kyrkans handlingar. De öfriga exemplaren afsändas inom medlet af April månad till Kongl. Maj:ts Befallningshafvande, för att sedermera förvaras, det ena hos Kongl. Hushållnings-sällskapet, och det andra i provins-landtmåteri-kontoret.

Jag har velat föreslå äfven detta sistnämnda ställe, så väl derföre, att åtskilliga upplysningar derifrån kunna erhållas äfven under de tider, då Kongl. Hushållnings-sällskapet icke har sammanträden, som ock af den orsak, att dessa uppgifter kunna vara till stor nytta vid upprättandet af socken-kartor m. m.

Carlstad den 15 April 1862.

L. Laurell.

Som det nu i underdånighet afgifna förslaget icke i alla delar öfverenstämmer hvarken med det af Landtbruks-Akademien eller det af Medicinal-Rådet Berg meddelade förslag, så anser sig Hushållnings-sällskapet böra anföra sina motiver för afvikelserna i de fall, der sådant icke redan genom Förste Landtmätaren Laurells skrifvelse blifvit motiveradt. Hvad sjelfva formen eller uppställningen beträffar, så delar Hushållnings-sällskapet Landtbruks-Akademiens åsigt, att den bör vara *tabellrisk*, emedan denna form dels gifver en åskådligare öfversigt, och i betydlig mån underlättar det ändock ganska mödosamma

arbete, som förestår det utskott af Sällskapet, som skall granska och sammanföra de från socknarne inkomna uppgifter.

Medicinal-Rådet Berg föreslår visserligen äfven begagnandet af tabellformen så, att denna form skulle först inträda vid det sammandrag, som genom Läns-styrelsen eller Hushållnings-sällskaperna skulle ombesörjas, och för *socknarne* skulle endast Sockenliggare begagnas, och *från desse* endast en afskrift deraf insändas.

Gör man sig ytterligare reda för huru Socken-komitéerna skola erhålla de slutsummor, som med siffror skola uttryckas i Medicinal-Rådet Bergs Sockenliggare, så kan man lätt finna, att dessa icke kunna erhållas på annat sätt, än att Komitéen skall uppgöra för sig en tabell, hvari för hvarje hemman införes dessa tal, hvilka nedsummerade gifva det resultat, som bör meddelas Läns-styrelsen och Hushållnings-sällskapet, och då blir således föga besvärligare att lemna en afskrift af denna tabell, än att meddela uppgifterna efter formuläret för Sockenliggaren.

En del uppgifter kunna deremot icke med siffror uttryckas, men kunna vara af intresse och nytta, hvarföre Sällskapet anser att man icke uteslutande bör inskränka sig till den nakna tabellariska formen, utan att missivet till tabellerna bör innehålla en kort redogörelse om följande af de i Medicinal-Rådet Bergs Sockenliggare föreslagna frågor, nemligen om sänings- och skördetidernas början och slut, om väderleken i allmänhet, om sädesskördens beskaffenhet och vikt, om hö- och halmskörden varit medelmåttig, öfver eller under medelmåttan samt af hvad beskaffenhet.

Alla andra frågor, som i öfrigt kunna vara af intresse för *historiken* öfver Sveriges jordbruk, anser Sällskapet böra såsom hittills från Socken-komitéerna ingifvas till Hushållnings-sällskapet, för att intagas i dess årsberättelse; i afseende å hvilken Sällskapet får föreslå, att tiden inom hvilken den bör vara till Akademien insänd ändras från slutet af April till slutet af Juni, emedan en stor del af de materialier, som därför erfordras, icke kunna erhållas förr än i slutet af April.

Som Sällskapet öfverensstämmer med Medicinal-Rådet Berg uti dess åsichter om nyttan och behovet af en del uppgifters årliga insamlande, och anser att det gör ringa besvär att äfven årligen insända de öfriga, så får Sällskapet föreslå, att tabellerna från Socken-komitéerna *årligen* ingå efter samma formulär, och att det endast blir ett åliggande för Hushållnings-sällskapet att

efter hvarje quinquennii slut, jemte den årliga, afgifva en tabell som upptager medeltalet under denna period.

Sällskapet har hufvudsakligen följt det af Kongl. Landtbruks-Akademien gifna förslag till tabeller, men då det i några fall afvikit derifrån, anser det sig böra redogöra för skälen härfor, nemligen:

1:o hvad *backstugor* beträffar äro orden *med högst $\frac{1}{2}$ tunnland jord* uteslutne, emedan Sällskapet anser det vara af föga betydighet om backstugor äga några kappland jord mera; och föreskriften skulle medföra besvär, om den samvetsgrant skulle följas;

2:o *nuvarande mantal* är begagnadt i stället för rubrikerne »förmedladt eller oförmedladt» mantal, såsom öfverensstämmande med nya jordeboksformuläret;

3:o Sällskapet anser det vara af intresse att känna i huru många brukningsdelar hvarje hemman är deladt, hvarföre det härför upptagit en särskild kolumn;

4:o Sällskapet har uteslutit 16:de kolumnen i Akademiens förslag, emedan 1:sta och 4:de kolumnerna redan upptaga rubriken *lägenheter*, och hvad verk och inrättningar beträffar, synes det vara af föga intresse, om man i denna kolumn får en hop siffror, representerande *antalet* deraf, utan att det ringaste antyda, om desse äro af stor eller högst ringa betydighet, samt verk och inrättningar dessutom höra till en annan afdelning af statistiken;

5:o Sällskapet anser, att *bete* bör hafva en särskild kolumn, ej sammanblandad med *grönfoder*, emedan grönfodringen är att anse såsom en af de saker, som hafva sammanhang med en rationel ladugårdsskötsel, och således kan vara ett uttryck af denna ståndpunkt, hvaremot betesgården, åtminstone hvad Wernland beträffar, äro brukliga äfven vid de sänst skötta egendomar.

Under rubriken *grönfoder* anser Sällskapet dock ej må intagas hvad som af träden dertill begagnas, emedan sådant är förvillande, då summan af arealen under rubriken »af den odlade jorden begagnas till» bör vara lika med det tal som återfinnes under rubriken »areal af åkerjord»

6:o kolumnen 20 är utesluten, såsom åtminstone för Wernland obehöflig;

7:o *Bohvelte* och *Raps* förekomma icke i Wernland, men deremot *Vårhvelte*, hvarföre Sällskapet i enlighet dermed ändrat tabellen;

8:o churu intressant Sällskapet än anser det skulle vara, att känna åtgången af diverse sorter spanmål och rotfrukter, såväl till människors och kreaturs underhåll, som ock till brännerier och ölbryggerier, anser dock Sällskapet, att man icke till en början borde fordra sådant, för att ej afskräcka med för många frågor och ej heller belasta Komitéen med svårlösta uppgifter. Skulle man genom direkta frågor till en hvar begära upplysning om åtgången af spanmål och rotfrukter, skulle man säkerligen i de flesta fall icke kunna påräkna tillförlitliga svar, ty största delen af allmogen har icke kännedom derom; och ville man på den indirekta vägen beräkna åtgången, skulle man lätteligen komma till ganska vilseledande resultater, ty en misräkning af ett par kappar på person eller kreatur gör snart tusentals tunnor.

Sällskapet har af dessa skäl uteslutit kolumnerne 55 och 56 uti Akademiens förslag; för att icke göra tabellerne så voluminösa, får Sällskapet föreslå att de erhålla det kvartformat, hvaruti de bilagde tabellerne äro upprättade.

Slutligen är det Sällskapets åsigt, att alla mått och vigter böra utföras efter den nya mått- och viktordningen, och att Hushållnings-sällskapet utser ett särskilt utskott, som, sedan tabellerne från alla socknarne inkommit, granska desamma, hvar efter ett sammandrag deraf upprättas, af hvilket en bestyrkt afskrift tillsändes Kongl. Maj:ts Befallningshafvande och en dylik till Kongl. Landtbruks-Akademien.» — —

Bilagan n:o 1. »Hemmansbok vid Ås i N. N. socken, N. N. härad, N. N. län för 186 . Denna egendom som består af 1½ mantal kronoskatte äger enligt befintlig karta med beskrifning, upprättad år 1846 af N. N.: frukt- och köksträdgård 46 kvadratref, åker 676 d:o, äng 240 d:o, afrösningsjord 5,600 d:o.» Efter specifikation af mantalet, jordbrukarens eller ägarens namn, antal jordtorp och backstugor, innehåller hemmansboken »ut-säde» af särskilda slag, utfördt i 12 kolumner, och »skörd» li-kaledes i motsvarande 12 kolumner, samt hö från vallar och från äng i kol. 33 och 34, under året tillkommen jordvinning och jordförbättring i kol. 35—38 lika med Kongl. Landtbruks-Akademiens förslag, den odlade jorden begagnad till träde (kol. 39), säd (40), rotfrukter (41), bete (42), höskörd (43), grönfoder (44), antal vinterfödde kreatur specificerade i kol. 45—53, samt afgifter och onera till pastor, kaplaner, skollärare och kyrkobetjening, fattigvård, skjutsning, vägunderhåll hela året och diverse andra besvär, med sumnor i kol. 54—62.

Bilagan n:o 2. »Sammandrag af statistiska hemmansböckerna från N. N. socken af N. N. län för 186 . I de första kol. nummer och egendomens, hemmanets eller lägenhetens namn, nuvarande mantalet, antal skattlagde brukningsdelar, arealen af frukt- och köksträdgårdar, åker, äng och afrösningsjord, samt sedermera samma kolumnrubriker som hemmansboken.»

Kongl. Maj:ts Befallningshafvande i Wermlands län instämmer i Hushållnings-sällskapets yttrande och förslag.

Hushållnings-sällskapet i Gotlands län.

— — »Vid jemförelse af de tvenne förslagen torde förträdet böra lemnas det af Kongl. Landtbruks-Akademien upprättade, då detta nemligen, förutom den lämpliga formen af tabell, upptager ett mindre antal frågor, hvilket för de till uppgifternas afgifvande anlitade personer utgör en lättnad, på samma gång svaren kunna blifva tillförlitligare. Men då i följd af såväl klimatförhållanden, som äfven andra orsaker, skördarna för olika år kunna betydligt variera, så vore det för statistikens noggrannhet af stor vikt, att uppgifterna insamlades årligen, i hvilket fall de af Kongl. Akademien föreslagna komitéer borde utses för en tid af 5 år i sender, dervid ordförandevälden kunde inom Sällskapet företagas vid andra ordinarie sammankomsten under året näst före hvarje femårsperiods början. Finge dervid en och samma ordförande väljas för två eller flera sockenkomitéer, medförde detta i flera afseenden en stor lättnad vid dessa valförrättningar. Uppgifterna kunde i så fall lämpligast samlas under vintermånaderna, dock så tidigt att desamma för hvarje förflutet år kunde genom ordförandena varda inom medio af Mars månad Hushållnings-sällskapet tillställda.

Dels i följd af hvad sålunda blifvit föreslaget, och dels med hänsyn till särskilda inom denna provins rådande förhållanden, torde några få förändringar uti tabellen (Litt. A) vara behöfliga.

Sålunda borde, enär myrfälten härstädes intaga stora viddar och äfven i odlingsväg äro af betydande vikt, kolumnen 9 afdelas uti tvenne: en upptagande »skog och betesmark,» en annan »mossar och myrer.» När vidare inom orten inga ängsvattningslägenheter med högst få undantag förefinnas, skulle kolumnen 13 kunna uteslutas. Då största delen af de vid utfodringarne använda rotfrukter utgöras af sådana slag som morötter, betor och turnips, så torde kolumnen 56 böra erhålla

»rotfrukter» i stället för »potates» till öfverskrift. För den händelse förslaget om årliga uppgifter blefve tillämpadt, komme rubriken öfver kolumnerna 10—13, »under 5 år tillkommen,» att ändras till »under året tillkomna,» och rubriken »medeltal under ofvannämnde 5 år,» äfvensom ordet »af» der detta förekommer, att uteslutas, samt slutligen öfverskriften vid kolumnerna 14—20, »af den odlade jord som begagnas till,» att ändras till »odlad jordareal använd till.» I öfrigt borde tabellen A vara fullt tillämplig, äfven om densammas format medgifver mindre handterlighet, hvilket dock kunde afhjelpas genom indelning i vissa folio.

Förvaltnings-utskottet, som erkänner vigten af en fullständig jordbruks-statistik, måste likväl anmärka de många svårigheter som möta vid uppgifternas samlande; och att dessa ingalunda kunna blifva tillförlitliga kan isynnerhet för denna provins antagas som gifvet, så länge presterskapets aflöningar härstädes utgå på nuvarande sätt genom tionde, ty så länge anser allmogen, hvilken utgör största antalet jordbrukare inom ön, såsom en nödvändighet att till kolumnerna 30—45 företrädesvis lemna så otillförlitliga uppgifter som möjligt.

Då icke obetydlig tid och möda tages i anspråk hos de personer, hvilka blifva anlitade som biträden vid uppgifternas samlande, så är det äfven troligt, att en hvar i sin mån söker undandraga sig ett dylikt förtroende, så framt icke nödiga arfvoden blifva ställda till Hushållnings-sällskapets disposition att i och för ändamålets vinnande användas.» — —

Kongl. Maj:ts Befallningshafvande i Gotlands län tillägger:

— — »den åsigt, att noggranna och fullständiga uppgifter till denna statistik, utan hvilka densamma skulle icke blott icke medföra åsyftad fördel, utan tvertom vilseleda omdömet om jordbruksnäringens tillstånd, nästan omöjligt kunna för närvarande vinnas inom detta län, hvartill utom andra orsaker mest torde bidraga den omständigheten, att största delen af jordbrukande klassen härstädes utgöres af allmoge, af och genom hvilken statistiska uppgifter i de allra flesta fall ej kunna erhållas. Af de nu framställda förslagen till jordbruks-statistik synes emellertid det af Herr Berg uppsatta vara mest fullständigt och företrädesvis ledande till det med en sådan statistik afsedda mål, förutsatt att säkra uppgifter dertill kunna vinnas; men då sådant säkerligen ej låter sig göra, anser Eders Kongl. Maj:ts Befallningshafvande, att begagnandet af vare sig detta

eller det af Landtbruks-Akademien framställda förslag ej kan härstädes för närvarande med fördel äga rum.» —

Hushållnings-sällskapet i Hallands län.

— »Såväl Landtbruks-Akademiens som Herr Bergs förslag öfverensstämma, rörande sättet för primär-uppgifternas samlande och anse: att detsamma i första rummet bör ledas, ordnas samt granskas af Hushållnings-sällskaperna; och torde härvid intet mot förslaget vara att anmärka. Hvad åter det antagandet beträffar, att ett tillräckligt antal personer inom socknarne kunna finnas, hvilka hafva lust och förmåga att åtaga sig det dermed förenade arbetet, så tror Hushållnings-sällskapet, att ett sådant lyckligt förhållande icke alltid äger rum, utan är deremot fullt förvissadt, att från åtskilliga socknar inom länet någorlunda tillförlitliga statistiska uppgifter icke blifva att erhålla på kommunal väg.

Återstår då att antingen låta det dervid bero eller förmå någon person att mot godtgörelse samla de ifrågavarande upplysningarne. I sednare fallet, som ock för tabellernas anskaffande, beredande af portofrihet för socken-komitéerna uppstå *kostnader*. I och för dessas betäckande har staten väl ovilkorlig rätt att fordra, att, så länge det nu gällande statsbidraget, andel i bränvins-utskänkningsmedlen, till Hushållnings-sällskaperna utgå, förutnämnde kostnader deraf skola godtgöras, helst om statsmakterna funne de ifrågavarande statistiska uppgifterna blifva af ett motsvarande statsekonomiskt gagn samt sålunda öfvervägande det, hvilket, speciellt eller direkte, genom dessa medels användande kan tillskyndas åkerbruket.

Hvad åter rör *formen* och *uppställningen* af de statistiska uppgifterna, så anser Hushållnings-sällskapet, att den *tabellariiska* dertill är användbarare, och lemnar en lättare och tydligare öfversigt; ehuru väl den af Landtbruks-Akademien föreslagna tabellen såväl till innehållet borde förkortas som ock till sjelfva formatet så förändras, att det medgäfvde ett beqvämare handhavande.

Herr Bergs s. k. sockenliggare innefattar onekligen flera för en jordbruks-statistik viktiga ämnen, hvilka i Landtbruks-Akademiens tabellförslag blifvit förbisedda, såsom: öfverskott af säd till afyttring, jordmån, brukningssätt med eller utan vaxelbruk, dagsverkspriser o. s. v., hvilka antingen borde i tabellen inryckas eller åtfölja densamma såsom särskilda anmärkningar.

För att i detta hänseende tydligen kunna framlägga sina åsikter, rörande tabellens form samt innehåll, får Hushållnings-sällskapet härmed vidfoga ett exemplar af projekt-tabell*). En sådan borde vara uppgjord på större pappers-format, så att kolumnerna ej blefve så hopträngda, men likväl tillräckligt utrymme för *anmärkningar* lemnades.

Hushållnings-sällskapet tviflar icke, att dylika anmärkningar, ländande till tabellens belysning, af socken-komitéerna skulle kunna redigeras, helst om tabellen åtföljdes af en tryckt anvisning öfver de speciela upplysningar som önskades. Hushållnings-sällskapet har i tabell-projektets anmärkningskolumn upptagit några dylika fall.

Hushållnings-sällskapet kan ej neka, att det s. k. sockenliggare-förslagets syftemål, vinnande af årliga bestämda uppgifter, är önskvärdt; men anser likväl, att detta icke på kommunalväg, åtminstone för det närvarande, står att vinna.

Skola *bestämda* statistiska uppgifter insamlas för hvarje år, blir det derigenom årligen förorsakade arbetet af lika utsträckning, som då insamlingen endast äger rum hvart femte år.

Men ett lands jordbruk kan icke, under loppet af ett eller par år, göra sådane framsteg eller så utvecklas, att de dervid vunna resultaten, helst då de omfatta ett helt land, ens blifva märkbara, och således icke heller af sådan stats-ekonomisk vikt, att tusentals personer årligen böra besväras med dylika uppgifters insamlande.

Så länge dessutom en jordbruks-statistik icke kan stödja sig på en fullständig jordkadaster, och socken-komitéerna sålunda icke hafva någon ledning i och för bedömandet af den odlade jordens areal, dess tillökning medelst nyodlingar o. s. v., så länge ett ordnad voxelbruk hos Sveriges allmoge ännu hörer till undantagen, skall äfven en *årlig* uppgift rörande den odlade

*) Det föreslagna formuläret inskjuter mellan kol. 1 och 2 i Kongl. Landtbruks-Akademiens tab. A. en kol. för »jordeboksnummer», kol. 2—5 = litt. A. hvars kolumn 6 är utesluten, arealen delad i 6 kol. nemligen för odlad jord, nat. äng, skog och planteringar, betesmark och mossar, impedimenter, summa, kol. 12—27 = 10—25 litt. A., kol. 28 »trindsäd», kol. 29—41 = litt. A., kol. 42 och 43 upptager hö i lass af 40 lisp., kol. 44—48 »hästar, horaboskap, får, svin, getter», kol. 49, 50 säd utfodrad, öfverskott till afsättning. Anmärkningarne upptaga brukningssätt, mejerier, stuterier, brännerier, gödningssätt, försälda alster, källa för arealuppgifter, jordmån, årsväxtens och väderlekens allmänna beskafehet, sädesspriser m. m.

Förhandlingar och förslag rörande tillvägabringandet af en Statistik öfver Sveriges jordbruk.

(Forts. från bilagorna till 8:de och 9:de häftet.)

jordens areal och delvisa användande, af utsäde, skörd, kreaturs antal m. m. icke blifva *bestämd* utan endast ett mer eller mindre närmande dertill.

Hushållnings-sällskapet anser att *tiden* för statistiska uppgifters samlande i och för jordbruket bör tills vidare blifva hvar *femte år*, och tror den lämpligaste tidrymden därför vara Februari och Mars månader, alldenstund utträskningen först då är slutad. Uppgifterna böra omfatta *det sist förflutna året* och vara *bestämda*, der de stå att vinna. Man kan väl invända, att i många fall endast ett medium kommer att erhållas, men insamlandet af *det sist förflutna årets data* bör alltid utgöra sockenkomiténs hufvudsyftemål.

På det att icke ett års uppgift må kunna blifva vilseledande i och för bedömandet af jordbrukets framsteg och utveckling under de nästföljande fem åren, böra speciella anmärkningar upplysa: om god eller medelmåttig skörd eller missväxt ägt rum, förorsakad af torka, väta, hagelslag o. s. v. samt hvilka sädesslag deraf lidit. Derigenom upplyses äfven orsaken till ökning eller minskning af kreaturshållningen, af sädesöfver-skott till afyttring m. m.

Landtbruks-Akademien yttrar, att egendom, hemman, hemmansdel eller sjelfständig lägenhet till namn, natur, mantal, oförmedladt och förmedladt, böra i tabellens kolumner 1, 2, 3, 4 och 5 införas, men att egendom, som skötes *i sambruk* (d. v. s. äfven hemman eller hemmansdelar af olika jordeboksnummer), bör med torp och lägenheter upptagas på *en rad*, med underlydande hemman på hvar sin rad. Hr Bergs förslag yrkar, att socknens mantal bör upptagas, fördelade i 00 brukningsdelar, hvaraf den största 00 mantal och den minsta 00 mantal, samt att antalet af backstugor, jordtorp och andra lägenheter (t. ex. odaltorp, allmänningar, kronoarbeten m. m., som icke äro i mantal satte) böra summariskt upptagas.

Hushållnings-sällskapet skulle vilja förena båda dessa förslag i följande:

1:o. Hvarje *jordeboksnummer* erhåller en särskild rad, och de olika brukningsdelarne utföras i kolumnerna 2 och 3.

2:o. Då hemman och hemmansdelar — äfven om de äro af olika jordeboksnummer — hvilka skötas i *sambruk* eller bilda en *egendom* eller *gård*, utföras uti en rad, hvarvid de olika hemmansdelarne i kolumnerna 2 och 3 utsättas.

3:o. *Torp och jordbrukslägenheter* utföras i en *särskild* rad, näst efter det hemman eller den *egendom*, hvartill de höra eller på hvars egor de äro belägna.

Detta förslag gör Hushållnings-sällskapet under den förutsättning, att den Statistiska Central-Auktoritet, som får sig utarbetandet af en jordbruks-statistik anförtrödt, icke kan eller vill låta sig nöjas med blotta hopsummeringar af sockentablerna, af Hushållnings-sällskaperna hopställda och hopadderade till en länstabel, hvilket af Landtbruks-Akademien föreslagits.

Hushållnings-sällskapet anser för sin del det icke vara nog i och för en jordbruks-statistik öfver ett land, att veta reda på summan af den odlade eller oodlade jordens areal, dess besättning och skördar, dess kreatursantal m. m., och tror att andra stats-ekonomiska frågor gifvas, såsom: orsaken till och följderna af en större eller mindre dismembration, relativa produktiviteten af större eller mindre jordparceller, orsaken till bristen eller öfverskottet af vissa jordbruksalster inom vissa orter eller distrikter o. s. v., hvilka endast genom en mera speciel jordbruks-statistik kunna lösas.

Det lärers kunna antagas att från en *egendom* eller ett större jordbruk, som vanligtvis skötes i v~~ex~~elbruk, och hvarvid något slags bokhålleri eller anteckningar föres, Socken-Komitén skall kunna erhålla *säkra uppgifter* om areal, utsäde, skörd och kreaturshållning, sädforbrukning samt sädöfverskott till försäljning. Sådana *säkra* uppgifter från flera delar inom ett län och många flera inom riket, gifva säkra och fasta hållpunkter i och för bedömandet af det rationella landtbrukets ståndpunkt, utveckling och produktivitet. Jemfördt med mindre hemmansdelars eller torps jordbruk, skall man dels finna, att dessa senare ej allenast producera vanligtvis mindre i förhållande till den odlade jorden, utan ock att ett relativt mindre antal kreatur å dylika jordlotter födas, dels att ett mindre sädöfverskott till försäljning der äger rum m. m.

Om statistiken sålunda med uppmärksamhet följer resultaten af dismembrationen samt större eller mindre jordparcellers relativa bebrukning och produktivitet, torde kanske bättre än genom teorier dessa frågor praktiskt lösas och besvaras.

Men om socken-tabellerna med sina speciela anmärknin-
gar, endast i summariska sammandrag komma den Statistiska
Central-Auktoriteten tillhanda, urståndsättes densamma att af
de primära uppgifterna draga vidare nytta.

Hushållnings-sällskapet anser därför, att *sockentabellerna* i
den af Sällskapet föreslagna form och uppställning böra efter
verkställd granskning till Statistiska Central-Auktoriteten direkte
insändas.

I Hushållnings-sällskapets tabell-förslag hafva de i Landt-
bruks-Akademiens tabell upptagna kolumner 26, 27, 28 samt
35, 36, 37 sammanslagits till tvenne, under benämning af trind-
säd, samt kolumnerna 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63 och 64 ute-
slutits. De innefatta skatter och onera, hvilka enligt Hushåll-
nings-sällskapets tanka, ej inverka på jordbrukets utveckling an-
norlunda än andra gravationer. Att uppgifva vissa skatter och
icke alla, länder ej till något resultat. Skall skattelistan vara
fulltalig, så borde äfven deri upptagas: rote- och rusthåll, krono-
och kungsskjuts, snöskottning och snöplogspenningar m. m. Lig-
gareförslaget upptager icke heller denna långa skattelist, hvil-
ken, om en gång uppgifven, åtminstone icke hvart femte år be-
höfde återupprepas, helst endast kolumnerna 61 och 64 kunna
anses fluktuerande.

I tabell-förslaget har Hushållnings-sällskapet inryckt ko-
lumen 50, »öfverskott af säd till afyttring», hvilket i Hr Bergs
upptages. De 9 kolumnerna 46—54 i Landtbruks-Akademiens
förslag har Sällskapet sammanträngt till 5, (kolumnerna 44—48)
hvaremot Sällskapet utvidgat uppgiften rörande arealen med
3:ne: för skog, impedimenter och summa.

Det skulle vara en god ledning för Socken-Komitéerna, om
från Provins-Landtmäteri-Kontoret kunde erhållas utdrag, *sock-
nevis* och i *alfabetisk ordning* uppgjorde, innehållande hvarje
jordeboksnummers såväl som särskilda jordlägenheters areal af
åker, äng, odlingsjord och utmark, enligt delningsbeskrifningarne
efter förrättade laga skiften.

Landtbruks-Akademien och Statistiska Beredningen hafva
icke dragit i betänkande att yrka, det Häradsskrifvarne skulle
i tabellerna ifylla de 6 första kolumnerna eller lemna de ka-
merala uppgifterna till »sockenliggarens» påfyllande samt fortfa-
rande meddela skeende förändringar. Det torde därför icke
vara obilligt, att från Provins-Landtmäteri-Kontoret *en gång ett*
antydtt utdrag lemnades, hvilket hvart femte år ökades medelst
uppgift å de under tiden timade laga-skiften, hemmansklyfnin-

gar m. m. Detta skulle i betydlig mån underlätta och leda Socken-Komitéernas jordbeskrifning (kol. 6—11).

Några speciellt för länet gällande förhållanden, hvilka tariffva att uti en jordbruks-statistik särskildt upptagas och påpekas, och hvilka icke genom tillagda anmärkningar kunna förtydligas eller redovisas, har Hushållnings-sällskapet sig icke bekant.»

Kongl. Maj:ts Befallningshafvande i Hallands län anför:

— — »att Kongl. Maj:ts Befallningshafvande visserligen delar den åsigt, som temligen allmänt gjort sig gällande, att uppgifter rörande jordbruksförhållandena icke vidare böra vid femårsberättelsernas afgifvande af Eders Kongl. Maj:ts Befallningshafvande meddelas, utan på annan väg insamlas och blifva föremål för särskild bearbetning, äfvensom att härvid Hushållnings-sällskapens medverkan bör i främsta rummet tagas i anspråk. Deremot vågar Eders Kongl. Maj:ts Befallningshafvande betvifla, att det af t. f. Chefen för Statistiska Central-Byrån föreslagna sätt för åstadkommande af en jordbruks-statistik kan, vid den lägre ståndpunkt, hvarpå folkbildningen i allmänhet och särdeles i vissa trakter af landet ännu sig befinner, leda till åsyftadt ändamål. Icke allenast allmogens farhåga att yppa sin ställning utan ännu mer dess oförmåga att kunna redogöra för de flere, af henne sjelf ofta okända förhållanden, hvarom uppgifter för en jordbruks-statistik erfordras, berättigar till ett sådant tvifvel. Innan de under närmast förflutna tid vidtagna åtgärder till befordrande af folkupplysning och sjelfverksamhet hunnit bära mera frukt, är fara värdt, att hvarje bemödande att på confidentiel väg erhålla tillförlitliga materialier till en jordbruks-statistik blifver mer eller mindre vanmäktigt. Detta torde emellertid, vid betraktande af ämnets vikt, icke böra afskräcka från anställande af försök i den föreslagna riktningen, antingen dessa försök skola utsträckas till hela riket eller måhända lämpligare, såsom jemväl antydt blifvit, till en början inskränkas till något eller några af de län, der, med hänsigt till befolkningens mera utvecklade bildningsgrad samt befintlig kännedom om den odlade jordens areal, dess beskaffenhet och allmännaste brukningssätt, största utsigten för vinnande af något resultat kan vara att förvänta. Först efter anställande af ett eller annat sådant försök, helst i skiljaktig riktning, torde med någon säkerhet kunna bedömmas, om och i hvilken omfattning en jordbruks-statistik med anspråk på någorlunda ofelbarhet under närvarande förhållanden, och intilldess en sådan kan grundas på eller åtminstone kontrolleras genom ett geogra-

fiskt kartverk, verkligen må kunna åstadkommas. Men äfven till begagnande vid dylika försök torde det föreslagna formuläret till Sockenliggare vara alltför omfattande; och då härtill kommer, att den tabellariska formen, enligt hvad erfarenheten visat, bäst egnar sig till primär-uppgifters insamlande, vill det synas, som skulle det af länets Hushållnings-sällskap uppgjorda, dess yttrande bilagda formulär vara att föredraga, likasom Sällskapets förslag att sockentabellerna, hvilka borde tidigt på våren ifyllas och omfatta det föregående året, skulle, efter verkställd granskning, insändas till den Statistiska Central-Auktoriteten, för att jemförelser mindre distrikt emellan och deraf föranledda iakttagelser icke måtte för statistiken gå förlorade, synes vara förtjent af uppmärksamhet. Att med jordbruks-statistiken sammanbinda de vanliga årsväxtberättelserna, hvilka hafva till ändamål att så tidigt som möjligt sprida kännedom om årsväxtens och skördens tillstånd i olika delar af landet, tror Eders Kongl. Maj:ts Befallningshafvande skulle försena dessa berättelsers afgifvande och i samma mån förringa deras praktiska värde. Hvad slutligen angår Hushållnings-sällskapets åsigt att uppgifter för jordbruks-statistiken endast hvar femte år borde insamlas, kan Eders Kongl. Maj:ts Befallningshafvande icke biträda denna åsigt, enär jemförelsen af årliga uppgifter otvifvelaktigt måste blifva den säkraste ledningen vid utarbetandet af periodiska berättelser om jordbrukets tillstånd och framsteg».

Hushållnings-sällskapet i Göteborgs och Bohus län.

»För åstadkommande här i landet af en fullständigare jordbruksstatistik har Hushållnings-sällskapet funnit många svårigheter möta, hvilkas fullständiga undanröjande för närvarande knappast torde vara möjligt. Med kännedom om den jordbrukande allmogens obenägenhet att lemna uppgifter rörande sin ekonomi, af fruktan för hårdare beskattning, och saknaden hos de flesta af nödig bildning för åstadkommande deraf, inses lätteligen faran att sådana uppgifter blifva vilseledande eller ofullständiga, hvarigenom ett på dem grundadt statistiskt arbete blir af föga värde. Tillförlitliga och fullständiga uppgifter kunna först då påräknas, när läs- och skrifkunnighet blifvit hvars och ens tillhörighet, hvilket önskvärda mål icke kan vara att vänta förr än i en framtid genom folkskolorna.

Att utförligt och kritiskt granska detaljerna af de särskilda förslag, som uppställts af Kongl. Landtbruks-Akademien och

t. f. Chefen för Statistiska Central-Byrån, anser Hushållnings-sällskapet vid sådant förhållande ej vara påkalladt. Emellertid och i den mån, som en fullständigare jordbruks-statistik kan åstadkommas, anser Hushållnings-sällskapet tillämpliga grunder vara från dessa förslag att hemta och, med anledning af dessa samt efter tagen kännedom af hvad Sällskapets filialafdelningar uti infordrade yttranden framställt, vill Hushållnings-sällskapet derföre i korthet utlåta sig om sättet och ordningen för tillvägbringandet af materialerna till berörda statistik.

Den tabellariska formen, såsom enkel, lättfattlig och tydlig, anser Hushållnings-sällskapet företrädesvis böra begagnas. För insamlandet af primäruppgifter bör inom hvarje socken och stad tillsättas en komité, hvars ordförande utses af Hushållnings-sällskapet efter Distrikts-Filial-Afdelningens förslag samt öfrige ledamöter af sockenstämma till det antal (t. ex. en för hvarje rote), som pröfvas nödigt. Denna komité väljes vid slutet af året och för en tid af fem år. Komitén sammanträder i påföljande Februari månad hvarje år för verkställande af de anteckningar som åsyftas, till hvilket ändamål Hushållnings-sällskapet bör förse den med nödigt antal blanketter af formuläret, hvilka af stadsmedel bekostas. Dessa formulär böra ej belastas med flere titlar än de, som egentligen angå jordbruket i inskränktare mening, och bör sålunda deruti ej förekomma något, hvarom på annat sätt upplysningar kunna vinnas. Titlarnas inskränkning till det minsta möjliga antal, som med det afsedda ändamålet är förenligt, anser Hushållnings-sällskapet nödigt, dels derföre att de personers tid och arbete, hvilka kunna anses för detta uppdrag lämpliga och möjligen äro betungade med andra kommunala bestyr, ej för mycket får tagas i anspråk, dels och emedan största vigten ligger derpå, att i afseende på sjelfva jordbruket rigtiga uppgifter erhållas, och fara är, att genom alltför många frågor endast framkallas otillförlitliga svar. Större vidlyftighet kan först då ifrågakomma, när de ofvannämnde svårigheterna med tiden hinna utjemnas. Önskligt vore ock, om det nya mål- och vigtmåttet genast kunde begagnas, då allmogen i alla fall innan kort måste vänja sig dervid. Ifrågavarande formulär föreställer sig Sällskapet böra hafva form och uppställning i ungefärlig likhet med det härvid bifogade *).

*) Formuläret i stor folio tabellform med 63 kolumner, innehåller kol. 1 = Litt. A, endast förmedladt mantal, tillägger antal bruksningsdelar samt största och minsta sådan, kol. 5 och 6 = 4 och 5 af Litt. A, utesluter

I afseende på formulärets första rubrik, »gårdens eller egendomens namn», anses nödigt, att för första året af femårsperioden uppgift lemnas af vederbörande embetsmyndighet på alla gårdar, hemman, torp och lägenheter till minst tre kvadratrefs ägovidd, sockenkomitén dock obetaget att sammanslå delar af samma hemman i *en* uppgift. Förändringar, som uppstå under de följande fyra åren, böra af Komitén sjelf kunna iakttagas.

Att finna rätta arealen på hvarje gård eller gårdslott möter emellertid största svårigheter, dels emedan endast få blifvit under näst förflutne tid ordentligt uppmätte, och på alla andra antingen inga eller ock alltför gamla ägobeskrifningar finnas, dels emedan generella omdömen blifva alltför subjectiva för att lemna vitsord i afseende på såväl in- som afrösningsjord. I dessa afseenden torde det böra tillkomma Landtmäteri-Kontoren att meddela för ändamålet nödiga upplysningar, och böra landtmätare och andra i sådana ämnen erfarna personer företrädesvis inväljas i Socken-Komitéerna. För inrösningsjorden särskildt synes årliga utsädet samt vinterfödda kreatur kunna lemna någon ledning för uppskattning af arealen.

Sedan Socken-Komitéerna sålunda under loppet af Februari månad hvarje år fullbordat sina anteckningar, böra dessa finnas tillgängliga för rättelsers införande af sockenboer under fjorton dagars tid, hvarefter tabellen hopsummeras och underskrifves uti tvenne exemplar, hvaraf det ena förvaras i socknens arkiv och det andra inom medlet af Mars månad öfversändes till Ordföranden i Distrikts-Filial-Afdelningen, hvarifrån sedan afdelningens omdöme inhemtats, alla tabellerna med möjligen gjorda anmärkningar insändas till länets Hushållnings-sällskap, som efter pröfning af uppgifterna låter uppsätta ett sammandrag i tvenne exemplar af Socken-Komitéernas anteckningar, hvaraf det ena innan Maj månads utgång sändes till Statistiska Central-Byrån och det andra förvaras i Hushållnings-sällskapets arkiv.

För att desto snarare kunna möjliggöra en fullständigare tillämpning af den plan, som kan blifva fastställd för en jord-

kol. 6, skiljer i kol. 7—18 areal af odlad och icke odlad jord, med summa af hvarje slag och för hela ägovidd, och upptager under den förra särskildt, kol. 7 och 8, träd-, humle- och kålgårdar samt nyodling och under den senare, kol. 12—16, impedimenter och byggnadstomter, äng, betesmark, kärr och mossar, skogbärande mark. Kol. 19—21 = kol. 11—13 af Tab. Litt. A. Kol. 22—28 hufvudsakligen = kol. 14—20 af Litt. A, men med tillägg i kol. 29 af summa areal, kol. 30—61 = 21—54 af Tab. Litt. A. Kol. 62 och 63 likaledes med tillägg i den sista af »andra rotfruktern».

bruksstatistik, anser Hushållnings-sällskapet det i öfrigt vara af synnerlig vikt, att i folkskolorna införas undervisning uti ett enkelt och lättfattligt landtbruks-bokhålleri, hvartill formulärförslag bifogas*).

Utan kostnader för Hushållnings-sällskapet och enskilde lärar väl ej ifrågavarande arbete kunna aflöpa, hvarpå Sällskapet anser sig böra fästa uppmärksamheten för beredande af den ersättning, som Staten bör kännas skyldig utgifva för tillvägbringandet af en, så vidt omständigheterna medgifva det, fullständig och tillförlitlig jordbruks-statistik».

Kongl. Maj:ts Befallningshafvande i Göteborgs och Bohus län åberopar för egen del det utlåtande, som i anledning af frågan om förändring i formuläret för Landshöfdingarnes femårsberättelser den 5 September 1861 afgifvits i hvad det rörer detta särskilda ämne, och hänvisar i öfrigt till ofvanstående Hushållnings-sällskaps yttranden.

Hushållnings-sällskapet i Wester-Norrlands län.

— — »Då det åligger Hushållnings-sällskapet att afgifva yttrande öfver ett af Chefen för Statistiska Byrån uppgjort förslag till bearbetning af Sveriges jordbruks-statistik, måste Hushållnings-sällskapet i första rummet öppet erkänna icke allenast det länge insedda behovet af en sådan statistik utan äfven den nytta densamma ofelbart skulle medföra för kännedom af landets produktionsförmåga. Att de uppgifter i detta afseende, som hittills meddelats, dels varit ofullständiga, dels vilseledande och dels otillförlitliga, kan icke bestridas; men de hafva icke kunnat vara annorlunda med afseende på det sätt, på hvilket de inforrats. Det må nemligen icke bestridas, att den

*) Formuläret till landtbruks-bokhålleri upptager: i utsädestabellen såningstid, fältets namn och areal samt sädesslagen; i gödslingstabellen: tiden, fältets namn och areal samt gödselslagen; i höbergningstabellen: tiden för slätter och inbergning, ängens namn och areal, höslagen, afkastning på tunnland och stället, der höet lades; i skördetabellen: tiden för afmejning och inkörning, fältets namn och areal, samt de skördade sädesslagen dels i trafvar, dels i lass och tunnor; i aftröskningstabellen: tiden, fältet hvarifrån samt sädesslagen; i koladugårdstabellen: kornas N:o, namn och födelseår, tagit tjur, sinat, stått i sin, kalfvat; i profmjölkningstabellen: kons N:o och kvantiteten 2 gånger i månaden, samt »mjölkat i dagar», — i medeltal på dag — från kalvning till kalvning, samt i en tabell öfver mjölkens användande: kvantiteten mjölk och grädda använd till ost och smör hvarje gång, mängden som erhållits, försäljningsbelopp af smör, ost och mjölk. Slutligen följer en enkel kassaräkning öfver inkomster och utgifter.

fåtaliga kronobetjeningen i detta vidsträckta län ej kunnat, utan att åsidosätta öfriga mera maktpåliggande göromål, egna erforderlig tid för insamlande af behöfliga primär-uppgifter, synnerligast då det tages i öfvervägande, att i detta län finnas Länsmansdistrikter, hvilkas omfång är dubbelt så stort, som de minsta länen i riket. Att i sådana distrikter verkställa resor till hvarje bemmansbrukare, för att inhemta hans svar på framställda frågor, kan icke fordras, och om han ock kunde göra denna resetur, kan man vara förvissad, att minst kronobetjeningen får sanningsenliga svar, då uppgift å utsäde och skörd begäres m. m. Allmogen, åtminstone i Norrland, har nemligen svårt att göra sig fattligt, det icke de uppgifter, som meddelas, förr eller senare skola begagnas för bestämmande af utskylder till Staten och Kommunen, en åsigt, som väl möjligen kan med tiden utrotas, men åtminstone icke för närvarande gifver vika bland den stora mängden, ehuru mera upplyste personer sökt underrätta om afsigten med jordbruks-statistik och nyttan af de uppgifter som i densamma ingå. Måhända skola uppgifterna lättare erhållas, och ändamålet med deras samlande mindre misskännas, om insamlandet sker genom Hushållnings-sällskapet och de detsamma underordnade Hushållnings-Gillen; men för Wester-Norrlands län qvarstår dock alltid en svårighet, som uppkommer af länets vidsträckthet äfvensom deraf, att Hushållnings-Gillen i länets alla socknar ännu icke kunnat bildas. Allmogen sjelf förer vanligen aldrig anteckningar öfver utsäde och skörd, samt uppmäter på de flesta ställen hvarken det ena eller det andra; men der Hushållnings-gillen finnas, kan det tagas för afgjort, att dessa gillens medlemmar skola ega den kännedom rörande det område, inom hvilket de vistas, att de äfven i brist af utgifter från en och annan hemmansägare må kunna bedömma både det ena och andra, samt äfven kontrollera de uppgifter, som inkomma; liggande det emellertid särskildt för de norra provinserna en svårighet för dessa gillens bildande deri, att i de flesta socknarna ej finnas andra ståndspersoner än presten och länsmannen, hvilka förut nog tungt med arbete belastade tjänstemän icke ytterligare kunna betungas med upprättande af de vidlyftiga statistiska tabellerne, synnerligen om för detta arbete särskild belöning och ersättning för resekostnad icke kan påräknas. Till ordförander i dessa gillen eller socken-komitéeer kunde inom detta län således nämnas, åtminstone i flere socknar, endast män af allmogen, och allmogens motvilja för sådana uppgifter är redan påpekad.

Att blanketter till uppgifterna tryckas eller litografieras, underlättar visserligen i betydlig mån arbetet, men det fordras likväl en vana för sådana blanketters behandling och ifyllning, som allmogen i allmänhet icke äger, och Häreasskrifvarens åliggande att i blanketterna införa hvarje hemmans och lägenhets namn, oförmedlade och förmedlade hemmantal, under hemmanet begripna torp och lägenheter, backstugor, verk och inrättningar skulle i betydlig mån betunga denne åtminstone vissa tider af året träget sysselsatte tjenstemans besvär, utan att därför lemna honom någon belöning icke ens till aflönande af väl behöfligt biträde.

Svårigheten för Hushållnings-sällskapet att tillbörligen kontrollera primäruppgifterna, synnerligen i ett vidsträckt län, är gifven, och att uppdraga denna granskning åt ett af Hushållnings-sällskapet utsedt särskildt utskott har, i ett så beskaffadt län, stora svårigheter, enär ledamöterna der måste väljas bland sådane personer, som bo i residensstaden eller dess närmaste grannskap och hvilka således hafva föga eller ingen kännedom om de långt aflägsna socknarne och deras landbruks afkastning.

Hvad tiden för primäruppgifternas samlande beträffar, håller Hushållnings-sällskapet före, det densamma, för att så litet som möjligt betunga allmogen, bör bestämmas till de första månaderna af året näst efter det, för hvilket uppgifterna afses, så mycket hellre som under den i norra provinserna korta sommaren landtmannen behöfver använda hvarje dag, snart sagdt hvarje stund för sitt jordbruk, hvilket under denna tid fordrar all den arbetskraft och tillsyn, som möjligen kan åstadkommas, helst i orter, der förnämsta åhågan och största arbetskraften nedläggas vid skogsafverkning och träddvarufflottning, samt dertill kommer, att jordens afkastning icke är tillförlitligen känd, innan aftröskningen är fullbordad och afkastningen äfven till större delen använd; och vidkommande perioden för anteckningarna, måste väl erkännas, att någon säker ledning för bedömande af medelbeloppen under qvinqvennet icke kan erhållas utan årliga anteckningar, men Hushållnings-sällskapet anser dock Gillena eller Socken-Komitéerna icke böra besväras med uppgifternas inlemnande oftare än hvar femte år, eller då Landshöfdingarnes femårsberättelser afgifvas, i hvilket fall uppgifterna kunna dels tjena till ledning för dessa berättelser, dels blifva en kontroll på dessa och till dem utgöra likasom ett bihang, värderikt i den mån det befinnes vara sanningsenligt.

Efter att sålunda hafva i allmänhet yttrat sig öfver frågan om tillvägabringande af en landtbruks-statistik, öfvergår Hushållnings-sällskapet till bedömande af de speciela frågor, å hvilka svar äskas, och måste i sådant afseende hufvudsakligen anmärka att det föreslagna formuläret är i allmänhet allt för vidlyftigt och innefattar frågor, å hvilka allmogen med bästa vilja icke kan afgifva svar. Således anser Hushållnings-sällskapet, att ifrån tabellen bör uteslutas allt, hvad som icke kan man med siffror besvaras, äfvensom alla uppgifter om beloppet af underhåll för presterskapet, skolläraryne och kyrkobetjeningen, kostnaden för fattigvården, skjutsningen, vägarne underhåll samt diverse afgifter, onera och andra allmänna besvär, dels emedan uppgifter öfver dessa kostnader på annat sätt kunna erhållas, dels emedan det kan antagas för skäligen säkert, att dessa utgifter komma att af allmogen uppgifvas till belopp, öfverstigande verkliga förhållandet. Hvad särskildt beträffar Presterskapets aflöning, så är den tillförlitligen känd af de uppgifter, som blifvit aflemnade till den för dessa embetsmäns lönerreglering nedsatta komité, och å skollärelönerne kunna uppgifter erhållas, utan att dermed besvara Socken-Komitéerna. Uppskattningen af bidragen till fattigvård, skjuts och vägar blefve säkerligen olika bedömd efter hvarje uppgifvares individuella åsikter, och kunna svårligen förväntas tillförlitliga, aldrig kontrolleras.

Vidare måste anmärkas, att få af allmogen kunna uppgifva arealen af odlad jord, naturlig äng, skog, betesmark och mossar. För de hemman, som undergått laga skifte, kan uppgift i dessa afseenden visserligen inhämtas af skifteshandlingarne, men för de öfrige hemmanen och lägenheterna blifver hvarje sådan uppgift en gissning, mera vilseledande än nyttig.

Efter att sålunda hafva påpekat de svårigheter, som sig förete för åstadkommandet af svar å alla de framställda frågorna, bör Kongl. Hushållnings-sällskapet dock framställa den förklaring, att det är långt ifrån att Hushållnings-sällskapet skulle vilja afstyra de åtgärder för den ovedersägligen nyttiga socken-statistiken, men Hushållnings-sällskapet anser, att inga andra frågor böra till besvarande af allmogen framställas än sådana, å hvilka bestämda och sanningsenliga svar kunna erhållas, att arbetet så litet som möjligt bör blifva betungande, emedan om för mycket i början äskas, den, som skall lemna svaren, utledsnas, hvaremot om i början litet fordras, det torde vara att förvänta, att intresset skall med tiden stegras. Flere af de i förslaget upptagna frågor voro redan af Kongl. Finans-

komitén framställda och, så godt sig göra lät, besvarade; men tyvärr måste det medgifvas, att många af de till denna komité lemnade svar äro på ett ungefär och utan säkerhet för sanningsenligheten. Mera tillförlitlighet måste tillerkännas de af Landtmätarne upprättade sockenkartor och beskrifningar, hvilka sistnämnde innehålla hvarje hemmans natur, namn och hemmantal, förmedladt eller oförmedladt, å hemmanet varande båtsmanstorp och andra torp, samt för all tid eller för viss tid afsöndrade lägenheter, särskilda lägenheter, areal af åker, äng, skog m. m., utsäde och medelafkastning af hvarje särskildt slag, underhållna kreatur af hvarje slag, klereci-statens aflöning, samt kostnaden för fattigförsörjning, vägunderhåll och skjutsning, förutom mycket annat. Men dessa begge källor — uppgiften till Finans-Komitén och Landtmätarnes tabell vid sockenbeskrifningen — afvika i mycket. Emellertid kan Hushållnings-sällskapet icke undertrycka den åsigt, som förut blifvit nämnd, att den senare, såsom, så vidt ske kan, på stället kontrollerad af Landtmätaren, bör lemnas företräde; men det måste dock beklagas, att dylika beskrifningar med tabeller långt ifrån finnas öfver alla socknarna, utan helt och hållet afstadnat, sedan Landtmätarne blifvit befriade från skyldigheten att dem för vinnande af befordran upprätta. Inom detta län äro 42 socknar beskrifna, utgörande två tredjedelar af länets alla socknar, och bland dessa beskrifningar äro många ganska värdefulla. Kunde medel utfinnas till detta arbetes fortsättning, skulle länet äga en någorlunda fullständig socken-statistik, som efter hand, till exempel hvart femte år, kunde renoveras och kompletteras.

För att nu kunna åstadkomma något i den syftning, som Kongl. Landtbruks-Akademien och Chefen för Statistiska Central-Byrån föreslagit, anser Hushållnings-sällskapet, att det uppgifna formuläret i omfång bör betydligt inskränkas genom, på sätt förut är antydt, flere kolumners uteslutande, samt att öfverhufvud ingenting frågas, som icke af allmogen själf kan besvaras; och samma förhållande är med den föreslagna s. k. »sockenliggaren», hvilken naturligtvis skulle grunda flera af sina för hela socknen sammandragna uppgifter på de förutnämnda primäruppgifterna. I den mån sockenbeskrifningarna hinna afslutas, har man i dem uppgift på socknens mantal och lägenheter, jordarten, brukningssättet m. m., och detta allt behöfver således icke belasta »sockenliggaren».

Kongl. Maj:ts Befallningshafvande i Wester-Norrlands län åbe-ropar för egen del Hushållnings-sällskapets förestående utlåtande.

Elfsborgs läns Norra Hushållnings-sällskap.

— — »Sedan Kongl. Maj:ts Befallningshafvande, uti skrifvelse den 23 November sistlidet år, på grund af Kongl. Maj:ts, genom Chefens för Dess Civil-Departement meddelade Nådiga föreskrift, från Elfsborgs läns norra Kongl. Hushållnings-sällskap infordrat yttrande öfver de förslager i fråga om insamlandet af uppgifter för tillvägabringandet af en svensk jordbruks-statistik, hvilka Kongl. Landtbruks-Akademien och t. f. Chefen för Statistiska Central-Byrån, hvar för sig afgifvit, så, och efter det de från Sällskapetets filialafdelningar begärde utlåtanden inkommit, få undertecknade, som erhållit uppdrag att å Hushållnings-sällskapetets vägnar det ifrågavarande yttrandet afgifva, detta härmed vördsamt fullgöra.

Under försök att undvika vidlyftighet, hvilken numera är öfverflödig, sedan den viktiga frågan redan blifvit från många håll förtjenstfullt behandlad, tyckes det infordrade yttrandet kunna inskränkas till följande:

Hushållnings-sällskapen böra icke undandraga sig att, i allt hvad på dem kan ankomma, söka befordra åvägabringandet af en statistik angående landets jordbruk, ehuru det ingalunda kan vara dessa Sällskap obekant, med hvilka svårigheter ett försök härutinnan är förenadt; likasom huru föga tillfredsställande resultaten af ett sådant skola blifva, åtminstone till en början vid det misstänksamhet, liknöjdhet och flerstädes saknad af skicklige personer för insamlandet af primäruppgifterna, skola föranleda många hinder. Dessa primäruppgifter kunna i de flesta fall, icke lemnas tillförlitliga utaf dem, som de närmast röra, eftersom de sjelfve sakna tillförlitlig kännedom om de förhållanden som önskas uppgifne. Uppgifterna kunna således, till en större del, endast på indirekt väg erhållas, och äfven på detta sätt icke utan svårighet, om nemligen saknas tillgång å personer, hvilka intressera sig för och äga skicklighet att bereda önskade upplysningar. Der åter en sådan tillgång finnes, torde de upplysningar, som erhållas, icke sakna allt värde, enligt den erfarenhet, man kan anse sig äga, sedan år 1858 samlades upplysningar för den af Kongl. Maj:t tillsatta Finans-komitén.

Men direkta upplysningar måste sökas, och det torde icke vara förmätet att hoppas den tid stunda, då sådane, af någorlunda tillförlitlighet, böra kunna emotses. Då folkbildningen är i ett glädjande tilltagande samt skrifkunnigheten bland det uppväxande släktet redan allmän, torde icke vara omöjligt att för- må äfven de mindre jordbrukarne till antecknande af det vig-

tigare uti deras ekonomi, om enkla och ändamålsenliga i tabellrisk form upprättade noteringsböcker blifva för billigt pris tillgängliga. Uppmuntran att begagna dylika vore en Hushållnings-sällskapen icke opassande åtgärd, hvilken skulle uträtta vida mera än att allenast lemna materialier för en önskvärd jordbruksstatistik; den skulle säkerligen derjemte, genom de anledningar till betraktelser, som de framställda resultaten erbjuda, i väsentlig mån gagna landets jordbruk och de mindre jordbrukarne sjelfve.

Under förutsättning att åtgärder till samlande af upplysningar — huru ofullständiga dessa än till en början måste blifva — ofördröjligen böra vidtagas, torde vara skäl att yttra något om formen för de blifvande uppgifterna. Den tabellariska formen, såsom beredande icke blott det lättaste sammanförandet af likartade uppgifter från olika håll utan äfven lemnande den klaraste öfversigten, bör utan tvifvel företrädesvis väljas för de förhållanden, som genom siffror kunna uttryckas. Brydsamt nog är likväl redan antalet af önskade uppgifter, rörande det egentliga jordbruket stort nog, att icke utan svårighet kunna rymmas i en tabell, utan att denna göres svår att handtera och bevara, hvadan lærer blifva nödtvång att ur tabellen utesluta de uppgifter rörande kyrko- och skolstaternas underhåll, fattigvården, skjutsningsbestyret, vägunderhållet samt i öfrigt hvarje handa onera och allmänna besvär, derom upplysning genom Hushållnings-sällskapernas försorg äfven blifvit ifrågasatt. Med hufvudsaklig ledning af och anslutande till en benäget meddelad, utaf Westmanlands läns Kongl. Hushållnings-sällskap antagen tabell för uppgifter rörande det egentliga jordbruket — hvilken tyckes äga företräde framför den af Kongl. Landtbruks-Akademien föreslagna — har blifvit uppställd en tabell, hvilken härjemte vördsamt bifogas, och rörande hvilken torde få gifvas följande närmare förklaring.

Naturligtvis måste i en tabell, som bör vara användbar för hela Riket, förekomma rubriker, hvilka icke passa för en och annan ort, såsom t. ex. den om det inom detta distrikt näppe-ligen begagnade två- och treskiftesbruket. Skäl förefinnas visserligen att utföra totalsumman af hemmanens ägorymd, något som, inom denna ort, i de flesta fall torde blifva möjligt, äfvensom, der så kan låta sig göra, arealen särskildt af den odlade och den icke odlade jorden, derutinnan likväl många förändringar uppstått, sedan kartor öfver hemmanen upprättades, och ännu alltjemnt uppstå, hvarigenom blir ganska svårt att

lemnå någorlunda tillförlitliga bestämmelser; nyodling förekommer i en särskild kolumn, hvarigenom beredes tillfälle att se, hvilken tillökning åt den odlade jorden som under året vunnits, intill dess den nyuppbrotta jorden kan i någon af kategorierna f r äldre odlad jord införas, eller — om så oförmodadt skulle ifrågakomma, åter till utmark aff ras, f r den händelse odlingen skulle afsett allenast ett tillfälligt brukande; skog, betesmark och mossar äro utaf allt för olika värde för att, såsom Kongl. Landtbruks-Akademien låtit det ske, stå tillsammans uti en kolumn, utan torde bättre fördelas uti trenne särskilda kolumner, nemligen för betesmark, f r kärr och mossar samt för skogb r ndande mark; arealen af jord vunnen genom vattenaftappning, af grunddikad jord — för hvilken antages bestämmelsen af de täckta dikenas djup till minst 3 fot och afstånd från hvarandra till högst 50 fot — och af  fvervattnad  ng, anses b ra afse hela den befintliga arealen och icke blott den, som tillkommit under det  r som tabellen afser; under det några föredraga uppgift utaf allenast uts dda tunntalet,  ndre åter utaf allenast den besädda arealen och detta särskildt för *hvarje* sädesslag — något som  r omöjligt att utmedla hos den mindre jordbrukaren — så torde vara lämpligast att, jemte uppgift   utsäde utaf särskilda slag, äfven söka dylik, f r så vidt den kan uppgifvas,   den besädda arealen, summariskt f r s d, liksom för rotfrukter och f r träde m. m.

 rter och bönor hafva till följd af knappt utrymme blifvit sammanförde i en kolumn, och f r de sädesslag eller andra växter, som kunna vara egendomliga f r en eller annan ort, finnas lediga kolumner till antecknande af såväl utsäde som skörd. Tabellen utgöres af tvenne skrifpappersark utaf större format, hvilka, vid det ställe der de sammanfogas, vikas och antingen kunna för flere  r fästas in uti ett häfte med någorlunda stadiga perm r, på det sätt att arken, der de äro sammanfogade, fästas vid h ftets rygg, eller ock förvaras i en portfölj något större  n den på förenämnda vis enkelt vikna tabellen. Det förra sättet erbjuder fördelar med hänseende till tabellens säkrare bevarande, det sedn re till densammas lättare begagnande, vid det tabeller f r olika år kunna på en gång framläggas till jemförande.

Afses besparing utaf papper, kan visserligen   baksidan af det föregående årets tabell verkställas tryckning eller lithografering f r nästkommande års tabell, men härtill torde likväl vara mindre skäl, dels för den händelse rum skulle behöfvas

för särskilda anteckningar af ena eller andra slaget och dels med afseende å det behof utaf lösa tabeller för samlande af anteckningar inom rotarne, som längre fram kommer att omnämnas.

Ehuru tabellen, enligt hvad här ofvan blifvit nämnt, tilltagits i det största format, som bekvämligen kan handteras, lemnar den likväl icke plats för andra uppgifter än de, som tillhöra jordbruket uti inskräntare mening, hvarutöfver åtskilligt annat skäligen kan anses tillhöra eller åtminstone icke vara främmande för en jordbruks-statistik.

Vid sådant förhållande torde, för öfriga behöfliga anteckningar, väljas den särdeles nätta form, som af t. f. Chefen för Statistiska Central-Byrån blifvit föreslagen och hvilken lemnar tillfälle att å en bok skrifpapper anteckna allt hvad för ett halft århundrade ifrågakommer. Ur det tryckta formuläret uteslutes naturligtvis hvad som redan finnes upptaget i den egentliga jordbrukstabellen, hvaremot allt det öfriga utan skada torde kunna qvarstå samt måhända borde ökas med den i Kongl. Landtbruks-Akademiens tabell intagna uppgift å hvarjehanda inom distriktet förekommande verk och inrättningar, beträffande hvilka en uppgift först då får egentligt värde, när den kan innehålla något närmare rörande verkens beskaffenhet, derföre den tabellariska formen mindre egnar sig.

Likaså, om uppgifter rörande kyrko- och skolstaternas underhåll, om fattigvården, skjutsningsbestyret, vägunderhållet, diverse onera och allmänna besvär icke kunna fås lämpligare på annat sätt än genom Hushållnings-sällskapen, torde äfven för dem lemnas rum i förenämnda »bihang», uppställt enligt det af Chefen för Statistiska Central-Byrån föreslagna formuläret.

Skulle finnas flere frågor, egendomliga för de särskilda länen, hvarigenom förenämnde formulär blefve mindre lämpligt, må olika formulär uppställas, der så kan göras behof. I fråga om sättet att samla anteckningar uti sålunda föreslagna formulär och dessa anteckningars vidare granskning, föreslås vördsamt åtgärder i någorlunda likhet med Kongl. Landtbruks-Akademiens förslag, likväl så att anteckningarne ovilkorligen ske *ärligen*, samt att den komité, som inom socknar eller stadsdistrikt tillsättes, fungerar för något längre tid, t. ex. fem år, eller den period som Landshöfdingarnes femårsberättelser omfatta.

För Stads- och Sockenkomité utses ordförande, jemte en suppleant för denne, genom Hushållnings-sällskapet, men ledamöter, till det antal som kommunen anser nödigt, väljas i stad

på allmän rådstuga och å landet på sockenstämma, måhända lämpligast med en ledamot från hvarje rote.

Dessa komitéer besörja *ärliga* anteckningar i de punkter, der sådane med någorlunda tillförlitlighet kunna åstadkommas, men med förbigående af öfriga frågor. Rättighet må lemnas att tills vidare följa det gamla mått- och vigtsystemet, liksom att uti de exemplar, som inom distriktet förvaras eller till Hushållnings-sällskap afsändas, sammanföra hela gårdar och byar. Dessa uppgifter grunda sig likväl på specifika anteckningar, som inom retarne föras för hvarje bruksdel eller lägenhet — och för hvilka göres behof af ett stort antal formulär-blanketter.

Dessa blanketter tillhandahållas på Statens bekostnad till det antal, som Hushållnings-sällskapen requirera, och torde lämpligen kunna lemnas för en tid af fem år, eller, till en början, ifrån och med år 1861 till år 1865.

Till nödig rättelse i fråga om hemmantal m. m. och innehafvare, emotses för hvarje distrikt antingen ett nödigt antal blanketter af vederbörande Häradsskrifvare äfvensom Stadstjensmän, kompletteradt i den syftning Kongl. Landtbruks-Akademien förslag innehåller, eller ock ett särskildt utdrag ur mantalslängden, uti intetdera fallet likväl oftare än under det *första* året af hvarje femårsperiod, då deremellan komitéerna böra kunna göra nödiga ifyllningar äfven i tabellens första kolumner.

Såsom den lämpligaste tiden på året för verkställandet af de ifrågavarande anteckningarne, måste föreslås någon bland vintermånaderne, helst Februari, då den sist erhållna sädesskörden kan anses någorlunda upptröskad och till sitt belopp känd. Hvarje tidigare lemnad uppgift rörande den för jordbruket viktigaste frågan, eller skördens utfallande, måste blifva mer eller mindre otillförlitlig, och som Hushållnings-sällskapens biträde utan tvifvel blifvit föreslaget just under föreställning, att sålunda så mycken tillförlitlighet som möjligt vore att påräkna, samt dessutom ett uppdrag att tillhandagå med uppgifter, som icke kunna vara fullt pålitliga, måste af Hushållnings-sällskapen ogerna emottagas, torde dessa sistnämnde böra befrias från befattningen att lemna materialier till Landshöfdingarnes årsväxtberättelser, helst dessa materialier, vida enklare och snabbare samt tillräckligt upplysande, tyckas fortfarande kunna beredas på samma sätt som hittills.

Sedan anteckningarne för året blifvit under Februari månad afslutade och i årstabellen jemte bihanget införde, hållas dessa anteckningar under fjorton dagars tid för påseende till-

gånghge, hvarefter, med verkställande af de rättelser, hvartill möjligen gjorda anmärkningar böra föranleda, summering sker och af Komiténs ledamöter underskrift lemnas å handlingarne, hvilka af vederbörande Pastor emottagas till förvarande, sedan komiterade förut låtit för Hushållnings-sällskapets räkning af såväl tabellen som bihanget taga bestyrkta afskrifter, hvilka inom medlet af Mars månad böra vara lemnade till ordföranden i vederbörande Filial-afdelning, som, efter verkställande af den granskning, hvartill han bör vara företrädesvis kvalificerad, inom Mars månads utgång till Hushållnings-sällskapet insänder uppgifterna. Dessa undergå derefter granskning af ett utaf Hushållnings-sällskapet, på sätt Kongl. Landtbruks-Akademien föreslagit, tillsatt särskildt Utskott — i hvilket ledamöter af Förvaltnings-Utskottet äfven böra kunna inväjas — och detta Utskott upprättar, före April månads slut, ett årssammandrag, innefattande slutsummorna för hvarje distrikt, af hvilket sammandrag en bestyrkt afskrift tillställles Kongl. Maj:ts Befallningshafvande i länet, hvarjemte till den Centralmyndighet, som kommer att bearbeta dessa uppgifter för Rikets officiella Statistik insändes ett dylikt sammandrag för året af distrikternas uppgifter, såvida icke ett generalsammandrag af allenast distrikternas slutsummor i hvarje kolumn skulle vara tillfyllestgörande.

De kostnader och uppoffringar, som genom bemödandet att tillvägabringa en jordbruksstatistik föranledes Hushållnings-sällskap och enskilde, torde icke böra lemnas utan beaktande, med hänseende till önskvärdheten att kunna bereda någon ersättning, såsom t. ex. till betalande af skrifbiträde, hvarförutom, till undvikande af portokostnader, kronobetjeningens post torde få begagnas^{*)}).

Elfsborgs läns Södra Hushållnings-sällskap.

— — »Med anledning af Konungens Befallningshafvandes skrifvelse af den 23 sistlidne November till Elfsborgs läns Södra Kongl. Hushållnings-sällskap, med anmodan att afgifva yttrande öfver skrifvelsen bifogade förslag af Kongl. Landtbruks-Akade-

*) Formuläret, öfverensstämmande hufvudsakligen med det af Westmanlands läns Hushållnings-sällskap föreslagna (jfr. sid. 108), afviker derifrån blott genom 2 nya kol.: brukningsdelar samt största och minsta sådan, genom rubriken »nyodling» i stället för »tillfällig odling», genom de särskilda sädesslagens sammanförande i en enda kol. »säd» i redogörelsen för den odlade jordens användande, men deremot specifikation af de särskilda utsädda sädesslagen.

mien och t. f. Chefen för Statistiska Central-Byrån, rörande tillvägabringandet af en Statistik öfver Sveriges jordbruk, får Sällskapet, sedan dess Filial-afdelningar blifvit i frågan hörde, härmed vördsamt fullgöra detta.

Med den kännedom Sällskapet äger om den hos befolkningen i allmänhet rådande misstanke, att ändamålet med jordbruks-statistik blott vore att derigenom finna en anledning till en förhöjning i skatterna, anser Sällskapet snart sagdt oöfvervinneliga svårigheter uppstå, att få tillförlitliga uppgifter på de flesta i tabellen och sockenliggaren upptagne ämnen. Läger man härtill en annan svårighet eller nära nog omöjlighet, att inom hvarje socken anträffa personer, som hafva vare sig insigt och förmåga att verkställa insamling af svar på mängden af frågorna eller vilja att med uppoffring af tid och arbete åtaga sig besväret dermed, torde det för närvarande vara högst vanskligt att påräkna så omfattande uppgifter, som de ifrågavarande förslagen äsyfta.

Då det likväl vore högst önskvärdt, om något i frågan kunde åtgöras, anser Sällskapet, att uppgifterna böra inskränkas till sådana, som utan för mycket bråk kunna lemnas samt någorlunda säkert kontrolleras. Allmänheten kunde härigenom så småningom komma till insigt om egentliga ändamålet med sådana uppgifter, hvarefter de med tiden kunna till större omfång anskaffas.

Sällskapet tager sig derföre friheten föreslå följande:

På förslag af Hushållnings-sällskapets Filial-afdelning, väljes för hvarje socken inom afdelningens område, på allmän sockenstämma, en för ändamålet lämplig person, hvartill Folk-skoleläraren, om han dertill anses duglig, torde böra föredragas, till hvilken genom Kronobetjeningen utdelas t. ex. i Mars månad det blifvande tabellformuläret, hvarpå hemmans och lägenheters namn, enligt husförhörsboken, införas. Sedan vårsådden försiggått, böra alla jordbrukarne inom socknen på denna tabell anteckna såväl vårutsädet som vinterfödde kreatur m. m., hvilket lätt borde kunna ske, om ett exemplar af tabellen äfven finnes tillgängligt i sockenstugan om Söndagarne. Under följande vinter kompletteras tabellen genom ifyllandet af höstutsädet, skörd, odlingar, skatter m. m., hvarefter densamma nedsummeras, och uppgifterna i summa inlemnas till distriktets Kronolänsman, hvilken inför alla från hans distrikt ankomna uppgifter med en rad för hvarje socken i en tabell, som derefter till Hushållnings-sällskapet insäudes för att vidare till Statistiska Central-Byrån befordras.

Inom hvarje socken böra dessutom på allmän sockenstämma väljas 2 å 3 personer, hvilka äro behjelplice att under året tillse, det uppgifterna lemnas så noggrannt som möjligt.

Alla uppgifterna böra af Kronolänsmannen vara till Hushållnings-sällskapet inlemnade inom Maj månad; men de specifika uppgifterna böra förvaras bland socknens handlingar.

Då den person, som erhållit uppdrag att upptaga och nedsummera de specifika uppgifterna, måste dertill använda någon tid, och man i allmänhet ej vågar hoppas, att sådant göres endast och allenast för sakens egen skull, så torde en liten ersättning, t. ex. 5 R:dr R:mt årligen, få föreslås att af allmänna medel till honom utbetalas. Af Hushållnings-sällskapen synes ej något penningebidrag böra äskas, emedan de hafva många och mer direkt på jordbruket verkande angelägenheter att befordra och uppmuntra.

I afseende på de å tabellen (Litt. A) upptagne kolumner anmärkes, att af de 6 första endast de 4 böra upptagas såsom varande af intresse för jordbruket, nemligen hemmanens eller lägenheternas namn, förmedlade hemmantal, underlydande torp och lägenheter samt backstugor med högst ett halft tunnland; att kol. 7, 8 och 9 böra utgå, emedan af brist på verkställd mätning och kartor några fullständiga uppgifter ännu icke kunna å arealen erhållas; men att sådana uppgifter, der de kunna erhållas, böra upptagas vid slutet af tabellen i en anmärkningskolumn, der äfven sådana uppgifter, som afse åkerns bruknings-sätt, åkerbruksredskap, gödslingsämnen, handelsväxter m. m., kunna upptagas; att den i afseende på grunddikning gjorda anmärkningen, att dikena skola vara på högst 50 fots afstånd från hvarandra, ej äger full tillämplighet på dessa orter, der afståndet ofta utan skada kan uppgå till 90 fot; att frågorna i kol. 14 till och med 20 samt 55 och 56 böra utgå såsom med all sannolikhet för närvarande omöjliga att få besvarade; att kol. 57, 58 och 59 lämpligast böra delas i 2:ne, nemligen underhåll till Ecklesiastikstaten och Skolstaten, samt att bland skatterna bör upptagas roteringen såsom den icke minst betungande för jordbruket. Såsom en ganska god kontroll på uppgifterna om skörden torde den otröskade säden efter hvarje Orts brukliga benämning af trafvar, rökar m. m. upptagas i 2:ne kolumner, en för höstsäd och en för vårsäd.

I öfverensstämmelse med hvad Sällskapet nu yttrat, bifogas ett förslag till tabell, som torde, om den årligen ifylles och aflemnas, göra den s. k. sockneliggaren öfverflödigg.

Slutligen får Sällskapet uttrycka den åsigt, att, om det ifrågavarande ändamålet skall vinnas, jordinnehafvarne böra vara skyldige att, i likhet med hvad för uppgifter till Taxerings-Komité, Mantalsskrifning m. m. är föreskrifvet, sjelfva aflemna de erforderlige uppgifterna till den person, som blifvit utsedd att dem emottaga^{*)}).

Kongl. Maj:ts Befallningshafvande i *Elfsborgs län* har instämt i Norra Hushållnings-sällskapets yttrande.

Hushållnings-sällskapet i Christianstads län.

»Uti skrifvelse af den 28:de nästlidne November, har Konungens Befallningshafvande, jemte öfverlemnande af 45 exemplar af Kongl. Landtbruks-Akademiens och t. f. Chefens för Statistiska Byrån afgifne förslag för åstadkommande af en allmän Statistik öfver landets jordbruk, att tillhandahållas dem af länets innevånare, hvilka af nitälskan för framgången af det afsedda ändamålet derom önska taga kännedom, anmodat Kongl. Hushållnings-sällskapet, att om dessa förslag med eget yttrande inkomma och dervid meddela allt hvad som till frågans lösning må anses nödigt, samt särskildt bifoga hvad som af någon dess enskilda ledamot kan vara till densammas ytterligare utredande på ett eller annat sätt anfördt.

Med anledning häraf får Kongl. Hushållnings-sällskapet, som vid dess sammanträde den 28 Januari innevarande år närmare granskat ofvan omförmälda förslag, härmed aflemna sitt yttrande, hvilket efter Sällskapets förmenande hufvudsakligen bör omfatta hufvudmomenterna af ofta berörde förslags egentliga innehåll, nemligen *beskaffenheten af sjelfva uppgifterna till jordbruks-statistiken, samt tiden och sättet för deras insamlande.*

Då tillförlitlighet i uppgifter såvidt möjligt är måste utgöra grundvalen för en Statistik, om den skall tjena till ledning vid bedömandet af statsekonomiska frågor, så måste ock största vikt ligga uppå, att de uppgifter, som infordras, äro så beskaffade, att de med största möjliga sanningsenlighet kunna aflemnas; och då med afseende på jordbruks-statistiken dessa uppgifter flerstädes komma att insamlas af personer, som sakna förmåga att uppfatta statistikens syfte, hvilket de snarare misskänna än med förtroende omfatta, »så inses lätt å ena sidan,

*) Tabellformuläret upptager hufvudsakligen af Litt. A kol. 1, 3, 4, 5, 10—13, 21—54, med angifvande af traf- eller röktal för skörden, samt specificerar de skatter, som ej anses hänförlige till egentliga kronoutskylder.

att insamlandet bör ske på ett sätt, som ingifver förtroende både hos landtmannen och de personer, hvilka skola granska och ordna hvad som blifvit insamladt, och å andra sidan, att just för möjligheten af att erhålla hvad man önskar eller tillförlitliga uppgifter, de frågor, som skola besvaras, blifva uppställda med den tydlighet och klarhet, att intet missförstånd om meningen må äga rum, ej innefatta annat spörsmål än sådane, som af en och hvar landtman utan svårighet och tidsutdrägt må kunna besvaras, samt slutligen afse allenast de för jordbrukets ställning och utveckling mest maktpåliggande förhållanden». Att till en början begära för mycket är ett säkert medel att förstora svårigheterna vid att få något; i den mån folket lærer sig inse hvarom fråga är, att deri icke ligger något menligt för deras intressen, samt blifver invandt vid att insamla och aflemna uppgifter, i samma mån skola dessa blifva allt mera tillfredsställande, och på samma gång torde äfven fordringarne kunna stegras.

Med afseende på tiden, när uppgifterna böra aflemnas, vågar Sällskapet hysa en annan mening än den förslagen uttala. Efter Sällskapets förmenande är tiden, sedan årets gröda till det mesta blifvit uttröskad och resultaten gifna, den mest lämpliga för uppgifternas aflemnande. Att hvarjehanda anteckningar under årets lopp böra göras, vill Sällskapet likvisst tillstyrka; särdeles gäller detta om vårutsädet, tiden för dess verkställande, och de väderleksförhållanden, hvarunder det blifvit verkställdt; men sådane anteckningar må endast tjena såsom materialier till den hela året omfattande uppgiften, hvilken sedermera vid här ofvan angifne tidpunkt lämpligast synes böra kunna ordnas och aflemnas. Att, på det sätt Hr Berg föreslagit, vid tvenne tidpunkter på året, nemligen efter slutadt vårarbete och verkställd höstsädd, aflemna uppgifter, måste Sällskapet för sin del afstyrka, dels derföre, att landtmannen och särdeles den, som sjelf deltagar i jordbruksarbetena, vid den tiden är upptagen af många och viktiga bestyr, dels ock emedan det med förslaget afsedda ändamål, nemligen anskaffande af materialier till Landshöfdingarnes årsväxtberättelser, derigenom icke torde komma att befrämjas, och kanske säkrare på hittills brukligt sätt eller ock genom Hushållnings-sällskapens afdelningsstyrelser kan vinnas. Man må noga akta sig för att trötta dem, hvilka hafva sig uppdraget att verka för den goda saken; sådant skulle lätt kunna hafva till följd, att den trovärdighet i uppgifter, hvilken utgör villkoret för det gagn, man

påräknar, i större eller mindre mån går förlorad. Hvad åter angår den frågan, huruvida uppgifterna, såsom Kongl. Landtbruks-Akademien föreslår, böra omfatta en period af 5 år, eller, såsom Hr Berg föreslår, endast 1 år och för hvarje sådant aflemnas, så anser Sällskapet det senare förslaget hafva företräde; ty ostridigt måste de uppgifter blifva tillförlitligare, mera fullständiga och lättare att åstadkomma, hvilka samlas årligen och år efter år beriktigas af samma personer, såvidt detta låter sig göra, än de, hvilka hvar femte år på en gång skola anskaffas och möjligen då af personer, som under hela perioden icke egnat frågan någon uppmärksamhet. Ett medeltal af utsäde och skörd för fem år utan årliga anteckningar, särdeles då flerstädes ingen bokföring är att tillgå, måste alltid tagas på höft och blifva missledande för omdömet om landtbrukets fortgående utveckling. Erfarenheten har redan bevisat detta och skall ytterligare derom lemna sitt vitsord vid de försök, som nu pågå med anskaffande af uppgifter till Landshöfdinge-Embetenas berättelser för de olika åren af perioden 1856—60, hvilka, om de för det sistnämnda året blifva någorlunda tillförlitliga, dock för de öfriga dels helt och hållet uteblifva, dels ock komma att aflemnas sådane de ur minnet lösligen kunna hemtas, saknande den förnämsta egenskapen, trovärdigheten. Att Kongl. Landtbruks-Akademien med sitt förslag afsett såväl lättnad i besvär som besparing af tid, ligger för hvar och en klart; men efter Kongl. Hushållnings-sällskapets förmenande måste genom detta förslag inträffa just motsatsen af hvad Kongl. Akademien önskat åstadkomma, desto hellre som ingen lärer kunna bestrida, att det måste medtaga mera tid och möda, vara förenadt med mera ansträngning och uppoffringar, men med mindre intresse, att på en gång samla data och fakta eller med andra ord: redogöra för en mängd förhållanden med dess vexlingar under en längre period, utan stöd af föregående anteckningar och icke sällan på ett främmande fält, än att lemna denna redogörelse ofta och för en kortare tid, men då vanligen om sådane förhållanden, med hvilka man redan gjort bekantskap, för hvilka ett visst intresse redan är väckt, och af hvilka män på goda skäl har att vänta ett någorlunda gynnsamt resultat.

På dessa grunder tror sig Sällskapet böra förorda årliga uppgifter, och anser derjemte idéen om en sockenliggare vara värd den största uppmärksamhet och i hög grad att rekommendera. Men på samma gång Hushållnings-sällskapet sålunda godkänner denna del af Hr Bergs förslag, kan det icke förbise

den omständigheten, att vissa delar af hvad som enligt samma förslag blifvit upptaget såsom föremål för socknemännens behandling torde vara af den beskaffenhet, att de antingen böra från sockneliggaren uteslutas eller ock öfverlemnas till utredande af vederbörande embets- och tjenstemän. Exempelvis må i detta hänseende nämnas alla uppgifter rörande såväl mantal, brukningsdelar och lägenheter, som äfven allmänna onera, väghållning och skjutsväsende. Såsom särdeles underlättande och således af vikt vid sockneliggarens handhafvande må äfven anmärkas: att den bör ställas i tabellform med kolumner, innehållande bestämda frågor, att dessa frågor böra kunna besvaras med siffertal, men att utrymme likväl lemnas för anteckningar om hvad som icke under denna form kan besvaras, såsom: åkerjordens beskaffenhet, brukningssätt, väderleksförhållanden, såningstiden, utsädes beskaffenhet, skördetid, skördens beskaffenhet, gödningsämnen, åkerbruksredskap, stängelsätt, djurracer m. m.; ty äfven med antagande af att sådana anteckningar till en början från flera håll uteblifva eller blifva orediga och lösliga, så torde från andra åter ganska värdefulla meddelanden i dessa hänseenden erhållas; och böra i förstnämnda fall Hushållnings-sällskapens Förvaltnings-utskott, som hafva representanter ifrån länens olika trakter, icke sakna utvägar att någorlunda fylla bristerna.

Att Hushållnings-sällskapen för öfrigt äro den mest lämpliga organ för uppgifternas insamlande, derom äro begge förslagen öfverens och bör icke heller från Sällskapens sida dervid vara något att anmärka. Om sättet för uppgifternas insamlande och ordnande inom socknarne, anser Sällskapet för sin del rättast vara, att Sockne-komitéer väljas, bestående af tre personer, deraf Hushållnings-sällskapet utser en, hvilken blifver komiténs Ordförande och socknen två. Sedan nu sockneliggaren eller tabellen — namnet torde härvid vara likgiltigt — blifvit upprättad och fastställd, och sedan genom vederbörande embets-myndigheters försorg det blifvit infördt och antecknadt, som enligt Sällskapets förmenande och på sätt förut blifvit antydt icke tillkommer socknarne att meddela, bör densamma uti nödigt antal exemplar, minst tvenne till hvarje socken, till Hushållnings-sällskapet i länet öfverlemnas, för att derifrån utdelas till Sockne-komitéerna, hvilka det åligger att besvara de bestämda frågorna, och efter bästa förstånd göra anteckningar öfver eller lemna upplysningar om de uti sockneliggaren eller tabellen i öfrigt angifne förhållanden, som Sällskapet äfven förut

särskildt påpekat; börande detta inom Mars månads utgång hvarje år vara fullgjordt. — Efter det ofta berörde sockneliggare eller tabell i tvenne exemplar sålunda blifvit till sina kolumner ifyllt och nödige anteckningar gjorda, bör det ena exemplaret återsändas till Hushållnings-sällskapet, som, sedan alla uppgifterna blifvit samlade och granskade, af dem gör ett sammandrag för länet, att vederbörande Centralmyndighet tillställas. Det andra exemplaret bör inom socknen qvarblifva och på lämpligt sätt der bevaras.

Sedan hufvudmomenterna af förslagen sålunda blifvit genomgångna, och den väg angifven, på hvilken, enligt Sällskapets förmenande, de minsta hinder möta för vinnande af ändamålet, torde äfven och i förbigående böra antydvas den stora svårigheten, att utan ersättning erhålla lämpliga biträden till uppgifternas ordnande inom socknarne, hvilken ersättning åtminstone med detta Hushållnings-sällskaps små tillgångar icke kan åstadkommas, utan att förbise andra viktiga förhållanden, der anspråken på Sällskapets verksamhet äro mera berättigade.

Slutligen och med öfverlemnande af ett från Förste Landtmätaren Tellander inlemnadt förslag till Sockentabell jemte Komiterades derom afgifna yttrande, får Sällskapet tillstyrka bibehållandet tills vidare af det gamla yt- och rymdmåttet *).

*) Det återopade förslaget, en tabell i samma form som Litt. A, med 66 kolumner och afsedd för 5-årigt medeltal, delar dennas kol. 1 i 3 kol., nemligen natur, namn och nummer; kol. 4, 5 = kol. 2, 3 af Litt. A; delar kol. 4—6 af Litt. A i ryttare-, soldat- och båtsmanstorp (6), jordtorp (7), ståtort (8), backstugor och hus (9), afsöndrade lägenheter: för alltid och för viss tid (10, 11), verk och inrättningar (12); upptager i kol. 13—21 areal af tomter och trädgårdar, åker och äng, betesmark, skogbeväxt mark, till skogsplantering tjenlig. mossar och kärr, vatten samt summa; kol. 22—25 hufvudsakligen = 10—13 af Litt. A; utesluter kol. 14—20 af Litt. A; tillägger i kol. 26—55 bohvete och hampa; kol. 56—66 = 46—56 af Litt. A med tillägg i den sista af »andra rotfrukter». Detta tabellförslag är åtföljdt af nedanstående yttrande: »Då Hushållnings-sällskapets Förvaltnings-utskott under förliden gårdag behagat uppdraga åt Hr Possessionaten Meijer, Hr Agronomen Johannisson och undertecknad Sam. Adrian, att granska och med betänkande inkomma, rörande lämpligheten af Förste Landtmätaren Hr J. Tellanders ingifna förslag till tabell, angående uppgifters insamlande till Statistiken öfver Sveriges jordbruk, har jag härmed äran, att å Komiterades vägnar framlägga det resultat, som under denna korta tid för granskningen varit möjligt att vinna.

I allmänhet utmärker det framställda tabellförslaget ett bemödande, att medelst enkla och bestämda former sammanbringa en så stor fullständighet, som kan vara förenlig, så väl med möjligheten för jordbrukaren, att lemna tillförlitliga uppgifter, som för ändamålets vinnande, eller upp-

Kongl. Maj:ts Befallningshafvande i Christianstads län.

— — »Den ofullständighet i uppgifterna för jordbruksstatistiken, som med hittills följda sätt för desammas meddelande i Eders Kongl. Maj:ts Befallningshafvandes femårsberättelser förefunnits, har varit lika mycket framstående, som den lätt låter förklara sig vid betraktande af de medel, Eders Kongl. Maj:ts Befallningshafvande haft till förfogande för åstadkommande af dessa uppgifter. De hafva nemligen hufvudsakligen måst insamlas af den, i förhållande till länets vidd högst fåtaliga och således af andra tjenstegöromål särdeles upptagna kronobetjeningen, och det är lätt insedt, att dessa tjenstemän, äfven med bästa vilja, att i förevarande hänseende bringa deras åtgöranden till fullständighet, icke kunnat göra detta på ett sätt, att dermed uppnåddes det ändamål, som med åtgärderna åsyftats.

rättandet af en jordbruks-statistik, kan vara nödig. Komiterade hafva således med nöje funnit, att detta förslag, sedan några få tillägg deri blifvit gjorda, kan såsom ganska lämpligt förordas. De förändringar, som torde böra verkställas, sammanfattas under följande anmärkningar:

a) att kol. 18 utgår och efter kol. 21 insättes ny sådan, med rubrik:

»till skog tjenlig mark»;

b) att antingen i kol. 19 eller derefter införes »torfmossar»;

c) att efter 24:de kol. intages »förbättring genom mergling»;

d) efter 25:te kol. intages »brukningssätt och gödningsämnen»;

e) derefter införes 1 kol. för »såningstid»;

f) efter 64:de kol. införes 1 kol. för »djurracer»;

g) efter 66:te kol. införes 1 kol. för »afkastning i mjölken»;

h) och slutligen införes 1 kol. för »epidemi bland kreatur»;

i) samt »förlust genom hagelskador» och

k) viktiga »förändringar i byggnads- och stängselsättet»;

dessutom instämma vi med Hr Tellander fullkomligt i den åsigten, att de på tabellen uteslutne kolumnerna, som afsett upplysningar rörande de på landtbruket befintlige onera, med så mycket mera skäl här kunna uteslutas, som uppgifter derå från andra håll kunna fullständigt inhemtas.

För öfrigt anse vi äfven lämpligt, att, då den förändring af tabellen i uppställningen kommer att äga rum, att kolumnernas rubriker skrivas under hvarandra, använda samma till formulär för s. k. Sockneliggare. Hr Bergs förslag till denna senare har synts oss upptaga en sådan mångfald af frågor och till stor del så svåra, om icke rent af omöjliga att besvara, att vi frukta denna mångfald skulle mer afskräcka än med välvillighet emottagas; och då vi besinna, så väl den oginhet, som ofta tillförene i dessa ämnen blifvit bemärkt, som ock den högst olika ståndpunkt af den jordbrukande befolkningens bildningsgrad, från den lägsta till den högsta, men allrämest varierande i det lägre, anse vi med skäl det rådligast vara, att inskränka frågornas antal till blott sådane, hvarpå en hvar välvillig landtman kan gifva bestämda och tillförlitliga svar. Det är ock endast sådana, som kunna äga något värde för en statistik».

Äfven om denna ofullständighet till någon del skulle kunna afhjelpas, genom tillämpningen af det nya formuläret för Eders Kongl. Maj:ts femårsberättelser, som lagts till grund för den af Eders Kongl. Maj:ts Befallningshafvande senast afgifna underdåniga berättelsen, qvarstår dock ofvananmärkta svårighet i den mån, att en annan anordning är af behovet högeligen påkallad.

Under sådant förhållande och då Hushållnings-sällskapets i länet verksamhet är af den beskaffenhet, att dess uppmärksamhet i väsendtlig mån måste rigtas på jordbruket och hvad dermed äger samband, såvida Sällskapet skall kunna uppnå sitt syfte, synes det vara så mycket mer lämpligt, att i anspråk tages Hushållnings-sällskapets biträde för insamlande af uppgifterna till jordbruks-statistiken, som Sällskapet sjelft derigenom sättes i tillfälle att bättre bedöma, hvilka grenar af landthushållningen mest äro i behof af det bistånd, Sällskapet kan hafva till sitt förfogande, och såsom följd hvaraf det bör kunna antagas, att Hushållnings-sällskapets befattning med uppgifternas insamlande och ordnande skall komma att göra dessa så värdefulla, som för närvarande kan åstadkommas.

I enlighet härmed, anser sig Landshöfdinge-embetet böra i underdånighet tillstyrka, att i tabellarisk form affattade uppgifter rörande jordbruksförhållandena uteslutas från Eders Kongl. Maj:ts Befallningshafvandes femårsberättelser, och att dessa uppgifters anskaffande ställes under omedelbar ledning och kontroll af länets Hushållnings-sällskap.

Hvad beträffar sättet för uppgifternas insamlande, anser sig Landshöfdinge-embetet äga fullt skäl att i hufvudsak gilla hvad Medicinal-Rådet Bergs förslag i detta hänseende innehåller. Det är nemligen icke att förvänta, att en hvar enskild jordbrukare skall äga sådant intresse för statistiken, att han finner sig manad ouppfordrad lemna erforderliga uppgifter, och förslaget att inom hvarje socken, som, efter Landshöfdinge-embetets förmenande, är mest lämpliga distriktet, utses ständiga Ombud, hvilka få sig uppdraget att å Hushållnings-sällskapets vägnar göra de nödiga anteckningarne, synes alltså vara ändamålsenligast, likasom de föreslagne sockneliggarne. Af Hushållnings-sällskapet har emot formuläret till sockneliggare blifvit anmärkt, att deri finnes upptaget en del, som antingen borde uteslutas eller öfverlemnas till utredande af vederbörande Embets- och Tjenstemän, såsom mantal, brukningsdelar och lägenheter. Beträffande mantal, kan anmärkningen hafva skäl för sig i så måtto, att nödigt torde blifva, det vederbörande Häradsskrifvares

biträde tages i anspråk, enär i annat fall misstag lätteligen kunna äga rum, men detta utesluter icke lämpligheten af uppgiftens inryckande i sockneliggaren, och hvad brukningsdelar och lägenheter angår, torde uppgift om sådane med mera säkerhet kunna meddelas af personer inom socknen än af Håradsskrifvaren, enär exempel icke saknas, att anmälan hos denne tjänsteman om dylike lägenheters tillvaro uraktlåtits. För egen del skulle Landshöfdinge-embetet vilja föreslå, att rubrikerna i sockneliggaren i afseende på sådane uppgifter, som skola sammanföras i blifvande tabellen för års- och femårsuppgifterna, ställas i fullkomlig harmoni med rubrikerna i denna tabell, på det vid uppgifternas sammanförande tvekan icke må uppstå, under hvilken rubrik i tabellen de böra upptagas, utan att likväl från sockneliggaren derföre behöfde uteslutas sådana uppgifter, som, ehuru de icke hafva motsvarande rubriker i tabellen, likväl äro, för fullständighetens skull, såsom nödige att anse. För öfrigt äro de i förslaget förekommande upplysningar till formuläret för sockneliggaren af den beskaffenhet, att de, som få sig uppdraget om liggarens förande anförtrödt, lätteligen böra kunna gifva uppgifterna den rigtning, som med förslaget är afsedd. Särskildt anser Landshöfdinge-embetet det vara af vigt, att, på sätt i förslaget angifves, de för liggaren afsedda uppgifter varda, efter dessas särskilda beskaffenhet, antecknade dels inom kortaste tid efter slutadt vårarbete och dels så snart sig göra låter efter skördens och höstutsädets slut, helst, om Eders Kongl. Maj:ts Befallningshafvandes årliga berättelser om årsväxten skola fortfares, dessa, af enahanda skäl, som ofvan anförts i afseende på uppgifterna om jordbruket i femårsberättelserna, måste blifva mindre fullständiga, om tillgång till nödiga anteckningar i sockneliggarna saknas vid de särskilda tider på året, då årsväxtberättelserna skola afgifvas. Bland uppgifter, som, enligt nya formuläret för Eders Kongl. Maj:ts Befallningshafvandes femårsberättelser, skola inflyta i dessa, förekomma priser å alla slag af ladugårdsalster, dagsverkspriser, dödade rofdjur och af rofdjur dödade husdjur. Svårigheten att samla dessa uppgifter till önskvärd noggrannhet visade sig under bearbetningen af Eders Kongl. Maj:ts Befallningshafvandes senast afgifna femårsberättelse, och det låter sig knappt tänkås att, för en tidrymd af fem år, erhålla dessa uppgifter med anspråk på tillförlitlighet, med mindre under hvarje af periodens fem år anteckningar ske inom hvarje socken. Derföre, och då dessa uppgifter stå i temligt nära samband med jordbruket, anser sig Landshöfdinge-embetet

underdånigst böra föreslå, att äfven för dem beredes plats i sockneliggarne, helst derigenom icke särdeles ökas besväret med dessas förande.

Ehvad nu de berättelser, Hushållnings-sällskapen kunna komma att afgifva, skola omfatta ett eller fem år, synes det vara oundvikligt, att Sällskapen för hvarje år till ett helt sammanföra de uppgifter, som af sockneliggarne kunna hemtas, och att detta sammanförande sker å tabell, som, på sätt ofvan är antydt, till rubriker står i fullkomlig harmoni med rubrikerna i sockneliggarne, ty utan ett sådant årligt sammanförande, hvarvid, medan i friskt minne ännu bevaras hvad i ett eller annat hänseende under årets lopp sig företett, uppgifterna kontrolleras och, der så erfordras, rättas, kan man icke påräkna att få femårstabeller så tillförlitliga och noggranna som önskvärdt är; men de årliga redogörelserna böra, efter Landshöfdinge-embetets förmenande, icke utesluta nödvändigheten af statistisk redogörelse för jordbruket hvar femte år, enär deruti kan gifvas en mera allmän öfversigt öfver jordbrukets tillstånd och utveckling, och en mängd frågor upptagas till behandling och besvarande, hvilka icke lämpa sig för ett årligt upprepande.

Hushållnings-sällskapet har vid dess i frågan afgifna yttrande fogat ett särskildt förslag till formulär för tabell till femårsuppgifter, och Landshöfdinge-embetet anser detsamma i vissa delar vara förtjent af uppmärksamhet, men deremot olämpligt i så fall, att derifrån uteslutits rubrikerna 57—64 i bilagan Litt. A af Kongl. Landtbruks-Akademiens förslag, hvilka rubriker Landshöfdinge-embetet anser nödvändiga så väl för tabell som sockneliggare, emedan de uppgifter, som till dessa rubriker höra, icke kunna vinnas säkrare, än genom undersökning inom hvarje socken af de personer, som få sig liggarens förande ombetrodt; och då utan tvifvel många förslag i afseende på rubriker inkommit med de underdåniga utlåtanden, som i ärendet afgifvits, vågar Landshöfdinge-embetet underdånigst föreslå, att, sedan dessa förslag undergått gemensam granskning, och deraf uppgjorts ett sammandrag, upptagande alla de rubriker, som blifvit ifrågakälda, Hushållnings-sällskapen lemnades tillfälle vidare yttra sig speciellt öfver hvardera, på det man såmedelst må komma till det mest säkra bedömande af frågan i denna del.

Hushållnings-sällskapet i Upsala län.

»Sedan Eders Kongl. Maj:t i nåder behagat infordra Hushållnings-sällskapens underdåniga yttrande öfver de förslag i

afseende på insamlandet af uppgifter för en Svensk jordbruksstatistik, hvilka Kongl. Landtbruks-Akademien och Chefen för Statistiska Central-Byrån, hvar för sig, afgifvit, får Upsala läns Hushållnings-sällskap härmed i underdånighet i ämnet anför följande:

Då en statistik i detta hänseende måste hafva samma hufvudändamål som i hvarje annat, nemligen att, så vidt ske kan, och med den största möjliga noggrannhet utröna och bekantgöra förefintligen, ämnet angående och för detsamma företrädesvis viktiga, förhållanden, och detta på ett sätt, som på en gång, så vidt sig göra låter, kan tjena att främja det praktiska lifvets intressen och tillfredsställa den vetenskapliga forskningens fordringar; blifver naturligen vid grundläggandet af en statistik öfver Svenska jordbruket väsentligen frågan om tvenne hufvudpunkter, nemligen 1) hvilka upplysningar rörande samma jordbruk, som med afseende på dessa syften skola sökas, och 2) det lämpligaste sättet att söka och tillgodogöra dem.

Vidkommande nu arten och omfattningen af de upplysningar, som för det afsedda ändamålets vinnande böra äskas, så äro de omedelbarligen viktigaste af dem att hänföra under tvenne hufvudgrupper, nemligen angående a) jordkulturen och b) husdjursskötseln.

För att om den förra af dessa grupper erhålla en tillförlitlig kännedom, anser Hushållnings-sällskapet vara af nöden, att uppgifter infordras och afgifvas icke blott i afseende på arealen af odlad och icke odlad jord, utan äfven rörande det skick, i hvilket så väl den förra som den senare sig befinner.

Häraf följer, att, enligt Hushållnings-sällskapets tanka, äfven det brukningssätt, efter hvilket den odlade jorden behandlas, med all möjlig noggrannhet angifves. Endast derigenom kan jordbrukets verkliga tillstånd äfvensom framåtgåendet inom detsamma utrönas. Uppgifter om blotta arealen af odlad jord kunna på sin höjd bibringa kännedom om det kvantitativa momentet i jordbruket; om det ännu väsentligare kvalitativa erhålles upplysning endast derest brukningssättet ock angifves. Sålunda anser Hushållnings-sällskapet, på sätt nyss omförmäلتs, och i öfverensstämmelse med hvad Chefen för Statistiska Central-Byrån i ämnet anført, af synnerlig vikt, att uppgifter i nu nämnda hänseende jemväl ingå; så att, så vidt ske kan, utmärkes, huru stor areal, som ligger i två- och treskiftesbruk, koppelbruk eller vaxelbruk. För Hushållnings-sällskapet synes ock, såsom borde i afseende på arealen iakttagas, att tillfälligt od-

ling af jord icke uppföres såsom ett förökande af åkerjorden, innan den sålunda odlade arealen blifvit underkastad en ordnad skötsel; enär ej sällan inträffar, att mindre bärande ängsmark eller för ändamålet tjenlig utmark upplöjes för att deraf taga en eller annan hafreskörd, hvarefter den vanligen besås med gräsfrö eller, såsom på vissa orter ännu stundom är sed, lemnas åt sig sjelf att bära hvad den kan bära. En dylik mark, som strängt taget icke kan kallas naturlig äng, äfven om plojen icke på tiotal af år gått deröfver, bör ej heller hänföras till odlad jord i egentlig mening; enär sådant tvifvelsutän skulle blifva i flera hänseenden vilseledande. — Slutligen, och då summan af »odlad jord» torde bära utföras, blir ock nödigt att under denna rubrik upptaga en särskild afdelning för träd-, humle- och kålgårdar.

På grund häraf anser sig Hushållnings-sällskapet böra i underdånighet tillstyrka, att den odlade jorden i det schema, som kommer att i och för upplysningarnes infordrande uppställas, måtte fördelas under följande kategorier, nemligen: »Odlad jord»: a) till Träd-, Humle- och Kålgårdar använd; b) i vexel- eller koppelbruk; c) i två- eller treskiftesbruk; d) tillfälligt odlad äng, utmark eller mossor; från hvilken sistnämnda kategori marken öfverflyttas till endera af de föregående först i den mån, den underkastas regulier skötsel enligt den ena eller andra af de nämnda brukningsmethoderna; och torde slutligen, på sätt nämnt blifvit, efter samtliga dessa rubriker böra följa en dylik för utförande af »summa odlad jord».

Beträffande åter redogörelsen för den icke odlade jorden, så har Kongl. Landtbruks-Akademien icke funnit nödigt att åtskilja skog ifrån annan utmark. Af flera skäl och bland annat på grund deraf, att skogen med hvarje år får ett allt högre värde, samt sålunda måste blifva föremål för en närmare uppmärksamhet och omsorgsfullare behandling än hittills, hvadan det ock helt naturligt blir af ökad vikt att om densamma och dess omfång erhålla en noggrannare kännedom, synes emellertid ett sådant åtskiljande vara i sin ordning och af behovet påkalladt. Hushållnings-sällskapet anser derföre, i likhet med Chefen för Statistiska Central-Byrån, att arealen af skog bör särskildt utmärkas, och föreslår i sådant hänseende begagnandet af uttrycket »skogbärande mark» såsom sjelfständig rubrik jemte rubrikerna »betesmark» samt »kärr och mossor», hvarförutom dels, för fullständighetens skull, kunde särskildt upptagas »byggnadstomter och impedimenter», dels och såsom motsvarighet till

hvad som blifvit föreslaget i afseende på den odlade jorden, torde böra tillfogas en rubrik för utförande af »summa icke odlad jord».

Slutligen och för underlättande af behöriga kontroller synes ock lämpligt, det tillfälle måtte beredas för utförande af de sammanlagda arealerna af odlad och icke odlad jord under rubrik: »summa ägorymd».

I öfverensstämmelse härmed skulle den förefintliga jordrymden sålunda blifva fördelad i

Odlad jord:

1. använd till träd-, humle- och kålgårdar,
 2. i vaxel- eller koppelbruk,
 3. i två- eller treskiftesbruk,
 4. bestående af tillfälligt odlad äng, utmark eller mosse;
- Summa odlad jord.

Icke odlad jord:

1. byggnadstomter och impedimenter,
2. naturlig äng,
3. skogbärande mark,
4. betesmark,
5. kärr och mossar;

Summa icke odlad jord.

Summa ägorymd.

I afseende på kännedomen om jordvinningar genom nyodling och vattenaftappning samt jordförbättringar genom grunddikning och ängsvattning, hvilken kännedom ock är för jordbruksstatistiken af så stor vikt, synes därför tillräckligt sörjdt genom de afgifna förslagen, hvilka i denna punkt i hufvudsaken öfverensstämma.

En sådan öfverensstämmelse förefinnes ock i afseende på frågan om de andelar af den odlade jorden, som blifvit använda för hvarje särskildt sädes- eller växtslag; och har Hushållnings-sällskapet för sin del i denna punkt intet att tillägga. Beträffande åter frågan om utsädesbeloppen, afser Chefen för Statistiska Central-Byrån beräkning efter tunnland, Kongl. Landtbruks-Akademien åter medeltalet af hela utsädesquantiteten. På samma sätt upptager den förres förslag skördeberäkningen i korn-tal, den senare synes afse uppgift om hela skördebeloppet. I begge fallen är Hushållnings-sällskapet af den åsigten, att det af Chefen för Statistiska Central-Byrån gjorda förslag bör förredragas. Vål har det ej undgått Hushållnings-sällskapet, att till en början, och synnerligast bland allmogem, måhända större

svårighet ofta kan möta att under denna form erhålla nöjaktiga uppgifter, då bonden i allmänhet bättre vet hvad han i allo sår ut, än hvad han sår på en areal, hvars omfång han ej känner. Men i den mån arealerna blifva kända, hvilket sker i den mån laga skiftena framgå och uppmärksamheten rigtas åt detta håll, torde få antagas, att förhållandet genom denna method vida säkrare utrönes, än genom jämförelse emellan beloppen utsäde och skörd i deras helhet.

Skörden af halm, hö och andra foderväxter torde lämpligen kunna angifvas med de uttryck Chefen för Statistiska Central-Byrån föreslagit eller ock med siffror, motsvarande dessa uttryck, så att t. ex. 1 betecknade ymnig, 2 god m. m. och 0 missväxt.

Beträffande derefter husdjursskötseln, så äro, i afseende på arten af dithörande uppgifter, de begge förslagen jemväl ense, för så vidt angår de ifrågasatta rubrikerna rörande antalet underhållna kreatur äfvensom de belopp spanmål och rotfrukter, som för dessas utfodring blifvit använda; och finner Hushållnings-sällskapet, som här inskränker sig till vidrörande af de nu nämnda punkterna, intet tillägg i dessa punkter vara af behovet påkalladt.

Efter att sålunda hafva berört de viktigaste frågor inom den egentliga jordbruksstatistiken, å hvilka svar kan i siffror lemnas, bör Hushållnings-sällskapet ock anmärka, att Hushållnings-sällskapet i likhet med Chefen för Statistiska Central-Byrån är af den tanken, att uppgifter rörande kommunala onera och besvär icke böra på denna väg sökas. Dylika onera och besvär ingå, efter Hushållnings-sällskapets uppfattning, ej bland föremålen för den egentliga jordbruksstatistiken, ehuru de visserligen på jordbruket kunna utöfva ett ej obetydligt inflytande, och dessutom torde, af flere skäl, inhemtandet af upplysningar rörande dessa ämnen lämpligast böra öfverlemnas åt vederbörande embetsmän, som på grund af sina tjänstebefattningar äro i tillfälle att om desamma vinna den tillförlitligaste kannedomen.

De upplysningar tillhörande den kamerala statistiken, hvilka i förevarande hänseende kunna ifrågakomma, synas ock böra af vederbörande tjänstemän meddelas; och torde Hushållnings-sällskapet nedan få till denna punkt återkomma.

Samtliga de frågor, hvilka Hushållnings-sällskapet hittills behandlat, hafva, på sätt nyss antydts, varit af natur att kunna med siffror besvaras. Men äfven åtskilliga andra upplysningar än de, som kunna lemnas i denna form, äro tvifvelsutan af det

intresse, såväl i och för sjelfva jordbruket som för kännedomen om folkets kulturförhållanden, att de ej böra lemnas åsido. Chefen för Statistiska Central-Byrån har i sitt förslag upptagit ett ej ringa antal till dylika upplysningar föranledande frågor, hvaremot Landtbruks-Akademien ur sitt förslag utelemnade alla sådana frågor. Hushållnings-sällskapet är i detta hänseende af den tanken, att det blifvande formuläret visserligen icke bör öfverlastas med frågor af nu nämnda beskaffenhet, men att åtminstone de viktigaste af dem, som af Chefen för Statistiska Central-Byrån blifvit föreslagna, må deri intagas såsom allmänna och gemensamma, hvarjemte för hvarje ort särskildt af vederbörande kunde, på sätt nämnde Chef föreslagit, tillfogas sådana, som för densamma anses af vikt och upplysande att få besvarade. Lämpligast torde emellertid dessa frågor kunna upptagas i ett bihang till sjelfva hufvudformuläret, hvarigenom vinnes, att detta ej behöfver blifva af allt för obehägnade dimensioner. Och får Hushållnings-sällskapet såsom föremål för allmänna och gemensamma frågor af nu nämnda beskaffenhet i underdånighet föreslå de å Chefens för Statistiska Central-Byrån formulär under följande nummer upptagna, nemligen 4, 5 och 9, med utsättande af såväl början som slutet af de i dessa tvenne momenter omförmälda tider, 8, 12, 13, 31, 14, 15, 20, 21, 23, 24, 25, 27, 30, 33, 34.

Hushållnings-sällskapet har nu sökt redogöra för den ena af de tvenne hufvudpunkter, under hvilka det ansåg, att frågan borde betraktas, nemligen hvilka upplysningar, som, med afseende på det ofvan angifna ändamålet för en jordbruksstatistik, skulle sökas, och öfvergår nu till den andra af dessa punkter, eller frågan om det lämpligaste sättet att söka och tillgodogöra nämnda upplysningar.

Såväl Kongl. Landtbruks-Akademien som Statistiska Beredningen hafva uttalat den åsigten, det tjenligast vore, om Hushållnings-sällskapen i Riket öfvertog bestyret med de ifrågakommande uppgifternas insamlande och kontrollerande, hvart och ett för sin ort. Hushållnings-sällskapet i detta län anser äfven för sin del denna utväg för det statistiska materialets uppsamlande för det närvarande såsom den lämpligaste, och förklarar sig, i öfverensstämmelse härmed, villigt att efter bästa förmåga vid företagets genomförande med sitt biträde tillhandaga. Hushållnings-sällskapet förbiser visserligen icke de svårigheter, som möta fullgörandet af ett sådant åtagande, och inser nogsammt, att, åtminstone till en början, icke all den tillför-

litlighet och fullständighet, som vid hithörande frågors utredande vore af behovet påkallade, stå att vinna, men tror dock, att med god vilja åtskilligt kan för saken på denna väg uträttas.

Emellertid bör Hushållnings-sällskapet vid detta tillfälle icke fördölja, att Hushållnings-sällskapet anser, det sakens framgång i ej ringa mån kommer att blifva beroende deraf, att medel anvisas till betäckande af åtminstone de nödvändigaste utgifterna för det ifrågasatta företagens fullföljande. Tvifvelsutan finnas här, som annorstädes, personer, hvilka äga både vilja och förmåga att utan ersättning och af rent nit för saken för denna göra hvad göras kan; men å andra sidan torde det vara lika otvifvelaktigt, att flertalet af dem, som äro för det åsyftade arbetets utförande användbara, och som måste därför användas, om någonting verkligt gagnande skall åstadkommas, icke befinna sig i den ekonomiska ställning, att de utan all godtgörelse kunna egna sin tid åt ett dylikt arbete. Vill man ändamålet, måste man ock vilja medlen; och Hushållnings-sällskapet vågar därför hysa den öfvertygelsen, att, i den mån behovet att lära känna fäderneslandets förhållanden, äfven i detta hänseende, gör sig gällande, ett statsanslag för tillfredsställande af detta behof icke bör och kan uteblifva.

Under antagande sålunda af, att Hushållnings-sällskapen skulle med ärendet taga den befattning, som i begge de ifrågavarande förslagen förutsattes, är Hushållnings-sällskapet likaledes af den åsigten, att Komitéer borde, på sätt jemväl förslaget blifvit, bildas för hvarje stad, socken eller afdelning deraf, der sådant erfordrades, för att, hvar och en inom sitt distrikt, insamla primäruppgifterna äfvensom verkställa en förberedande granskning af desamma. För sin del finner Hushållnings-sällskapet dock icke skäl vara, att ledamöterna i dessa komitéer tillsättas såsom *ständiga*, utan anser dem böra väljas för någon visserligen längre, men begränsad tid, t. ex. 5 år, hvarefter de, i mån af befogenhet, kunna återväljas. Detta sätt för komitéernas bildande medför i Hushållnings-sällskapets tanke alla fördelar af ett ständigt ledamotskap, men lemna tillfälle öppet till ombyte af personal och förvärfvande af nya krafter, derest sådant skulle blifva af behovet påkalladt. Den slutliga granskningen af de genom komitéerna insamlade uppgifterna, hvilka torde böra från sagde komitéer till Hushållnings-nämnderna eller Hushållnings-gillena ingå för att af dem, efter förberedande behandling deraf och med eget utlåtande deröfver, sedermera till Hushållnings-sällskapet öfversändas, anser Hushåll-

nings-sällskapet lämpligast kunna verkställas af Sällskapets Förvaltnings-Utskott, hvilket må äga att, i händelse af behof, med sig för ändamålet adjungera till ett sådant arbete tjenliga personer.

Beträffande vidare tiden för uppgifternas insamlande, anser Sällskapet, i likhet med Chefen för Statistiska Central-Byrån, af synnerlig vikt, att ett sådant insamlande i vissa delar sker årligen, och att följaktligen de för uppgifternas meddelande nödiga anteckningar föras och fullföljas år efter år. Att, på sätt Kongl. Landtbruks-Akademien föreslagit, blott hvar 5:te år infordra och afgifva hithörande upplysningar synes Sällskapet ingalunda vara mot ändamålet svarande, eller ens kunna blifva det. Det medium, som dervid skulle uttagas för hvarterdera af de 5 åren, kan ej erhållas på annat sätt än ur summan af uppgifterna hvarje särskildt år; hvilket naturligtvis förutsätter årliga anteckningar. Dessa anteckningar skulle då kunna tjena ett dubbelt syfte, dels att, sammanfattade till en årsstatistik, bilda ett helt för sig, i hvilket skulle upptagas allt, som företrädesvis vore af vikt att för året känna, dels att användas såsom ett underlag vid utarbetandet af de föreslagna femårsöfversigterna, hvilka skulle utgöra historiker, eller fullständigare redogörelser, öfver jordbrukets tillstånd och framsteg under perioden, samt såsom sådana omfatta äfven förhållanden och ämnen, hvilka erfordrade en längre tid att utrönas och utredas.

Är Sällskapet sålunda af samma åsigt som Chefen för Statistiska Central-Byrån i afseende på nödvändigheten af årliga anteckningar, kan Sällskapet deremot ej biträda hans förslag om dessa upplysningars insamlande tvenne gånger om året och vid sådana tider, att de skulle blifva användbara för Eders Kongl. Maj:ts Befallningshafvandes årsväxtberättelser. En sådan anordning skulle dels taga vederbörandes tid allt för mycket i anspråk, dels erfordra en skyndsamhet, som under närvarande förhållanden svårigen kan stå tillsammans med vinnandet af önskvärd och behöflig noggrannhet, ithy att uppgifterna då skulle lemnas, i ena fallet vid en period då landtmannen är upptagen af andra förrättningar, och i andra på en tid af året, då skördebeloppet ej ännu öfver hufvud kan vara nog känt för att medgifva erhållandet af detaljupplysningar i detta hänseende af behörlig tillförlitlighet. Vål inser Hushållnings-sällskapet de fördelar, förslaget erbjuder, i händelse det kunde genomföras, enär derigenom skulle vinnas, att alla hithörande uppgifter komme att flyta ur samma källa, och sålunda åvägabringas en en-

het i ärendets behandling, som ej kunde vara annat än önskvärd; men då Hushållnings-sällskapet hyser, såsom det förmenar, grundade farhågor, att detta ej låter sig göra, har Sällskapet ock ansett sig skyldigt att sin åsigt härutinnan uttala och förslaget i denna punkt tills vidare afstyrka. Dessutom föreställer sig Sällskapet, i hvad angår Eders Kongl. Maj:ts Befallningshafvandes här ifrågavarande årsväxtberättelser, dels att afsigten dermed förnämligast är att sätta vederbörande i tillfälle att ungefärligen bedöma å ena sidan utsigterna för den blifvande skörden, å andra sidan huru denna öfver hufvud utfallit, samt om förhållandet dermed påkallar någon särskild åtgärd, dels att, för ett dylikt generelt bedömande, icke nödvändigt erfordras sådana specifika uppgifter, som äro föremål för en mera utbildad och i detalj gående jordbruksstatistik, utan att detsamma kan med behöflig tillförlitlighet grundas redan på en sådan kännedom om förhållandet inom länet i allmänhet, eller vissa större distrikt deraf, som dessa styrelser på hittills öfligt sätt kunna inhemta.

Hushållnings-sällskapet är sålunda af den mening, att de statistiska uppgifterna böra allenast en gång om året insamlas, ordnas och antecknas, samt föreslår såsom den lämpligaste tiden dertill vintermånaderna, då dels landtmannen är jmförelsevis minst upptagen af andra göromål, dels beloppet af det förflutna årets skörd bör vara tillförlitligen känt. Och torde arbetet härmed böra så anordnas, att undersökningarne för det förflutna året kunna vara af distrikts-komitéerna afslutade i början af påföljande Mars månad samt uppgifterna från dem aflemnade till Hushållnings-nämnderna före den 15 i samma månad, hvarefter dessa senare böra desamma före nämnda månads utgång till Hushållnings-sällskapet med eget utlåtande i ämnet ingifva.

Vidkommande derefter anordnandet af det formulär, enligt hvilket upplysningarna skola infordras och afgifvas, är Sällskapet af den tanken, att detsamma, i väsentlig öfverensstämmelse med hvad Kongl. Landtbruks-Akademien föreslagit, bör, till hufvudsaken, och i de delar sådant ske kan, uppställas i tabellform. Denna form medgifver de särskilda hemmansbrukens upptagande, är nödvändig för taluppgifternas hopsummerande, låter resultaten mera åskådligt framträda och underlättar såmedelst öfversigten af det hela äfvensom jmförelser emellan dettas olika delar. En dylik tabell bör naturligtvis vara afsedd för att få de deri framställda frågor besvarade i siffror, hvarjemte, på

sätt Sällskapet redan i underdanighet antydt, ett bihang borde dertill anordnas, i hvilket de väsentligaste af sådana, jordbruket angående, frågor, som icke kunna på nämnde sätt besvaras, böra såsom allmänna och gemensamma rubriker upptagas för att i korthet belysas, i sammanhang hvarmed åt Hushållnings-sällskapen sjelfva torde böra öfverlätas att å särskildt blad af lämpligt format tillfoga en ytterligare förteckning å ämnen och data, som Hushållnings-sällskapen, hvart och ett för sin ort, kunna anse af vigt och intresse att få utredda. Ett så beskaffadt anordnande af formuläret utesluter naturligtvis icke dettas begagnande äfven såsom sockneliggare, hvartill det tvärtom, genom att i nu antydd rigtning uppställas, synes blifva ännu mera användbart, då det medgifver förvarandet af detaljuppgifter, hvilka kunna vara för kommunen och dess underafdelningar af särskildt och framtida intresse.

I sammanhang med hvad sålunda blifvit föreslaget rörande de nu nämnda tabellformulärens anordnande, bör Hushållnings-sällskapet icke heller lemna oanmärkt, att Hushållnings-sällskapet, i öfverensstämmelse med hvad redan torde framgå af hvad derom blifvit antydt i fråga om företrädena hos bemälda formulär, anser, det uppgifterna, der så ske kan, böra i tabellen upptagas med afseende på de särskilda hemmansbruket och detta i den ordning Kongl. Landtbruks-Akademiens förslag afser.

Å de, på nu angifvet sätt upprättade formulären, hvilka Hushållnings-sällskapet anser böra på Statens bekostnad i tillräckligt antal vederbörande genom Länsstyrelserna tillhandahållas, skulle vidare, enligt Hushållnings-sällskapets åsigt, Härads-skrifvaren eller motsvarande stadstjensteman, socknevis eller för vederbörande stadsdistrikt, och i ett exemplar för hvarje socken eller nu nämnt distrikt, införa alla i mantal satta hemman eller hemmansdelar äfven som jordbruk idkande lägenheter, jemte torp och backstugor, med antecknande i derför afsedd kolumn af förmedlade hemmantalet, der sådant ifrågakomme, hvarefter bemälda tjensteman hade att de sålunda ifyllda formulären till Landshöfdinge-Embetet i länet öfverlemna, för att Hushållnings-sällskapet före utgången af December månad tillställas. Det antal formulär utöfver det sålunda ifyllda exemplaret, som kunde för arbetets gång pröfvas behöfligt, skulle vederbörande Hushållnings-sällskap derjemte äga att hos Länsstyrelsen requirera, för att sedermera jemte hufvudformuläret och det särskilda bihang, Hushållnings-sällskapet kan pröfva af nöden för inhemtande af enskilda, länet mera särskildt angående,

upplysningar, efter befogenhet fördela. Sedan derefter formulären blifvit till socken- eller stadskomitén utdelade, ombesörjer denna de återstående kolumnernas ifyllande, samt de i bihangen införda frågornas besvarande, dervid äfven bör i tabellen antecknas, huruvida hemman eller hemmansdel är i sambruk med annat hemman, eller i sådant belägen hemmansdel. Och anser Hushållnings-sällskapet tjenligast, och till undvikande af misstag och oreda nödigt, att vid tabellernas uppgörande till en början hvarje ort må få, i tillämpliga delar, lemna uppgifterna i der brukliga måttbestämmelser, som dock böra tydligt angifvas. Efter insamlingsarbetets afslutande, och sedan uppgifterna blifvit i hufvudformuläret antecknade, samt sifferposterna summerade, och handlingen af Komiténs ledamöter underskrifvits, torde tabellen, med bilagor, böra på uppgifvet ställe inom socknen, eller staden, hållas för allmänheten tillgänglig under någon kortare tid från derom gjordt tillkännagifvande: hvarefter af hufvudhandlingen tages en afskrift, som tillställes vederbörande Hushållnings-nämnd eller Hushållnings-gille, för att genom dennas, eller dettas, försorg i den ordning, som förut blifvit antydd, till Hushållnings-sällskapet insändas, under det originalet deremot till vederbörande Pastors-Embete aflemnas, att bland sockenkyrkans handlingar förvaras. De sålunda inkomna specialtabellerna äfvensom bihanget med de gemensamma frågorna granskas af Hushållnings-sällskapets Förvaltnings-Utskott, hvarefter samma Utskott öfver dem upprättar ett årssammandrag, innefattande slutsummorna i hvarje specialtabell samt det väsentligaste af de i nämnda bihang meddelade uppgifter, hvilket sammandrag tillställes Landshöfdinge-Embetet i länet, hvarjemte dels ett generalsammandrag för året af samtliga tabellernas slutsummor till vederbörande Centralmyndighet insändes, dels hvart femte år utarbetas en fullständigare statistisk redogörelse öfver länets jordbruk, för att, på sätt Chefen för Statistiska Central-Byrån föreslagit, Landshöfdinge-Embets femårsberättelser biläggas.

Slutligen vore det, enligt Hushållnings-sällskapets tanka, för saken främjande, om de för grundläggandet af en Svensk jordbruksstatistik nu föreslagna arbeten toge sin början ju förr desto hellre, enär ett uppskof deraf, bland andra olägenheter, som det medför, skulle försvåra och till en del omöjliggöra utarbetandet af en fullständigare, på faktisk visshet stödd, statistisk berättelse för den nu ingångna femårsperioden.

Kongl. Maj:ts Befallningshafvande i Upsala län åberopar såsom eget utlåtande förestående af Hushållnings-sällskapet afgifna underdåniga yttrande.

Hushållnings-sällskapet i Gefleborgs län.

»Kongl. Sällskapet har, sedan dess Förvaltnings-Utskott sig deröfver yttrat, tagit de i berörde hänseende såväl af Kongl. Landtbruks-Akademien som af Chefen för det Statistiska embetsverket, Hr Medicinal-Rådet Berg, till Kongl. Civil-Departementet ingifna förslag i noggrannt öfvervägande, och får deröfver afgifva följande utlåtande.

Att tillvägabringa en allmän jordbruksstatistik, af den omfattning Hr Bergs förslag afser, anser Kongl. Sällskapet åtminstone under närvarande förhållanden icke ligga inom möjligheternas område. Om ock de hinder, som deremot uppställa sig, möjligen delvis och undantagsvis, d. v. s. på särskilda orter och under särskilda förhållanden, skulle kunna öfvervinnas, så kvarstå de likväl såsom gällande i allmänhet och för flertalet af vårt lands provinser; och till hvad gagn en jordbruksstatistik skulle tjena, som icke en gång för området af en kommun, än mindre för det af ett helt län, skulle kunna blifva fullständig och tillförlitlig, är i sanning svårt att inse.

Att närmare genomgå detta förslags detaljer skulle leda till alltför stor vidlyfthet och torde ej heller vara behöfligt, då de förutsättningar, hvarpå det grundar sig, visa sig ohållbara, i följd hvaraf detsamma redan af allmänna skäl framstår såsom overkställbart.

Det torde derföre vara tillfyllest, att här endast vidröra de allmänna förhållanden, som utgöra väsentliga hinder för förslaget genomförande.

Dessa anser Kongl. Sällskapet kunna sammanföras under tvenne hufvudsakliga momenter, nemligen

1. *Saknaden af ett allmänt ekonomiskt kartverk;*
2. *Svårigheten eller snarare omöjligheten att allmännare finna lämplige personer till Sockenombud;*

hvertill kommer allmogens obenägenhet att lemna upplysning om sin enskilda ställning, i förening med dess okunnighet om en stor del af de förhållanden, som utgöra föremål för de statistiska uppgifterna. I sammanhang härmed må i förbigående anmärkas, att de flesta jordbrukare af allmogen sjelfva ej känna arealen af sin odlade jord, icke en gång i sin helhet, ännu

mindre delvis, samt att de i allmänhet icke föra någon räkning, hvarken öfver utsäde eller skörd.

Hr Medicinal-Rådet Berg yttrar sjelf uti inledningen till sitt förslag, att bearbetningen af jordbruksstatistiken i de länder, hvarest den kommit till någon större utveckling, »grundar sig på den kunskap man i dessa länder äger om den odlade jordens areal, i följd af den tillgång, man der har, dels till fullständiga kadasterverk, dels till andra upplysande kartor med beskrifningar och jordematriklar». — Vidare omnämnes, att Statistiska Central-kommissionen i Peussen, — vid pröfning af ett sistlidne år väckt förslag om infordrande af uppgifter om jordegendomens areal, dennes fördelning emellan åker, äng, betesmark m. m., äfvensom arealen af den åker, som årligen upptages för odling af hvarje hufvudsakligt sädesslag, — »ansett det icke vara ändamålsenligt och möjligen kunna blifva missledande, att för närvarande framställa ofvannämnde frågor, utan att man hellre borde invänta den säkra utgångspunkt, som af kadastern framdeles komme att beredas». — Om nu sådana åsikter gjort sig gällande i länder, hvarest jordkulturen står på en ojemförligt högre ståndpunkt, än hos oss, och hvarest jorden nästan uteslutande besittes af större godsägare samt brukas på rationellt sätt, huru kan man då tänka sig möjligheten att åstadkomma en ännu mera minutiöst detaljerad jordbruksstatistik i ett land, der den odlade jorden är fördelad i otaliga små och ofta till läget vidt skiljda lotter, brukade af ägare, tillhörande arbetsklassen, och hvarest man för öfrigt i allmänhet saknar den grund, hvarpå en jordbruksstatistik måste byggas, nemligen ett fullständigt karteverk? Huru kan man t. ex. af en jordägare fordra specifika uppgifter å arealen af den jord, som användes för odling af särskilda kulturväxter, då han sjelf ej känner arealen af hela den odlade jord han äger, ännu mindre af särskilda ägor eller tegar?

Såsom det andra väsentliga hindret för genomförandet af Hr Bergs förslag nämndes svårigheten att finna personer, lämplige till Sockenombud, eller som *kunna* och *vilja* åtaga sig det mödosamma, tidsödande och, efter all sannolikhet, likväl fruktlösa arbetet att insamla och ordna de mångfaldiga uppgifter, som förslaget upptager. Måhända hade denna omständighet rättare bordt nämnas i *första* rummet, ty, förslaget må nu vara huru förträffligt som helst, så måste det likväl alltid förblifva overkställbart, om man ej kan finna personer, som kunna åtaga sig utförandet. (Att Staten för detta ändamål skulle betala en

särskild Embetsmannakorps, därför lärer väl knappast vara någon utsigt). Hvar och en, som närmare känner förhållandet på landet, skall säkerligen vitsorda denna svårighet, som för många orter öfvergår till en ren omöjlighet. Detta skulle utan tvifvel nog allmänt blifva fallet i såväl detta, som de öfriga nordliga länen, der jorden nästan uteslutande besittes af allmogen.

Huru få ståndspersoner finnas i detta läns socknar, huru vidsträckta dessa äro och huru splittrad den odlade jorden är för hvarje hemman, både i inägor och skogsmark, är nog samt känt, genom hvilka förhållanden svårigheterna att vinna något så nära tillförlitliga uppgifter i hög grad ökas; och anser därför Kongl. Sällskapet alldeles ändamålslost att på direkt väg genom infordrande af uppgifter från hvarje hemmansägare särskildt, söka vinna de upplysningar, som för jordbruksstatistiken kunna vara behöfliga. Hvad åter beträffar den så kallade »indirekta» metoden, så är den visserligen att anse såsom den enda praktiskt möjliga, men skulle likväl, med hänsigt till förevarande förslag, ej heller kunna leda till målet; och kan dessutom ej af någon enskild person skäligen fordras, att han skulle uppoffra så mycken tid och så mycket arbete, som erfordrades för tillvägabringandet af alla dessa mångfaldiga och svåra uppgifter; svåra, derest de skola afgifvas med någorlunda tillförlitlighet och ej blott slumpvis, hvilket ej är eller kan vara meningen.

Kongl. Sällskapet kan härvid ej underlåta att anmärka, att man för ifrågavarande ändamål icke må göra sig särdeles gynnsamma förhoppningar i anledning af de flerfaldiga upplysningar, som meddelats åt Finans-Komitén, emedan dessa uppgifter eller upplysningar i allmänhet visat sig äga föga tillförlitlighet.

Hvad ofvan blifvit yttradt om Hr Bergs förslag gäller i de flesta afseenden äfven om Kongl. Landtbruks-Akademiens; dock har Kongl. Sällskapet, efter moget öfvervägande, stannat i den åsigt, att detta sistnämnde eller Kongl. Landtbruks-Akademiens förslag, med någon förenkling af frågorna och förminskning af deras antal samt några förändringar i sättet att insamla de nödiga uppgifterna, skulle kunna blifva möjligt att till det väsentligaste genomföra. — Men innan Kongl. Sällskapet går att närmare angifva, hvaruti denna förenkling och förändring skulle bestå, anhåller Kongl. Sällskapet få återopa och fästa uppmärksamhet å ett yttrande af Riksdagsmannen Olof Persson i Gräsäter uti dess till Kongl. Sällskapets Förvaltnings-Utskott insända utlåtande i förevarande ämne.

»Om», säger han, »en sanningsenlig jordbruksstatistik skall kunna komma till stånd, bör densamma, åtminstone att börja med, icke upptaga allt för många frågor, utan endast de nödvändigaste och sådane, som af folket i allmänhet kunna bedömas och någorlunda rätt besvaras. Uppgifterna böra få göras summariskt för hvarje socken och icke särskildt för hvarje hemman, såsom Kongl. Landtbruks-Akademiens förslag synes åsyfta».

Denna åsigt utgör äfven Kongl. Sällskapet, och skulle Kongl. Sällskapet endast vilja tillägga, att man ej heller borde belasta de personer, som frivilligt åtaga sig besväret att insamla och ordna de statistiska uppgifterna för jordbruket, med sådana frågor, hvarom upplysning kan vinnas på annat håll, såsom t. ex. om kamerala förhållanden, hemmanens natur och skattetal samt derunder lydande lägenheter, kyrko- och skolstaternas underhåll, fattigvården, skjutsväsendet, vägarnes underhåll m. m., utan att man hellre borde inskränka sig till de ämnen, som för jordbruksstatistiken äro de viktigaste, nemligen *utsädet*, *skörden* och *antalet af vinterfödda kreatur*, hvartill torde kunna läggas jordvinning och jordförbättring, på sätt tabellen upptager.

Redan besvarandet af dessa frågor utgör en ganska svår uppgift, som fordrar mycket arbete och urskiljning att på ett tillfredsställande sätt lösa, och säkert är, att det, åtminstone i detta län, icke låter sig göra på det sätt, såväl Hr Berg som Kongl. Landtbruks-Akademien synes hafva tänkt sig, att det skulle ske. Hvad *utsädet* beträffar, anser Kongl. Sällskapet icke omöjligt, att dels genom uppgifter af trovärdiga personer (ehuru man ej må räkna på, att få dem af hemmansägarne sjelfva), dels genom jämförelse med andra likartade och lika stora hemman med någorlunda säkerhet beräkna dess totala belopp af särskilda sädesslag. Men största svårigheten möter naturligtvis att med någon tillförlitlighet kunna beräkna *skörden*. Kongl. Sällskapet har tänkt sig, att det möjligen skulle kunna tillgå på följande sätt.

Sedan man efter flerårig forskning förskaffat sig en möjlighast tillförlitlig kännedom om utsädet för kommunen i sin helhet, beräknas skörden för det år, hvarom uppgift skall lemnas, efter en medelberäkning i korntal, grundad på de inom orten erhållna resultaterna af årets skörd. Men som denna, äfven inom samma socken, kan utfalla ganska olika, beroende af hemmanens olika häfd och jordmån, skulle man, för att komma sanningen så nära som möjligt, indela alla socknars hemman i

vissa (t. ex. trenne) klasser och beräkna medelskörden i korn-tal särskildt för hvardera af dessa klasser. Emot detta förfarande torde invändas, att utsädet icke kan antagas vara lika ena året som det andra. Detta är visserligen ofta nog förhållandet vid större egendomar, men från dessa bör man kunna få direkta uppgifter; — deremot är det icke fallet vid de smärre, ty utsädet kan der anses såsom i allmänhet temligen konstant med högst oväsentliga variationer i afseende på sädesslagen.

För öfrigt har Kongl. Sällskapet här hufvudsakligen afsett förhållandet inom Gefleborgs län och de nordligare länen i allmänhet.

Skulle det förslag, Kongl. Sällskapet härmed velat framställa, anses verkställbart och ändamålsenligt, eller något annat likartadt vinna godkännande, så ville Kongl. Sällskapet, med afseende å den vigt det för jordbruksstatistiken måste äga att erhålla *ärliga* uppgifter om skörden, jemväl föreslå, att, sedan man en gång hunnit insamla ifrågavarande uppgifter om utsäde, skörd och vinterfödda kreatur, de sedermera *ärligen* i December månad skulle till Kongl. Hushållnings-sällskapen inlemnas, för att der bearbetas och sammanföras till ett helt för länen. Öfrige uppgifter, som anses möjliga, skulle deremot endast lemnas hvart femte år, och skulle därför ligga till grund den af Kongl. Landtbruks-Akademien upprättade tabell, dock med uteslutande af frågorna N:is 7, 8, 9, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 44, 45, 55 och 56, hvilka alla äro af beskaffenhet, att under närvarande förhållanden icke kunna tillfredsställande besvaras.

Hvad slutligen angår Kongl. Landtbruks-Akademien förslag i afseende på bildandet af Socken-Komitéeer, deras förhållande till Hushållnings-sällskapen och hvad dermed vidare står i sammanhang, anser Kongl. Sällskapet dervid ingenting hufvudsakligt vara att anmärka».

Kongl. Maj:ts Befallningshafvande i *Gefleborgs län* åberopar såsom eget underdånigt utlåtande det af Hushållnings-sällskapet afgifna.

Hushållnings-sällskapen i Calmar län.

1. *Norra Hushållnings-sällskapet.*

— — »Lika med Kongl. Landtbruks-Akademien och Statistiska Beredningen anser Hushållnings-sällskapet, att försök nu mera med något hopp om framgång kan göras, att insamla

mera tillförlitliga uppgifter till grundval för jordbruksstatistiken, än hvad hittills erhållits; och i allt hvad på Hushållnings-sällskapet kan komma att bero, vill det — under erkännande af det värde och nytta, som en väl ordnad jordbruksstatistik för jordbrukarne sjelfve medför — med beredvillighet och ospard möda medverka till insamlande och kontrollerande af hithörande uppgifter. Men Sällskapet kan icke för sig dölja, att, i saknad af den rätta utgångspunkten, som måste vara kunskap om den odlade jordens areal och naturbeskaffenhet, hvilken kunskap af inga approximativa beräkningar ersättes, kunna alla de viktiga upplysningar, som härpå äro beroende, icke tillerkännas den noggrannhet och tillförlitlighet som vederborde, hvarföre Sällskapet också, intill dess det ekonomiska karteverket hunnit fullbordas och jordmatriklar för de särskilda länen upprättas, fruktar, att det ändamål, som med jordbruksstatistiken afses, endast i mindre grad skall vinnas.

Under sådane förhållanden måste desto större vikt läggas deruppå, att, som Kongl. Landtbruks-Akademien också anmärkt, frågorna, som skola besvaras, blifva uppställda med sådan klarhet och tydlighet, att intet missförstånd om meningen kan ega rum, ej innefatta andra spørsmål än sådane, som af en hvar landtbrukare utan svårighet och tidsutdrägt må kunna besvaras, och slutligen afse allenast de för jordbrukets ställning och utveckling mest maktpåliggande förhållanden.

Hushållnings-sällskapet förenar sig med Kongl. Akademien och Chefen för Statistiska Central-Byrån i de åsikter, om hvilka, i de uppgjorda särskilda förslagen, meningsskiljaktighet antingen alldeles icke, eller ock endast i vissa obetydligare afseenden förefinnes. Sålunda anser Sällskapet lämpligt, dels att socken- eller, der så hellre önskas, distriktskomitéer bildas, och biträder Kongl. Akademiens förslag, att Ordförande jemte suppleant utses af Hushållnings-Sällskapen; dels att vederbörande tjänstemän lemna sådane uppgifter om mantal, brukningsdelar, antal backstugor, jordtorp och andra lägenheter, som i de sex första kolumnerna af Kongl. Akademiens formulär för sockenuppgifterne omförmälas; och dels — sedan Komiténs tabeller blifvit ifyllda och ett exemplar deraf, å viss föreskrifven tid i början af året näst efter det de afse, aflemnadt till Hushållnings-sällskapet, under det att ett annat hos Pastor förvaras — att Hushållnings-sällskapet derefter, antingen genom ett särskildt Utskott, eller på sätt hvarje Sällskap kan finna lämpligt, ofördröjligen företager granskning af uppgifterne, inforrdar, der så

finnes nödigt, upplysningar och verkställer rättelser samt upprättar ett sammandrag, innefattande slutsummorna för hela distriktet.

Då deremot de af Kongl. Landtbruks-Akademien och Hr Berg afgifne förslag befinnas i flere väsentliga delar från hvarandra skiljaktiga, har Hushållnings-sällskapet, efter granskning och jemförelse af dessa skiljaktigheter, ansett sig böra om de hufvudsakligaste af dem särskildt yttra sig.

Först förekommer härvid frågan, huruvida alla de uppgifter, som för en ändamålsenlig jordbruks-statistik anses behöflige, skola bearbetas i ett sammanhang, eller om, på sätt Kongl. Akademien föreställt sig, vissa delar deraf, som i tabellen tillhörande Kongl. Akademiens förslag icke äro upptagne, böra behandlas i Landshöfdingarnes embetsberättelser. Kongl. Akademien har väl icke närmare uppgifvit hvilka ämnen inom jordbruksstatistiken, som sålunda borde tillhöra dessa berättelser; men kunskap härom torde vinnas, om man jemför hvad som i Hr Bergs förslag till s. k. »Sockneliggare» finnes upptaget utan motsvarighet i Kongl. Akademiens tabell, såsom: jordmånens beskaffenhet, brukningssättet, väderleken, sånings- och skördetiden, utsädes- och skördekorsets beskaffenhet i vigt m. m., åtgång till föda och öfverskott till afsalu, spanmålspriser, gödningsämnen och nya sädesslag, uppgifter om jordbruksarbetare, dagsverkspriser, åkerbruksredskap, byggnads- och stängselsätt, jordvärde, tillgång och pris å boskap m. m.

I detta afseende vill Hushållnings-sällskapet ingalunda förringa vigten deraf, att jordbruks-statistiken omfattade tvenne olika syften, nemligen dels bidrag till historien om jordbrukets och dess binäringars ståndpunkt och utveckling, och dels kännedom om beloppet af årets skörd och kreaturs-tillgång m. m. Men Sällskapet misströstar, att, för närvarande, i förstnämnde afseendet, äfven på det föreslagna sättet eller genom sockneliggare, så noggranna uppgifter, i några fall skola, och i andra ens kunna lemnas, att någon tillförlitlighet och säkerhet vinnes. Större delen af de i sockneliggaren uppställde frågorna uppfylla ej heller nyss omförmälda, af Kongl. Landtbruks-Akademien med allt skäl betingade villkor, hvarförutan hvarken vinnes den öfvertygelse om statistikens nytta i jordbrukets eget intresse, som vore en borgen för landtmannens beredvillighet och förtroende, ej heller tillförlitligheten af svaren är på något sätt betryggad.

I den tabell, som Kongl. Akademien uppgjort, och hvilken för ändamålet synes mera lämplig, torde dock svaren på de

sista åtta frågorna: om kyrko- och skolstaternas underhåll samt kostnaden för fattigvård, skjuts, vägunderhållning och diverse allmänna besvär, — som måste blifva temligen oförändrade, — lämpligare och med större noggrannhet kunna insamlas på annat sätt, genom vederbörande tjenstemän, än af de skattdragande sjelfve, hos hvilka kan förutsättas en viss benägenhet att alltför högt, och på olika orter efter olika beräkningsgrund, uppskatta dessa utgifter och onera. Om nu de sålunda utmärkte frågorna bortfalla ur formulären för sockenuppgifterna, så torde någon meningsskiljaktighet icke förefinnas derom, att upplysning om de återstående ämnena, uppförda under N:is 7 till och med 56 i Kongl. Akademiens tabell, kunna, med sådan tillförlitlighet och fullständighet, som för närvarande står att erhålla, genom Hushållnings-sällskapen samlas och meddelas.

I fråga deremot om hvad som borde upptagas i Landshöfdingarnes årliga eller qvinqvennala berättelser, anser Hushållnings-sällskapet, lika med Kongl. Akademien, att härmed borde förfaras i enlighet med derom redan gifne eller framdeles utkommande föreskrifter, hvarom nu torde vara tillräckligt yttra, att samverkan mellan Landshöfdingarne och Hushållnings-sällskaperna synes fortfarande böra ega rum, och de förres berättelser ej belastas med sådane ämnen, som antingen afhandlas och upptagas af de senare, eller om hvilka endast alltför otillförlitliga underrättelser kunna erhållas, utan mera uteslutande röra frågorne om spanmålspriserne samt uppgifter om jordbruksarbetare, dagsverkspriser och jordvärde m. m.

Beträffande härefter frågan, huruvida de uppgifter, som Hushållnings-sällskapen böra meddela, skola framläggas hvarje år eller endast hvar femte, anser Sällskapet, på de skäl Hr Berg anfört, utan tvifvel mest ändamålsenligt och således önskvärdt, att årliga uppgifter göras om alla de förhållanden, »som årligen äro underkastade förändringar af den beskaffenhet, att af dem bestämda slutsatser kunna dragas, och särskilda åtgärder af Regering eller enskilde personer skyndsamt påkallas och föranledas»; äfvensom Sällskapet lätt finner, att om, på sätt Kongl. Akademien föreslagit, endast i medeltal utförda uppgifter skulle infordras, blefve dessa endera grundade på alltför lös beräkning och således otillfredsställande och i högre grad opålitliga, eller också skulle till grund för dem läggas svaren å för hvarje år upprepade frågor, i hvilket fall resultaterne, utan särdeles vidare omgång eller besvär, så gerna kunnat hvarje år ordnas och bekantgöras.

Men ett sådant årligt insamlande af uppgifter med deraf betingad permanent sockenkomité skall oeftergiftigen fordra icke obetydliga medel till kostnadernas betäckande, emedan, inom de fleste socknarne, åtminstone i detta Hushållnings-sällskaps verksamhetsområde, man icke kan påräkna att finna personer lämplige och villige att utan arfvode åtaga sig besväret att med möjligaste noggrannhet insamla uppgifterne, hvilket Sällskapet jemväl anser ej heller, med något hopp om framgång, kunna öfverlätas åt Sockne-Nämnden.

Förutsätter man då, på sätt som skett, att aflöning till särskilde tjenstemän inom socknarne för närvarande icke är att påräkna, finner Sällskapet ingen annan utväg att föreslå, än att, till en början, man åtnöjes med uppgifter för hvar femte år, omfattande icke medeltalet af en femårsperiod, utan sjelfva det femte årets företeelser. Häremot kan visserligen med skäl invändas, att det lätt kan hända, att ett sådant år är ett missväxtår eller ock ett ovanligt ymnigt år; men deraf härflytande verkan för jordbruksstatistikens tillförlitlighet i sin helhet skulle till någon del häfvas, om man, vid uppgifternas öfverlemnande, rubricerade det år de omfatta under kategorien af ett, i afseende på skörden m. m. godt, medelmåttigt eller dåligt år, samt bifogade anmärkning om i hvilken mån sifferresultaterne borde höjas eller sänkas för att träffa in på medeltalet.

Af hvad sålunda redan blifvit antaget och yttradt följer, att Sällskapet alldeles icke kan biträda förslaget om den s. k. sockneliggaren, hvilken, sådan den blifvit uppställd, synes sakna de förnämsta villkoren för praktisk tillämplighet.

Vidkommande frågan, huruvida, å sockenformuläret, detaljerne skola utföras för hvarje hemmansdel eller endast summan för hela socken upptagas, sluter sig Sällskapet till den åsigt, att största varsamhet måste iakttagas för att förekomma miss tanken att man vill utforska enskild persons ställning eller använda de efterfrågade upplysningarne för beskattnings ändamål, hvarföre också synes vara nödigt, att de uppgifter, som genom enskildt förtroende vunnits, ej framläggas till allmän kännedom och granskning, utan blott i slutsumman inräknas. Sockne-Ombuden böra derföre tillhandahållas lösa formulär-blanketter för att, efter noggrann öfvervägande, i dem införa de uppgifter angående de särskilda hemmansdelarne, som mundtligen erhållas eller ock indirekt förskaffas, på det att, om, vid den slutliga granskningen af sockentabellerna, tvifvel om riktigheten i något afseende skulle uppstå, detsamma genom detaljuppgifternas infordrande måtte kunna pröfvas.

Beträffande slutligen den meningsskiljaktighet i de förslag, öfver hvilka Hushållnings-sällskapet har att sig yttra, som jemväl synes äga rum angående hvilken Centralmyndighet, som skall emottaga Hushållnings-sällskapens uppgifter för att vidare bearbeta och till ett helt sammanfoga dem, så förmodar Sällskapet, att det, så i detta, som alla andra landtbruket rörande förhållanden, bibehålles vid den förbindelse Sällskapet, enligt sina Stadgar, äger till Kongl. Landtbruks-Akademien, och endast af eller genom denna myndighet får emottaga föreskrifter, och till den meddela de upplysningar, som i ämnet kunna ifrågakomma. De förhållanden deremot, hvari upplysningar af Hushållnings-sällskapet kunna lemnas och som kunna pröfvas lämplige att behandlas i Landshöfdingarnes embetsberättelser, vill Sällskapet gerna, i den ordning, som kan blifva föreskrifven, framhålla så fullständigt som möjligt. Och tillåter sig Sällskapet, i sammanhang härmed, i underdånighet fästa uppmärksamhet derå, att när jordbruks-statistiken hunnit på föreslaget sätt blifva ordnad, så torde den i 32 § af Sällskapets Stadgar föreskrifne skyldighet, att hvarje år till Kongl. Landtbruks-Akademien afgifva berättelse om landtbrukets och andra näringars tillstånd, kunna eftergifvas.

I likhet med Kongl. Landtbruks-Akademien anser Sällskapet också, att den ifrågavarande nya methoden för vinnande af statistiska upplysningar rörande jordbruket kommer att medtaga betydlig tid och erfordra mycken omtanke, hvarföre dess bringande till verkställighet icke synes böra ske förrän nödige förberedelser hunnit ordnas, eller efter den rymligare tid, som Kongl. Akademien föreslagit.

Då den jemväl framkastade frågan om medel till kostnadernes bestridande inom Hushållnings-sällskapen ej heller torde böra förbigås, vill Hushållnings-sällskapet, med anledning af hvad härom i Hr Bergs förslag förekommer, ej lemna onämndt, att Sällskapet med säkerhet tror sig kunna antaga, att allmänna meningen med största *ogillande* skulle se om erforderlig del af de inkomster, som i sednare tider blifvit Hushållnings-sällskapen beredde af bränvinsmedlen, användes för ifrågavarande ändamål. Desse medel utgöra Hushållnings-sällskapens största inkomst, men äro så ojemnt fördelade — hvarken efter hemmantal, innevånarnes antal eller jordareal — att åtskilliga Hushållnings-sällskap, liksom detta, af dem ega endast en ringa fördel i jemförelse med andra, som deraf åtnjuta rikliga inkomster; och som Sällskapets obetydliga årliga tillgångar —

deraf bränvinsmedlen vanligen uppgå till omkring 2,900 R:dr R:mt — helt och hållet tagas i anspråk för sådana ändamål, som närmast tillhöra Sällskapets syfte att befrämja, så vågar Sällskapet i underdånighet hoppas, att, om anordnandet af jordbruksstatistiken sker på ett sådant sätt, att Sällskapet ej kan undgå därför vidkännas kostnader, medel till deras betäckande också måtte anvisas.

Angående det mått- och vigt-system, som borde begagnas, delar Sällskapet den åsigten, att bäst synes vara sörjdt för uppgifternas möjligaste tillförlitlighet, om de till en början få afgifvas under sådane benämningar för mått, mål och vigt, som i orten allmännast förekomma, och derefter i distrikts-redogörelserne blifva reducerade till det nya systemet.

Sammanfattad i korthet är Hushållnings-sällskapets åsigt i hufvudsakligaste afseenden:

att, genom Hushållnings-sällskapens försorg och med biträde af för hvarje gång utvalde sockne-ombud, uppgifter, så tillförlitligt och noggrannt som möjligt, insamlas och ordnas om de förhållanden, som utgöra föremål för de, i den af Kongl. Landtbruks-Akademien uppgjorda tabell, under N:is 7 till och med 56 uppförda frågor, hvilken tabell till form och uppställning synes mest lämplig;

att öfrige landtbruksförhållanden, som i samma frågor icke inbegripas, men om hvilka kännedom kan anses nödvändig, fortfarande genom Landshöfdingarne inberättas;

att önskligast och ändamålsenligast vore, att de uppgifter, som sålunda genom Hushållnings-sällskapen skola insamlas, årligen förekomme; men som sådant ej torde kunna ifrågakomma förrän särskilda tjenstemän i socknarne konstitueras, till vilkas aflöning tillgångar för närvarande dock ej torde vara att påräkna, så måste man åtnöjas med uppgifternas insamlande hvart femte år, omfattande desamma då, icke medeltalet af femårs-perioden, utan det femte årets företeelser;

att sockne-ombuden till Hushållnings-sällskapens granskning öfverlemna endast totalsumman för hela socknen, men äro beredde att, om tvifvel angående riktigheten uppstår, gifva ledning för bedömandet deraf;

och att Hushållnings-sällskapen, sedan sockne-uppgifterne blifvit granskade och sammanförde, ofördröjligen insända sammandraget för hela distriktet till Kongl. Landtbruks-Akademien, för utarbetandet af en mera omfattande statistisk redogörelse för jordbruket."

b. *Södra Hushållnings-sällskapet.*

— — »Sedan Calmar läns Södra Hushållnings-sällskap genom Eders Kongl. Maj:ts Befallningshafvande dels blifvit underrättadt om hvad Eders Kongl. Maj:t i afseende på väckt förslag rörande jordbruks-statistik behagat i Nåder förordna, dels erhållit del af ifrågavarande förslag jemte tillhörande förhandlingar, får Hushållnings-sällskapet, efter det att samtliga dess Underafdelningar beredts tillfälle att om nämnda förslag och förhandlingar taga kännedom samt med betänkande i ämnet till Sällskapet inkomma, rörande denna fråga afgifva följande underdåniga yttrande:

Hushållnings-sällskapet uppskattar, till sin fulla betydelse, af hvilket stort och allmänt intresse det ur många synpunkter måste anses vara att, genom förvärfvande af en så vidt möjligt tillförlitlig kännedom om verkliga tillståndet inom landets modernäring, erhålla tillfälle, att kunna rätt inse och bedöma huru denna näring, ifrån en tidpunkt till en annan, både öfver hela landet och inom särskilda delar deraf, antingen höjer sig till allt större och kraftigare utveckling eller ock af hämmande omständigheter hindras att tillväxa och förkofras, och på grund af denna sin uppfattning om en dylik tidtals förnyad jämförande undersöknings stora vikt, instämmer Hushållnings-sällskapet obetingadt i den åsigt, som af Kongl. Landtbruks-Akademien och inom Statistiska Beredningen blifvit uttalad, angående nyttan och behovet att, så fort ske kan, påbörja att, efter antagen systematisk plan och under ett fortgående omsorgsfullt arbete, låta upprätta en noggrann och fullständig allmän statistik öfver Sveriges jordbruk.

Hushållnings-sällskapet hyser också, äfvenledes lika med Kongl. Landtbruks-Akademien och Statistiska Beredningen, den mening, att det viktiga ändamål, som sökes, svårigen kan vinnas utan en ordnad samverkan af mångas förenade krafter, och tror att den bästa, kanske ensamt användbara, utvägen att erhålla i möjligaste mätto fullständiga och tillförlitliga uppgifter angående olika traktors jordbruk, måste erkännas vara den, att för dessa uppgifters anskaffande söka biträde hos orternas jordbrukare sjelfve, samt att uppdraga åt länens Hushållnings-sällskap att bemedla, leda och kontrollera, så väl insamlingsarbetets rätta verkställighet, som de insamlade materialiernas sammanfattning och uppställning i sin behöriga föreskrifna ordning; och då Hushållnings-sällskapet jemväl måste medgifva, att de

ämnen, hvilka i ofvannämnde afseende borde komma att af Hushållnings-sällskapen behandlas, på intet sätt kunna anses vara främmande för Hushållnings-sällskapens verksamhet, — hvarken kan eller vill Hushållnings-sällskapet följaktligen undandraga sig att efter förmåga utföra den del af det statistiska arbetet, som föreslagits böra af Hushållnings-sällskapet verkställas, fastän Hushållnings-sällskapet väl inser, att mycken tid och ansträngd omtanka skola behöfva användas, innan något fullt nöjaktigt resultat af Hushållnings-sällskapets bemödanden kan erhållas; och Hushållnings-sällskapet får derföre underdånigst förklara sig vara beredvilligt, att inom det distrikt, som utgör föremål för Sällskapets verksamhet, insamla sådana distriktets jordbruk och landtmannaförhållanden angående uppgifter och underrättelser, som, för tillvägabringandet af en allmän statistik öfver Sveriges jordbruk, kunna anses erforderliga.

Efter att hafva uttalat sin beredvillighet att verksamt bidra- draga vid den tillämnade jordbruks-statistikens utarbetande, önskar Hushållnings-sällskapet att i underdånighet dels få framställa några villkor eller förbehåll, hvilkas uppfyllande, efter Hushållnings-sällskapets förmenande, väsendtligen borde för Hushållnings-sällskapet underlätta möjligheten att kunna lyckas i dess åtagande, och dels att få föreslå åtskilliga ändringar eller tillägg, hvilka Hushållnings-sällskapet anser behöfliga, i begge de förslag, hvaröfver Hushållnings-sällskapet nu har att sig yttra. I sådant afseende ämnar Hushållnings-sällskapet hufvudsakligen fästa sig vid sådana föreskrifter och bestämmelser, som företrädesvis kunna anses angå den del af det statistiska arbetet, hvilken skulle komma att af Hushållnings-sällskapet ledas och utföras; — men innan Hushållnings-sällskapet härtill öfvergår, utbeder sig Hushållnings-sällskapet underdånigst att först få göra den allmänna anmärkning emot begge de afgifna förslagen, att uti intetdera af dem synes hafva blifvit nog klart och bestämdt uttryckt, huru samtliga de krafter, hvilka, — på sidan om eller öfver dem, som af Hushållnings-sällskapet derät egnades, — skulle vara behjelplice vid jordbruks-statistikens tillvägabringande, borde befinnas organiserade och verka. Det har väl blifvit yttradt, att denna statistik borde utgöra föremål för särskild bearbetning och i sin helhet intaga ett sjelfständigt rum bland öfriga delar af Sveriges officiella statistik, och föreslagits att materialiernas insamlande och första ordnande skulle ställas under Hushållnings-sällskapens ledning och kontroll; — men af hvem och på hvad sätt de åt Hushållnings-sällskapen

ej uppdragna delarne af arbetet, äfvensom alla materialiernas slutliga bearbetning till ett ordnad och sammanhängande helt, skulle komma att ombesörjas, derom finnas, efter Hushållnings-sällskapets uppfattning, icke några nog tydliga bestämmelser föreslagna. — Hushållnings-sällskapet måste likväl anse ganska angeläget, både till undvikande af eljest lätt möjliga kollisioner och för att kunna genom arbetets rätta fördelning lätta det-sammans utförande, att i den allmänna arbetsplan, som redan från början bör finnas uppgjord, för samtliga arbetande må lemnas tydlig anvisning, huru de — bredvid hvarandra på skilda vägar, eller den ene efter den andre på samma stråt — skola arbeta sig fram emot det gemensamma målet, och tror Hushållnings-sällskapet detta vara så mycket mera behöfligt, som det, efter Hushållnings-sällskapets tanke, ovilkorligen fordras att, — jemte de bidrag, hvilka orternas jordbrukare och Hushållnings-sällskap, äro i tillfälle att lemna, — ett ganska stort antal andra uppgifter och underrättelser måste komma att både meddelas och bearbetas genom flera olika offentliga myndigheters försorg, så vida någon fullständig, hela landets alla jordbruksförhållanden omfattande, statistik skall kunna åstadkommas.

Särskildt finner Hushållnings-sällskapet det vara nödvändigt, att Hushållnings-sällskapens egen ställning inom arbetskedjan må blifva tydligt och bestämdt utstakad. I de orter, der Hushållnings-sällskapen både åtagit sig och ådagalagt sin förmåga att periodvis lemna fullt nöjaktiga redogörelser om orternas alla jordbruksförhållanden, måste Hushållnings-sällskapet anse, att det skulle lända till större enkelhet, reda och sammanhang vid de statistiska efterforskningarnes anställande, om dessa sednare och deras sammanfattning till ett ordnad helt anförtröddes åt Hushållnings-sällskapen ensamt, och hittills föreskrifna femårsberättelser, åtminstone hvad jordbruket beträffade, icke vidare behöfde af Eders Kongl. Maj:ts Befallningshafvande afgifvas; men äfven om bestyret att insamla och meddela underrättelser om orternas jordbruksförhållanden icke ansåges kunna helt och hållet öfverflyttas ifrån Eders Kongl. Maj:ts Befallningshafvande till Hushållnings-sällskapen, borde dock gränserna för hvarderas verksamhet blifva med noggrannhet på sådant sätt uppdragne, att alldeles samma ämnen icke komme att behandlas i hvarandra möjligen korsande riktningar, ifrån tvänne olika håll, och att Hushållnings-sällskapen och deras

medhjelpare icke behöfde blifva i någon mån inverkade vid den fria sjelfmanta utöfningen af deras värf.

Hushållnings-sällskapen, hvilkas hela organisation hvilat på en förening af frivilliga krafter, kunna nemligen icke principenligt underordnas någon annan offentlig myndighet än Kongl. Landtbruks-Akademien, och det torde derföre vara riktigast, att Hushållnings-sällskapen komme att, — så väl i afseende på alla föreskrifter om sättet för det stora statistiska arbetets utförande och redogörelserna om huru detsamma blifvit utfördt och om hvilka resultater det lemnat, som ock för alla mera tillfälliga och mindre omfattande meddelanden angående jordbruket, hvilka kunde blifva föreskrifna, — ställas i omedelbar förbindelse med Kongl. Landtbruks-Akademien ensamt.

Med tillämpning af denna af Hushållnings-sällskapet i underdånighet uttalade åsigt, om huru det statistiska arbetets gång och fördelning på det mest ändamålsenliga sätt borde regleras, skulle, sedan hvarje Hushållnings-sällskap inom sin ort, i öfverensstämmelse med genom Kongl. Landtbruks-Akademien detsamma meddelade instruktioner och formulär, hade insamlat alla tillgängliga materialier och ordnat och förarbetat dem till ett helt, — det statistiska sammandraget med åtföljande berättelse, ifrån hvarje ort särskildt, till Kongl. Landtbruks-Akademien aflemnas, hvarefter det borde tillhöra denna Akademi att, med begagnande af samtliga dessa ifrån Hushållnings-sällskapen emottagne meddelanden, söka framställa grunddragen till en så vidt möjligt naturtrogen och helgjuten bild af det Svenska jordbrukets tillstånd; — men då det likväl, efter Hushållnings-sällskapets underdåniga mening, icke torde låta sig göra att, med begagnande blott af sådana faktiska uppgifter och underrättelser, som hemtats uteslutande inom jordbrukets eget område, kunna gifva åt en dylik skildring den fulländning som densamma, för att uppfylla sitt afsedda ändamål, måste äga, och då derföre många ifrån Befolknings-, Fabriks-, Handels- och Penninge-statistikernes områden hemtade bidrag måste tagas till hjälp för att fullständiga, beriktiga och i sin rätta dager framhålla det öfver jordbruket särskildt upprättade utkastet, torde i följd deraf den sista slutliga behandlingen, så väl som det helas ledning under de statistiska undersökningarnes och sammanställningarnes fortgång, böra vara öfverlemnad att skötas af den centralmyndighet, som har de öfriga delarne af den officiella statistiken under sin omvårdnad och som derföre bäst bör kunna tillse och kontrollera, både att hvarje del för

sig blifver med verkligheten öfverensstämmande och att samtliga delarne noga komma att passa in i det hela.

Då Hushållnings-sällskapet nu öfvergår, att i underdånighet yttra sig om sådana bestämmelser eller villkor, de der kunna hafva ett mera speciellt inflytande å Hushållnings-sällskapets egen verksamhet vid de praktiska insamlingsarbetenas förrättande, anser sig Hushållnings-sällskapet böra först nämna, att Hushållnings-sällskapet visserligen hufvudsakligen delar den tanken, att för de statistiska primäruppgifternas insamlande socken- och stads-komitéer borde bildas, hvilka hvar inom sitt distrikt skulle ombesörja de ifrågavarande uppgifternas insamling, — men att Hushållnings-sällskapet dock tror, att en för hela Riket meddelad bindande allmän föreskrift, genom hvilken blefve stadgadt, att en dylik komité skulle finnas i hvarje socken eller stad och genom val af kommunerne sjelfve tillsättas, möjligen på många ställen kunde förhindra i stället för att befrämja det afsedda ändamålet. Fordom mera allmänt rådande fördomar emot efterforsknings medgifvande inom den enskilda hushållningens gränser hålla visserligen på att skingras, men hafva dock ännu icke kunnat öfverallt försvinna, och inom mången kommun skulle derföre motvillighet eller misstro göra sig rådande och motarbeta eller vilseleda den statistiska undersökningen. Då Hushållnings-sällskapet är i underafdelningar fördeladt, torde hos dessa afdelningars styrelser, — och derjemte hos det ständigt tillväxande antalet af erfarne, insigtsfulle och för sitt yrkes framsteg synbarligen allt mer intresserade jordbrukare af alla klasser, och hvaraf de flesta äro medlemmar af Hushållnings-sällskapet, — det kraftigaste stödet för framgången af Hushållnings-sällskapets bemödanden i allt fall vara att förvärfva, och då möjligheten för Hushållnings-sällskapet att kunna lyckligt utföra sitt åtagande således svårligen kan grunda sig blott på något föreskrifvet kommunalt åliggandes, der insigt och håg att medverka fattas, alltid högst osäkra och opålitliga utförande, utan ytterst måste komma att bero af det nit och det intresse, som Hushållnings-sällskapet förmår väcka och underhålla hos förenämnde af Hushållnings-sällskapet sjelf utsedde medhjelpare, tror Hushållnings-sällskapet det vara nödvändigt, att *insamlandet af primäruppgifterne inom socknarne eller de mindre distrikten får blifva ett frivilligt och icke ett ålagdt bestyr för delegationerne, hvilka Hushållnings-sällskapet, antingen direkte eller genom uppmaning till kommunerna att i valen deltaga, må äga tillsätta, och hvilka, vid utöfningen af sin befattning med*

dess primäruppgifters såväl insamling som aflemnande, böra ställas i omedelbar förbindelse endast och allenast med Hushållnings-sällskapet.

Då Hushållnings-sällskapet förmenar, att, om än en större del af de uppgifter, som läggas till grund för en fullständig jordbruks-statistik, äro af den beskaffenhet, att de företrädesvis böra och kunna hemtas ifrån frivilliga enskilda meddelanden af jordbrukarne sjelfve, det likväl finnas andra, hvilka lättare och säkrare erhållas ur de källor, som stå till offentliga myndigheters disposition, — och Hushållnings-sällskapet jemväl anser det vara högst nödvändigt att, för att kunna kontrollera och komplettera de på enskild väg hopsamlade uppgifterne, äga tillfälle inhemta en så omfattande kunskap som möjligt om alla jordbruksnäringen angående förhållanden inom den ort, hvars jordbruks-statistik Hushållnings-sällskapet skulle upprätta, får Hushållnings-sällskapet såsom ett ytterligare vilkor underdånigst framställa, att *Hushållnings-sällskapet skall äga, att ifrån vederbörande »kostnadsfritt» bekomma alla sådana för komplettering och beriktigande af ortens jordbruks-statistik nödiga uppgifter, de der inom offentliga arkiv kunna vara att tillgå, samt dessutom erhålla del af alla de hvarjehanda officiella berättelser, som, i afseende på ortens jordbruksförhållanden, ifrån kommuner eller myndigheter äro eller blifva föreskrifne att afgifvas.*

Ibland de officiella meddelanden, som i sådant hänseende måste anses mest angelägna för Hushållnings-sällskapet att bekomma, ställas i främsta rummet de uppgifter angående den af ortens jordbruk använda areal, hvilka utur vederbörande landtmäteri-kontors arkiv kunna erhållas. — Hushållnings-sällskapet tror nemligen det icke vara möjligt, hvarken för Hushållnings-sällskapet sjelf eller för dess delegationer inom kommunerne, att utöfva någon verklig kontroll på de insamlade uppgifterne om utsäde och skörd af både säd och foderväxter, utan att förut äga någorlunda tillförlitlig kännedom om storleken och beskaffenheten af den till jordbruk använda eller användbara areal hvarå säs och skördas, och fastän Hushållnings-sällskapet väl vet, att ifrån landtmäteri-kontoren endast kan uppgifvas, huru arealen var beskaffad vid den tidpunkt då ett hemmans eller byalags ägor sednast afmättes, föreställer sig dock Hushållnings-sällskapet, att, med landtmäteri-kontorets uppgifter till grund och ledning, det skall blifva jemförelsevis lätt att, utan alltför stor kostnad och tidsutdrägt, på de flesta ställen så komplettera dessa uppgifter, genom anställda undersökningar

om de förändringar, hvilka i afseende på de olika ägoslagen sedermera inträffat, att en mera säker utgångspunkt för de statistiska efterforskningarne derigenom vinnes. På grund af dessa skäl skulle Hushållnings-sällskapet berättigas, att *ifrån vederbörande landtmäteri-kontor få emottaga socknevis upprättade förteckningar, hvilka borde upptaga, dels hvarje hemmans, hemmansdels eller annan själfständig lägenhets ägovidd af 1:o åker, 2:o äng och odlingsmark, 3:o betes- och skogsmark, 4:o vägar och andra allmänna platser, 5:o impedimenter och 6:o vatten, — och dels uppgift om året, då sednaste ägoafmätning eller ägodelning inom hvarje skifteslag blifvit förrättad, samt alla dåvarande jordägares namn och bruksdelar.*

I afseende på de uppgifter, hvilka, både uti Kongl. Landtbruks-Akademiens och uti t. f. Chefens för Statistiska Central-Byrån förslag, ansetts böra lemnas till Hushållnings-sällskapen ifrån vederbörande Häradsskrifvare eller motsvarande tjenstemän i städerna, tror Hushållnings-sällskapet, att det skulle lända till betydlig lättnad vid de undersökningar, hvilka, såväl i afseende på jordarealen samt hvad derå kan sås och skördas, som om antalet underhållna kreatur, komme att anställas inom hvarje sockens eller stads distrikt, om *Hushållnings-sällskapet erhöles, ifrån vederbörande Häradsskrifvare samt de städernes tjenstemän, hvilka föra räkenskaper rörande stadsjorden, ej allenast uppgift om hvarje egendoms, hemmans, hemmansdels eller annan själfständig lägenhets namn och förmedlade hemmantal, äfvensom om å hvarje själfständigt jordbruks område befintlige torp och backstugor, — utan jemväl en på grund af sednast upprättade mantalslängd uppgjord förteckning öfver såväl alla jordägares, torparens och backstuguhjons namn, som antalet personer, de der på hvarje sådan större eller mindre lägenhet underhållas.*

Dessa sålunda från landtmäteri-kontoret och ofvannämnde skattskrifvare lemnade uppgifter borde derefter, genom Hushållnings-sällskapets försorg, sammanställas socknevis, enligt vissa antagna formulär, samt sedermera öfverlemnas till de för primäruppgifternes insamlande utsedde delegationer, hvilka sedan skulle besörja om de mottagna sockensammandragens komplettering genom anställde efterforskningar å ort och ställe, dels angående de förändringar arealen af åker, äng och betesmark kunde finnas hafva undergått efter sednast hållna landtmäteriförrättning, och dels om yttinnehållet och beskaffenheten af sådana hemmans eller lägenheters jordareal, hvarom ingen uppgift ifrån landtmäteri-kontoret kunnat erhållas; — men då man

lätt kan förutse, att, om än nu omnämnda kompletteringsarbete skulle, utan särdeles svårighet, kunna af distrikt-komitéerna sjelfva verkställas för största delen af den inom Hushållnings-sällskapets distrikt befintliga jordareal, det dock finnes enskilda ställen eller hela trakter hvarest, — derföre att ordentlig karta och kartebeskrifning saknas, eller af annan orsak, — det blifver mera besvärligt att taga reda på jordarealens innehåll och fördelning i olika ägoslag, anser Hushållnings-sällskapet det blifva för sig nödvändigt att genom särskildt anställda, med något billigt betingadt arvode betalda, rekognosceringar, som lämpligast åt några skicklige yngre landtmätare kunde uppdragas, — i sådant afseende komma distriktkomiterade till behöflig hjälp; — och då Hushållnings-sällskapets egna tillgångar utan tvifvel komma att tagas i starkt anspråk vid utförandet af öfriga delar af det statistiska arbetet, anser sig Hushållnings-sällskapet underdånigst böra uttala den önskan: att ett anslag af 1000 riksdaler årligen måtte ställas till Hushållnings-sällskapets disposition, för att, emot redovisning, användas till en under Hushållnings-sällskapets ledning verkställd skyndsam och så vidt möjligt noggrann utredning öfver hela innehållet af den areal åker, äng och betesmark, som å inom Hushållnings-sällskapets distrikt befintliga hemman, hemmansdelar eller andra lägenheter till jordbruk begagnas.

Hushållnings-sällskapet antager såsom möjligt och till och med sannolikt, att en sådan utredning, vid första försöket till dess verkställande, icke på alla ställen kan göras så fullständig och nöjaktigt riktig, som man måste anse vara behöfligt, — men hoppas likväl, att Hushållnings-sällskapet och dess delegationer, under fortsatta bemödanden på samma väg, genom ständigt förnyade iakttagelser och rättelser, likväl snart nog skola lyckas åstadomma en, för det ifrågavarande behovet med tillräcklig fullständighet och tillförlitlighet upprättad, s. k. jordkardaster, som bör kunna tjena till nödig efterrättelse tills vidare, icke blott vid det nu ifrågasatta statistiska arbetets utförande, utan äfven i andra afseenden, intill dess en annan dylik mera fullkomlig, i mån af det ekonomiska karteverkets fullbordande, hinnes utarbetas. Framgången af Hushållnings-sällskapets verksamhet i nyss anförda riktning skulle dock, efter Hushållnings-sällskapets förmenande, underhjälpas, om det kunde blifva föreskrifvet, att Hushållnings-sällskapet hädanefter icke allenast skall erhålla del af alla de uppgifter om jordarealen, som år efter år komma att i landtmäteri-kontoret ingå, utan ock bekomma under-

rättelse om innehållet af den areal i åker, äng och betesmark, som vid anställd värdering befinnes tillhöra sådan jordegendom, som i Hypotheksförening eller annan offentlig kassa till belåning anmäles.

Efter sålunda genomförd och successive allt mera fullständig och beriktigad utredning af den inom ett distrikt verkligt befintliga arealen af åker, äng och betesmark, skulle, då den frågande kunde gå ifrån gård till gård med ägobeskrifningen jemte mantalslängden i sin hand, det visserligen blifva lättare, att, i afseende på de direkta frågorna om den i något visst mått uttryckta qvantiteten af verkställdt utsäde eller inbergad gröda af diverse sädes- eller foderslag, genast kunna utöfva en någorlunda verksam kontroll öfver riktigheten af de svar, som lemnades; men med kännedom om ganska många jordbrukares vana att aldrig sjelfve noga i skäppa räkna, hvarken hvad de så eller hvad de skörde, torde det i allt fall, på åtskilliga ställen åtminstone, blifva ganska svårt att erhålla dylika sifferuppgifter, som icke alltför mycket skilja sig från verkligheten; och efter Hushållnings-sällskapets åsigt måste det därför ofta blifva nödvändigt, att, i stället för att begagna den direkta metoden, — hellre, genom en kombination af hvarandra kontrollerande frågor, söka leda och sluta sig till det rätta förhållandet så nära som möjligt. Hushållnings-sällskapet föreställer sig nemligen: att, om man, — såsom Hushållnings-sällskapet tror vara riktigt —, vid efterfrågningars anställande om jordbrukets tillstånd inom något visst distrikt, hufvudsakligen måste afse att taga reda på den derstädes befintliga jordarealens af jordmån, brukningssätt och kulturgrad betingade förmåga att lemna ett mer eller mindre rikligt bidrag af alla slags jordbruksprodukter till den med jordens skötande sysselsatte eller af dess afkastning lefvande befolkningens underhåll, — man bäst skulle både framhålla, mäta och kontrollera styrkan af denna det undersökta jordbrukets efterforskade alstringskraft, genom att i förenklad form hopställa samtliga härvid ingående och å hvarandra ömsesidigt inverkanande faktorer; samt att, om, under bemödandet att sålunda fullständigt sammanställa resultaten af de gjorda efterforskningarne, det skulle visa sig, att en och annan länk i kedjan af kända fakta eller erhållna under rättelser antingen alldeles fattades eller icke rätt hängde tillsammans med de öfrige, man då, om slutledningen på följdriktigt sätt verkställdes, skulle kunna från det med säkerhet bekanta leta sig fram till det man icke kände samt bringa åter

i sin rätta ordning hvad som uppenbarligen kommit utom sammanhanget; — och då Hushållnings-sällskapet, på grund af denna sin uppfattning om det sätt, hvarpå nöjaktigt pålitliga statistiska primäruppgifter bäst böra kunna erhållas, måste anse vara både nyttigt och behöfligt, att åt Hushållnings-sällskapet lemnas full frihet att för dessa uppgifters insamling begagnad den method, som Hushållnings-sällskapet, efter olika förhållanden, kan finna mest passande, vill Hushållnings-sällskapet i öfverensstämmelse härmed underdånigst uttala den åsigt: att *åt Hushållnings-sällskapet måtte öfverlemnas att, i afseende på de statistiska uppgifternes insamlande ifrån socknarne eller de mindre distrikten, både till formen och innehållet bestämma de frågor, som skola framställas, samt i öfrigt meddela de föreskrifter, som Hushållnings-sällskapet anser mest lämpliga.*

Då det likväl måste vara angeläget att, för utarbetandet af en allmän statistik öfver hela landets jordbruk, enahanda slags uppgifter, efter gemensamt formulär uppställde, ifrån samtliga Hushållnings-sällskapen i Riket afgifvas, tror Hushållnings-sällskapet, att, om än den i det inom Statistiska Beredningen framställda förslaget begagnade form, hvarigenom man på indirekt väg ville fråga sig fram till det sökta målet, i ganska många fall skulle befinnas bäst passande för de statistiska efterforskningsarne inom de mindre distrikten, — den af Kongl. Landtbruks-Akademien föreslagna tabellariska uppställningen af positiva uppgifter dock företrädesvis bör komma att af Hushållnings-sällskapen begagnas, och vill Hushållnings-sällskapet därför, med förbehåll att längre fram få föreslå några mindre rättelser eller förtydliganden i tabellförslaget, underdånigst yttra: *att de statistiska uppgifter, som af Hushållnings-sällskapet skola aflemnas, torde böra uppställas i hufvudsaklig öfverensstämmelse med det af Kongl. Landtbruks-Akademien framställda tabell-formulär.*

Angående den inom Statistiska Beredningen föreslagna s. k. sockenliggaren och den form, som vid densammes uppställning blifvit vald, anser Hushållnings-sällskapet, att det utom allt tvifvel skulle vara ganska nyttigt, om det kunde låta sig göra att få en dylik bok eller liggare med fullständiga årliga anteckningar förd inom hvarje socken; — men att, då denna nu framkastade men möjligen först i en framtid fruktbärande tanke, långt ifrån att för närvarande kunna öfver allt realiseras, tvärtom synes nästan omöjlig att på de flesta ställen utföra, samt den utvägen dessutom är enklare och lättare verkställbar

att blott låta en afskrift af hvarje ifrån en sockenkomité till Hushållnings-sällskapet afgående berättelse qvarstanna hos komitéens Ordförande, eller, der denne ej finnes inom socknen boende, i Pastors-Embets arkiv, — får Hushållnings-sällskapet framställa den underdåniga önskan: att det på Hushållnings-sällskapet måtte få ankomma att föranstalta om förandet inom hvarje socken, der sådant kan ske, af en liggare eller anteckningsbok öfver socknens jordbruk, efter det formulär och af det innehåll, som Hushållnings-sällskapet bestämmer.

I afseende på omfattningen af de uppgifter, hvilka Hushållnings-sällskapet skulle åtaga sig att tid efter annan meddela, anser Hushållnings-sällskapet att, vid början af det ändå ganska besvärliga statistiska arbetet, det borde vara tillräckligt, om Hushållnings-sällskapet icke bestämdt utlofvade att, bland de uti Kongl. Landtbruks-Akademiens tabell förekommande frågor, lemna svar å några andra än dem, hvarigenom begärdes underrättelse: om antalet dels af befintlige hemman och derunder inbegripne hemmansdelar, torp, jordlägenheter och backstugor, och dels åtskilliga andra lägenheter, verk och inrättningar; om arealen odlad och oodlad jord af diverse ägoslag och derå utförda jordförbättringar, äfvensom huru den odlade jorden varit begagnad; samt om medeltalet dels af verkställt utsäde och inbergad skörd af diverse växtslag, och dels om underhållna samtliga slags kreatur och dels af till kreatursfoder använd säd och potates. Hvad deremot beträffar öfriga uti Kongl. Landtbruks-Akademiens tabell upptagna frågor, rörande medeltalet af de omkostnader och afgifter, hvaraf jordbruket befinnes belastadt för kyrko- och skolstaternes underhåll, för fattigvård, skjutsningsbestyr och vägunderhållning samt för diverse andra onera och besvär, hyser Hushållnings-sällskapet den mening, att det visserligen skulle vara ganska nyttigt och för fullständigheten af den tillärnade statistiska undersökningen väl behöfligt, om en dylik utredning af hvad jorden för nyssnämnde ändamål har att bära kunde blifva så noggrannt som möjligt verkställd, — men att hvarken Hushållnings-sällskapet, och än mindre dess delegationer inom socknarne, borde besväras med utförandet af denna del af arbetet, hvilken hellre syntes kunna åstadkommas genom att infordra härför erforderliga uppgifter ifrån Pastors-Embeten, Skol- och Fattigvårds-Styrelser samt Kronofogdar och Häradsskrifvare; men om Hushållnings-sällskapet skall taga någon befattning med behandlingen af de ifrågavarande ämnen, bör denna då endast afse att till ett helt

sammandraga hvad nyss anförde vederbörande, hvar för sig, enligt från den Statistiska Centralmyndigheten mottagna formulär, må hafva utarbetat, och sedermera på behöriga ställen i Hushållnings-sällskapets statistiska tabell införa det sålunda gjorda sammandraget, och vill Hushållnings-sällskapet, med stöd af det nu anförda, underdånigst föreslå: att, af de i Kongl. Landtbruks-Akademiens tabell förekommande frågor, Hushållnings-sällskapet skall fullständigt bearbeta och i sin periodvis afgifna tabellariska framställning intaga alla dem, som äro uppförda under N:ris 1—56, men att Hushållnings-sällskapet endast villkorligen, under förutsättning af deras föregående omständliga bearbetning genom vederbörande myndigheter, komme att taga någon befattning med de under N:is 57—64 upptagna.

Vid jämförelse mellan de begge förslagen, det af Kongl. Landtbruks-Akademien och det inom Statistiska Beredningen väckta, fann Hushållnings-sällskapet det sistnämnda förslaget omfatta åtskilliga i det förra alldeles icke vidrörda jordbruket angående förhållanden, och tog Hushållnings-sällskapet derför i betraktande, om och i hvad mån dessa sednare borde komma i fråga att af Hushållnings-sällskapet behandlas; — Hushållnings-sällskapet kunde då icke undgå att inse och erkänna, att de flesta af de ämnen, som inom Statistiska Beredningen blifvit på systematiskt sätt uppställda och ansetts böra ingå i den statistiska undersökningen, både för deras egen betydelse skull och för att göra den tillärnade jordbruks-statistiken mera fullständig och sammanhängande, också äro väl förtjente af att noga uppmärksammas, samt att, om än, med hänseende till det ökade vidlyftiga besvär, som derigenom skulle förorsakas, det icke kunde eller borde bestämdt föreskrifvas, att de skulle utgöra föremål för Hushållnings-sällskapets och än mindre för distrikt-komitéernes behandling, det dock vore önskligt, att Hushållnings-sällskapet, så vidt sådant kan ske utan alltför stor uppoffring af tid, kostnad och omtanke, åt dem egnar sin uppmärksamhet samt i förhållande till hvarje särskildt ämnes vikt mer eller mindre omständligt deröfver yttrar sig i sina berättelser; — och ansåg Hushållnings-sällskapet, vid jämförande granskning af samtliga ifrågavarande ämnen, följande äga en mera framstående betydelse, nemligen angående a) åtgången af alla slags jordbruksprodukter för den jordbrukande befolkningens eget underhåll, samt det till afyttring åt andra hållbefintliga öfverskottet af dylika produkter; — b) antalet af de vid jordbruket sysselsatte arbetare samt för dem gällande aflönings-

vilkor och dagsverkspriser; — c) gångbara spanmåls- och kreaturs-priser samt deri skeende förändringar; och d) de år efter år utfallande skördarnes mer eller mindre fördelaktiga beskaffenhet med hänseende till både korntal och vikt; — men alla de öfriga deremot, ehuru äfven de obestriddigen ganska viktiga, dock icke så nödvändiga att noga beaktas och behandlas; — och vill Hushållnings-sällskapet i öfverensstämmelse härmed underdånigst yttra den åsigt: att ibland de i *Kongl. Landtbruks-Akademiens tabell ej förekommande ämnen, som i formuläret till sockneliggaren innehållas, Hushållnings-sällskapet borde så fullständigt som möjligt bearbeta och i sina afgifvande berättelser intaga dem, som i sockneliggaren finnas upptagne under N:ris 10—15, 23, 24 och 34, men endast i mera allmänna ordalag, och så vidt därför insamlade materialier medgifva, yttra sig om de i nämnde liggare under N:ris 1, 3—5, 8, 9, 20—22, 25—28, 30, 32, 33, 35 och 36 upptagna.*

I afseende på den tiderymd, hvilken ifrån Hushållnings-sällskapet aflemnade uppgifter och framställningar skulle omfatta, tror Hushållnings-sällskapet, att sådana berättelser med åtföljande tabeller, som utförligt och fullständigt skulle redogöra för jordbrukets hela tillstånd inom orten samt deri timade förändringar, — både för att lemna rådium till att efter mera omsorgsfulla efterforskningar kunna åstadkomma ett grundligare arbete, för att icke blifva alltför besvärande för dem, som härpå skulle arbeta, och för att bereda bättre tillfälle till en jemförande öfversigt af förhållandena vid olika tidpunkter, — icke oftare än hvart femte år böra afgifvas, men att det deremot borde åligga Hushållnings-sällskapet, hädanefter som hittills, att årligen lemna kortare och mera i allmänhet affattade redogörelser om de mera viktiga och anmärkningsvärda tilldragelserna inom jordbruket, i afseende på temperaturförhållanden, skördarnes beskaffenhet, införda nya redskap, sädesslag, gödningsämnen, kreatursracer, större verkställda jordbruksarbeten, kreaturspriser, etc., som år efter år kunde hafva inträffat; — och synes det Hushållnings-sällskapet att, — då i den årliga berättelsen, efter i öfverslag anställda beräkningar genom uttalade allmänna om dömen, sålunda af Hushållnings-sällskapet borde redogöras för väderleken och dess inflytande på årsväxten till frambringande af mer eller mindre ymniga och goda skördar och om dessas tillräcklighet för ortens egna behof eller lemnade tillgång till ett åt andra håll afsättligt öfverskott, — det visserligen skulle vara önskligt, att Hushållnings-sällskapet, för insamlande af ma-

terialier härtill, kunde påräkna ett både så tidigt och så regelmässigt lemnadt biträde af delegationerne inom samtliga kommuner i orten, att Hushållnings-sällskapet derigenom sattes i tillfälle att afgifva fullt tillförlitliga halfårsrapporter angående dessa förhållanden, om hvilka det utan tvifvel ur flere synpunkter vore af vigt att *hastigt* erhålla *säker* kunskap; men då Hushållnings-sällskapet tror det komma att dröja länge, innan man kan lyckas att inom hvarje socken bilda en komité af dertill duglige personer, som finnas villige att reguliert tvänne gånger om året med dylika noggranna uppgifter och redogörelser tillhandagå, allrahelst om, på sätt som inom Statistiska Beredningen blifvit föreslaget, men Hushållnings-sällskapet anser vara mindre lämpligt, dessa sockne-komitéer i afseende på sina meddelanden om dessa ämnen skulle sättas i beröring icke omedelbart med Hushållnings-sällskapet utan med vederbörande kronobetjente; — så får Hushållnings-sällskapet, med stöd af det nu anförda, underdånigst tillstyrka: att den *utförliga Berättelse jemte åtföljande statistiska tabeller, hvari en så vidt möjligt fullständig redogörelse om alla delar af jordbruket bör komma att lemnas, skall af Hushållnings-sällskapet hvar femte år afgifvas, samt att Hushållnings-sällskapet derjemte skall afgifva en årlig kortare Berättelse angående temperatur, skörd samt om i öfrigt inträffade märkliga tilldragelser inom jordbruket; — och böra båda dessa Berättelser i afskrift insändas till Eders Kongl. Maj:ts Befallningshafvande i länet.*

Ehuru Hushållnings-sällskapet redan i allmänhet underdånigst uttalat den åsigten, att åt Hushållnings-sällskapet borde anförtrors att efter för handen varande omständigheter få bestämma om det lämpligaste sättet för socken- eller distrikt-komitéernes bildning och sammansättning, vill dock Hushållnings-sällskapet i underdånighet särskildt nämna sig hysa den meningen: att *det för de statistiska uppgifternes insamlande bör, der sådant befinnes verkställbart, tillsättas en stadigvarande komité inom hvarje socken, bestående af en genom Hushållnings-sällskapet omedelbart utsedd Ordförande, samt minst tvänne ledamöter, som genom Hushållnings-sällskapets föranstaltande val inom kommunen skulle utses.*

Då det måste vara angeläget att, i afseende å många af de bidrag af upplysningar och underrättelser, — hvilka skola tjena till grund och ledning vid upprättandet af de mera omfattande qvinquennala statistikerne, som från Hushållnings-sällskapen komma att afgifvas, — dessa, år efter år blifva insam-

lade, samt att alla de materialier, hvilka skola ingå i den omständligare redogörelse, som hvar femte år från hvarje distrikt bör aflemnas, må blifva ordnade af samma hand; men det deremot icke synes lika nödvändigt, att öfrige ledamöter för så lång tid skola behöfva deltaga i komité-göromålen, anser Hushållnings-sällskapet: att *Ordförande i distriktets komité bör väljas för en tid af fem år, men att de öfrige ledamöterna i sådan komité må kunna årligen genom nya val ombytas.*

Sedan Hushållnings-sällskapet nu i underdånighet omnämnt de hufvudsakliga grunder, hvilka, efter Hushållnings-sällskapets förmenande, böra följas, för att kunna insamla samt ordna behöfliga materialier för en tillförlitlig samt så omfattande, som ofvan är antydt, statistik öfver Sveriges jordbruk; torde Hushållnings-sällskapet äfven få underdånigst framställa en och annan anmärkning vid några punkter af såväl Kongl. Landtbruks-Akademiens som det inom Statistiska Beredningen väckta förslag.

Beträffande de uppgifter, hvilka Häradsskrifvaren i orten eller den stadens tjensteman, som förer räkenskaperna angående stadsjorden, borde lemna, torde få erinras, att af berörde tjenstemän icke kan uppgifvas, hvilka backstugor som hafva mindre än $\frac{1}{2}$ tunnlands jordområde, hvarföre Hushållnings-sällskapet anser, att icke någon backstuga bör ifrån dessa uppgifter uteslutas. Nämnda uppgifter böra ingifvas till Hushållnings-sällskapet, och icke till komité-ordföranden, eftersom det skulle tillkomma Hushållnings-sällskapet såväl att sammanfatta och ordna alla inkommande statistiska uppgifter till ett helt för Hushållnings-sällskapets hela verksamhetsområde, som att till hvarje komité lemna alla de upplysningar, hvilka angående dess komité-distrikter kunna af Hushållnings-sällskapet meddelas.

För att granska de från socken- och stads-komitéerna inkommande handlingar, skulle, enligt den af Kongl. Landtbruks-Akademien uttalade åsigt, Hushållnings-sällskapet utse ett särskildt utskott, i hvilket Förste Landtmätaren skulle vara själfskrifven ledamot, och der nödiga rättelser kunde, med ledning af de i landtmäteri-kontoret befintliga kartor, tillvägabringas. — Hushållnings-sällskapet tror dock, att, emedan de i landtmäteri-kontoret befintliga kartor och handlingar äro upprättade för mer eller mindre lång tid tillbaka, endast totalsumman för hvarje skifteslags ägovidd kan antagas för säkert, men ingalunda summorna för de olika ägoslagen, efter som de ofta undergå förändring genom odling o. m. d.; om deremot, såsom Hushåll-

nings-sällskapet i underdånighet föreslagit, de uppgifter i ämnet, hvilka ur landtmäteri-kontorets arkiv äro att bekomma, lemnas först till Hushållnings-sällskapet, som derefter meddelar dem till vederbörande distrikt-komitéeer, kunna samma uppgifter vid besigtningen på marken kompletteras och bringas i närmare öfverensstämmelse med nu rådande förhållande, och sedermera tjena till kontroll på en del af jordbrukarnes meddelanden, samt betydligt underlätta komitéernas arbeten.

Mot den Kongl. Landtbruks-Akademiens förslag tillhörande tabell torde underdånigst kunna anföras:

1:sta kolumnens rubrik borde lämpligare vara: »Egendoms, hemmans, hemmansdels eller annan sjelfständig lägenhets namn och natur»;

4:de och 5:te kolumnerne sammanslås, under rubrik af: »Antal derunder inbegripna torp, backstugor eller andra jordafsöndringar», — ty skilnaden emellan dessa benämningar är oftast ganska ringa, och för att erhålla kännedom om alla personer, som på hvarje sjelfständigt jordbruk underhållas, får icke någon särskild jordlägenhet, huru ringa den än må vara, saknas i tabellen;

då med »odlad jord» förstås både åker och äng, bör i 7:de kolumnen stå »åker», hvaruti således äfven inbegripes den jord som är underkastad vaxelbruk; i 8:de kolumnen torde lämpligast både »naturlig äng och odlingsmark» böra upptagas; 7:de och 8:de kolumnernas summor sammanlagda utvisa då all den odlade och odlingsbara jorden och lemna sålunda en ledning för bedömandet af i hvad mån jordbruket kan genom nyodlingar upparbetas;

9:de kolumnen fördelas i fyra kolumner, under rubrik: 1:o skog och betesmark, 2:o vägar och andra allmänna platser, 3:o impedimenter, och 4:o vatten; — ty af den till odling icke användbara arealen bör så stor del, som lemnar afkastning, särskildt uppgifvas; impedimenter tillhöra den jordägare, på hvars område de ligga, och böra derföre icke sammanblandas med vägar och andra allmänna platser, de der äro att betrakta såsom hela skifteslagets gemensamma tillhörigheter; arealen af vatten kan minskas genom sjöaftappningar, och dessutom kan fiskevatten vara gemensamt fastän jorden är skiftad, följaktligen tarvas en egen kolumn för vatten; — deremot är det mindre riktigt att hänföra »mossar» uteslutande till skogs- och betesmarken, utan böra de inberäknas

uti de ägoslag, hvilka de enligt förevarande jordbruksförhållanden tillhöra;

jordvinning uppkommer genom sjöaftappning; att torrlägga vat-
tensjuk mark är en jordförbättring; nyodling är blott för-
ändring af jordens häfd; — med afseende derpå böra 10:de
och 11:te kolumnernas rubriker förändras;

beträffande åter tabellens format, tror Hushållnings-sällskapet,
att, i stället för den längdragna, för skada och slitning mera
blottställda sträckformen, man lämpligare kunde begagna
det för ögat och sifferåskådningen mindre tröttande folio-
formatet med i ryggen sammanhäftade skurna smalare blad,
i likhet med det tabellformulär, som, vid sockenkarte-arbe-
tens verkställande, af landtmäteristaten varit följdt.

I afseende på Statistiska Beredningens förslag, att inom
hvarje socken skulle föras en anteckningsbok, eller så kallad
sockneliggare, hvari årligen borde införas alla iakttagelser om
naturföreteelser och öfriga förhållanden vid ortens jordbruk,
hvilka företrädesvis kunde anses förtjente att antecknas, har
Hushållnings-sällskapet redan i underdånighet yttrat, att, efter
Hushållnings-sällskapets öfvertygelse, ingen utsigt för närvarande
förefinnes att, hvarken inom flertalet och än mindre inom hvarje
af de socknar, hvaraf Hushållnings-sällskapet utgöres, kunna
uppleta personer egande både vilja och förmåga att år efter år
med ordning och noggrannhet verkställa dylika anteckningar, —
samt att det derföre borde åt Hushållnings-sällskapet öfverlåtas
att med varsamhet försöka i hvad mån och på hvilka ställen
det skulle kunna låta sig göra, att börja utföra det ifrågava-
rande, till sin grund otvifvelaktigt rigtiga, förslaget; men för
den händelse att, i strid med denna Hushållnings-sällskapets
åsiqt, en allmän föreskrift om en sockneliggares förande inom
hvarje socken likväl skulle anses böra meddelas, tror Hushåll-
nings-sällskapet det vara behöfligt, att, i afseende å detaljerna
af det inom Statistiska Beredningen afgifna förslag, en och
annan anmärkning må tilläggas. Hushållnings-sällskapet måste
nemligen, efter sin uppfattning, anse oförenligt med det upp-
drag, som åt Hushållnings-sällskapet skulle lemnas, — att in-
samla, granska och i sammandrag låta uppställa de för jord-
bruks-statistiken erforderliga uppgifterne, — att — enligt 7:de
punkten af det ifrågavarande förslaget — låta sockneliggaren,
ifylld med föreskrifna uppgifter, omedelbart tillhandahållas ve-
derbörande kronobetjente, för att af Eders Kongl. Maj:ts Be-
fallningshafhande begagnas till ledning för de uti förslaget om-

nämnda statistiska redogörelser, som borde emotses att dels i Juni dels i December till vederbörande afgifvas. — Utom det att kronobetjeningens direkta inblandning härvid otvifvelaktigt skulle öka den jordbrukande befolkningens, mångenstädes af fruktan för förökade pålagor föranledda, obenägenhet att meddela de äskade upplysningarne, samt derigenom motverka Hushållnings-sällskapets bemödanden, skulle på detta sätt all Hushållnings-sällskapets kontroll öfver den statistiska insamlingens noggrannhet och de insamlade uppgifternas tillförlitlighet helt och hållet tillintetgöras, — och derigenom kunna inträffa, att distrikt-komitéernas, för offentliga uppgifter redan begagnade, meddelanden, skulle befinnas och förklaras origtiga eller vilseledande, när de sedan underkastades Hushållnings-sällskapets pröfning; — och Hushållnings-sällskapet måste därför, med särskild tillämpning på denna punkt, vidhålla hvad Hushållnings-sällskapet förut ansett sig böra i allmänhet påyrka, eller att alla uppgifter eller meddelanden ifrån distrikt-komitéerna, i första hand böra aflemnas till Hushållnings-sällskapet, hvilket det sedan må tillhöra att, om så skulle påfordras, till Eders Kongl. Maj:ts Befallningshafvande meddela afskrifter af de sammandrag, som Hushållnings-sällskapet, efter att hafva behörigen granskat de ifrån distrikt-komitéerne inkomna uppgifter eller redogörelser, öfver dervid förekommande ämnen och meddelanden hade upprättat.

Då det inom Statistiska Beredningen framställda förslag, i 6:te punkten föreskrifver, att sockneombudens uppgifter skulle insamlas och meddelas hufvudsakligen tvänne gånger om året, får Hushållnings-sällskapet för sin del uttala den åsigt, att, om så omfattande upplysningar, som ansetts erfordras, skola så ofta insamlas, måste Hushållnings-sällskapet misströsta att finna tillräckligt många personer, som, i egenskap af komité-ordförande, både kunna tillse och ordna arbetena inom de särskildta distrikten och derjemte ega det nit och den insigt som dertill erfordras, samt i afseende på sin egen ekonomi äro i tillfälle att offra så mycken tid och omkostnad, som arbetets vikt och utsträckning ovedersägligen kräfver; och Hushållnings-sällskapet har därför ansett, att, — på det dess inom socknarne utsedde delegerade ej må tröttna, samt af sådan anledning aningen fråntråda sina befattningar och derigenom afskräcka andra att dylikt uppdrag mottaga, eller ock, med bibehållandet af befattningen, underlåta att uppfylla de dermed förbundna åligganden, — blott några få uppgifter, en gång hvarje år, böra

omförmälas, dock endast i form af berättelse; hvaremot mera fullständiga såväl numeriska som andra statistiska uppgifter, endast hvart femte år skulle afgifvas.

I sådant afseende anser Hushållnings-sällskapet, för sin del, det ingalunda vara behöfligt att, på sätt i 7:de punkten af det inom Statistiska Beredningen väckta förslag föreskrifves, i de årliga redogörelserna intaga noggranna uppgifter om antalet vinterfödda kreatur, hvaröfver det skulle blifva mycket mödosamt och tidsödande att hvarje år anställa ny räkning, — samt tror likaledes att, om än det må anses af vida större vikt att hvarje år så tidigt, efter skördens slut, som ske kan, erhålla uppgift om hur densamma till godhet och myckenhet utfallit, den insamlade kunskapen härom dock icke kan hvilat på annat än sannolikhetsberäkningar och derpå grundade omdömen af erfarne och pålitliga jordbrukare; — ty — om, såsom föreslaget är, ett aproximatift resultat rörande skördebeloppet skulle genom profröskningar sökas, kunde de sålunda erhållna uppgifterne sällan blifva tillförlitliga exponenter på huru skörden utfallit, emedan på ett ställe egaren, kanske på skryt, skulle lemna af den bästa säden att tröska, hvaremot en annan, som rådes att yppa huru stor afkastning han får af sitt jordbruk, möjligen lemnade till tröskning af den minst gifvande säden, och en dylik method måste derföre blifva missledande och följaktligen anses oanvändbar.

Med anledning af det, ofvannämnda inom Statistiska Beredningen väckta förslag åtföljande, formulär till sockneliggare samt upplysningar till detsamma, anser Hushållnings-sällskapet: att alla numeriska uppgifter böra uppställas i tabellarisk form; — samt

att alla de qvinnevala statistikerne böra utgöra ett helt för sig, utan att hänvisa till under föregående år lemnade meddelanden.

Efter angifvande af dessa åsigter jemte motiverne för detsamma, får Hushållnings-sällskapet, under åberopande af de vilkor och bestämmelser som Hushållnings-sällskapet för sin del ansett nödvändiga, om det skall kunna insamla och meddela fullständiga och noggranna fullt tillförlitliga statistiska upplysningar angående jordbruksförhållandena inom sitt verksamhetsområde, och såsom en sammanfattning af hvad Hushållnings-sällskapet förut i särskilda punkter har yttrat eller föreslagit, nu i underdånighet framställa följande

Förslag.

Hushållnings-sällskapen åtaga sig att, hvart och ett för sitt distrikt, insamla, granska och i sammandrag uppställa alla för upprättandet af en noggrann och fullständig jordbruks-statistik erforderliga uppgifter.

Den närmaste ledningen och ordnandet af samtliga med utförandet af detta åtagande förenade bestyr, uppdrages åt Hushållnings-sällskapets Förvaltnings-utskott, med biträde — der Hushållnings-sällskapet, är i Underafdelningar fördeladt — af de Utskott, som inom dessa afdelningar finnas tillsatte.

För att förskaffa sig en så vidt möjligt fullständig och tillförlitlig kännedom om jordbruket inom sitt distrikt, skall hvarje Hushållnings-sällskap omedelbart hos ortens jordbrukare sjelfve söka insamla alla härtill nödiga upplysningar och underrättelser, samt derjemte, för att fullständiga och beriktiga de sålunda insamlade uppgifterne, vara berättigadt, att erhålla del af alla de, ortens jordbruksförhållanden rörande, hvarjehanda officiella berättelser, hvilka ifrån kommuner eller myndigheter äro eller blifva föreskrifna att afgifvas, äfvensom att kostnadsfritt bekomma alla sådana för samma ändamål nödiga uppgifter, som inom offentliga arkiv äro att tillgå.

För de statistiska primäruppgifternes insamlande, bör Hushållnings-sällskapets hela verksamhetsområde fördelas i flera mindre distrikter, hvardera, så vidt omständigheterna det medgifva, bestående af en stad eller en kyrkosocken på landet.

Inom hvarje sådant mindre distrikt tillsättes en komité, bestående af en ordförande jemte två eller flere ledamöter. Ordföranden tillsättes af Hushållnings-sällskapets Förvaltnings-utskott, med ledning af från Afdelnings-utskotten inkomne förslag; ledamöterna, hvilkas antal bestämmes af Hushållnings-sällskapet, utses genom — antingen inom kommunerne eller inom Underafdelningarne hållna — af Hushållnings-sällskapet anordnade val. Distrikt-komitéernas ordförande skola i fem år innehafva sina befattningar, men komité-ledamot kan, om så fordras, afgå ifrån sin befattning, då han ett år densamma innehaft.

Distrikt-komité eger rättighet, om den så nödigt finner, att med sig förena sakkunnige personer i orten.

Distrikt-komité bör gifva noga akt på landtbruket och dess binäringars tillstånd, med sin uppmärksamhet följa allmänna hushållningen inom orten samt insamla och meddela de uppgifter angående ortens jordbruk, hvilka skola ligga till grund vid den allmänna jordbruks-statistikens utarbetande. Komitéen

lyder, i afseende till sitt uppdrag, omedelbart under Hushållnings-sällskapet, och ställer sig till efterrättelse de instruktioner som Hushållnings-sällskapet, genom dess Förvaltnings- eller Afdelnings-utskott, till komitéén meddelar.

Då en fullständig statistisk redogörelse första gången skall genom Hushållnings-sällskapets försorg för dess distrikt afgifvas, bör Hushållnings-sällskapet, i tillräcklig tid derförinnan, ifrån vederbörande landtmäteri-kontor få emottaga socknevis upprättade förteckningar, upptagande dels hvarje hemmans, hemmansdels eller annan själfständig lägenhets ägovidd samt densammas fördelning i olika ägoslag, och dels uppgift om året då sednaste delning eller afmätning inom hvarje skifteslag blifvit förrättad samt alla dåvarande jordegares namn och områdande brukningsdelar; — och böra dessa sålunda ifrån landtmäteri-kontoret meddelade noggranna underrättelser sedermera, för hvarje gång ny berättelse skall af Hushållnings-sällskapet afgifvas, kompletteras med de likartade uppgifter angående jordarealen, de der år efter år till landtmäteri-kontoret ingått.

Innan, för hvarje gång, en fullständigare berättelse om jordbrukets tillstånd skall af Hushållnings-sällskapet afgifvas, bör Hushållnings-sällskapet likaledes ifrån vederbörande Härads-skrifvare eller motsvarande tjänsteman i städerna få emottaga, för alla inom Fögderiet befintliga socknar, ej allenast uppgift om hvarje egendoms, hemmans, hemmansdels eller annan själfständig lägenhets namn och mantal, äfvensom om samtliga derå befintlige torp och backstugor, — utan jemväl en, på grund af sednast upprättade mantalslängd uppgjord, förteckning, öfver så väl alla jordegares, torparens och backstuguhjons namn, som ock om antalet personer, som på hvarje lägenhet underhållas.

Sedan nyss anförda uppgifter blifvit till Hushållnings-sällskapet aflemnade, böra desamma, efter antagna formulär, sockne- eller distriktvis sammanställas och meddelas till distrikt-komitéerna, för att tjena till grund och ledning vid de närmare efterforskningar angående jordareal, utsäde och skörd, antal underhållna kreatur, o. s. v., som dessa komitéer sedermera, hvar för sitt distrikt, böra anställa, — hvarvid, då alla dessa undersökningar måste stödjas på en så vidt möjligt säker kunskap om jordarealens yttnehåll, ägoslag och beskaffenhet i öfrigt, distrikt-komitéerna böra, för sådan kunskaps förvärfvande, — der denna ej kan nog fullständigt och tillförlitligt på annat sätt erhållas, — bekomma hjälp genom särskildt anställda recogno-

seringar, hvilka af Hushållnings-sällskapet ombesörjas och med bidrag af allmänna medel bekostas.

Formen och innehållet af de frågor, som skola till distrikt-komitéernas besvarande framställas, bestämmes af Hushållnings-sällskapet, som jemväl meddelar formulär till de tabeller hvari komiterades svar böra uppställas.

Efter det distrikt-komitéerna förskaffat sig och i tabellarisk form uppställt alla de infordrade uppgifterne, bör den häröfver upprättade tabellen föredragas vid allmän sockenstämma till granskning och möjligen behöflig rättelse, samt derefter i tvänne exemplar insändas till Afdelnings-utskottet inom den Underafdelning, som socknen eller distriktet tillhör, för att, såväl inom detta, som vid utlyst allmänt sammanträde inom Afdelningen, ytterligare pröfvas, kompletteras och rättas.

Ifrån Afdelnings-utskottet insändas samtliga sockentabeller, i dupletter med dervid gjorda anmärkningar, till Hushållnings-sällskapets Förvaltnings-utskott, som, efter att hafva underkastat desamma en ny sorgfällig och omständlig pröfning, samt med begagnande jemväl af alla de underrättelser om ortens jordbruksförhållanden, hvilka från andra håll genom offentliga myndigheters medverkan eller på enskild väg kunnat insamlas, bearbetar dessa uppgifter till ett fullständigt tabellariskt sammandrag, utvisande både för hvarje socken särskildt och, i en slutsumma för Hushållnings-sällskapets distrikt, i sin helhet, det med möjligaste tillförlitlighet utrönta verkliga tillståndet inom alla delar af ortens jordbruk.

Det sålunda upprättade tabellariska sammandraget med sin åtföljande berättelse föredrages slutligen till granskning af Hushållnings-sällskapet å allmänt sammanträde, samt uppsändes derefter till Kongl. Landbruks-Akademien.

Ifrån samtliga Hushållnings-sällskapen aflemnade tabeller, skola vara upprättade enligt enahanda genom Kongl. Landbruks-Akademien meddelade formulär.

Af såväl tabell som berättelse i sin helhet, bör en afskrift till Konungens Befallningshafvande i länet öfverlemnas, — samt hvarje distrikt-komité deraf erhålla ett dess distrikt omfattande utdrag.

Detta utdrag, innefattande en af distrikt-komitéen upprättad, men inför Hushållnings-sällskapet behörigen justerad, jordkadaster för hvarje socken, bör förblifva liggande hos komitéens ordförande, — eller, der denne ej finnes inom socknen boende, i Pastors-Embetets arkiv.

Ofvan föreskrifna fullständiga, ortens alla jordbruksförhållanden omfattande, tabeller och berättelser, skola hvart femte år afgifvas; — men derjemte bör Hushållnings-sällskapet, hädanefter såsom hittills, årligen till Kongl. Landtbruks-Akademien insända berättelse om landbrukets och andra näringars tillstånd, jemte inom dem inträffade förändringar under föregående året.

Då de qvinqvennala fullständiga statistiska redogörelserna ifrån samtliga Hushållnings-sällskapen i Riket till Kongl. Landtbruks-Akademien inkommit, skola samma redogörelser derstädes underkastas en pröfvande och jemförande kritisk behandling, och — efter att hafva blifvit kompletterade med de underrättelser, uppgifter och iakttagelser, som Kongl. Akademien må hafva varit i tillfälle att, under de fem årens förlopp, sjelf insamla eller göra —, genom Kongl. Akademiens försorg förarbetas till ett hela landet omfattande, men dock för hvarje Hushållnings-sällskaps distrikt särskildt redogörande, tabellariskt General-sammandrag med åtföljande berättelse.

Detta General-sammandrag med sin tillhörande berättelse, — utgörande den Svenska jordbruks-statistiken, såsom ett helt för sig betraktad, — aflemnas ifrån Kongl. Landtbruks-Akademien till den Statistiska Centralmyndigheten, hvilken myndighet — dervid möjligen förstärkt med ett par af Kongl. Landtbruks-Akademien utsedde sakkunnige män —, ger åt den på ofvanskrifne sätt sammanarbetade jordbruks-statistiken den sista fulländande handläggningen, och derefter passar den tillhopa, på sin behöriga plats, med öfriga delar af den officiella allmänna Svenska statistiken *).

Kongl. Maj:ts Befallningshafvande i Calmar län.

— — »Efter det jag låtit på anbefalldt sätt utdela de hit-

*) Handlingarne åtföljdes af följande Magistraters, Kronofogdars och Härads-skrifvares yttranden:

— — »Vid betraktande af det väsendtliga inflytande, jordbruket och dess utveckling utöfvar på de öfrige näringarne, kan man ej undgå att finna huru angelägna goda och tillförlitliga statistiska uppgifter äro, rörande jordbruket, på det derigenom utrönas må, i hvad mån ett mer eller mindre skyndsamt vidtagande från det allmännas sida af tjenliga åtgärder för det äfven i och för sig sjelf så viktiga jordbrukets bättre förkofran kan finnas behöfligt. Och huru önskeligt vore derföre icke, att det goda ändamål, som genom hvad nu blifvit föreslaget åsyftas, jemväl måtte ernås.

Sjelfva ämnets beskaffenhet gifver emellertid vid handen, att dess behandling och vidare utredande egentligast tillhör Rikets Hushållnings-säll-

komna exemplaren af förslaget, har jag emottagit och får här-
hos underdånigst öfverlemnna yttranden deröfver dels af begge

skaper, hos hvilka den tillförlitligaste sakkunskapen bör, kunna påräknas; hvarföre ock ur denna källa de bästa upplysningar för frågans bedömande tvifvelsutän är att förvänta. För egen del har Magistraten, vid de förutnämnde, skilda förslagens öfvervägande och jemförande, funnit sig i afseende på dessas innehåll böra inskränka sig till följande underdåniga yttranden och erinringar.

Med biträdande för öfrigt af det förslag, Kongl. Landtbruks-Akademien framlagt för meddelande af statistiska uppgifter om jordbrukets tillstånd och utveckling, har Magistraten, i hvars tanke Herr Medicinal-Rådet Bergs i ämnet uppgjorda förslag icke är fullt praktiskt användbart, ansett den af Kongl. Akademien föreslagna tid af fem år, som dessa uppgifter för hvarje gång skulle omfatta, lämpligen böra förkortas, hvarigenom, af skäl förbemälda Herr Medicinal-Råd anført, uppgifterne påtagligen skulle blifva noggrannare och trovärdigare; äfvensom vid öfvervägande af hvad Landtbruks-Akademien uti dess utlåtande anmärkt derom att de frågor, som till besvarande i statistiskt hänseende framställas, ej borde vara andra än sådana, som af en hvar landtbrukare utan svårighet och tidsutdrägt kunna besvaras, samt afse allenast de för jordbrukets ställning och utveckling mest magtpåliggande förhållanden, det synes Magistraten som de vid slutet af formulär-tabellen från och med N:o 57 intagne kolumner, hvaruti upplysningar skulle inflyta, som icke ega ovilkorligt sammanhang med jordbruks-statistiken och ej heller kunna af landtbrukaren själf utan omväg meddelas, på anförde grunder kunde bortfalla ur förslaget, hvilket sålunda minskadt och förenkladt skulle blifva mera lätt att utföra. — Magistraten vågar dessutom underdånigst hemställa, om icke i anscende till vidden och besvärligheten af det arbete, som med primäruppgifternas insamlande särdeles inom de större kommunerne är förenadt, till vederbörande Kommunal-komités disposition borde ställas något penningeanslag, att dermed godtgöra kostnaderne för de på Komiténs åtgärd beroende uppgifters insamlande, i hvilket fall man äfven kunde antaga att visse, därför aflönte, personer under längre tid med detta bestyr fortforo.»

(*Magistraten i Calmar.*)

— — »Efter noggrann genomläsning af så väl förberörda förslag, som äfven Statistiska beredningens dermed åtföljande beslut i vissa delar, rörande formulär för Länsstyrelsernas femårsberättelser m. m., samt anställd jemförelse dem emellan, har Magistraten kommit till den öfvertygelse: att, såsom begge förslagen också äro derom hufvudsakligen öfverensstämmande, uppgifterne till jordbruks-statistiken kunna och böra lämpligast och bäst erhållas genom Hushållnings-sällskapen, likväl under närmaste samverkan med Läns-styrelserna, att för öfrigt Herr Bergs förslag, till bearbetning af Sveriges jordbruks-statistik m. m., är företrädesvis det ändamålsenligaste, samt att tillämpningen deraf bör för framtiden göra dithörande uppgifter i Läns-styrelsernes femårsberättelser öfverflödiga, då hvar femte år en af Hushållnings-sällskapen utarbetad fullständig redogörelse öfver Länets jordbruk såsom bilaga åtföljer nämnde berättelser.»

(*Magistraten i Westervik.*)

de inom detta Län befintliga Hushållnings-sällskap samt dels af samtliga Magistrater, Kronofogdar och Häradsskrifvare i lä-

— — »Efter inhemtat kännedom om det, med Kongl. Maj:ts Befallningshafvandes skrifvelse den 2 sistlidne December åtföljande, tryckta förslag till plan för en fullständig och fortgående jordbruks-statistik, får Magistraten deröfver meddela det vördsamma yttrande, att Magistraten anser samma förslag upptaga och angifva de, för närvarande, mest lämpliga utvägar, att, så vidt möjligt är, åstadkomma de mångfaldiga och noggranna uppgifter uti dithörande ämnen, som för en slik statistik synas vara af nöden.»
(Magistraten i Wimmerby.)

— — »Att anordnandet af en fullständig och tillförlitlig jordbruks-statistik är i hög grad önskvärdt, torde lika litet kunna bestridas, som att en sådan skulle kunna grundas på de uppgifter, rörande jordbruket, som inflyta i Läns-styrelsernas femårsberättelser; men att ännu fullständigare och tillförlitligare uppgifter skulle kunna vinnas genom Hushållnings-sällskapens anlitande, på sätt föreslaget är, torde ej kunna betvivlas, då dessa Sällskap bland sina medlemmar utan tvifvel räkna de särskilda orternas insigtfullaste och erfarnaste jordbrukare. Likväl torde, särdeles uti större och folkrikare socknar på landet, de ifrågavarande statistiska uppgifterna icke i allmänhet stå att erhålla utan någon ersättning till dem, som åtaga sig det ej obetydliga besväret med deras insamlande. Men då jordbruks-statistiken måste anses vara af mera allmänt statsekonomiskt intresse, än af direkt inflytande på de särskilda orternas jordbruksnäring, synas Hushållnings-sällskapen, hvilkas hufvudsakliga inkomster utgöras af deras andel af bränvinsförsäljningsmedel, öfverlemnade till dessa Sällskap för ett mera direkt befordrande af de särskilda orternas näringar, icke böra vidkännas dessa kostnader, utan synas de böra bestridas utaf inkom för detta ändamål af Rikets Ständer auslagna medel. En sådan ersättning för besväret med de statistiska uppgifternas insamlande torde i allmänhet icke erfordras uti städerna, der uppgifterna dels måste vara lättare att insamla, dels tillgängliga på för detta ändamål skickliga personer i allmänhet måste vara rikare. Hvad särskildt beträffar Oscarshamn, står denna stad till Rikets öfver i det undantagsförhållande, att den saknar all stadsjord, hvilket förhållande för denna stad näppeligen torde kunna medföra någon annan fördel, än att de uppgifter från staden, som kunna komma ifråga att inflyta uti en allmän Svensk jordbruks-statistik, måste blifva mycket enkla och lätta att uppsamla, i anledning hvaraf Magistraten anser sig kunna taga för alldeles gifvet, att de utan kostnad med beredvillighet och tillförlitlighet skola insamlas och meddelas af hvilken inom staden bosatt medlem af Hushållnings-sällskapet, som härom kan blifva annodad.»

(Magistraten i Oscarshamn.)

— — »Jag för min del anser Kongl. Landtbruks-akademiens förslag lättare att utföra än Statistiska Beredningens och ledande till lika stor säkerhet om berättelsens ungefärliga riktighet.»
(Robach.)

— — »Såvida en noggrann statistisk öfversigt öfver jordbrukets tillstånd och utveckling skall kunna tillvägabringas, måste den, enligt min åsigt, stödjas på fullt tillförlitliga primär-uppgifter, hvars insamlande och ordnande blifvit i begge förslagen uppdragne åt Sockne-komitée, med le-

net; hvarjemte jag i ärendet rådgjort med flere enskilde jordbrukare. Denna förberedande behandling af frågan har föran-

damöter utsedda på allmän Walborgsmässa-socknestämman. Jag betviflar dock, att inom alla socknar finnas personer, som äro benägna att utan ersättning åtaga sig ett så tidsödande och svårt uppdrag, och jag befarar derjemte, att i många socknar inom riket, hvarest befolkningen uteslutande består af allmoge utan förmåga att bedöma nyttan af en jordbruks-statistik, kunniga ledamöter i de föreslagne komitéerne icke ens stå att erhålla. Hvad angår ersättningen förmenar jag dock, att sådan kan beredas genom socknarnes andelar i bränvinsutskänkningsmedlen, förutsatt att ett bestämdt stadgande derom kan komma att utfärdas och dessa medels användande icke såsom hittills får bero af socknememigheternas beslut; men hvad deremot vidkommer olägenheten att få lämplige ledamöter i komitéerne, vet jag ingen annan utväg till undanrödjandet deraf, än att i dylika fall låta komitéerne omfatta pastoraten, då det torde kunna antagas, att svårigheten i de flesta fall kan afhjelpas.

I de begge förslagen äro skiljaktiga åsikter framställda i afseende på tiden för uppgifternas insamlande, enär man i det ena inskränkt sig till hvar femte år, men deremot i det andra velat hafva dem för hvarje år. Detta sednare alternativet måste jag anse såsom det bästa, af skäl att uppgifternes fullständig- och sanningsenlighet lättare vinnas än om de blifva beroende af medeluppgifter för de fem åren, som påtagligen icke kunna blifva fullt noggranna, då landtbrukaren, hvilken i de flesta fall icke håller anteckningar öfver beloppet af skörden m. m., måste ur minnet hemta uppgifterna för hvar och ett år, samt desse derigenom möjligen komma att utfalla mer eller mindre fördelaktigt, allt eftersom hägkomsten af missväxt eller riklig skörd framstår för honom. Oanmärkt torde icke heller böra lemnas, att vanan vid insamlandet af årliga uppgifter skulle hos dertill utsedde personer medföra mera lätthet, än om sådant sker efter en mellan-tid af fem år, i hvilket sednare fall det åtminstone är antagligt, att arbetets svårighet skulle kännas dubbelt tyngre, och att samma personer ej så ofta dermed komme att taga befattning.

Det har vidare blifvit föreslaget, att de 6 första kolumnerna i Kongl. Landtbruks-Akademiens tabell skulle af Häradsskrifvaren ifyllas, hvarigenom dessa tjenstemäns många och ansträngande göromål ännu mera skulle förökas. Denna del af arbetet torde dock lika väl kunna af sockne-komitéerne verkställas med ledning af mantalslängderna, som enligt sednaste mantalskrifningsförordningen utskickas till granskning i socknarne, och det är så mycket lämpligare, att detta sker, som Häradsskrifvarne icke af mantalslängderna kunna utleta sig till huruvida den eller den lägenheten innehåller $\frac{1}{2}$ tunnland jord eller mindre, såsom tabellens kolumn antyder, och deras arbete derigenom i alla fall måste blifva ofullständigt.

Att besvara alla frågorna i nämnde tabell är lättare sagdt än gjordt. Arealen af t. ex. odlad jord m. m. är på många hemmansdelar, som icke äro uppmätte, helt och hållet okänd, och äfven om den med någorlunda noggrannhet kan utletas, måste dock vidden af skogs- och betesmarken vara nära nog omöjlig att å dylika hemman med någon tillförlitlighet bestämma. Likaså lära bidragen till skjuts-, väghållnings- och fjerdingmansbestyren m. m. icke med någon sannolikhet kunna bestämmas, då hem-

ledt en icke så obetydlig tidsutdrägt, helst jag ansett af vigt att, före afgifvandet af mitt underdåniga utlåtande, inhemta ytt-

mansinnehafvaren sjelf icke kan beräkna dem. Enligt min åsigt böra derföre sådana frågor uteslutas, som icke kunna med full noggrannhet besvaras, och det torde i alla fall vara mera vunnnet för ändamålet att erhålla tillförlitliga svar på några frågor, än att begära för mycket, synnerligast som det är att befara, det liknöjdhet för och ledsnad vid arbetet genom allt för stor vidlyftighet hos vederbörande komma att uppstå, samt flere anledningar förefinnas till oriktigheter och misräkningar.

Att uppgifternas sammandragande och granskning anförtros åt Hushållnings-sällskapen finner jag i sin ordning, emedan desse måste antagas vara mest intresserade af ämnet, likasom det torde vara lämpligt, att nödigt antal blanketter tryckas och utsändas till sockne-komitéerne för uppgifternes antecknande, hvilket dock ej lärer kunna ske förr än på våren, då skörden är inbergad och aftröskad samt kan beräknas.

Till undvikande af allmogens motvilja för uppgifternas aflemnande, torde vara påtagligt, att någon befattning med deras samlande icke anförtros åt kronobetjeningen, emedan fruktan för högre beskattning derigenom lätt uppstår; och jag kan för min del icke påfinna något ändamålsenligare sätt för frågans utredning, än att uppdraga behandlingen deraf åt sockne-komitéerne, öfvertygad att ett vida bättre resultat derigenom skall vinnas än hittills, emedan de vid femårsberättelserne i detta hänseende fogade tabeller icke kunnat af påtagliga skäl med någon tillförlitlighet uppgöras, och derigenom icke heller ligga till grund för statistiska beräkningar.»

(Nehrman.)

— — »På sätt Herr Berg föreslagit och Kongl. Akademien gillat, synes det ostridigt leda till en behöflig reda, att Hushållnings-sällskapen tillsätta ordförande och att socknarne till biträde välja 2 à 3 ledamöter för hvarje socken, och i socknar med större utsträckning eller der särskilda skogsbygder förekomma, tvenne sådana afdelningar organiseras; men då, efter mitt ödmjuka förmenande, denna indirekta beräkningsgrund troligen blir alltför mycket fiktiv i ett så maktpåliggande ämne, och jag ingalunda kan föreställa mig, att jordbrukarne, här i länet åtminstone, skulle vara likgiltiga för, huru deras jord och brukningssätt m. m. bedömes, eller sky att meddela sanningsenliga uppgifter, när frågorna af sakkunnige, kända och förtroende egande personer klokt framställas; så får jag ödmjukast föreslå, att allmogens på utlysande socknestämmor först måtte höras, huruvida socknen skulle vilja bidra att betala resekostnad och traktamente, der så behöfves, för den ordförande och de två valde sakkunnige ledamöterna, hvilka då skulle besöka hvarje större gård eller by i socknen och der på bestämd tid höra ägaren eller dess målsman, och uppteckningen först efter ett sådant hörande och beseende, som sig bör, ske. — Man har då ingalunda halkat förbi den, som det mest röer, och den enes uppgift, som är sanningsenlig och förständig, skall naturligtvis kontrollera den andres, som kan vara motsatsen. — Åtminstone skall det kontrollera mera än om man hvarken hör vederbörande eller på stället gör sig litet orienterad.

Kostnaden kunna ju socknarne bestämma eftersom vigten och nyttan af uppgifterne mer eller mindre inses — de kunna dertill för exempel be-

randen och upplysningar af åtskillige bland ledamöterna i länets första lagtima Landsting.

stämma ett öre för hvarje tunnland oodladt och två öre för hvarje odladt — hvilken ringa afgift det väl måtte vara värdt, för att få säkrare grund för tabellerne, och om blott en eller annan socken skulle kunna förstås att inse sitt eget bästa, skulle snart flere gerna underkasta sig denna lilla utgift, så mycket mer som ett sådant besök af sakkunnige män på stället skulle gifva mången jordbrukare eller jordägare en och annan värdefull upplysning, ehuru kort än ett sådant besök naturligtvis måste bli.»

(Roöth.)

— — »Såsom infordradt yttrande öfver hitsända förslag till plan för en fullständig och fortgående jordbruks-statistik, för hvars ernående på sätt förslaget ådagalägger arbetats öfver 100 år, får jag ödmjukast meddela, att då det alltid måste anses för en erkänd sanning, det en saks utveckling och utredning lättast och säkrast bör ernås, då den sökes på närmare håll, något bättre än hvad åberopade förslaget till en jordbruks-statistik nu uppstår icke synes kunna uttänkas; men då det ännu torde vara en svårighet att hos allmänheten förebygga misstanken, att man derigenom vill utforska enskild mans ställning eller för beskattningsändamål använda de sökta upplysningarne, en farhåga som äfven finnes antydd i förslaget pag. 19 och 42, fruktar jag, att många svårigheter komma att möta, och att många omvägar erfordras, för att ernå en så säker och fullständig upplysning till jordbruks-statistik, som med förslaget åsyftas. Eljest kan det visst icke blifva lättare för någon annan än Hushållnings-sällskapen med biträde af sockne-ombud att utforska årliga utsädet på hvarje särskild hemmansdel med afkastning och öfrige förmåner såsom antalet födda kreatur m. m., en forskning, som, ehuru svår, likväl ej bör blifva omöjlig, helst om, på sätt förslaget uppstår, Hushållnings-sällskapen af bränvinsutskänkningsmedlen till uppmuntran för komiterade anslå någon sorts ersättning, hvar till de synas göra sig förtjente synnerligast om de för ett säkert ernående af de erforderliga uppgifterne hos de skattskyldige skola anställa profftröskningar.

Sockneliggaren, hvilken enligt bilagan B. till förslaget får vara så summarisk, att den för en hel församling omfattar endast ett halft ark papper, synes deremot för allmänheten icke blifva så afskräckande; men då dernäst bilagan Litt. A. måste blifva specifik för hvarje hemmansdel och derefter dels granskas af särskildt utskott och dels öfverlemnas till Pastor i församlingen för att ibland kyrkans handlingar förvaras, på sätt pag. 8 i förslaget antyder, hvilken handling i vissa delar alltid måste utgöra en slags verifikation till sockneliggaren Lit. B. så har jag ansett mig nu i förväg böra fästa uppmärksamhet härå såsom ett försvarande tecken för Hushållnings-sällskapen att erhålla sådana sanningenliga uppgifter, som åsyftas, helst så länge 1686 års Kongl. Förordning ännu är gällande, som berättigar Herrar Pastorer till tionde och tertial af allt hvad i afkastningsväg å ett jordbruk kan erhållas, kunskapen härom alltid gör det misstänkt hos allmogen, enär bilagan Litt. A., som specifik för hvarje hemmansdel skall öfverlemnas till Pastor i församlingen, alltid kan gifva anledning för församlingens Kyrkoherde att, oansedt dess rika aflöning förut, emot de skattskyldige, i öfverensstämmelse med samma bilaga, likväl tillämpa den åberopade Kongl. Förordningen.

Nytan och behöfligheten af en i möjligaste mätto fullständig och tillförlitlig jordbruks-statistik lär ingen kunna be-

Dessutom råder ännu inom mångt byalag ett sådant förhållande eller en sådan förbehållsamhet, att den ena grannen icke vet hvad som af den andre utsås eller inhöstas, och hemställas derföre vördsammast, om det icke för ett lättare vinnande af ändamålet skulle finnas angeläget att hos Kongl. Maj:t göra underdånig hemställan om den åberopade Kongl. Förordningens upphäfvande.

Något annat hinder, än detta, för en årlig sannskyldig uppgift till jordbruks-statistik synes mig icke kunna uttänkas.»

(Siljeström.)

— — »Jag har till en början trott mig finna Herr Bergs förslag äsyfta och, om det fullföljdes lika lätt som det blifvit uppgjort, kunna åstadkomma den största fullständigheten; men med kännedom om huru föga behovet af någon slags jordbruks-statistik är insedt, synnerligast af menige man, samt om det faktum, att en mängd socknar finnas, der ingen enda ståndsperson är boende mera än Pastor, hvilken i dessa tider ofta är så kvalificerad, att han har sinne för allt annat vida mera än för socknens framåtskridande i jordbruk och industri, tror jag, att Herr Bergs förslag om sockneliggare m. m. är outförbart och har ingen framtid för sig.

Deremot och under den förutsättning, att Hushållnings-sällskapen åtaga sig det besvär, som derigenom varder dem pålagdt, anser jag Kongl. Landtbruks-Akademiens förslag både verkställbart och för en lång framtid tillfyllestgörande, helst om det icke med otidig brådska sättes i verket utan första gången kommer att användas under lustret 1861—1865.

Genom detta förslag befrias Kongl. Maj:ts Befallningshafvande från det förhatliga besväret att sammanföra och till helt bringa uppgifter, hvilka blifvit insamlade af underordnade tjenstemän, förut fullt sysselsatte med hvad dem tid efter annan blifvit pålagdt, och som icke medhinna eller kunna göra annat än på den bestämde tiden sammanrafsa en mängd siffror, som äro långt ifrån tillförlitliga för bedömande af landets sannskyldiga ställning och behof.

Önskligt vore derföre, att Hushållnings-sällskapen, hvad man af deras kända patriotism kan hoppas, åtog sig insamlandet af de uppgifter, hvilka innefattas i Tabellen A:s kolumner 7—64. De kunna det, emedan de hafva till sitt förfogande ledamöter fullt vuxna detta arbete, och de kunna det så mycket lättare, som allmogen lärt sig tro, att de upplysningar Hushållnings-sällskapen vanligen infordra lända jordbruket till fromma och icke till beskattning, hvilken de alltid misstänka der kronobetjeningen har sin hand med i spelet.

Bland de flere skäl för uppskofvet till 1865 med nu ifrågavarande berättelsers afgifvande föreställer jag mig det såsom icke minst viktigt för möjligheten att få sanningsenliga uppgifter af de enskilda, att i år, då annars tiden är inne, blifva sockneberedningarne för bevilningstaxeringen, hvilka då de måste strängt genomföras redan på förhand uppskrämt jordbrukarne för direkta beskattningar och göra dem mera än vanligt motsträfviga att ånyo uppgifva afkastningen af sina hemmansdelar.

strida; men i afseende på formen och omfattningen af ett sådant verk, synes man inom Statistiska Centralbyrån hafva allt-

Emot sjelfva Tabellens uppställning för öfrigt finner jag icke något af vikt att anmärka. Den har med afseende på det åsyftade ändamålet icke kunnat blifva kortare, utan att blifva ofullständig.»

(R. Petersson.)

— — »Förslaget, med sakkännedom genomfördt, synes för afsedda ändamålet vara tillämpligt.»

(Nyberg.)

— — »Otvifvelaktigt skulle säkraste kännedomen om jordbrukets tillstånd och utveckling erhållas genom årliga uppgifters insamlande i en så kallad sockneliggare, på sätt Hr Bergs förslag närmare antyder, om man blott kunde påräkna att inom hvarje socken eller distrikt finna personer, som vore nog intresserade för saken att deråt offra den tid som behöfdes, och denna blefve icke obetydlig, ifall tillförlitliga uppgifter skulle kunna ernås. Jag tror icke, att bland allmogen, en så beskaffad person anträffas inom hvar tionde by. De så kallade herremännen blefve följaktligen de, som i det närmaste finge bestyret på sin lott, och då vanligen en å två sådane, kanske också ingen, finnes inom hvarje socken, så skulle denne ende eller desse två få tillsätta halfva sin tid med skrifvande och resor för ändamålet, ty man kan icke vara säker om att bönderne sjelfve inställa sig hos ombudet med sina uppgifter.

— Utan ett betydligt anslag till ersättning af allmänna medel anser jag således Hr Bergs förslag vara förenadt med allt för stora hinder, för att kunna bringas till verkställighet.

Kongl. Landtbruks-Akademien's förslag om femåriga uppgifter är visserligen äfven förenadt med icke obetydliga besvär för kommunerna, men bör dock utan allt för mycken svårighet genom Hushållnings-sällskapen kunna verkställas, hvarföre detta förslag synes mig vara i sin helhet antagligt.»

(Carlström.)

— — »Ehuru förslaget, om det kunde åstadkommas i det omfattande skick, hvari det blifvit framställt, i många afseenden vore nyttigt, tviflar jag dock, att sådant för närvarande i hela dess skick låter sig verkställa, emedan allmogen eller den mindre jordbrukaren ännu saknar den upplysning, att den kan fatta ändamålet och nyttan dermed, och större delen af allmogen saknar kännedom om hvad de t. ex. årligen utså per tunnland af olika sädeslag, äfvensom afkastningen, såväl i korntal som det hela, och hysa i allmänhet ett stort misstroende mot upplysningars meddelande i detta fall, emedan en större del derigenom befarar skatteförhöjningar. — Skulle möjligen upplysningar af dem erhållas, blifva de dock i de flesta fall opålitliga och långt ifrån med verkliga förhållandet öfverensstämmande, och således för ändamålet otjenliga. — Till detta omdöme har jag kommit, genom den erfarenhet jag inhämtat, dels vid meddelandet af de upplysningar, angående jordbruket, och dermed gemenskap ägande ämnena, som aflemnats till Finans-komitén, och dels vid uppgörandet af Femårs-berättelserne.

Inom flere socknar af fögderiet saknas också personer med förmåga att insamla och ordna de uppgifter, som fordras till sockneliggaren, och om än sakkunnige personer utom socknen till detta svåra, med uppoffring

för mycket fäst at sig endast vid det önskvärda, utan att tillräckligen betänka och undersöka, huru mycket deraf kan vara praktiskt utförbart.

af tid och kostnad förenade uppdrag, kunde erhållas, så skulle de möjligen dervid erhållne ofullständiga upplysningar ej kunna granskas och till ett med verkliga förhållandet någorlunda öfverensstämmande resultat bringas, förrän ordentliga sockne-kartor vore att tillgå.

Slutligen kan jag ej undgå fästa uppmärksamheten på olämpligheten att betunga statens förut med många göromål öfverhopade tjänstemän med en mängd upplysningars meddelande i detta ämne. Hade Beredningen ägt kännedom om Häradsskrifvarnes förut ägande göromål, hade den troligen ej framställt förslaget om desse tjänstemäns än ytterligare betungande med årliga uppgifternas meddelande om hemman och deras brukningsdelar m. m., eller egentligen en fullständig afskrift af mantalslängderne. — Skulle Häradsskrifvarne åläggas dessa ökade göromål, måste flere andra, tjensten egentligen tillhörande, eftersättas, och jag får derföre vördsammast anhålla, att Kongl. Maj:ts Befallningshafvande behagade uti Dess afgifvande yttrande öfver förslaget härfä fästa vederbörandes uppmärksamhet.»

(Bäckstadi.)

— — »Först synes mig, att den medverkan, som äskas af Häradsskrifvare, torde komma att infalla på en tid, då vi, i följd af nya Bevillningsförordningens föreskrifter, äro fullt sysselsatta, isynnerhet som kompletterandet af de sex första kolumnerne i Tabellen torde, i anseende till den specifikation, till namn m. m. på hvarje hemman och lägenhet, som fordras, blifva i stora fögderier ett arbete af en vidlyftighet, som man synes ej riktigt betänkt; — derjemte kan ej 5:te kolumnen i Tabellen eller uppgift på backstugors antal med högst $\frac{1}{2}$ tunnland jord enligt mantalslängd kompletteras, emedan anteckning derom i denna längd ej erfordras, utan endast backstugumatlagens antal, hvilka äro vida flere än stugorne, då det ofta är fallet, att flere hushåll äga del och bo i samma hus.

I betraktande häraf, och då Häradsskrifvarnes göromål för öfrigt äro så trägna att en tillökning deri som den ifrågavarande synes nära nog obillig, hemställas, om ej ändamålet skulle vinnas, om ordföranden i socknekomitéen ägde att från Häradsskrifvare-kontoret erhålla duplett-exemplaret af årets mantalslängd under Mars — och kanbända, om så anses nödigt, utan synnerlig olägenhet å Häradskontoret, äfven under April månad.

Med ledning af mantalslängden och med den speciela kännedom om ortens förhållanden, sockne-komitén bör anses äga, torde det således blifva lätt för denna komité att i allo komplettera tabellen.»

A. Pettersson.

— — »Förmedlade hemmantalet torde vara det rättaste att begagna, såsom mest öfverensstämmande med jordbruket, och deraf utgående afgifter och skyldigheter, samt alltså oförmedlade hemmantalet uteslutas, likaså torp och backstugor, eftersom dessas egor äro inbegripne under förmedlade hemmantalet.

Odlad jord, naturlig äng, skog och betesmark kan icke annat än gissningsvis bestämmas utan genom årlig landtmåteri-förrättning; men möjligtvis hela jordrymden till en by eller enstaka hemman, om derpå finnes ny-

För all statistik är det ett oeftergiffligt vilkor, att den är sanningsenlig, eller med andra ord, att den angifver med verkligheten öfverensstämmande resultater. Derförutan uppfyller den icke sitt ändamål, utan blifver vilseledande samt framkallar lätt falska beräkningar och slutsatser, hvilka måhända sedermera läggas till grund för skadliga åtgärder. Då nu tillförlitligheten af hvarje statistiskt sammandrag beror på sanningsenligheten af deruti ingående ursprungliga uppgifter, så ligger det stor magt uppå, att dessa så kallade primäruppgifter äro fullt riktiga. De bilda byggnadens grundstenar samt måste vara stadiga och pålitliga, om icke hela byggnaden skall blifva mera eller mindre förfelad.

Hvad jordbruks-statistiken angår, är likväl anskaffandet af sanna och tillförlitliga primäruppgifter vida svårare, än vid andra statistiska arbeten. Det torde kunna antagas, åtminstone här i länet, att största delen af den jordbrukande allmänheten sjelf saknar fullständig kännedom om verkliga arealen af sin jord, åtminstone hvad densammas fördelning uti särskilda ego-slag angår, samt, i brist af mätning och nödiga anteckningar, icke heller förmår att med noggrannhet uppgifva måttet af utsäde och skörd. Men äfven i de fall, der sådan kännedom förefinnes, är det likväl ingen lätt sak att derom erhålla sanningsenliga meddelanden, emedan allmogen ännu är benägen att i de efterforskningar, som i sådant afseende göras, se förberedelser till ökning af skatter och utskylder. Denna fruktan,

ligen upprättad karta, och denna uppgift vinnes säkrast å länets Landtmäterikontor. Medeltalet af utsäde förmoda vi säkrast kunna beräknas efter förmedlade hemmantalet och följaktligen afkastningen, eller skörden, likaså. För vinterfödda kreatur, ehuru årligen förändring underkastade, synes hemmantalet äfven böra utgöra ledningen.

Då nu den s. k. sockneliggaren, då den hinner fullbordas, helt visst kommer att vara den säkraste ledningen för jordbruks-statistiken, och dennas förändring, eller förbättring ofelbart fordrar en längre tid för fullständig utveckling i alla delar, än de nu antagne Femårs-berättelserne, så våga vi i ödmjukhet hemställa, om icke en sådan berättelse skäligen borde innefatta tio år, som snarare är för litet än för mycket, för att med visshet kunna erfara följderna, nyttan eller skadan af vidtagna förändrade sätt för jordens behandling efter alla möjliga metoder.»

Eneman och Hammar.

— — »Då jag uti ifrågavarande förslag icke funnit något, som kan föranleda ändring uti de göromål, som hittills ålegat Håradsskrifvare i allmänhet att fullgöra, har jag icke heller något att dervid erinra. Hvad förslaget i öfrigt innehåller om egentliga jordbruket, kan jag ej i ödmjukhet afgifva något yttrande.»

Melén.

som för närvarande är temligen allmän, torde väl hos många framdeles gifva vika för en bättre insigt om ändamålet med de önskade upplysningarne, men alldeles utrotas lär den icke kunna, så länge Kyrkoherdarne ännu bibehållas vid laglig rätt att, der pastoralie-konvention saknas, uppbära i lön en viss andel af jordbrukarens skörd.

En ganska vigtig fråga är således, huru den person eller komité, som får sig uppdraget att insamla de erforderliga primäruppgifterne, skall blifva i tillfälle att dels kontrollera och rätta dessa, då de befinnas vara från verkliga förhållandet afvikande, och dels sjelf utröna hvad en derom tillfrågad jordbrukare icke kan eller vill upplysa. Funnes en fullständig kadaster eller jordmatrikel, upptagande vidden af den till hvarje hemman eller lägenhet hörande jord af ena eller andra slaget, så kunde insamlaren deraf hemta all den ledning, som vore behöflig, för att, med kännedom för öfrigt om jordmån, brukningssätt och årsväxt, kunna någorlunda säkert bedöma beloppet af utsäde och skörd; men ett sådant verk förutsätter så omfattande, tidsödande och kostsamma jordmätningar, att det svårigen torde kunna åstadkommas i ett så vidsträckt land, som Sverige, hvarest i många om icke de flesta trakter kulturen ännu icke tillgodogjort mera än en ringa del af den befintliga jorden; med hänsigt till hvilken sednare omständighet också kan antagas, att de i jemnbredd med folkökningen fortgående odlingsarbetena komma att inom hvarje tiotal af år framkalla högst betydliga förändringar i nuvarande jordbruksförhållanden.

Då man således icke här kan hafva att påräkna den ledning, som en fullständig jordmatrikel kunde lemna vid insamling af primäruppgifter till jordbruks-statistiken, så måste man inskränka sig till de upplysningar, som på annan väg kunna inhemtas angående jordvidd, utsäde och skörd m. m.; och i afseende på sättet för sådana upplysningars insamlande har jag ingen hufvudsaklig anmärkning att framställa vid Landtbruks-Akademiens förslag om tillsättande af sockne-komitéer. Jag anser mig dervid endast böra erinra, dels att då såväl i detta som i åtskilliga andra län finnas socknar, som i vidd och folkmängd äro mycket, ja ända till tio gånger större än de mindre socknarne i Riket, det torde böra föreskrifvas, att större socknar borde indelas i två eller, der så erfordrades, i flera komité-distrikt, samt dels att Hushållnings-sällskapen borde bland sina ledamöter utse lämplige personer, hvilka hvar och en inom

en viss krets öfvervakade och kontrollerade uppgifternas insamlande och derpå grundade tabellers uppgörande.

Om jag å ena sidan icke kan underkänna vigten och fördelarne deraf, att jordbruks-statistiken erhåller den fullständighet, som Landtbruks-Akademiens förslag åsyftar, så framställa sig likväl å andra sidan flere anledningar till tvifvel, huruvida det må anses ändamålsenligt och lämpligt, att söka för hvarje år åstadkomma de ännu omständligare anteckningar, som förutsättas i den af Chefen för Statistiska Central-byrån föreslagna så kallade »sockneliggare». Mycket vore redan vunnet, om man, såsom Akademien föreslagit, kunde hvart femte år erhålla en efter det projekterade tabell-formuläret upprättad, noggrann och fullständig uppgift å alla hufvudsakliga förhållanden, som höra till denna gren af den allmänna statistiken; och, om det äfven vore önskvärdt, att genom sådana uppgifters förnyande hvarje år äga tillgång på en med tiden jemt fortgående historik öfver jordbruksflitens resultater, så kan det dock vara betänkligt, att sträcka denna önskan utöfver den sannolika verkställbarhetens gränser. Insamlingen af de uppgifter, som erfordras för uppgörandet af den utaf Akademien föreslagna tabell, förutsätter, om den skall göras med noggrannhet, så många mödosamma bestyr, efterforskningar och anteckningar inom hvarje komité-distrikt, att man svårigen torde finna personer, villige att hvarje år underkasta sig detta myckna besvär. Skulle anteckningarne ske årligen, vore också att befara, det hvarje års-uppgift komme att i fråga om areal-vidd och utsäde m. m. dylikt, oftast blifva alldeles lik den för nästföregående året, emedan kultur-förändringarne i de flesta fall ej framträda särdeles påfallande, då de hvarje år betraktas, men deremot vida mera falla i ögonen, när man tager dem i skärskådande på vissa längre mellantider. En hvart femte år återkommande fullständig framställning af jordbrukets och ladugårds-skötselns tillstånd bör efter mitt förmenande tillräckligen uppfylla ändamålet, under förutsättning, att man vid de beräkningar, som grundas på deruti förekommande fakta, egnar en jemförande uppmärksamhet på årsväxtens beskaffenhet och skördens utfall i allmänhet under det qvinqvennium, som framställningen omfattar. — Jag vågar således uttala den åsigt, att de årliga uppgifterne kunde lämpligen inskränkas till sistnämnde omständigheter, och den fullständigare jordbruks-statistiken upprättas endast hvart femte år.

Ehuru Hushållnings-sällskapen i länet framställt åtskilliga anmärkningar emot det af Landtbruks-Akademien uppgjorda

tabell-formulär, torde detsamma dock kunna utan olägenhet antagas till efterföljd, åtminstone till en början och intilldess erfarenheten kan komma att visa behovet eller lämpligheten af en eller annan förändring.

Af Hushållnings-sällskapen har blifvit ifrågasatt, dels att åtskilliga förberedande uppgifter i och för jordbruks-statistiken måtte från Provins-Landtmäteri-Kontoret och Skattskrifvarne i länet tillhandahållas de blifvande distrikt-komitéerne, samt dels att Hushållnings-sällskapen måtte erhålla anslag af stats-medel till bestridande af hvarjehanda med ifrågavarande statistiska arbete förenade utgifter. I förra afseendet erkänner jag visserligen nyttan och behöfligheten af de önskade uppgifterne, men då deras meddelanden i den form och på det sätt, förslaget blifvit, skulle för Förste Landtmätaren och Skattskrifvarne, hvilka tjenstemäns tid redan är för deras egentliga tjenstgörömmål fullt upptagen, medföra ett alldeles nytt och ganska besvärligt tjenstealliggande af den natur, att särskildt biträde dertill torde behöfva användas, så torde skälig ersättning, möjligen beräknad efter gällande Expeditions-taxa, icke böra dem förvägras; och hvad medel angår till bestridande af erforderliga utgifter, så och enär åstadkommandet af den ifrågavarande statistiken obestridligen är att anse såsom ett till Hushållnings-sällskapens verksamhet hörande bestyr, vill det synas, som om dervid förefallande omkostnader borde, så länge dessa Sällskap få uppbära en femtedel af brännvins-utskänknings- och minutförsäljnings-afgifterna, kunna af Sällskapens inkomster gäldas.»

Hushållnings-sällskapet i Jemtlands län.

— — »1:mo. I afseende å *sättet för uppgifternas insamlande* biträder Hushållnings-sällskapet Kongl. Landtbruks-Akademien mening. Likaledes i afseende å *uppställningen*, nemligen i tabellform, af de uppgifter, som kunna i siffror uttryckas.

2:o. Beträffande *åter perioderne för afgifvandet* bestämmer sig Sällskapet, i likhet med Hr Berg, för årliga uppgifter; dock icke, såsom Hr Berg vidare föreslagit, för särskilda höst- och vår-uppgifter, och icke heller för mera omfattande femårs-uppgifter.

3:o. Derjemte vill Sällskapet bibehålla, enligt Hr Bergs förslag, *en sockne-liggare*, hvaruti uppgifterna dock sammanfattas på tvänne skilda afdelningar:

a. Sådana som, till sin natur numeriska eller kvantitativa, böra och kunna meddelas specifikt för hvarje hemmansbruk eller

sjelfständigt jordbruk, och således — till lättnad för sammanföringen — helst böra i tabellform uppställas;

b. Sådana, som icke kunna eller lämpligen böra upptagas annat än socknevis. Dessa uppgifter, hufvudsakligen af qualitativ natur, framställas ändamålsenligast under den form Hr Bergs sockne-liggare använder.

En utskrift af den sålunda sammanfattade sockne-liggaren utgör årsuppgiften till Hushållnings-sällskapet, som granskar och sammandrager samtliga sockneuppgifterna till ett helt för länet och slutligen, för egen del, dertill fogar en tredje klass af uppgifter;

c. Sådana, som lämpligast meddelas länsvis.

4:o. Af bifogade förslag till formulär inhemtas, huru Sällskapet föreställer sig samtliga uppgifterna böra i detalj ordnas och uppställas *).

Handlingarne åtföljas af de genom K. B:fde infordrade yttranden från en mängd af länets innevånare, hvilka hufvudsakligen hafva följande innehåll:

— — »Uti förslaget till jordbruks-statistik yttrar t. f. Chefen för Statistiska Central-Byrån pag. 29: »När man vill göra början med jordbruks-statistik, torde ock vara angeläget att i främsta rummet afse de för landet viktigaste frågorna, då man alltid kan hoppas, att framgången säkert kommer att medföra ökad fullständighet» Ifrågakarande princip är utan tvifvel riktig; men vid förslagets utarbetande i detalj synes denna viktiga sats hafva fallit t. f. Chefen ur minnet. Beviset härpå ligger fullständigt uti förslaget till formulär för sockne-liggaren, innehållande omkring 150 frågor, som, efter mitt förmenande, från och

*) Formulärförslaget på ett skrifpappersark under titeln: »186 — års jordbruks-liggare för — — NN (Län) Socken (By)» inrymmer A) *specifika* uppgifter i 49 vertikala kolumner, som upptaga helarkets ena sida och omkr. $\frac{1}{3}$ af den andra, och B) *allmänna* uppgifter, som upptaga 27 frågor. De *specifika* uppgifternas kol. 1 innehåller: »(Socknens) Hemmans och lägenheters namn och N:o (samt brukarens namn), kol. 2 = kol. 3 af Litt. A, kol. 3 sammanfattar 4—6 (Litt. A), kol. 4—6 likaledes kol. 7—9 (Litt. A), kol. 7—10 = kol. 10—13 (Litt. A), kol. 11—17 = 14—20 (Litt. A), kol. 18—26 = 21—29 (Litt. A), kol. 27—40 = 30—43 (Litt. A), kol. 41—49 = 46—54 (Litt. A). Af de *allmänna* uppgifterna är rad. eller fråga 1 = 1 af tab. Litt. B, rad. 2 = 3, rad. 3 = 4, rad. 4 = 5, rad. 5 = 8, rad. 6 = 9, rad. 7 hufvudsakl. = 11, rad. 8 = 13, rad. 9 = 14, rad. 10 = 20, rad. 11 = 21, rad. 12 = 22, rad. 13 upptagande »antal jordbruksarbetare», rad. 14 = 24, rad. 15 = 25, rad. 16 = 26, rad. 17 = 27, rad. 18 = 28, rad. 19 = 30, rad. 20 = 31, rad. 21 = 32, rad. 22 = 35, rad. 23 = 36, rad. 24 upptagande »utskylder och onera för helt mantal», hvartill kommer, afsedt att upptagas blott å Sammandraget för länet, rad. 25 = rad. 15, rad. 26 = 34 och rad. 27 = 33 allt af bilagan Litt. B eller förslaget till s. k. sockneliggare.

med 13, 14, 15, 29 i hvad den afser olika åldrar på vinterfödda hästar, 32, 33 och 35, synas till början vara af underordnad vikt, flere andra att förtiga. Jag betviflar ingalunda, att önskingar om en på tillförlitliga grundvalar stödd kännedom om landbrukets tillstånd och förkofran från flera håll uttalats, och intresset för upplysningars erhållande i denna rigtning är ganska varmt; tillses bör likväl, att möjlighet förefinnes för frågornas besvarande på ett sätt, som icke vilseleder; att andra spörsmål än sådana, som af hvarje landbrukare utan svårighet och tidsutdrägt må kunna besvaras, icke framkastas, samt att de personer, hvilka skola hafva bestyr med uppgifternas insamlande och ordnande, icke försitta en för deras egen ekonomi vigtig tid. Det lider intet tvifvel, att sockne-
liggarens komplettering 2:ne gånger om året förutsätter stor nitälskan för målets vinnande hos de personer, som dermed skulle syssla; men å andra sidan torde, åtminstone inom Jemtlands län, få personer finnas, som kunna vara hugade, att, med åsidosättande af egna angelägenheter, årligen resa omkring socknen, för att hos hvarje hemmansegare inquirera hans ekonomiska ställning. Dessutom synas de för jordbruks-statistiken erforderliga upplysningar icke vara i behof att sökas hvarje år.

Man kan med full visshet antaga, att jordbruket, hvarken här eller inom någon annan provins af vårt kära fädernesland, går framåt med sådana jättesteg, att årliga förändringar kunna af det mest forskande och granskande öga observeras. Allmogen, och af denna hedervärda klass utgöres provinsens flesta jordbrukare, ser med oblida ögon, om någon söker att intränga uti hans ekonomiska förhållanden, och söker af fruktan för ändamålet med en sådan undersökning eller beskattning under en eller annan form, att, på alla de sätt den står till buds, gifva origtiga upplysningar. Det är nogsam bekant, med hvilken övilja allmogen gick kronobetjeningen till möte, när fråga var om meddelandet af erforderliga uppgifter till femårsberättelsen. Den kunde icke fatta eller inse nytan och vigten af dessa meddelanden, och föreställningen har troligen icke förändrats. Att nu årligen återkomma med enahanda frågor skulle efter all sannolikhet ännu mera uppgjaga den utbildade tron på Statsmagternas begär att åkomma någon procent af en med svett och möda förvärfvad förmögenhet.

Det synes således som till en början andra uppgifter än de, hvilka förut influtit uti Konungens Befallningshafvandes Femårs-berättelser i afseende å jordbruket, och hvilka uppgifter allmogen varit van att afgifva, icke borde uti jordbruks-statistiken upptagas och afgifvas allenast hvar femte år. Det faller af sig sjelft, att insamlandet af dessa uppgifter, verkställt på direkt eller indirekt vis, samt kontrollen öfver deras tillförlitlighet både kan och bör ske på ett mera tillfredsställande sätt än förut varit öfligt. Då det af t. f. Chefen för Statistiska Byrån afgifna förslag uti ifrågavarande fall är praktiskt oanvändbart för det närvarande, enär en stor del af deri förekommande frågor är omöjlig att besvara, samt för jordbruks-statistiken onödig, torde detsamma i dess nuvarande skick icke böra förtjena Nädigt afseende.»

(*Kronofogden i Jemtlands Norra fögderi.*)

— — »Då det tvifvelsutan ligger mycken vikt uppå, att den tabell, som bör för hvarje socken upprättas af dertill utsedde för saken nitälskande personer, utan någon annan ersättning än tillfredsställelsen att hafva verkat för ett allmänt godt ändamål, blifver i möjligaste mätto inskränkt och enkel, utan att derföre i hufvudsaken förfela hvad som åsyftas, torde Kongl. Landbruks-Akademien förslag, såsom mindre inveckladt än Hr Bergs, böra såsom ledning för så väl formen som detaljer tillerkännas företräde. Dock anmärkes, att tabellen,

som är afsedd att upprättas hvar femte år, icke utan större svårigheter och deraf härledda misstag skulle kunna innehålla något pålitligt medeltal för en femårsperiod; samt att, om man äfven finge ett sådant medeltal i åtskilliga delar uppgifvet, det tvifvelsutan endast vore vilseledande, såsom icke grundadt på förut uppgjorda tabeller för hvartdera året, hvilka åter icke rimligen kunna begäras, så länge icke något arvode för sådant arbete finnes anslaget. Således förmenar jag, att man till en början bör vara belästen med tabeller, som angifva förhållandet, sådant det befinner sig hvar femte år, utaf hvilka, efter 15 å 25 års förlopp, kunde utdragas ett medeltal, kanske pålitligare, än det man för hvar femte år önskat sig.

Dernäst förmodar jag, att från tabellen saklöst skulle kunna uteslutas åtskilliga kolumner, hvaribland de som omfatta: det oförmedlade hemmantalet; beloppet af skördadt hö efter odlade foderväxter och från naturliga ängar; beloppet af utfodrad säd och potatis, samt alla de kolumner som upptaga allenast utskylder och onera inom kommunerna. Så vidt jag förmår bedöma, kan uppgiften om oförmedlade hemmantalet icke lända till ringaste nytta för jordbruks-statistiken, och hvad angår kvantiteten af till utfodring använd säd och potatis, kan uppgift om densamma aldrig med den noggrannhet infordras, att beloppet bör med siffror i tabellen utsättas, utan synes ett allmänt omdöme härom, särskildt yttradt, vara lämpligare, hvilket jemväl bör tillämpas på höskörden från odlingar och naturliga ängar, emedan icke någon jordbrukare hvarken mäter eller väger sitt hö, utan kan blott uppgifva om han fått litet, medelmåttigt eller ymnigt, godt eller mindre välbegadt; och beträffande kommunala utskylder, hvilka visserligen kunna till största delen uppgifvas i tabellform, om och när sådant erfordras, förekommer det mig likväl, som desamma icke kunna äga något egentligt sammanhang med jordbruks-statistiken och således icke böra belasta ifrågavarande tabell.

Om, såsom jag derjemte antager, socknetabellen, till undvikande af allt för stor vidlyftighet, icke bör specifikt upptaga hvarje jordbruksnedsdel, utan hvarje by eller skifteslag, — kanske hellre det sednare för att lättare, enligt skifteshandlingar, finna arealen af jorden och dess skiljaktigheter, kunde de *torp* eller *backstugor* som tillhöra by eller skifteslag, derunder inbegripas, och de för *dessa* afsedda 2:ne kolumner uteslutas. För öfrigt anser jag, att kolumnerne för jordvinning äfven kunna utgå, emedan jordvinningen ändock kommer att synas hvar femte år uti den kolumn, som nu har N:o 7.

Vidare får jag anmärka, hurusom det svårigen torde låta sig göra att med siffror af något värde ifylla kolumnerne 18, 19 och 20 med arealen af begagnad jord, särskildt för hvardera sorten af *hö*, *grönfoder* och *andra växter*, hvar emot man antagligen borde kunna komma sanningen något närmare med mindre besvär, om man hade att uti allenast en kolumn, för foderväxter i allmänhet, införa jordarealen, och finge särskildt anmärka eller antyda de foderväxter, som företrädesvis begagnas, i hvilket fall dessa 3:ne kolumner kunde till en förvandlas.

Med afseende å tabellens inskränkning till afgifvande af allenast befintliga förhållandet för det år densamma upprättas, får jag slutligen tillägga, att om det är nog mödosamt att taga reda på, huru mycket hvarje jordbrukare för det löpande året utsår af de särskilda sädesslagen och potatis, så är det ännu kinkigare att få veta, huru mycket skörden gör i tunnor eller kubikföt, hvarföre stora svårigheter tvifvelsutan förete sig vid kompletterandet af alla de kolumner, uti hvilka skördens belopp skola införas, fastän något medeltal ej komme ifråga. — Det skulle äfven, ehuru tabellen visade önskvärda framsteg såväl i odlingar som

utsäde, kunna inträffa, att skördebeloppet ej antydde något motsvarande resultat i följd af ett inträffadt svagt eller missväxtår, men orsaken härtill vore lätt förklarad i en särskild not, der jemväl förhållandet med skörden under de förflutna fem åren kunde anmärkas i enlighet med årsväxt-berättelserna, hvilka, grundade på välbetänkta allmänna omdömen, äro och blifva fullt så tillförlitliga, som hvarje annan uppgift. Likaså kunde ett ogynnsamt förhållande med vinterfödda kreatur förklaras, i händelse tabellen eller de deruti införda siffror ej vore i denna del fullt tillfredsställande, i följd af missväxt på hö eller andra orsaker. Erfarenheten har likväl ådagalagt, att i den mån s. k. skogs- eller myrslätter öfvergifvas och i stället odling af foderväxter fortgår, höskörden är vida mindre än sädesafkastningen beroende af olika eller mindre gynnsamma årgångar.

(*Kronofogden i Jemtlands Södra fögderi.*)

— — »Till fullgörande af det erhållna uppdraget, får jag ödmjukast uppgifva, att andra utvägar än de i underdånighet föreslagne, så vidt jag förstår, icke finnas för erhållande af det uppgifna ändamålet, såvida sockne-komitéer eller Hushållnings-sällskaps ombud kunde erhållas, som med intresse omfattade saken och med erforderlig kännedom ägde ledighet att deråt egna sin tid; att tillräckligt antal sådana finnas betvivlar jag emellertid på det högsta, emedan arbetet med uppgifternas insamlande blifver så tidsödande och brydsamt, att, jag är derom öfvertygad, ingen enda bonde och ganska få ståndspersouer inom hela fögderiet finnas, som kunna utan särskilda, förr icke gjorda beräkningar, mätningar och vägningar, — ett besvär som flertalet säkerligen icke underkastar sig, — meddela fullt tillförlitliga svar på alla de framställda frågorna. — Jag fruktar således högligen, att allt är en from önskan, som för närvarande icke kan vinnas. — Nödiga uppgifter till Femårs-berättelsen hafva hitintills vanligen erhållits derigenom att kronofogde eller länsman sammanträdt med några bland de förståndigare inom socknen och derigenom erhållit någorlunda kännedom om förhållandet med några hemmans jordbruk, hvarefter det hela i förhållande till bättre och sämre hemman beräknats, hvilket sålunda aldrig kunnat eller på detta sätt kan blifva fullt tillförlitligt. Genom sockne-komitéer eller ock Hushållnings-sällskapets ständiga ombud torde möjligen säkrare uppgifter erhållas och hopp finnas, att man, med stigande upplysning om nyttan och förvisning om att uppgifterna ej leda till skatteförhöjning, i framtiden mer och mer närmar sig det föresatta målet.»

(*Kronofogden i Herjedalens fögderi.*)

— — »1:mo. *Kongl. Landbruks-Akademiens förslag.* För min del anser jag, att, om detsamma skall i nåder gillas och fastställas, Häradsskrifvarne endast derigenom skulle tillskyndas icke obetydligt ökade göromål, utan att likväl förslaget, som endast afser upprättandet af en tabell hvart femte år, skulle medföra det resultat, som derined vore afsedt, eller vinnandet af en fullständig kännedom om jordbrukets tillstånd i och för upprättandet af en jordbruks-statistik. Den föreslagna tabellformen synes mig nemligen dertill icke tjeulig, emedan den, såsom upptagande hvarje hemmansdel och jordlägenhet, blefve alltför vidlyftig, och dessutom, särskildt beträffande detta län, ej heller vore användbar i tby, att ett hemman eller en by härstädes ofta kan bestå af flerfaldiga hemmansdelar, hvilkas ägare sålunda uti tabellen nödvändigt skulle till namn upptagas. En dylik method har dessutom redan förut här i länet begagnats, hvilket af 1821 års Hushållnings-sällskaps-handlingar kan inhemtas, och hvad derigenom vunnits, torde vara noggsamt känt. Skulle äfven Häradsskrifvarne åläggas att införa alla namn och lägenheter, så vore ju dermed för statistiken snart sagdt ingenting vunnet, ehuru ett stort besvär och mycken tidspillan redan der-

med vore förenade, utan då återstode ju det väsentligaste eller införandet för hvarje ägare och lägenhet af utsäde, kreatur m. m., och hvem skulle sedan fullgöra detta åliggande? Troligen skulle ingen »i längden» kunna gå i land dermed, äfven om ock någon af entusiasm för saken för en gång skulle vilja åtaga sig besväret. Med ett ord: detta förslag innebär uti sig allt för mycket onödigt arbete, utan att ändock ändamålet dermed skulle kunna ernås. Förslaget är således, enligt min tanke, icke användbart här i länet, hvarest byarnes aflägsenhet från hvarandra dessutom lägger största hindret i vägen för dess antagande.

2:do. *Hr. Bergs förslag* åter tyckes deremot vara mera förtjent af uppmärksamhet. Den deruti uttryckta *indirekta* methoden synes äfven mig vara ändamålsenligast för samlandet af *årliga* uppgifter, hvilka småningom mer och mer böra med sanna och verkliga förhållandet kunna blifva öfverensstämmande. Skulle derjemte en jord-matrikel för hvarje socken öfver jordens odlade areal kunna erhållas och en säker utgångspunkt således vinnas, så anser jag, att man genom de årliga uppgifternas samlande, i den form de af länets nuvarande Hushållnings-sällskap blifvit uppställda, skall kunna få den fullständigaste kännedom om jordbrukets och dess binäringars ståndpunkt och utveckling här i länet, utan att något *större* besvär derigenom förorsakas någon af dess individer. — Jag förordar för min del sålunda de *årliga* uppgifterna enligt Hr Bergs förslag, äfvensom qvinqueennala undersökningar om sådana ämnen eller frågor, som först efter någon tids förlopp kunna bestämmas, hvarvid äfven uppgift om kameralförhållanden från Häradsskrifvarne då kunde infördras.

Hvad deremot förslaget till s. k. sockneliggare vidkommer, så, ehuru de åberopade fördelarna af dylika liggare icke torde kunna jäfvas, lärer likväl hinder, åtminstone här i länet, för närvarande uppstå, som gör införandet af sådana nära nog omöjligt. Hit hör naturligtvis i främsta rummet svårigheten att finna personer inom hvarje socken eller ens inom någon, som ville åtaga sig uppdraget med liggarens *förande*, hvilket äfvenledes i anseende till socknarnes vidsträckta omfång i många afseenden skulle blifva förknippadt med mycket arbete, hvarå ingen torde vilja förspilla hvarken tid eller möda.

Att begge förslagen utgå från den synpunkt, att uppgifterna till jordbruksstatistiken väsentligast skola utgå från Hushållnings-sällskapen, deremot torde — såsom det riktigaste — icke vara något att invända.»

(*Häradsskrifvaren i Norra fögderiet.*)

— — »Med antagande deraf, att landbruks-statistikens praktiska och härvid närmast afsedda syfte är, att periodiskt iakttaga och derefter till ett ordnadt helt sammanföra de sakförhållanden, hvilka beteckna modernärningens tillstånd och utveckling, samt genom den öfverblick, en sådan sammanställning är egnad att gifva, vinna insigt i lagarne för denna utveckling och på samma gång en säker vägledning för de åtgärder till dess befrämjande, hvilka under gifna förhållanden kunna från Statsmagternas sida vara påkallade, synes jordbruks-statistikens hufvudsakliga föremål blifva följande: jordområdets vidd och fysiska beskaffenhet, den upplade delens förhållande till det hela, klimatförhållanden; — befolkningens antal och huru stor del deraf som är jordbrukande; — växter som odlas: sädeslag, skidfrukter, rotfrukter, foderväxter; — utsädes belopp och skördens förhållande dertill och till den använda jordvidden; — jordbruksredskap och brukningssätt samt gödningsämnen; — husdjur och deras antal af hvarje slag; — konsumtion och öfverskott af jordbruksprodukter. — I afseende å det praktiska utförandet af en dylik undersökning, synnerligen i de delar som oundvikligen

måste bero på specifika uppgifter för hvarje större eller mindre jordbruk, eller i allmänhet sådana som med absoluta siffter tal uttryckas, synes, då saken ännu är så ny och för allmänheten sannolikt föga välkommen, den största möjliga enkelhet och arbetsbesparing för de vid uppgifternas insamling medverkande vara nödvändig, om ett nöjaktigt eller ens något resultat skall vinnas. I den mån allmänheten hinner öfvertyga sig om de statistiska undersökningarnes verkliga syftemål och draga nytta af de offentliga bidrag och understöd till jordbruksnäringens befrämjande, hvilka tvifvelsutan deraf blifva en följd, och i den mån de medverkandes arbete lättas genom det stegrade intresset för saken och genom förvärfvad vana: i samma mån böra ock efterhand anspråken i detta hänseende kunna mer och mer utsträckas. — Hvad som åter kan eller bör uttryckas i form af allmänna iakttagelser eller omdömen för ett större antal jordbruk sammanlagda, t. ex. för socknen, för länet, erfordrar ett jemförelsevis ringa arbete och torde därför genast kunna fordras med all önskvärd och behöflig fullständighet.

Med begagnande af nedanangifna proportioneringsmethod synes förstnämnda klass af uppgifter, den specifika och numeriska, kunna inskränkas till följande: hemman och lägenheter samt brukares namn; — jordvidden: odlad jord, naturlig äng, öfriga egor; — utsädet belopp af: sädesslag, skidfrukter, rotfrukter; — vinterfödda kreatur: hästar, hornboskap, får och getter, svin; hvilket allt låter sammanföra sig i en tabell på 10 å 12 kolumner. — Öfriga uppgifter, beroende dels på sakkunniga personers samlade iakttagelser och derpå grundade omdömen, dels på redan förhandenvarande offentliga handlingar: jordens beskaffenhet, väderlek, såningstid, skördetid; — den jordbrukande befolkningens antal, förhållande till hela folkmängden; — skördens förhållande till utsädet i korn-tal; och således, då utsädet är bekant, dess absoluta belopp; — de proportioner med hvilka de särskilda sädesslagen: korn, råg etc.; skidfrukterna: ärtar etc.; rotfrukterna: potates etc., ingå i ofvan specifikt utredda totalsummor af hvar-dera; och i hvilka förhållanden den odlade jordarealen till hvardera användes; — proportionen mellan höafkastningen af odlad och naturlig äng, höskördens allmänna karakter af »god, medelmättig» etc.; — jordförbättringar; — jordbruks-redskap, brukningssätt, gödningsämnen; — konsumtion och öferskott af jordbruksprodukter; — räntor och onera.

Om än den första uppräningen till en jordbruks-statistik i en och annan del må erfordra embetsverks och auktoriteters medverkan, eller till och med särskilda förberedande undersökningar med anslag af statsmedel (t. ex. för utrönande af jordarealen): så synes likväl det vidare och hufvudsakliga bestyret dermed lämpligast kunna, såsom Kongl. Landbruks-Akademiens förslag också afser, anförtros åt Hushållnings-sällskapen, såsom de der autentigen bäst skola lyckas att erhålla sanningsenliga uppgifter och att efterhand utrota det vanliga misstroendet mot undersökningar af denna art, genom de sundare åsigtter rörande deras verkliga ändamål, de, bättre än någon annan, böra vara i tillfälle att bland allmänheten sprida.

Beträffande slutligen lämpligaste perioderne för ifrågavarande undersökning, så synes en inre nödvändighet påbjuda den årligen återkommande, enär naturen själf inom tiderymden af ett år begränsat, såväl växtlivets processer af pånyttfödelse, tillväxt, mognad och hvila samt allt menskligt deraf beroende arbete, som resultatet af dem båda.» (*Häradsskrifvaren i Södra jägderiet.*)

— — »Enligt mitt förmenande måste åstadkommandet af en i möjligaste måtto sanningsenlig jordbruks-statistik ännu stanna inom önskningarnes om-

råde, åtminstone med hänsyn till detta fögderi, såväl i anseende till den hos allmogen djupt inrotade åsigten, att dermed endast afses att utröna, om icke högre skattebidrag må kunna densamma påläggas m. m., som ock till följd af den allmänt rådande totala bristen på personer inom de särskilda socknarne utrustade med erforderliga insigter och förmåga att föra den föreslagna särdeles vidlyftiga sockne-liggaren, och torde man derföre få nöja sig, om man från provinsen Herjedalen möjligen på förslaget sätt skulle kunna åstadkomma en del utaf de af Kongl. Landtbruks-Akademien föreslagna uppgifter.»

(Häradsskrifvaren i Herjedalen.)

— — (Efter inledning rörande möjligheten att träffa personer med insigt och håg att öfvertaga arbetet och den viktiga inflytelsen i detta hänseende af växande förtroende till Läns-styrelsens nit, yttras): »För att nu fälla ett yttrande rörande förslaget sjelft, måste, med afseende på dess princip och så vidt jag kunnat deri intränga, efter min tanke erkännas, att ifrågavarande princip af Hr Berg är funnen och i förslaget vederbörligen lagd till grund för jordbruks-statistikens bearbetning; hvadan i detta afseende förslaget efter min tanke bör förordas.

Rörande *metoden* åter torde det ännu och innan den hunnit in praxi prövas, vara både för tidigt och svårt att afgöra, huruvida den lyckligaste är funnen eller icke. Ehuruväl derom allt efter förhållandena inom hvarje kommun kan yttras pro et contra, synes densamma likväl, sådan den uti Hr Bergs förslag är angifven, äga fördelen att icke lägga hinder i vägen emot en framtida utveckling och förbättring och, der den äger påräkna någon ynnest itrån tänkande jordbrukares sida, i sin närvarande form vara fullt tillfyllestgörande.

Så länge nemligen Rikets Ständer icke finna skäl aflöna ett Statistiskt Embetsverk i annan eller vidsträcktare form än det närvarande, utan öfverlemnna ytterst åt det enskilda nitet att insamla de viktiga statistiska uppgifterna, torde föga någon method kunna finnas, som icke innebär sina svårigheter eller bland dessa erbjuder färre än den föreslagna. Och då en redan långvarig erfarenhet, vunnin dels inom dels utom riket, ligger till grund för det förslag, som nu är framlagdt, och problemet icke har annan natur än att vara praktiskt, synes mig dess beskaffenhet helst tala för det tillvägagående för vinnandet af hvad som sökes, att, då inga verkliga skäl deremot finnas, så fort sig göra låter sätta det ifrågavarande förslaget i verkställighet, då det säkrast lär upptäckas, hvilka lyten eller förtjenster detaamma innebär.

På dessa skäl kan jag icke annat än med den ringa insigt och erfarenhet, jag i förhållande till hithörande frågor besitter, äfvenledes med afseende på den angifna metoden godkänna Hr Bergs förslag.» (Pastor i Oviken.)

— — »Om Sverige skall någonsin kunna få en länge saknad tillförlitlig jordbruks-statistik, så synes, efter mitt ringa förmenande, det förslag, som Chefen för Kongl. Statistiska Central-Byrån, Hr Doktor Berg afgifvit, just vara det, som bör kunna säkrast leda till den viktiga sakens utförande. Så vidt jag kan förstå och bedöma, äro der upptagna alla de hufvudsakliga frågor, som efter nuvarande förhållanden kunna och böra besvaras, för att bereda så noggrann och fullständig kännedom, som möjligt, om Svenska jordens odlade och icke odlade vidd; dess naturliga beskaffenhet; om sätt, verktyg och medel, för att sköta den; om dess afkastning; öfverskott efter aflrag af brukarens hushållsbehof; hästafvel, boskapsskötsel, m. m.

Med möjligaste noggranna och tillförlitliga kännedom om dessa och alla dithörande, i projektet upptagna, ämnen, skola alla de, som antingen af em-

betsnit eller af intresse för saken känna sig uppmånade att bidra till vidare utveckling och befrämjande af den för vårt land vigtigaste näringsgren, finna en säker ledning för sitt bedömande af jordbrukets allmänna ställning och framsteg uti vårt land, lätt inse dess brister och behof, sättas i stånd att utfinna medel till bristernas afhjelpande vare sig genom förbättrade och flera landbruksskolor, eller genom goda författningar, genom beredande af statsanslag till uppmuntringar och understöd, allt eftersom behofvet det fordrar och tillgångarna det medgifva.

På grund af det jag nu haft äran yttra, kan jag, för min ringa del, icke finna, att, såsom jag sett påstås, förslaget innehåller några onödiga frågor. Då förslaget skall gälla för hela Riket, så måste alla de upptagna frågorna finnas der, om ändamålet dermed skall uppnås: en så fullständig kunskap, som möjligt, om landets modernäring.

Någon skulle måhända hellre sett, att förslaget fordrat flera kamerala uppgifter, t. ex. om alla de utskylder och onera, som åtfölja jordbruket, emedan man utan dessa uppgifter lätteligen skulle kunna komma till falska slutsatser om jordbrukarens ekonomiska ställning, om man icke i sammanhang med uppgiften om hvad han kan hafva att afyttra ur sin spanmälsbod, ladugård och stall, ser upptagna hans årliga utskylder och onera. Men förslagsförfattaren synes ära hemta dessa uppgifter utur andra, lika tillförlitliga, källor, och glömmet säkert icke då att på behörigt ställe införa dem i Rikets allmänna statistik.

Författaren uppgifver tvenne sätt att vinna svar på de uppställda statistiska frågorna: det direkta, att hemta dem af jordbrukaren sjelf, och det indirekta att få dem besvarade genom personer inom hvarje socken, hvilka hafva nit för saken. Med fullt skäl anser han det förra såsom det enda säkra, blott man kunde lita på brukarens förstånd och ärlighet. Det är ock otvifvelaktigt, att en fullt tillförlitlig kännedom om jordbrukets tillstånd och förkofran aldrig gern kan vinnas, så länge man icke får den ärligt genom jordbrukarens egen mun eller penna. Men först när folket blifvit mera allmänt skrifkundigt och hunnit den upplysning, att det sitter en ära uti att vara redligt, och ej fluktar för högre skatter, såsom följd af de uppgifter det lemnar — då kan man direkte hemta svar på frågorna, likväl ej utan en viss kontroll, ty med den största redlighet kunna misstag begås. Folkskolornas allmänna anlitande och nitiska skötande böra väl påskynda den tidpunkt, då en sådan skicklighet och upplysning blifva snart sagdt allmänna. Ifrågavarande sätt att vinna åskad upplysning om jordbruket må derföre icke lemnas alldeles åsido.

Det indirekta sättet är följaktligen för närvarande det enda möjliga, för att komma till en början så nära som möjligt till det åsyftade målet. I de orter, der det ej saknas män med både nödiga kunskaper och nit för jordbruksstatistiken, bör det ej blifva svårt att på denna väg, på ett temligen tillfredsställande sätt, få besvarade de uppgifna frågorna. Men svårt, om ej rent af omöjligt, torde blifva för äfven de skickligaste och mest nitiska män att besvara frågorna 1, 2 och 6 i formuläret till sockneliggare, innan de i förslaget nämnde ekonomiska kartor och jordmatriklar för länen blifva färdiga att lemnas dem till ledning. Emellertid kunde man dock hjälpa sig fram med de uppgifter för berörde frågor, hvilka Konungens Befallningshafvande hölle vederbörande tillhanda ifrån länens Landtmäteri-Kontor. Att få dessa uppgifter för åren 1861 och 1862 lär väl knappast låta sig i alla län göra; för dessa år torde man få stanna vid uppgifterna för de öfriga frågorna; men dessa böra ock uti sockneanteckningsboken eller liggaren intagas, på det att finansuppgifterna för

1865 må blifva så fullständiga som möjligt. Till denna tiden böra väl ock säkra uppgifter för ofvannämnde frågor hinna ordnas och tilldelas hvarje socken i länen. Någon ersättning för detta arbete borde föreslås och beviljas Förste Landtmätaren eller de personer, som åtaga sig detsamma.

Emellertid lära väl icke Konungens Befallningshafvande uraktlåta att hos vederbörande utverka skyndsamt handläggning vid ofvannämnde karter och matriklar. Då ifrågavarande arbete kräfver mycken tidspillan, ihärdighet och sakkunskap, så synes det ej kunna i längden väl och med skicklighet utföras, om det icke öfverlemnas åt en särskildt aflönad Korps. Men då vår fattiga stat icke skulle kunna aflöna en ny Embets- och Tjenstemanna-Korps, så må man till en början åtminstone se sig om efter en Korps, hvars embets- och tjänsteåligganden icke upptaga så mycken tid, som för de öfriga. Åt militären borde det statistiska arbetet helst öfverlemnas. Den är i allmänhet klen aflönad; om den finge i och för arbetet någon vedergällning, så skulle den säkert underkasta sig besväret. Då krig eller kommenderingar inträffade, funnes väl andra män, som kunde under tiden ansvara för arbetets fortgång. Men då denna fråga icke är förberedd, så blir, att börja med, enda utvägen den, att ibland folk af alla klasser utse de mest kunniga och för saken nitiska män. De tjenligaste arbetare borde man väl, skulle jag tro, kunna finna ibland presterskapet. Men i den nuvarande öfver allt stora bristen på Adjunkter, och då de kyrkliga göromålen allt mera ökas och presterna redan hafva fatt sig pålagdt ett nytt tidsödande statistiskt arbete, är icke skäl att vänta, det de skulle kunna åtaga sig det nu ifrågavarande, som fordrar så mycken tid och möda. Hvad de härvid kunna och böra göra, vore att upplysa allmogen om afsigten med detta ärende: att det icke företages för att öka dess tyngder, utan för att bereda dem utvägar till ett lättare och mera lönande jordbruk. För öfrigt torde presterskapet icke undandraga sig att genomse och granska de afgifvande berättelserna, när dessa lemnas dem så tidigt, att rättelser hinna göras, innan de skola afgå.

Återstår tills vidare således ingen annan utväg för frågornas besvarande, än den i projektet uppgifna, eller att vända sig till Hushållnings-sällskapen och deras afdelningar, Socken-sällskapen eller, der dessa saknas, till Socken-nämnderna. Af formulär till sockne-iggare borde utdelas till socknarna flera exemplar, för att utdelas till enskilda, såväl bland bönder som ståndspersoner. Det vid förslaget fogade-formuläret kunde begagnas för dessa personer, men för sockneliggare och Hushållnings-sällskapens behof vore, tror jag, önskligt, att den blefve upprättad med kolumner, för att lätta summeringen för byar och socknar, för att få de summor, som skola upptagas å uppgiften till Konungens Befallningshafvande.

I hvad mån förslaget kan och bör tillämpas i Jemtlands län, det kan Konungens höga Befallningshafvande bäst inse och bedöma. Likväl vill jag, enligt gunstigt uppdrag, framlägga mina enskilda oförgrifliga åsichter i denna fråga.

Länet bör med all tacksamhet erkänna det outtröttliga nit och verksamhet, som dess Höfdingar under en tiderymd af mer än 40 år använt för dess jordbruks upphjelpande. Men, såsom bekant är, mycket återstår ännu och derför vore nödigt, att det ifrågavarande förslaget äfven här tillämpades, i alla frågor, utom den sista uti ofvanberörde formulär. Hvad ofvanföre är nämnt i afseende på 1:a, 2:a och 6:te frågorna, gäller äfven här. I afseende på den 22:a kan erinras, att här i länet icke odlas fruktträd eller handelsväxter.

Att i ett så glest bebodt och vidsträckt län finna hugade och skickliga män att befatta sig med uppgifternas samlande och afgifvande, det blifver den kin-kigaste frågan. På flera år har jag ej hört, om Hushållnings-sällskapets afdel-ningar, eller de s. k. sockensällskapen, äro i verksamhet eller icke. Äro de ännu verksamma, så vore väl, enligt ofta återopade förslag, rådligast att anlita dem om nyssberörde uppgifter; dessa kunde samlas af ledamöterna i nämnde sällskaper samt kontrolleras, ordnas och sammanföras af ordföranden.

Hafva berörde Sällskap upphört, så återstår den utvägen att antingen upplifva dem och anförtro ärendet åt deras verksamhet, eller ock att öfverlemna det åt socknenämnderna. I detta län gäller framför allt, hvad jag ofvan i all-mänhet haft äran andraga om befrielse för presterskapet från befattning med detta ärende, och om behöfvat att snart, om icke genast, söka öfvertala militä-ren att åtaga sig besväret dermed.» (*Pastorerna i Hammerdal och Lith.*)

— — »Angående methoderna för meddelande af uppgifter för jordbruks-statistiken, anser jag den omedelbara eller indirekta methoden vara den rätta för vinnande af ändamålet. På landsbygden är största delen af jordbrukare okunniga i skrifning och räkning och kunna således icke göra de erforderliga anteckningarna, äfvensom de sällan pläga anteckna om utsäde, skörd af åker och äng, afkastning af ladugård eller inkomster af hemman och binäringar, hvarföre de icke kunna riktigt derom uppgifva. Dertill kommer, att allmogen drager i betänkande att lemna sådana uppgifter, i den orätta föreställningen, att skatterna skulle ökas, då hemmanens verkliga afkastning och andra binäringar blefvo kända. Att af allmogen erhålla dessa uppgifter, vore en möjlighet, om sockennämnden samlade och afgåfve dem; men hinder deremot förefinnas äfven, då åtskilliga, som äro skickliga att vara ledamöter i denna nämnd, vilja undan-draga sig att deruti vara ledamöter för de allt mera ökade åligganden, dermed förenade besvär och uppföring af tid, hvarmed de dragas ifrån sitt arbete. Skulle dessa uppgifters aflemnande åläggas sockennämnden, skulle äfven ytter-ligare en svårighet uppstå att förmå skickliga personer att inträda i socken-nämnden. Den omedelbara eller indirekta methoden är, enligt mitt förmenande, den hvarigenom sagde uppgifter lättast och säkrast kunna erhållas. Jag vågar derföre vårdsammt föreslå, det Konungens Befallningshafvande antingen lemnar i uppdrag åt och förordnar vissa sakkunniga personer att insamla och lemna dessa uppgifter, eller ock, om så behöfligt anses, tillsätter en komité inom hvarje sor-ken för detta ändamål. Sådana embetsmän, som jemte sin tjenstebefattning hafva ledighet till att samla och afgifva sådana uppgifter, ståndspersoner och några kunniga för det goda ändamålet kända nitälskande bland allmogen kunde dertill utses. Om komité tillsättes, böra ledamöterna vara blott några. Till er-sättning för dem, som samla och aflemna dessa uppgifter, torde ett litet bi-drag af Statsmedel kunna beviljas, eller ock om Hushållnings-sällskapet dertill har tillgångar.

Att lemna i uppdrag åt presterskapet att samla och aflemna sådana upp-gifter, eller ock deltaga i nämnde komité, är icke lämpligt, då presterna jemte sitt kall äfven blifvit på sednare tider mer och mer ålagda hvarjehanda göro-mål, ehuru nu för tiden är brist på unga prester såsom medhjelpare i det pre-sterliga kallet. Presterskapet bör dock beredvilligt lemna de uppgifter, som det kan meddela.

Under de sista tio åren har inom Bergs pastorat allmogen mer och mer vinnlagt sig om jordbruket medelst utdikning af myror och skogsängar, upp-brytande af hårdvall och odling derå, hvarigenom tillgången på spanmål och hö

blifvit ökad. Då stora skogstrakter här blifvit under nämnda år försälda för afverkning, och då äfven genom huggning af timmer och bjelkar derå samt forsling deraf stora penningesummor influtit, hafva väl många bland allmogen använt dessa ökade tillgångar till dels odling af jorden och dels till betalande af skulder på hemmanen. Dock må icke heller dölgas, att de ökade tillgångarna på penningar af många missbrukas till anskaffande af öfverflödsvaror och fäfanglighet i klädsel. En anledning dertill gifves väl äfven af det sätt, hvarpå landthandeln bedrivnes. Der finnas visserligen till försäljning många för allmogen behöfliga varor, men då med handeln lägges an med att anskaffa en stor mängd af öfverflödsvaror och specerier, hvilka ofta utlemnas på kredit, så blir följden den, att många oförståndiga och lättsinniga misshushålla med tillgångarna. Hvad som mycket lockar till misshushållning och skuldsättning är det förvända och orätta sätt, hvarpå Vestgötahandeln bedrivnes, då vid färder från by till by mångahanda onödiga och dyra tyger på kredit lemnas, hvarigenom fäfanga sprides och skuldsättning sker. Det sätt, hvarpå utskänkning och utminuterung af bräuin, med åberopande af författningarna, bedrivnes, bidrager äfven betydligt till förminskning af tillgångarne till jordbrukets förbättrande. Någon förändring i författningarna för ofvannämnda handel och försäljning borde af Statsnagterna företagas, såvida man skall hoppas, att med framtiden statistiska uppgifter om tilltagande välstånd och jordbrukets förkofran skola kunna lemnas. I de statistiska uppgifter, som från socknarne till Länsstyrelsen aflemnas, bör således äfven intagas, hvad erfarenheten visar om orsakerna till både ökande eller förminskande af välståndet inom landet.» (*Pastor i Berg.*)

— — »Obestriddt är, att en statistik öfver landets jordbruk är af mångfaldig nytta så väl i allmänhet som särskilt för den näring, för hvars tillstånd den bör redogöra, och af hvars utveckling den är ämnad att blifva en gradmätare. Men så mycket nödvändigare är ock derföre, att planen till en sådan statistik icke så uppställles, att den i något hänseende motverkar, i stället för att befrämja det ändamål, som med densamma afses.

Svårigen kan man vid uppgörandet af en sådan plan begå ett större misstag, än då man utgår från förutsättningar, som sakna motsvarighet i verkliga förhållanden. hvarigenom hela planen kommer att sakna de nödvändiga villkoren för sin ändamålsenlighet. Föreställer man sig, att ett lefvande intresse för allt, hvad som är för fäderneslandet gagneligt och hedrande, redan öfverallt äger rum, men detta intresse måste på kanske de flesta ställen först bildas, och har man fattat planen till den statistiska redogörelsen för landets jordbruk på en så lös förutsättning, så har man redan i det första steg, som tagits, gjort ett afsteg från den väg, på hvilken ensam det afsedda målet kan uppnås.

Efter undertecknads uppfattning, har ett sådant misstag inmängt sig i Hr Medicinal-Rådet Bergs plan till jordbruks-statistik. Åtminstone synes detta vara utom allt tvifvel, då man erinrar sig, att äfven redogörelsen för Norrlands jordbruk är ämuad att ingå såsom integrerande del i Rikets allmänna jordbruks-statistik. Har man gjort sig reda för hvad slags biträde man för en årlig sådan har att påräkna i de Norrländska landsförsamlingarne, der bildade possessionater i allmänhet icke finnas, utan sakens framgång ytterst hvilat på medverkan af personer ibland allmogen, så kan man svårigen neka, att det ju på många ställen blir en icke så ringa, om också ej oöfvervinnelig svårighet att finna personer, som hvar femte år vilja biträda med insamlande af agrikultur-statistiska uppgifter. Men icke destomindre har t. f. Chefen för Statistiska Central-Byrån, underkännande gagnet af en qvinqvennal statistisk redogörelse,

föreslagit en årlig sådan. Ett sådant förslag kan likväl så mycket mindre leda till det åsyftade målet, som man genom dess antagande redan från början beröfvat den åsyftade jordbruks-statistiken möjligheten att erhålla den tillförlitliga noggrannhet, hvarförutan den alldeles icke kan medföra det gagn, som dermed åsyftas. Blir det alltid mer eller mindre svårt att finna pålitliga personer, som åtaga sig insamlandet af de erforderliga upplysningarne hvar femte år och som nöjaktigt fullgöra sitt åtagna uppdrag, långt svårare blir det att träffa sådana, som årligen vilja underkasta sig enahanda besvär. Utan tvifvel blir följden af att man hvarv enda år tar tjenstvilligheten i anspråk ingen mindre än den, att uppgifterna snart tilltaga lika mycket i otillförlitlighet, som de med dem biträdande personerna i likgiltighet för saken. Att sålunda vinsten af ifrågavarande statistiska upplysningars meddelande icke blir särdeles stor, kan enhvar inse.

Utom det nyss antydda, gifves äfven ett annat förhållande, som icke tyckes innebära en uppmaning till försöket att forceera jordbruks-statistikens utveckling. Dennas oundgängliga grundval, det ekonomiska karteverket, hvars vikt Hr Medicinal-Rådet Berg sjelf erkänner, kan ännu ej på en tid fullbordas. Men då den statistiska byggnad man vill uppföra sålunda kommer att från början sakna sin rätta och säkraste grund, till hvilken materialierna för det närvarande äro långt ifrån fullständiga, så synes det föga klokt att redan ifrån början gifva den förra sådana dimensioner, som borde blifva en framtidens sak, och genom hvilka nu verkets framgång äfventyras. Icke särdeles välbetänkt blir det att pålägga de personer, hvilkas medverkan man tar i anspråk, ett besvär, som efterhand dödar intresset för saken, ett intresse, som helst då bör vara varmt och lefvande, när man är i tillfälle att lägga den grund för det hela, hvars nödvändighet ingen med fog kan bestrida.

På grund af det nu anförda vågar jag bestrida lämpligheten af förslaget att hvarje år lemna ifrågavarande statistiska upplysningar. Efter min tanke bör sådant ske endast hvarv femte år. De uppgifter, som då lemnas, böra vara dels sådana, som afse qvinquenniiåret, dels sådana, som hafva afseende på alla fem åren under qvinquenniet. De förra kunna blifva temligen exakta. De sednare böra grunda sig på öfverslag eller en approximativ kalkyl från de förhållanden, som man dels under insamlandet af de förstnämnda uppgifterna, dels eljest fått kännedom om. Vål må det medgifvas, att äfven de sednare, eller de som omfatta alla fem åren, borde vara noggranna, men då man lika litet kan vänta, att i alla kommuner finnas personer, som vilja underkasta sig besväret att föra anteckningar för alla år till egen ledning, som att sköta den föreslagna sockneliggaren eller biträda dervid, så finnes, såsom mig synes, ingen annan utväg än att till en början nöja sig med mindre exakta upplysningar för hela qvinquenniet. Det vore redan mycket vunnit, att få säkra sådana för hvarv femte år, och qvinquennala uppgifter, som äro tillförlitliga, måste alltid vara långt bättre än årliga, som äro osäkra, så framt man icke nöjer sig med en lysande utsida, utan att fråga efter hvilken sanning, som gömmer sig derinnanför.

Beträffande Hr Medicinal-Rådet Bergs invändning, att just qvinquenniiåret kan vara ett missväxtår, som efterföljt fyra med ymnig skörd, eller tvertom, så tillåter jag mig anmärka, dels att det inflytande, som temperatur och klimatiska förhållanden utöfvat på årsväxten, kan i den statistiska redogörelsen anmärkas, ehuru det ej behöfver ske så omständligt, som Hr Berg sjelf föreslagit, dels att ett sådant förhållande utjemnar sig under en icke så lång serie af qvinquennier, dels slutligen, att, efter det förslag undertecknad vågat fram-

ställa, den alla fem åren omfattande och på öfverslag hufvudsakligen grundade redogörelse, som skulle åtfölja uppgifterna för qvinqvenniåret, ytterligare betager invändningen dess vigt, enär den på öfverslagsberäkning fotade statistiska tabblån för hela qvinqvenniet blir fullt ut lika säker i längden, som de i förslaget förordade årliga uppgifterna af personer, som, tröttrade af det hvarje år återkommande besväret, snart nog på mer än ett ställe skola låta sina meddelanden grunda sig på ett i hast gjordt öfverslag, en högst otillförlitlig uppskattning.

Hvad sjelfva sättet att insamla de statistiska upplysningarne beträffar, delar jag den i förslaget uttryckta tanken, att det bör ske genom Hushållningssällskapen. Om ordföranden för hvarje sällskapets filialafdelning inom socknarne erhåller uppdraget att inom sin kommun samla och ordna de upplysningar, som äro af nöden; om kommunen indelas i flera smärre distrikter, i ändamål att i hvarje sådant finnes en person, som har att insamla de nödiga uppgifterna för distriktet, och ordföranden derigenom erhåller tillräckligt biträde vid anskaffandet af materialerna till den statistiska redogörelse honom åligger; om ifrågavarande distrikter ej blifva alltför stora: så tror jag, att man skall kunna erhålla temligen noggranna upplysningar om jordbrukets tillstånd och dithörande förhållanden för hvar femte år, enär det alltid måste finnas personer inom kommunerna, som åtminstone efter längre mellantider vilja uppoffra någon tid för en sak, hvars vigt de mera tänkande ibland allmogem efter hand lära sig att allt klarare inse.

Hvad vidkommer sättet för uppgifternas inhemtande, bör man, efter under-teknads åsigt, så vidt möjligt när, använda både den direkta och den indirekta methoden. De personer, som inom de särskilda distrikterna, hvari kommunen blifvit fördelad, åtagit sig uppdraget att insamla materialerna till den statistiska redogörelsen, känna bäst, hvilka jordbrukare inom hvarderas sfer gjort sig kända för uppriktighet och sanningskärlek, så att deras meddelanden rörande deras eget jordbruk förtjena förtroende. I afseende på dessa bör väl alltid den direkta methoden användas, kontrollerad af den indirekta, så långt detta är möjligt. I fråga om andra synes den i förslaget förordade indirekta methoden vara den enda utväg, man tills vidare har att välja.

Några ord om formen för de blanketter, hvilka för ifrågavarande statistiska redogörelse blifva af nöden, torde här vara på sin plats. Den föreslagna sockenliggaren, möjligen ändamålsenlig för årliga uppgifter, synes alldeles icke vara det för qvinqvennala. För den nödiga hopsummeringen vid sammandragning af de särskilda elementaruppgifterna måste alltid den kolumnala formen hafva företräde, helst om kolumnerna icke blifva för många, och tillräckligt rum lemnas för anmärkningar rörande väderlek, klimatiska växlingar och i öfrigt förhållanden, som för orten äro egendomliga. Att hafva ett slags formulär för de statistiska uppgifternas antecknande och ett annat för deras hopsummering, synes temligen öfverflödigt och utan någon mot olägenheterna svarande fördel.

Slutligen anser jag mig böra uttrycka min tanke om de ämnen, som i blanketterna böra införas. Till grund för antalet af dessa synes den åsigten böra ligga, att det är långt bättre erhålla färre uppgifter, som äro tillförlitliga, än många, som äro osäkra. Häraf följer, att man vid bestämmandet af de statistiska ämnenas antal bör fråga sig, hvilkas intagande i redogörelsen är af obestridlig vigt för jordbruks-statistiken och framför allt för jordbrukets historia, och hvilkas åter är af underordnad betydelse. De sednare böra ej, efter min

tanke, för det närvarande komma i fråga. Genom att vilja hafva allt på en gång blottställer man sig lätteligen för att få — intet.

Vid granskningen af de rubriker, som i det föreslagna formuläret förekomma, kan jag icke underlåta den anmärkningen, att åtskilliga af dem saklöst kunnat vara borta, emedan de iakttagelser och meddelanden, som de afse, dels svårigen kunna ske med önskvärd noggrannhet, dels, äro af mindre vikt, hvarföre de mera tjena till att göra jordbruks-statistiken minutiös än bestämd och tillförlitlig.

De ämnen, som skulle upptagas under N:is 4, 5, 8, 9, 12 böra uteslutas såsom endast lämpliga för en ärlig redogörelse. Om väderleken kan upplysning erhållas genom några få af Konungens Befallningshafvande utsedda observatörer på de ställen, som i klimatiskt hänseende äro hvarandra mest olika. Med dylika observationer bör man icke besvära personer, som ändå få sysselsättning nog med långt viktigare iakttagelser och uppgifter. Enligt hvad förut antydtt är, anser jag likväl, att väderlekens inflytande på skörden bör antecknas i anmärkningskolumnen. -- N:o 13 bör, såsom mig synes, uteslutas, helst som det blir snart sagt omöjligt att speciellt uppgifva, huru mycket af hvarje slags säd och rotfrukt förtäres, och upplysningar derom äro af jemförelsevis underordnad vikt. Huru mycket spannmål, som behöfver åtgå till lifsuppehälle för hela Sveriges befolkning, kan Statistiska Central-Byrån själf räkna ut, med blicken på folkmängds-tabellerna, och med förutsättning, att de menskliga organismerna i medeltal behöfva ett visst quantum (t. ex. 2½ t:a) att konsumera. — Hvad som finnes till afsalu, blir också svårt att bestämma; ty de privata magasinerna torde i allmänhet icke stå öppna för en undersökning, som för öfrigt blefve mer än besvärlig. Att beräkna förhållandet genom överslag och derigenom komma till ett någorlunda rimligt resultat, är icke heller så lätt, då det blir rent af omöjligt att nöjaktigt besvara den under N:o 31 innefattade frågan, i afseende på kreaturens utfodring med säd och rotfrukter. Derom blefve det jemförelsevis lättare att taga reda på hvad som blifvit såldt utom kommunen. Så har åtminstone förhållandet visat sig vara här på orten. Önskligt vore, att N:o 14 förändrades i denna syftning, eller också helt och hållet uteslötes, helst tulljournalerna visa, hvad Sverige i dess helhet, hvilket är det viktigaste i saken, kan till afsalu åt utländningen umbära af spannmål och rotfrukter. N:o 15 synes mig alldeles öfverflödig, alldenstund det icke tyckes vara af någon vikt att veta prisvexlingarne inom hvarje kommun, och dylika växlingar inom länet i dess helhet, äfven utan sådana anteckningar, säkerligen blifva Hushållnings-sällskapets direction bekanta. Dylika anteckningar afse dessutom ärliga iakttagelser och meddelanden, hvilka jag på ofvan anförda grunder tagit mig friheten afstyrka. — Blir den agrikultur-statistiska redogörelsen endast qvinqvennal, blir det så mycket öfverflödigare att besvara den fråga 23:dje punkten innehåller, som Statistiska Central-Byrån, till hvilken nämnde redogörelse förr eller sednare kommer, har i utdragen ur busförhørsböckerna ett medel att få frågan på det bästa och säkraste sätt besvarad. — Hvad de pris beträffar, som N:o 24 afser, så lämpar sig upplysningen derom icke synnerligen för en redogörelse, som endast hvarjt femte år förekommer. Länets markegångs-taxa lemnar för öfrigt så mycken upplysning öfver dagsverksprisen inom länet, som kan anses mest behöflig. — De uppgifter, som under N:o 34 skulle lemnas, kunna såsom mera passande för en ärlig redogörelse sparas, till dess en sådan kan åvägbringas. De äro väl icke af så synneilig vikt, att kolumnerna, som blifva nog många ändå, för deras skull behöfva ökas. Så länge marknader hål-

las, blifva de dessutom, så långt nödigt kan vara att dem känna, meddelade i de allmänna tidningarne.

Ehuru jag härmed tagit mig friheten afstyrka den föreslagna årliga redogörelsen öfver landets jordbruk, vill jag icke bestrida, att en sådan med större utsigt till framgång kan i en framtid åvägbringas. Men förnämsta villkoret blifver alltid en allmän-anda, ett för det stora hela, det allmänna öppet sinne, som frigjort sig från egoismens indivuela, alla andra förqväfvande intressen. En sådan anda förefinnes ännu icke, efter min tanke. Men då densamma blifvit utbildad och vidgat flertalets blick utöfver dess nuvarande synkrets af egna fördelar; då den åt det kommunala och sociala lifvet förlänat en rörelse och friskhet, som nu ej förefinnes, så försvinner också motviljan för andra besvär än dem, som omedelbarligen i ekonomiskt hänseende äro för individen gagneliga. Dermed är det svåraste hindret för framgången af Hr Medicinal-Rådet Bergs förslag undanröjdt, helst om personer med inflytande på allmogens vinnlagga sig att upplysa den om jordbruks-statistikens verkliga ändamål.»

(*Pastor i Offerdal.*)

— — »Om nyttan af en jordbruks-statistik, derom är väl icke mer än en tanke; men att utfinna det tjenligaste eller möjligaste sättet att tillvägbringa en sådan fullkomligt sanningsenlig, deri ligger en stor svårighet, emedan man vid de uppgifter, som härtill skulle från jordbrukarnes sida erfordras, alltid stöter på deras allmänt kända misstroende för afemnande af så beskaffade upplysningar. Af de förslag, som höga vederbörande uppgifvit att komma till detta mål, anser jag således den indirekta vägen vara, om icke den enda, dock den möjligaste att komma det rätta närmast, såvida, hvilken väg som väljes, alltid lär återstå något att önska. För att på denna indirekta väg vinna något önskligt resultat skulle Härads-skrifvaren och Landtmäteri-kontoret anlitas på så sätt: att sedan Härads-skrifvaren om hemmantalet och dess fördelning i brukningsdelar inkommit med upplysningar, som efter min åsigt, med de handlingar han har att tillgå, böra blifva temligen fullständiga, borde äfven genom Landtmäteri-kontoret arealen af jorden, som dels i sednare tiden varit afvittrad, dels laga skiftad, kunna med säkerhet uppgifvas, men af den odlade eller brukade jorden, som icke allenast inom hvarje byalag, utan för hvarje särskild hemmansdel genom nyodlingar undergår årliga förändringar både till åker och äng, lär arealen, för ett visst gifvet år, icke annorlunda än t. ex. genom den upplysning man kan hemta af hvad ett nyligen laga skiftadt byalag, som förut varit afvittradt eller storskiftadt, efter ett visst antal år kan hafva vunnit *för* år i tillökning af åker och äng, approximativt så nära som möjligt bestämmas äfven för andra till jordmån och odlingslägenheter jemförliga hemman, å hvilka, då *för* år samma tillökning i åker och äng, *tages* för gifven från den tid, hvart och ett varit af Landtmätare behandladt. Ar nu den odlade jorden till arealen af åker och äng, så noga som möjligt bestämd, så kan ock utsädet och proportionen emellan hvarje säde efter ortens sed, äfvensom afkastningen till korn-tal af hvardera i medeltal för vanliga år något nära uträknas. På samma sätt med ången kan, då arealen är gifven, höafkastningen af de särskilda slags ångarna någorlunda beräknas i medeltal för vanliga år. Och är höafkastningen gifven för ett hemman, så kan med hvad i allmänhet begagnas af säd och potates till utfodring för boskapen antalet deraf i det närmaste äfven vara gifvet, då man känner hvad för år vanligen påräknas till utfodring af en häst, en ko, ett småfäkeatur o. s. v. För träverks-afverkningen underhålles härstädes flera hästar i jemförelse med annan boskap än på orter, der denna industri icke öf-

vas, äfvensom hästarne för de våldsamma körsloren bättre måste utfodras och således medtaga mera af hötillgången. Om proportionen emellan hornboskap och småfäkeatur torde frågor, då de framställas i *allmänhet* för orten, icke vara så omöjliga att få besvarade, och hvilken proportion likväl vore nödig att veta för öfverslag af antalet af både hästar och boskap enligt ofvan uppgifne förslag. Att på detta indirekta sätt, der egentligen endast mantalslängden, kartor och kartebeskrifningar behöfde anlitas, för att komma så nära som möjligt det rätta i det i min tanke viktigaste i en jordbruks-statistik, nemligen den odlade jordens areal, så i åker som äng, dess afkastning samt antalet af underhållna hästar och annan boskap, är med erfarenhet af de strandade försök, som i denna vigtiga angelägenhet förut varit gjorda, efter mitt ringa omdöme, kanske det möjligaste. Sedan arealen af den odlade jorden, på ofvan föreslagne sätt, blifvit någorlunda gifven, foljde arealen af skogen och betesmarken af sig sjelf. Upplysningsvis får jag nämna, att hvete, vicker, bohvete och raps icke odlas härstädes, och numera mycket obetydligt lin. Svaren på frågorna N:o 57—64 i Kongl. Landtbruks-Akademiens förslag synes mig icke böra vara så svåra att få besvarade af dem det vederbör.

Om årsuppgifterna eller några af frågorna i den så kallade sockneliggaren, har jag, i hvad här ofvan är yttradt, till en del gifvit mina åsikter tillkänna, huru de helst på indirekt väg kunna besvaras. Att en komité skall kunna bildas, som utan ersättning åtager sig det icke så ringa besväret med att sköta denna sockneliggare, är en sak, som jag högligen betviflar, hvarföre jag om den icke vidare har att tillägga.»

(*Komminister i Håsjö.*)

— — »Med förbigående af allt, hvaremot jag icke finner mig hafva något att anmärka och som jag således anser böra eller kunna tillstyrkas till antagande, utbeder jag mig först att få fästa Konungens Befallningshafvandes synnerliga uppmärksamhet på en fråga, som synes mig för statistiken vara af den största vikt, men hvaruti dock ofvannämnde förslag helt och hållet skiljer sig från Kongl. Landtbruks-Akademiens mening, utan att denna skiljaktighet blifvit på något sätt uti »Herr Bergs yttrande» motiverad eller ens särskildt antydd, — nemligen frågan, huruvida uppgifter om jordbrukets onera böra i statistiken ingå eller icke.

Sådana uppgifter hafva allt hitintills meddelats uti Läns-styrelsernas femårs-berättelser i sammanhang med de öfriga, jordbruket rörande, statistiska upplysningar, som dessa berättelser innehållit, och Kongl. Landtbruks-Akademien, som nu haft att yttra sig i ämnet, har dervid, jemte förklarande, att de frågor, som för primäruppgifternas erhållande borde till besvarande framställas, *allenast borde afse de för jordbrukets ställning och utveckling mest magtpåliggande förhållanden*, uti sitt förslag till tabellformulär för de uppgifter, som genom Hushållnings-sällskapen borde insamlas, upptagit kolumner för hemmanens kommunala afgifter och s. k. allmänna besvär, samt, på sätt af dess yttrande nederst å sidan 8 af de tryckta »förhandlingarna» synes, afsett att utskylderna till Staten m. m., såsom mindre uteslutande egnande sig för frågor till kommunerna, fortfarande borde upptagas i tabellerna till Läns-styrelsernas femårs-berättelser, — genom hvilket allt Kongl. Akademien otvetydigt uttalat den mening, att uppgifterna om jordbrukets onera utgöra oundgängliga delar i en fullständig jordbruks-statistik.

T. f. Chefen för Statistiska Central-Byrån har deremot uti sitt yttrande och förslag icke vidrört detta ämne, och enligt hvad ofvannämnda »förhandlingar» (öfverst å sid. 10) gifva vid handen, skulle, enligt Statistiska Berednin-

gens förslag till förändradt formulär för Konungens Befallningshafvandes femårs-berättelser, icke heller dessa komma att innefatta någon verklig redogörelse af ifrågakvarande slag. Det sistnämnda förslaget är måhända redan till efterrättelse fastställt, och om äfven det förevarande oförändradt vunno stadfästelse, skulle sålunda all kännedom om jordbruket åliggande utskylder och onera gå helt och hållet förlored för statistiken, och i och med detsamma för en hvar, som för hvarjehanda ändamål önskar vinna upplysning i hithörande ämnen, och det lider icke något tvifvel, att den allmänna förhoppningen på en *fullständig* jordbruks-statistik skulle i sådant fall finna sig till en väsendtlig del sviken.

Det må till viss del vara sannt, hvad Statistiska Beredningen anfört, att de hittills uti tabellen till Konungens Befallningshafvandes femårs-berättelser meddelade hithörande uppgifterna icke varit i allo tillräckligt exakta för att förtjena namn af statistisk redogörelse. Men denna omständighet kan ingalunda utgöra tillräckligt skäl för att öfvergifva all tanke på saken. Tvärtom — då meningen ju är att åstadkomma något bättre — borde man mindre här, än i afseende på statistikens öfriga delar, misströsta om utvägar dertill.

Hvad beträffar de direkta skatterna till Staten, såsom jordeboks- och hemmantalsränta, kronotonde, jordegendomsbevilning samt mantalspenningar och bevilning efter 1:sta art. för den vid jordbruket sysselsatta personalen, torde samma säkra källor för uppgifternas inhemtande kunna begagnas, som hittills, och om beloppen af de särskilda afgifter, som från jordbruket uppbäras i sammanhang med kronouppbörderna, kunde vederbörande uppbördsmän meddela upplysning; uppgifterna om jordbrukets kostnader för rustning och rotering kunde blifva tillförlitliga, om erforderliga föreskrifter meddelades, att afdrag borde göras för till understöd anslagna hemmans- och auguentsräntor eller andra statsmedel; öfver de kontanta kommunalutskylderna föras, åtminstone här i Jemtland, genom Sockenskrifvarne, offentliga räkenskaper, omfattande äfven landsejendomsmedlen, som genom Sockenskrifvarne uppbäras; Presterskapets aflöning, som numera nästan allmänt utgår efter konventioner, är lätt att temligen noggrannt till beloppet utreda, och öfriga in natura utgående tillskott till aflöning af Skollärare, Kyrko- och annan Socknebetjening m. m. grunda sig antingen på kontrakter eller sockenstämmobeslut, hvadan äfven sådana kunna noggrannt uppgifvas och uppgifterna kontrolleras; kostnaderna för skjutsningen, här i Jemtland till pricken kända, torde äfven inom öfriga orter kunna någorlunda tillförlitligt utrönas; för beräkning af väghållningskostnaden vintertiden finnes en tillförlitlig norm uti beloppet af den afgift, som icke i ploglag indelade hemman inom hvarje särskildt härad eller tingslag för plogning och skottning erlägga, och, hvad Jemtland särskildt angår, finnes äfven för beräkning af kostnaden för sommarvägarnes underhåll en sådan norm uti den taxation, som lagts till grund för vägunderhållets fördelning tingslagen emellan, jemförd med kostnaderna för de vägstycken, hvilka underhåll ställts på entreprenad.

Det vill således synas, som, med tillbörligt nit hos dem, som med saken få att skaffa, uppgifterna i dessa ämnen så väl kunna som böra blifva af den beskaffenhet, att de förtjena namn af statistisk redogörelse. Och utan ett sådant nit lærer *knappast någon* del af den ifrågasatta statistiken blifva af värde. — Jag antager också, att allmänheten skall känna åtminstone *någon* tröst uti att få upprisa ej allenast sitt jordbruks kredit, utan äfven dess debet, och, om möjligt, skall just derigenom den kända misstron mot alla statistiska undersökningar rörande jordbruket i någon mån kunna skingras, och ett villigare tillmötesgående vid primäruppgifternas insamlade vara att emotse.

Min åsigt härom är således den, att den blifvande statistiken bör omfatta äfven jordbrukets alla onera, — hvilka så nära beröra jordbrukets utvecklingsförmåga, — eller att, om sådant icke kan tillvägabringas för hela riket, det åtminstone måtte iakttagas för Jemtland, helst de flesta dertill erforderliga uppgifterna kunna här fås mera exakta än i andra orter.

Dessa uppgifter, hvad angår kommunal-utskylderna och allmänna besvär, torde då, såsom ock Kongl. Landtbruks-Akademien antagit, lämpligast och säkrast kunna inom hvarje socken insamlas genom Hushållnings-sällskapets och socknens ombud och af dem i socknens liggare, i tabellform, å särskildt blad antecknas.

I fråga om sättet för utväljande af de personer inom hvarje socken, »Hushållnings-sällskapets och socknens gemensamma ombud», som skola insamla och i liggaren anteckna uppgifterna, lemnar väl förslaget i 2:dra mom. tillfälle att ordna denna angelägenhet efter lokala och andra förhållanden inom hvarje särskild ort; men då sockneliggaren är afsedd att blifva socknens tillhörighet och, genom deruti antecknade erfarenhetsrön, särskildt lända socknens jordbruk och hushållning till gagn och ledning, så borde socknens rätt att hafva sitt ord med vid ifrågavarande val något närmare bestämmas.

Härom skulle kunna förordnas antingen så, som Kongl. Landtbruks-Akademien föreslagit, eller ock på det sätt, att socknen borde till Hushållnings-sällskapet ingifva förslag på ett visst antal personer, som ansågos för uppdraget duglige, hvarefter Hushållnings-sällskapet skulle äga att bland dessa utvälja det erforderliga antalet. Genom en sådan anordning skulle socknens jordbrukare sättas i tillfälle eller, rättare sagdt, nödvändighet, att göra sig mera förtroliga med sjelfva saken och dess ändamål; och den förhoppningen torde icke vara öfverdrifven, att allmänheten då skulle räcka ombuden hjälpsamma händer vid utförandet af deras eljest icke lätt uppfyllda uppdrag.

Uti mom. 6 har t. f. Chefen för Statistiska Central-Byrån föreslagit 2:ne tidpunkter af året, vid hvilka anteckningarna i liggaren skulle ske; hvarmed afsetts, att dessa anteckningar äfven skulle tjena till ledning för Konungens Befallningshafvandes årsvärtberättelser.

Det må väl medgifvas, att nämnda berättelser skulle i sådant fall blifva grundade på mera detaljerade uppgifter, än som eljest kunna erhållas. Men förslaget i denna del synes åter af andra skäl icke vara tillrädligt. Det skulle nemligen ej allenast blifva både alltför besvärligt och kostsamt för sockne-ombuden, att i *tvenne omgångar* under hvarje år taga befattning med insamlande af materialier och sammanträda för uppgifternas granskning och anteckningars verkställande; utan det skulle dessutom särskildt falla sig olägligt för landtbrukare, att åt dylika bestyr egna *de* tidpunkter eller *någondera* af dem, som förslaget vill bestämma, enär vid dessa tidpunkter landtbrukaren vanligen är fullt upp sysselsatt med ordnandet och utförandet af sådana till hans yrke hörande göromål, som under sjelfva sänings- och skördetiderna måst ligga nere och som just dertföre efteråt så mycket mera taga hans tid och omtanka i anspråk. Och då så derföre kommer, att, för det ofvannämnda ändamålets vinnande, den afmåta tiderymden, inom hvilken under alla omständigheter åliggandet skulle vara fullgjordt, blefve så ytterst inskränkt, att knappast något val kunde sägas vara lemnadt åt ombuden sjelfva, så är det påtagligt, att bestyret med sockneliggarens förande och allt hvad dertill hörer sålunda skulle komma att falla sig tungt och motbjudande för ombuden; och det vore fara värdt, att man, i stället för att vinna allt, kunde förlora allt.

Årsväxtberättelserna, hvilkas ändamål är, icke att redogöra för jordbrukets utveckling och ståndpunkt, utan att så skyndsamt som möjligt meddela upplysning om huruvida årets skörd på det hela taget må anses tillräcklig för befolkningens behof eller derutöfver lemna en mer eller mindre riklig tillgång till afsättning eller huruvida missväxt ägt rum, synas icke heller i *allmänhet* påkalla de mera speciella sifferuppgifter, som äro ämnade för den egentliga statistiken; och om i *särskilda fall* noggrannare redogörelser öfver ställningen under året skulle finnas nödiga för bestämmande af de åtgärder, som i sådana fall kunde behöfva vidtagas, så skulle ju sockneombuden kunna för tillfället anmodas att samla och meddela de dertill erforderliga upplysningarna, utan att ständigt vara underkastade detta åliggande vid tidpunkter, då de vanligen äro af egna angelägna göromål helt och hållet upptagna.

Men härmed sammanhänger ock en annan fråga, som lyckligare skulle kunna lösas med en förändring i den nu omhandlade delen. På sätt af förslaget bifogade *»upplysningar» till liggareformuläret* inhemtas, har Chefen för Statistiska Central-Byrån, till följd af förslaget om tiden för årsuppgifternas antecknande, funnit nödigt medgifva, att vissa uppgifter och, bland dem, den om öfverskottet af spanmål, skulle få afse året näst före det, hvilket alla de öfriga uppgifterna skulle omfatta. — Det är lätt att inse, till hvilken oreda i uppgifterna sådant skulle leda. Om, såsom förslaget ock förutsätter, formulärblanketter för ifyllning utlemnades bland jordbrukarne, skulle den ena sannolikt uppgifva sitt påräkneliga spanmålsöfverskott för det löpande året, under det att den andre, som bättre studerat *»upplysningarna»*, följde dessas föreskrift. — Men om ock, hvad som dock ej är troligt, alla misstag härutinnan skulle kunna undvikas, så blefve likväl det slutliga resultatet af redogörelserna för året temligen oegentligt och vilseledande.

I hufvudsaken skulle det sålunda, enligt min förmening, vara en fördel, om uppgifterna ej begärdes antecknade i liggaren förr än efter slutet af hvarje år och inom någon viss tid på våren af det påföljande, då alla förhållanden, som borde utgöra föremål för redogörelsen, kunde anses tillräckligt kända, hvarigenom olägenheterna af att i en och samma årsredogörelse sammanblanda uppgifter för olika år undvekas, och en både lägligare och rymligare tid beredd på åt sockneombuden för fullgörandet af en befattning, som i annat fall sannolikt skulle finnas alltför besvärlig för att med beredvillighet emottagas och med nit skötas.»

(Nils Larsson i Tullus.)

— — »Då vigten af en jordbruks-statistik torde vara lika allmänt insedd, som svårigheten att en sådan åstadkomma är känd, så vågar jag tro, att de fordringar, man å en sådan statistik bör hafva, icke få till en början vara allt för stora. Genom att begära för mycket af de personer, åt hvilka insamlandet och ordnandet af de särskilda uppgifterna komme att anförtrös, skulle nemligen, fruktar jag, för dem blifva omöjligt att med önskvärd noggrannhet de äskade uppgifterna meddela, och i samma mån skulle lätt nog äfven intresset för den goda saken hos dem kunna minskas. För att redan från början hos jordbruks-statistiken uppnå en fullkomlighet, som sannolikt endast småningom kan vinnas, skulle på sådant sätt i min tanke till och med kunna uppstå fara för hela ändamålets förfelande.

Utgående från dessa åsikter, vågar jag tro, att Hr Bergs förslag, så önskligt det tvifvelsutän vore, att enligt detsamma tillvägabringa jordbruks-statistiken, icke ännu — åtminstone inom Jemtland — skulle låta sig verkställas.

Kongl. Landtbruks-Akademiens förslag åter förefaller att icke vid genomförandet böra mötas af allt för stora svårigheter, och synes sålunda mig för den närmaste framtiden vara att föredraga.

Fullt öfvertygad om nödvändigheten derutaf, att länets allmoge, från hvilken de till grund för jordbruks-statistiken liggande uppgifter hufvudsakligen måste hemtas, rätt uppfatta ändamålet med och nyttan af en sådan statistiks tillvägbringande, skall jag, enligt Konungens Befallningshafvandes anmodan, städse bemöda mig, att i min ringa mån för allmogens upplysning i detta hänseende medverka.»

(A. B. Beskow.)

— — »Att en tillförlitlig statistik öfver Sveriges jordbruk är af fosterlandsvännen lika önskvärd, som den är af behofvet påkallad, lär väl ingen med skäl kunna förneka; men det mångåriga äflandet för denna sak både inom och utom landet, utan att ändamålet vunnits, bevisar, att det gäller ett svårlöst problem.

Den af Chefen för Statistiska Central-Byrån, Hr Berg, framställda method för »sockne-liggare», som årligen ifylles, är förtjent af stor uppmärksamhet, emedan icke allenast en väl ordnad statistik kan derpå grundas, utan Regering och Ständer, Läns-styrelser, Hushållnings-sällskap och tillfälligtvis tillsatta komitéer vore sedan i tillfälle att, så att säga, ögonblickligen erhålla de uppgifter, som åstundas. Men det blir ett oundgängligt vilkor för ändamålets vinnande, att sockne-liggaren blir *fullständig* och *sanningsenlig*, ty annars skulle den vilseleda i stället för vägleda omdömet om jordbrukets verkliga ställning.

För min del hyser jag betänkligheter att hinna målet på det indirekta sätt Hr Berg föreslagit, nemligen genom primäruppgifters frambringande af komitéers kalkyler, utan annan kontroll än den Hushållnings-sällskapet kan åstadkomma. På den vägen skulle man icke kunna sanningen en hårsman närmare än med de hittills lemnade uppgifter, ty om det än skulle lyckas att i en bland tio församlingar erhålla personer till sockneombud med samvetsgrannhet, nit och sakkännedom, så öfvergår det likväl förmågan att, utan undersökning eller erhållna uppgifter, hos hvarje enskild tillförlitligt känna hvarje omständighet, hvaraf statistiken är beroende.

I de föreslagna tabellerna finnas jemväl många frågor, hvilka äro lika svåra och invecklade, som att fråga en dykare: huru många aborrar finnas i Storsjön? Svaret på en dylik fråga skulle föga intressera. — Att t. ex. lemna tillförlitlig uppgift om skörd af hö på odlad och naturlig äng, särskildt för hvarje sort, är en platt omöjlighet, ty på många ställen inbergas begge sorterna till och med hvarfats i samma lada. Likgiltig synes ock en sådan upplysning vara för statistiken, enär andra kolumner lemna uppgift på arealen af odlad och naturlig äng. Vet man antalet hästar och boskap inom en provins, så kan lätt uträknas fodertillgången, — hvadan jag anser, att 44 och 45 kolumnerna böra uteslutas.

I kolumnerna 7, 8 och 9 fordras uppgift på arealen hvar för sig af »odlad jord», »naturlig äng» och »skog, betesmark och mosse». På flera ställen inom Jemtland och isynnerhet inom Herjedalen förrättas höbergningen i skogstrakter, efter strömdrag på s. k. »fättjor» och i fjellen i s. k. »Härgrubbor», der hvarje lägenhet eller »slättbit» kan bestå af $\frac{1}{2}$, 1, 2 och 3 refvar och för öfrigt af den beskaffenhet, att den mest hemmastadde icke kan urskilja om det är »naturlig äng» eller »betesmark». Lika svårt torde bli att afgöra till hvilken klass de nära ändlösa starrmyror — hvilka till en del bergas och återstoden af alldeles lika beskaffenhet lemnas obergad — skola hänföras; — och då det

är känt det antal hästar och boskap som vinterfödes, och man tillika vet arealen *odlad* jord, så bör det vara lätt att bedöma om mer eller mindre hö af den ena eller andra sorten användes vid utfodring. I följd häraf anser jag, att kolumnerna 8 och 9 böra sammanföras till *en*.

För öfrigt bör, från formuläret uteslutas alla frågor, som icke direkt röra jordbruket, och de öfriga så uppställas, att de tillförlitligt kunna besvaras med blotta siffrors införande i vederbörliga kolumner. — Sedan återstår att söka utreda huru detta bör tillgå.

I motsats till Kongl. Landtbruks-Akademiens och Hr Bergs betänkligheter emot direkta primäruppgifter af jordbrukande innevänare sjelfva, anser jag, att det näppeligen finnes någon annan möjlig utväg att vinna målet. Redan i Kejsar Augusti dagar måste man vädja till denna utväg för att anställa en ordentlig folkräkning och rättvis beskattning, och som jordbruks-statistiken — der icke mindre än 64 kolumner skola ifyllas — är en långt mera invecklad fråga än den enkla folkräkningen, så bör så mycket hellre inhemtas jordbrukarnes egna uppgifter. Oriktigt vore det ock, att på ett lömskt sätt söka utforska enskild persons ställning och det så mycket mer, som de på en sådan väg erhållna resultatet alltid måste blifva ofullständiga. Äfven skulle det oriktiga sifftertal, som på sådant sätt i sockne-liggaren influtit, otvifvelaktigt framkalla både löje och misstroende bland allmänheten.

Då deremot en *tillförlitlig* jordbruks-statistik icke allenast bör lända jordbrukarne sjelfva till obestriddigt gagn, utan jemväl komma att i framtiden ligga till ledning vid behandling af ekonomisk lagstiftning och beskattning, bör, så vida uppgifterna inskränkas till det verkställbara, och vederbörande omfattar frågan med fullt allvar, denna viktiga fråga icke allenast värderas af allmogen, utan den bör jemväl öka intresse för egen bokföring, framkalla täflan samt ingifva friskare lif för jordbruket.

För primäruppgifternas erhållande bör således för sockne-ombuden tillhandahållas ett nödigt antal lösa formulär-blanketter att utdelas åt *hvarje* jordbrukare inom distriktet för att af dem sjelfva med siffror sanningsenligt ifyllas och underskrifvas samt inom föreskrifven tid till ombuden återställas, hvarefter de sammanföras i den ordning, Hr Berg föreslagit.

Men som här, liksom i många andra fall, icke lärers komma att saknas medlemmar, hvilka icke ställa sig öfverhetens påbud till efterlefnad, blir det nödigt att stadga lämpliga ansvarsbestämmelser för felaktiga eller uteblifna uppgifter, med skyldighet för den försumlige att i sådant fall bekosta ombudens rese- och traktaments-ersättning för undersökning på stället.

Emot den föreslagna godtyckliga friheten att lemna uppgifter i mål och vigter, som äro »allmänast brukliga», får jag anmärka, att man dels skulle åstadkomma en bräksam reduktion vid sammandragens uppgörande och dels ibland allmogen aflägsna införandet af nya systemet, som enligt lag skall efterträda det förut brukliga efter innevarande års utgång; och får alltså hemställa, att det nya mått- och vigtsystemet måtte både vid uppgifternas och tabellernas uppgörande begagnas.

Som utförande af denna plan för erhållande af en tillförlitlig jordbruks-statistik onekligen påkallar mycket arbete, och det är för mycket begärdt, att enskilda personer i ett samhälle skola oafbrutet arbeta utan någon ersättning, får jag fästa uppmärksamhet derpå, att om mau vill ändamålet, måste man vilja medleu att hinna detsamma, och derföre torde det blifva en nödvändig följd, att proposition framställes till Rikets Ständer om ett lämpligt anslag, som

ställes till Hushållnings-sällskapens disposition, att utdelas såsom ersättning för uppgiffrad tid och möda vid uppgifternas insamling och sammanföring.

(Sam. Andersson.)

Kongl. Maj:ts Befallningshafvande i Jemtlands län.

»Till underdånig åtlydnad af Eders Kongl. Maj:ts, genom Chefens för Civil-Departementet cirkulär den 25:te Oktober 1861 meddelade Nådiga befallning, har jag ifrån Hushållnings-sällskapet inom det mig Nädigst anförtrödda län infordrat ytt-rande, angående de inom Statistiska Beredningen framställda olika förslag, för tillvägabringande af fullständigare statistiska bidrag till kunskapen om Sveriges jordbruk; hvarjemte jag, i sammanhang med utdelningen af nämnde förslag, anmodat Magistrat, Kronofogdar och Häradsskrifvare äfvensom flera upplyste och för allmänt väl nitälskande enskilda personer inom länet att i ämnet gifva mig del af sina åsigter och tillika, då allmogen antagligen med mera misstroende än förtroende såge bemödandena att tillvägabringa statistiska upplysningar, vid alla lämpliga tillfällen sorgfälligt söka bibringa den en riktigare uppfattning, helst en sann kännedom om jordbrukets ställning och behof utgjorde grundvilkor för beredande af erforderliga hjälpmedel till dess vidare förkofran och snarare måste föranleda lindring än förhöjning i de skattebördor, af hvilka jordbruket, mera än någon annan näring, varit tryckt.

De yttranden, hvilka i anledning af denna uppmaning afgifvits, tillåter jag mig att underdånigst bifoga. I sitt mer och mindre utvecklade skick vittna de i allmänhet om insigten af behofvet utaf tillförlitligare och noggrannare statistiska upplysningar angående jordbruket, än hittills blifvit tillvägabragte; men dermed upphör ock enstämmigheten. Icke blott om de angelägnaste föremålen för dessa upplysningar, utan ock om möjligheten och sättet för upplysningarnes förskaffande samt formen, under hvilken de skulle sammanfattas, äro nästan lika många olika meningar, som opinanter.

Med all sorgfällighet har jag sökt att i de hittills offentliggjorda yttranden af Hushållnings-sällskap och Eders Kongl. Maj:ts Befallningshafvande i andra län hemta upplysning och ledning för det underdåniga utlåtande, hvilket det åligger jemväl mig att i frågan afgifva. Jag har dock trott mig icke finna någon anledning att frångå den mening, som jag tillförene inom Statistiska Beredningen, i hvars öfverläggningar jag haft tillfälle att deltaga, redan omfattat, och hvilken hufvudsakligen finnes uttryckt i det förslag härvarande Hushållnings-sällskapet afgifvit.

I allmänhet torde kunna sägas, att skälen för och emot insamlande af årliga eller endast qvinqvennala uppgifter, för och emot den direkta eller indirekta methoden, äfvensom för den tabellariska formen redan äro så fullständigt utvecklade, att föga dervid må vara att tillägga. Jag tillåter mig likväl att, hvad methoden för upplysningarnes tillvägabrindaude angår, underdånigst erinra derom, att den indirekta, eller hittills med så föga framgång försökta, hemtar sitt hufvudsakliga försvar endast från förutsättningen, att den direkta skulle möta oöfvervinneliga svårigheter, en förutsättning åter, hvilken helt och hållet beror af en annan, nemligen att folkets förtroende och benägenhet att sjelft meddela upplysningar icke skulle kunna förväntas. Denna misströstan hyser jag icke. Väl skola, i synnerhet till en början, ganska många och måhända till och med flertalet missförstå och misstro bemödanden, som gå ut på att undersöka ställningen af hvars och ens jordbruk; men i samma mån man, å andra sidan, ådagalägger förtroende, sprider kännedom om ändamålet och öfverlemnar uppgifternas insamling åt folkets egna män, i samma mån skola ock uppgifterna vinna i tillförlitlighet och det, om ock endast småningom, blifva ett lefvande intresse inom hvarje ort att aktgifva på arbetets resultater. Ännu mera skall detta visa sig, om till de hufvudsakliga uppgifter, som skola grundlägga jordbruks-statistiken i mera egentlig mening, tillika och samtidigt insamlas noggranna upplysningar, angående de allmänna och kommunala onera, hvilka vidläda hvarje jordbruk. Främmande för en omfattande jordbruks-statistik kunna dylika upplysningar svårligen anses vara; och ur alla synpunkter torde derföre några kolumner i tabellen böra åt dessa upplysningar inrymmas.

Under antagande således att den direkta methoden för insamlande af årliga uppgifter i tabellarisk form, angående hvarje särskildt hemmans bruk, godkännes, föreställer jag mig, att derest den af Landtbruks-Akademien föreslagna socken-komité begagnar sig af rättigheten att med sig förena sakkunnige personer inom orten för upplysningars införskaffande by- eller rotevis, det sålunda fördelade arbetet skall kunna utan särdeles svårigheter utföras, äfven inom Jemtlands glest befolkade och vidsträckta län; hvarvid jag likväl fäster den förutsättning, ej allenast att tiden för insamlandet för ett år bestämmes till de första 2:ne vintermånaderna det nästföljande, och att blanketter i tillräckligt antal och vid god tid förut kostnadsfritt tillhandahållas sockne-komitéerna till fördelning, derigenom icke allenast

vinnes likformighet och besparing i arbetet, utan ock en hvar som med upplysningarnes insamlande får befattning, kan på förhand sätta sig in i de frågor, som skola utgöra föremål för hans undersökning.

Hvad angår den af Hushållnings-sällskapet föreslagna tabell, torde de särskilda kolumnerna för hästar öfver och under 3 års ålder kunna sammanläggas till en; så ock de för oxar och tjurar särskilda; hvarigenom ock medelst någon inskränkning af utrymmet för allmänna uppgifter, plats kan beredas för allmänna och kommunala onera, om dessa, såsom i allt fall synes lämpligt, sammanföras i något färre kolumner, än Landtbruks-Akademiens förslag upptager.

Slutligen och ehuru arbetet otvifvelaktigt skulle vinna, om något också ringa penningebelopp kunde därför ställas till socken-komitéernas disposition, torde likväl några medel dertill icke vara att påräkna från Stats-kassan, lika litet, som det för Hushållnings-sällskapet med dess allt för inskränkta tillgångar vore möjligt att dertill lemna något bidrag.

Ur flera och äfven sistnämnde skäl torde dock formulär-blanketter böra på Stats-kassans bekostnad tillhandahållas.»

INNEHÅLLSFÖRTECKNING.

Förslag af Kongl. Landtbruks-Akademien (med bilagan Litt. A. efter sidan 43)	sid. 1.
» af t. f. Chefen för Statistiska Central-Byrån (med bilagan Litt. B. efter sidan 43)	» 11.
Statistiska Beredningens beslut	sid. 9 och 42.
Af Kongl. Maj:t infordrade yttranden och förslag af Hushållnings-sällskapen och Kongl. Maj:ts Befallningshafvande:	
i Blekinge län	sid. 115.
» Calmar »	» 180.
» Christianstads »	» 157.
» Elfsborgs »	» 149.
» Gefleborgs »	» 176.
» Gotlands »	» 133.
» Göteborgs och Bohus »	» 141.
» Hallands »	» 135.
» Jemtlands »	» 221.
» Jönköpings »	» 49.
» Kopparbergs »	» 82.
» Kronobergs »	» 111.
» Malmöhus »	» 120.
» Norrbottens »	» 95.
» Skaraborgs »	» 87.
» Stockholms »	» 73.
» Södermanlands »	» 58.
» Upsala »	» 165.
» Wermlands »	» 124.
» Westerbottens »	» 46.
» Wester-Norrlands »	» 144.
» Westmanlands »	» 98.
» Örebro »	» 117.
» Östergötlands »	» 69.

Tryckfel:

Pagineringen å arket 16 bör rättas till 201—216.

Förhandlingar och förslag rörande tillvägabringandet af en Statistik öfver Sveriges jordbruk. (Forts.)

*Underdånigt utlåtande och förslag af Chefen för
Statistiska Central-Byrån.*

Sedan de underdåniga yttranden, som af Eders Kongl. Maj:ts Befallningshafvande och länens Hushållnings-Sällskap, jemlikt Eders Kongl. Maj:ts Nådiga föreskrift af den 25 Oktober 1861, afgifvits, och härjemte underdånigst i tryck bifogas *), öfver väckte förslag att anordna insamlande af uppgifter till en jordbruks-statistik, blifvit af Herr Statsrådet och Chefen för Civil-Departementet till Statistiska Central-Byrån öfverlemnade med förståndigande att, efter föregången öfverläggning inom Statistiska Beredningen, afgifva underdånigt utlåtande och förslag till sammanjemkning af de mångfaldiga olika åsigter, som i dessa yttranden uttalats, så utbeder jag mig härmed få i underdånighet fullgöra det erhållna uppdraget.

De af Eders Kongl. Maj:ts Befallningshafvande och Hushållnings-Sällskapen afgifna underdåniga yttrandena öfverensstämma alla uti åsigten om gagnet af en statistik öfver Sveriges jordbruk och synas äfven vara ense uti förutsättning om oundgängligt behof, att uppgifternas insamlande, kontrollerande och sammanförande sker under ledning af Hushållnings-Sällskapen och dessas Afdelningar.

Flertalet af Hushållnings-Sällskap har ock ansett väl värdt att ju förr desto hellre försök göres med *årligt* insamlande åtminstone af ett inskränkta antal uppgifter.

I afseende på *omfånget* af de uppgifter, som till insamling skulle ifrågakomma, har flertalet af de hörda myndigheterna ansett de upplysningar om jordbrukets onera och s. k. *statsbidrag*, hvilka, jemte uppgifterna om jordbruket, före femårsperioden 1856—1860 upptogo en stor del af de 2 tabeller, som

Not tillagd vid tryckningen.

*) Dessa underdåniga yttranden hafva, efterhand som de inkommit och hunnit tryckas, redan blifvit till samtliga Rikets Hushållnings-Sällskap utdelade.

Förhandl. rör. jordbruks-statistik.

skulle åtfölja Eders Kongl. Maj:ts Befallningshafvandes s. k. fem-årsberättelser, framdeles böra från den egentliga jordbruksstatistiken uteslutas, helst från andra källor lättare och säkrare kan vinnas kunskap om vissa hithörande ämnen, och andra äro af den beskaffenhet, att de lemna alltför fritt spelrum för uppgifter, som ej kunna kontrolleras.

Deremot har af många Hushållnings-Sällskap undersökningen ansetts åtminstone hvart 5:te år böra utsträckas utöfver de rent *numeriska* uppgifterna till sådana, som jemväl kunna lemna några bidrag till dessas *förklarande*, till en *beskrifning* af jordbrukets ståndpunkt och utveckling.

I afseende på det inbördes företrädet emellan särskilda uppgifter så väl som på det större eller mindre *antal frågor*, som ansetts böra framställas, framträder visserligen en stor menings-skiljaktighet, men denna har sin hufvudsakliga och lätt förklarliga grund, dels uti den olika ståndpunkt, hvarpå jordbruket inom olika län befinner sig, dels uti de större eller mindre svårigheter, som efter olika lokala och sociala förhållanden motsetts skola framträda vid uppgifternas insamlande och kontrollerande.

Dessa lokala och sociala olikheter i förening med de knappa tillgångar, öfver hvilka, enligt hvad uppgifvits, månget Hushållnings-Sällskap läser hafva att förfoga, innebära till stor del förklaringen deraf, att menings-skiljaktighet jemväl framträdit i afseende på *sättet* för uppgifternas insamlande, vare sig omedelbart från hvarje särskild jordbrukare, eller gemensamt för större eller mindre områden o. s. v.

Dessa och andra skiljaktigheter i åsigter måste hafva en stor inflytelse på uppställningen af de *formulär*, som för uppgifternas insamlande äro behöfliga, och hafva i följd häraf meningarne uttalat sig mer och mindre obetingadt dels för det ena, dels för det andra af de 2:ne förslag, som till granskning varit framlagde, dels ock fordrat uteslutningar, tillägg eller förändringar af dem till större eller mindre omfång.

I allmänhet synes vara förutsatt: att *formulärblanketter* i tillräckligt antal skola på Statens bekostnad tillhandahållas; och

att de kamerala upplysningar, som i formulären ifrågasatts och i mantalslängderna innehållas, skola göras tillgängliga genom vederbörande *tjenstemäns* biträde, hvarvid dock någre af Eders Kongl. Maj:ts Befallningshafvande fästet uppmärksamhet vid mötande svårigheter att betunga Häradskrifvarne med ifyllande af dessa uppgifter i formulär-blanketterne.

Af ett och annat Hushållnings-Sällskap har jemväl väckts fråga: dels om rättighet att begagna *kronopost* för uppgifternas insändande till Hushållnings-Sällskapen, dels om biträde af *Länsmännen* för uppgifternas insamlande och summering, dels om rättighet för Hushållnings-Sällskapen att erhålla upplysningar från länens *Förste Landtmätare*, äfvensom i vissa delar från *Hypotheks-föreningarne*, hvarjemte ifrågasatts ovilkorlig *förpligtelse* för hvarje jordbrukare att lemna de uppgifter för jordbruks-statistiken, hvilka af honom genom Hushållnings-Sällskapet äskats o. s. v.

Till Statistiska Beredningens öfverläggningar rörande detta ämne hafva, af Herr Stats-Rådet och Chefen för Civil-Departementet, såsom insigtsfulle jordbrukare blifvit tillkallade Landshöfdingen i Upsala län Grefve Hamilton, Föredraganden i Landtbruksafdelningen inom Eders Kongl. Maj:ts Landtbruks-Akademii C. Juhlin-Dannfelt och Ledamoten af samma afdelning A. Odelberg. Med hufvudsaklig ledning af de åsikter, som vid dessa öfverläggningar vunnit bifall, anhåller jag nu att få underdänigst yttra och föreslå följande.

Utan förbiseende deraf, att i några delar af Riket jordbruket ännu torde befinnas så utbildadt, att en statistisk redogörelse deröfver knappast kan åstadkommas eller ifrågasättas, och att från mången annan trakt ännu under årtal blott ofullständiga, approximativa, uppgifter torde kunna motses, synas dock dessa undantagsförhållanden ingalunda berättiga till uppskof med hvarje försök att rörande jordbruket på ifrågasatt sätt insamla statistiska uppgifter till det omfång, som kan erhållas, hvadan jag alltså får i underdänighet tillstyrka,

att Eders Kongl. Maj:t täcktes meddela Nådig föreskrift om ett fortgående insamlande af uppgifter till Rikets jordbruks-statistik efter den plan, som anses bäst leda till det dermed åsyftade ändamålet.

Då framgången af sådant försök är ovilkorligt beroende deraf, att länens Hushållnings-Sällskap, hvar för sitt område, benäget åtaga sig, att genom spridande af upplysning om ändamålet med denna statistik motverka farhågan för tillförlitliga uppgifters meddelande, och att utöfva ledningen af alla åtgärder för primäruppgifternas insamlande, kontrollerande och bearbetande till sammandrag för hvarje Hushållnings-Sällskaps verksamhetskrets, så får jag i underdänighet tillstyrka,

att Eders Kongl. Maj:t, jemte förklarande af Sitt Nådiga välbehag öfver den beredvillighet, hvarmed Hus-

hållnings-Sällskapen i allmänhet gått till mötes anspråken på deras biträde, täcktes meddela dem det uppdrag, att hvar för sitt område ombesörja insamlande af primäruppgifterna till en jordbruks-statistik, dessas granskning och bearbetning till sammandrag, samt att från och med den femårsperiod, från hvars början sådan bearbetning af Hushållnings-Sällskapen kommit till stånd, till jordbruks-statistiken hörande uppgifters insamlande genom Eders Kongl. Maj:ts Befallningshafvandes försorg för meddelande i dessas s. k. femårsberättelser kommer att inställas.

Då, i afseende på *sättet* för primäruppgifternas insamlande och granskning, olikheterna i så väl lokala som sociala förhållanden länen och orterna emellan synas förbjuda full likformighet i förfarandet; då hvarje Hushållnings-Sällskaps nit för upplysning alltid måste blifva den säkraste borgen för framgång; då många särskilda åtgärder, som till en början för upplysningars och kontrollers vinnande äro påkallade, under fortgången torde kunna förenklas eller inskränkas; då det frivilliga åtagandet ej torde böra betungas med någon föreskrift, som möjligen kunde verka förlamande på nitet för saken, och då erfarenheten otvifvelaktigt kommer att efter hand lemna den bästa ledning för insamlingsmetoden, tillstyrkes i underdånighet: att, med hänvisning i allmänhet till det af Eders Kongl. Maj:ts Landtbruks-Akademi föreslagna sätt (Förhandlingar sid. 7*), åt hvarje Hushållnings-Sällskap öfver-

Not tillagd vid tryckningen.

- *) Kongl. Maj:ts under den 3:dje Mars 1865 meddelade Nådiga beslut om jordbruks-statistiken afser bland annat *årligt* insamlande af dertill egnade uppgifter, hvaremot Kongl. Landtbruks-Akademiens ofvan åberopade förslag utgick från förutsättningen, att uppgifter till Rikets jordbruks-statistik skulle ifrågasättas blott *hvar femte år*. Ehuru det af Akademien föreslagna sättet, så väl i följd häraf, som af åtskilliga andra stadganden i samma Nådiga beslut, icke äger full tillämplighet, torde dock af detsamma här böra i minnet återkallas,

att för uppgifternas insamlande förordades bildandet af en komité i hvarje socken och stad;

att Hushållnings-Sällskapet skulle för hvarje sådan komité utse inom eller utom sig en Ordförande och en Suppleant för denne, kunna de åt samma person uppdrag lemnas gemensamt för flera socknar,

att derefter ledamöter i komitén skulle till ett antal af minst 2 utväljas, på landet å kommunalstämma, i stad på sätt, som för val af stadsombud är antaget,

att komitén skulle äga rättighet att med sig förena sakkunnige personer i orten,

låtes, att anordna förfarandet vid uppgifternas insamlande och granskning på det sätt, som anses lämpligast för vinnande af tillförlitlighet och fullständighet, samt mest betryggande mot hvarje för sakens framgång skadligt ogrannliga intrång på den enskilda hushållningens område.

Då många af de uppgifter och upplysningar, som för jordbruks-statistiken kunna ifrågakomma, förefinnas uti ägomätning-kartor med tillhörande beskrifningar, uti mantals- och taxerings-längder samt hypotheks- och andra handlingar, så hemställes i underdånighet:

att Eders Kongl. Maj:t täcktes medgifva, att, när ifrågavarande uppgifter och upplysningar ej annorlunda kunna beredas, Hushållnings-Sällskapen må äga att om deras erhållande vända sig till Eders Kongl. Maj:ts Befallningshafvande för vinnande af det biträde, som pröfvas kunna sålunda på ett eller annat sätt beredas.

Då Eders Kongl. Maj:t, på grund deraf, att det vore "tvivelaktigt, huruvida den särskilda statistik öfver jordbruket och boskapsskötseln, som blifvit ifrågasatt att grundas på samverkan af orternas Hushållnings-Sällskap och för ändamålet nitiske personer inom Kommunerna, kan för samtliga län under innevarande femårsperiod tillvägabringas", genom Nådigt bref af den 27 November 1863 förklarar dessa ämnen ännu och tills vidare böra utgöra föremål för särskilda tabeller i Eders Kongl. Maj:ts Befallningshafvandes femårsberättelser, åtminstone af samma omfattning, som de under N:ris 2 och 3 i senaste femårsberättelser förekommande, och i följd häraf till Eders Kongl. Maj:ts Befallningshafvandes förfogande blifvit ställt nödigt antal formulärblanketter (omkring 9,000) af hosföljande beskaf-

att sedan Ordföranden i hvarje komité fått från Hushållnings-Sällskapet emottaga nödigt antal formulärblanketter, dessa af komitén skulle ifyllas, hvarefter kungöras borde, att tabellerna å visst ställe inom socknen eller staden funnos tillgängliga för granskning,

att efter de rättelser, hvartill sådan granskning kunnat föranleda, kolumnerna skulle nedsummeras, tabellen underskrifvas och afskrifvas, samt ett exemplar öfversändas till Hushållnings-Sällskapet, ett annat öfverlemnas till Pastorsembetet att bland kyrkans handlingar förvaras,

att de från komitén till Hushållnings-Sällskapet inkomna tabellerna skulle granskas af ett Sällskapets utskott, utom Sällskapets Ordförande bestående af minst 5 personer, deribland Förste Landtmätaren eller annan erfaren Landtmätare i länet; samt

att efter fulländad granskning utskottet skulle upprätta sammandrag att tillställas vederbörande.

fenhet*) för insamlande af uppgifter rörande jordbruket och boskapsskötseln under hvartera af åren 1861—1865, kunde måhända synas ändamålsenligast, att tiden från och med hvilken den nu ifrågasatta åtgärden af Hushållnings-Sällskapen skulle taga sin början, bestämdes till första året af nästa quinquennium, eller så att den omfattade jordbruks-statistiken för året 1866. Men då det nya förfarandet härigenom ej skulle komma att träda i egentlig verksamhet förr än våren 1867 eller på 7:de året, sedan förhandlingarne derom började;

då genomförandet af det nya förfaringsättet otvifvelaktigt mångenstädes kan komma att möta svårigheter, hvilka vore i stånd att betydligt förringa värdet af det första årets resultat, men under de följande kunna undanrödjas;

då sålunda ett slags förberedelse- eller försöksår synes kunna komma att medföra väsentligt gagn, och genom samverkan af Eders Kongl. Maj:ts Befallningshafvande med Hushållnings-Sällskapen torde kunna förekommas, att ej något missförstånd uppstår derigenom, att 2 slag af formulärblanketter blifva synliga, helst hvartera slaget antyder sitt särskilda ändamål, och de förnämsta frågorna å dem båda äro hufvudsakligen enahanda, och då för Eders Kongl. Maj:ts Befallningshafvandes femårsberättelser torde kunna vinnas mången gagnelig upplysning från den af Hushållnings-Sällskapen inledda och utförda undersökningen, så synas öfvervägande skäl förefinnas för det underdåniga tillstyrkande,

att Eders Kongl. Maj:t täcktes bestämma, att Hushållnings-Sällskapens åtgärd med insamlande af ifrågasvarande uppgifter må taga sin början med redogörelsen för jordbruket under året 1865, och alltså omfatta så väl den skörd, hvilken då fallit, som det till densamma använda utsäde m. m.

Ehuru mycken grannlaghet torde vara påkallad, när det gäller föreskrifter rörande den tid, som skall tagas i anspråk för ett frivilligt åtaget mödosamt arbete, synes dock för ändamålets vinnande nödigt, att i detta hänseende jemväl någon anvisning lemnas, hvadan i underdånighet hemställes:

att Eders Kongl. Maj:t täcktes bestämma, att insamlandet af de uppgifter till jordbruks-statistiken, hvilka

Not tillagd vid tryckningen.

*) Dessa formulärblanketter till Kongl. Maj:ts Befallningshafvandes femårsberättelser torde längesedan hafva kommit till Hushållnings-Sällskapens kännedom genom utdelning från Länsstyrelserna.

ärligen ifrågasättas, bör företagas *hvarje år* under Februari och Mars månader och afse hvad som rör det *nästföregångna* årets skörd samt det *för denna skörd* gjorda vår- och höstutsäde, äfvensom antalet vid *nästföregångna* års slut underhållne kreatur, samt att de samlade uppgifterna böra till Hushållnings-Sällskapen ingå senast under derpåföljande April och Maj månader, på det de sedermera må kunna inom Juni månads utgång till vederbörande Centralmyndighet i hufvudstaden insändas, för att såsom Bidrag till Rikets officiella statistik offentliggöras.

I fråga om den myndighet, — Kongl. Landtbruks-Akademien eller Statistiska Central-Byrån — åt hvilken uppdrag skall gifvas att till vidare bearbetning och offentliggörande emottaga de af Hushållnings-Sällskapen utarbetade sammandragen, har å ena sidan förekommit,

att Kongl. Landtbruks-Akademien alltsedan dess stiftelse år 1811 har en särskild s. k. *statistisk* afdelning med åliggande, enligt Stadgan af den 6 November 1857, att samla och ordna underrättelser om hvarje landsorts naturförhållanden och industriella tillstånd med afseende å landthushållningen,

att till Kongl. Landtbruks-Akademien ärligen ingå föreskrifna årsberättelser från Hushållnings-Sällskapen,

att samma skäl, som föranledt det af Eders Kongl. Maj:t anbefallda förfarandet, att statistiska redogörelser öfver särskilda förvaltningsgrenar utarbetas och afgifvas af den förvaltande myndighet, som inom sig äger den största speciela sakkännedomen i ämnet och de säkraste utvägarne att pröfva de inkomna statistiska uppgifterna, äfven synes tala för jordbruksstatistikens bearbetning genom Kongl. Landtbruks-Akademins försorg, samt

att Kongl. Akademien jemväl uti sitt förslag af den 13 April 1861 förutsatt, att Hushållnings-Sällskapen skulle af sitt sammandrag, afsedt att uppgöras blott hvar femte år, afgifva *ett* exemplar till Eders Kongl. Maj:t Befallningshafvande för att såsom bilaga åtfölja deras femårsberättelser och *ett annat* till Kongl. Akademien, för att derstädes i sammanhang med de öfriga uppgifterna från Hushållnings-Sällskapen i Riket vidare bearbetas; hvaremot å andra sidan förekommer,

att i det af Eders Kongl. Maj:t genom Nådigt Bref af den 22 Juli 1858 (Sv. Förf:s-Saml. N:o 71) hufvudsakligen gillade förslaget till inrättande af ett Statistiskt embetsverk af den 18 Juni 1856, såsom blifvande föremål för detta embetsverk jemväl upp-

räknas de statistiska redogörelser, som kunna tillvägabringas, bland annat öfver landthushållningen med dess binärningar, hvarjemte samma Nådiga Bref i allmänhet bemyndigar Statistiska Central-Byrån att från andra vederbörande embetsverk och myndigheter infordra de uppgifter och meddelanden, som påkallas och äga sammanhang med föremålen för Statistiska Tabell-Kommissionens åligganden.

Enligt nämnde förslag måste jemväl till Statistiska Beredningens åliggande höra att förslagsvis uppgöra planen äfven till jordbruks-statistiken och att pröfva formulären för inhemtande af dithörande uppgifter med noggrannt iakttagande deraf, att för hvarje slag af uppgifter de tillförlitligaste källor begagnas, att dubbla eller flerfaldiga uppgifters infordrande i samma ämne undvikes o. s. v., äfvensom att uppgöra planen för denna, så väl som för de öfriga officiella statistiska redogörelsernas offentliggörande genom tryck o. s. v.

I afseende på den arbetskraft och de kostnader, som för jordbruks-statistikens bearbetning i Statistiska Central-Byrån erfordras, kan jag på förhand ej stadga något omdöme, men vågar i underdånighet försäkra, att, så vidt med öfriga åligganden är förenligt, embetsverket med glädje motser hvarje för detsamma öppnadt tillfälle att från nya statistiska primärundersökningar kunna öka bidragen till fäderneslandets officiella statistik.

Derest Eders Kongl. Maj:t nu skulle tackas skänka sitt Nådiga bifall åt förslaget om jordbruks-statistikens bearbetning på ifrågasatt sätt, torde i underdånighet få hemställas,

att Eders Kongl. Maj:t i sammanhang dermed jemväl tacktes meddela Nädig föreskrift rörande den myndighet, till hvilken de af Hushållnings-Sällskapen upprättade sammandragen skola ingå, för att vidare bearbetas och offentliggöras.

Hvarje statistisk undersökning af den beskaffenhet och det omfång, som den ifrågavarande, kräfver oundgängligt användandet af *formulär-blanketter* för frågornas framställande, med utrymme för svarens upptagande, och tillhandahållandet på Statens bekostnad af erforderligt antal dylika blanketter synes vara en allmän och billig förutsättning af Hushållnings-Sällskapen. Men sådana blankettens ändamålsenligaste anordning till form och storlek m. m. är beroende ej blott af frågornas antal, utan ock af det förfarande, som väljes för att å dem erhålla svar.

Det har nu å ena sidan varit ifrågasatt och för kontrollens vinnande såsom nödigt ansedt, att formulärblanketten skulle lemna nödigt utrymme för uppförande särskildt af hvarenda *brukningsdel* med de uppgifter, som för den erhållas, för att genom nedsummering af alla de särskilda specialsummorna vinna den för ett visst större område gemensamma. I sådant fall måste den besvärliga summeringen underlättas medelst formulärets indelning i vertikala kolumner och uppliniering med horisontallinier, samt hel-arksformatet väljas för att minska transporternas antal. Då jorden i många län är styckad i ett mycket stort antal brukningsdelar, skulle formulärblanketter med detta ändamål och denna uppställning för en enda socken kunna erfordras till antal af flera böcker papper.

Å andra sidan har förutsatts, att uppgifterna till jordbruksstatistiken flerstädes ej kunna erhållas på annat sätt, än att antingen en eller annan sakkunnig och nitisk person efter bästa insigt och pröfning meddelar dem för det område, med hvars förhållanden han är tillräckligt bekant, eller ock att flere eller färre jordbrukare inom by, rote, socken, hushållningsgille eller annat område sammanträda och efter gemensam öfverläggning *gemensamt för detta område* besvara de framställda frågorna. I detta fall har antagits, att den addering af specialsummor, som då jemväl torde ifrågakomma, kan verkställas på ett konsept, till hvilket intet formulär behöfdes, och kunna vid sådant förfarande svaren meddelas på en formulärblankett, för hvilken halftva arket är mer än tillräckligt.

Denna formulärblankett af minsta formatet kan ock så uppställas, att den vore användbar, ifall någorstädes ifrågasattes att insamla uppgifter omedelbart från hvarje jordbrukare medelst till honom utdelad blankett. Likaledes är den lämplig för Hushållnings-Sällskapens sammandrag och till förvarande år från år för vinnande af en lätt återblick.

Vid öfvervägande af de i Eders Kongl. Maj:ts Nådiga Bref den 16 November 1863 meddelade Nådiga föreskrifter rörande ekonomiska karteverket, enligt hvilka, jemlikt Rikets Ständers önskan, och så länge detta karteverk ej utgifves i större skala än $\frac{1}{100}$ -tusendedel af naturliga storleken, "arealens olika beskaffenhet och indelning må *utan* särskild fördelning å de olika hemmansnumrorna eller hemmansdelarne utföras i *en summa* för *byn* eller *hemmanet* i sin helhet, äfvensom att då flera *byar*, *hemman* eller *lägenheter* ligga under sambruk i en ägares hand utan att gränserna mellan den sålunda bildade samfällighetens

delar kunna genom befintliga geometriska kartor utrönas, de till denna possession lydande ägoområden må såsom för en enhet redovisas," har Statistiska Beredningen ansett specifikt upptagande af hvarje särskild brukningsdel knappast kunna ifrågakomma, utan specifikationen i allmänhet blifva inskränkt till *by* eller på sin höjd till *hemman* enligt jordeboken.

Då nu formulärblanketternas beskaffenhet ej bör lägga något hinder i vägen för Hushållnings-Sällskapen att välja hvilketdera af ofvan antydda förfaringssätt, som må anses lättast och säkrast leda till ändamålets vinnande, och då hvarje slag af formulärblanketter har sina fördelar och olägenheter, har Beredningen, under förutsättning, att det ligger i hvarje Hushållnings-Sällskaps egna intresse att genom lämpliga förfoganden sörja för uppgifternas tillförlitlighet, så vidt sådant ske kan, ansett 2 slag af blankettformulärens format, hvartdera lämpadt för sitt särskilda ändamål, i afseende på förfaringssättet vid insamlandet och sammandrags afgifvande böra tillstyrkas.

I afseende på *omfång* och *beskaffenhet* af de uppgifter, som å formulärblanketterna böra ifrågasättas, har Statistiska Beredningen ingalunda förbisett, att de upplysningar, som närmast afses med jordbruks-statistiken, äro *beloppet af den årliga skörden, vidden af den till särskilda odlingsföremål afsedda jorden, årliga behöfvet till utsäde, samt kreatursstockens storlek*. Flera Hushållnings-Sällskap hafva ock lagt stor vikt derpå, att åtminstone till en början måtte äskas blott några få och företrädesvis viktiga uppgifter, under det deremot andra Hushållnings-Sällskap föreslagit åtskilliga nya frågors upptagande jemte flera eller färre af dem, som de underställde förslagen innehöllo.

Ehuru det icke kan vara något tvifvel underkastadt, att, när uppgifter till jordbruks-statistik första gången ifrågasättas, tillfredsställande svar blott till ett ringare antal kunna erhållas, äfvensom att i ett land, der de särskilda landsdelarnes naturbeskaffenhet och odlingens framsteg äro så olika, som inom Sverige, det formulär för uppgifter, som för en landsort är lämpligt eller behöfligt, ej kan blifva tillfredsställande för en annan, hafva dock i fråga om antalet af de uppgifter, som å formulärblanketterna böra inrymmas, följande förhållanden ej kunnat eller bordt undgå Beredningens uppmärksamhet.

Utom de uppgifter rörande jordbruket, som årligen meddelas i åtskilliga föreskrifna berättelser, hafva tidtals förekommit särskilda undersökningar, vid hvilka det ansetts nödigt att ifrågasätta upplysning om en mängd jordbruket angående för-

hållanden. När nu fråga är om anordnandet af samlingar för en fortgående jordbruks-statistik, torde ej böra ur sigte förloras det syftemål, att härigenom bereda en sådan tillgång på upplysningar, att man ej må esomoftast behöfva anställa särskilda forskningar för att få svar på någon eller några af de viktigare frågor, som ligga inom jordbruks-statistikens område. En alltför trång begränsning af frågornas antal skulle oundvikligen komma att leda derhän, att det vunna slutliga resultatet komme att framstå i ett alltför stort missförhållande till den vidlyftiga mekanism, som blifvit satt i rörelse för svars erhållande.

Begränsar man alltför strängt statistikens verksamhet inom blott *numeriska* uppgifters samlande, kan man ock lätt beröfva sig all möjlighet att förklara talens olikhet och att använda deras utslag, då man nemligen ej förskaffat sig någon upplysning rörande orsakerna till deras olikheter och vexlingar.

Bruket att å formulärblanketter lemna ett öppet rum för "anmärkningar" eller "ytterligare upplysningar" *utan* någon närmare hänvisning, när man dock på förhand kan hänvisa på det eller de ämnen, hvarom man önskar få kunskap, är ingalunda nyttigt. Deremot bekräftar erfarenheten den bestämda fördelen att genom framställda speciella frågor väcka till eftertanke, till iakttagelsers samlande, der sådana förut ej blifvit anställda, och sålunda åtminstone *efterhand* leda till en tillfredsställande upplysning.

Vid anordnandet af större statistiska undersökningar gäller ock som regel, att man måste afse ej blott en och annan upplysning för tillfället, utan lika mycket *framtida* behof af jämförelsemedel. Men villkoret för hvarje gagnelig jämförelse är likartad beskaffenhet af det, som skall jämföras. I följd häraf ligger en väsentlig vikt derpå, att planen för hvarje omfattande och fortgående statistisk undersökning må så vidt möjligt bereda säkra utgångspunkter för framtida jämförelser, och afse att kunna undgå sådana förändringar, genom hvilka de vunna uppgifterna blefve för framtiden oanvändbara.

När det alltså å ena sidan vore ändamålsvidrigt, att vid nu ifrågavarande formulärblanketter bestämmande strängt begränsa sig inom det ytterst ringa antal uppgifter, hvilka *för närvarande* med minsta svårighet inom hela Riket antagligen skulle kunna erhållas, vore det å andra sidan lika ändamålslost att allmänt och utan undantag *fordra* svar på sådana å formulärblanketterna upptagna frågor, för hvilkas besvarande mångestades ännu ej finnes någon utväg.

Under förutsättning att något missförstånd ej bör kunna äga rum derom, att med jordbruks-statistiken ej kan afses något annat ändamål än att erhålla så tillförlitliga upplysningar, som genom sakkunniges nit och omtanka kunna ernås, har Statistiska Beredningen alltså ansett, att de frågor, som bifogade formulärförslag, Litt. A och B*), upptaga, böra *framställas*, och att det öfriga utrymmet å blanketterna må kunna användas för besvarande af frågor, som Hushållnings-Sällskapen möjligen kunna anse nödiga att dessutom till upplysning rörande lokala förhållanden få besvarade. Men uti det anförda torde ock ligga tillräcklig grund för den Beredningens åsigt, att med undantag för de förut antydda frågorna om skörde- och utsädesbelopp, ägovidd använd för de särskilda odlingsföremålen samt kreatursantalet, *åt hvarje Hushållnings-Sällskaps pröfning bör öfverlätas, att efter förhållandenas olikhet bestämma tiden, när man med hopp om framgång kan äska svar på flera eller färre af öfriga frågor.*

Det kan härvid ej undfalla uppmärksamheten, att de å formulärblanketterna upptagne frågor sönderfalla i 2 hufvudsakliga afdelningar, den ena afseende upplysning om sådana jordbruket rörande förhållanden, hvilka äro underkastade *årliga* förändringar, som utöfva en mer eller mindre vidsträckt inflytelse på hela samhället, den andra åter omfattande sådana förhållanden, som till en del kunna sägas vara nästan oföränderliga, till en del åter blott så småningom undergå förändringar, att dessas verkan på samhället först efter 5, 10 eller flera års förlopp framträder med en större betydelse. Häraf blir en naturlig följd, att med stöd af vunnen erfarenhet framdeles måste uppdragas en bestämd gräns mellan uppgifter, som hvarje år böra äskas, och sådana, som endast med flera års mellanrum böra komma i fråga. Men i enlighet med den förut uttalade åsigten om vigten att bereda sig en utgångspunkt för framtida jemförelser, torde det ingalunda framdeles komma att sakna sitt värde, derest redan vid första försöket att enligt de föreslagna formulären insamla uppgifter någon *allmängällande* bestämd föreskrift, att endast vissa frågor skulle till besvarande upptagas, ej varit meddelad, utan pröfningen häraf öfverlåtits åt hvarje Hushållnings-Sällskap. Äfven den upplysning, att en eller annan fråga vid en viss tidpunkt *ej* kunnat besvaras, saknar

Not tillagd vid tryckningen.

*) Fullkomligt lika de formulärblanketter, som af Kongl. Maj:t blifvit till begagnande för jordbruks-statistiken t. v. anbefallde genom Nåd. Cirkuläret den 3 Mars 1865.

ingalunda sin betydelse såsom bevis på ett gjordt framsteg, när man efter ett eller flera års förlopp finner sig hafva på samma fråga kunnat erhålla ett tillfredsställande svar.

Vigten af dessa åsikter torde bäst falla i ögonen, när man tänker sig konsept-exemplaren till socknarnes uppgifter förvarade inom hvarje särskild socken och år efter år tillgängliga för dess jordbrukare för jemförelsens anställande. Intresse för iakttagelsernas samlande, för tillvägabringande af allt större tillförlitlighet och fullständighet, kan då lika litet uteblifva, som mången nyttig lärdom af det samlade.

Hvad beträffar de *särskilda frågorna*, som å formulärblanketterna äro upptagna, torde följande upplysningar få i underdånighet tilläggas.

Frågorna 1—4 i formuläret A (de 2 första raderna å formuläret B) kunna helt och hållet besvaras ur mantalslängderna, som jemväl lemna upplysning om mantalet af den största och minsta bruksningsdelen. Den specifika rubriken af kolumnen 1 (formulär A), som lämpar sig för upptagande särskildt af hvarje jordeboksnummer, när sådan utförlighet ifrågakommer, bör dock ej tydas såsom bestämd föreskrift för sådan specifikation och ingalunda utesluta detta formulärs användbarhet för införandet derstädes af namnen å *by* eller annan *större ägovidd*.

Frågorna 5—9 af form. A (I å form. B) afse redogörelse blott för 4 särskilda slag af den i ekonomiska karteverket upptagna s. k. dugliga ägovidden. Skilnaden mellan den ägovidd, som af dessa 4 slag upptages, och *hela* ägovidden omfattar alltså allt det *öfriga* ej specificerade området. Såsom skogbärande har ansetts böra här upptagas den mark, som gifver *afkastning* af skogsalster, om hvilkas beskaffenhet närmare upplysning kan meddelas såsom svar å frågorna U och V.

Frågorna 10—17 form. A (II och III form. B) hafva af Statistiska Beredningen tillagts, för att vinna den viktiga upplysningen om jordstyckningen, beräknad icke efter mantal utan efter *vidden af odlad jord*, och torde Hushållnings-Sällkapen bäst vara i tillfälle att meddela de föreskrifter, som för det afsedda ändamålets ernående äro nödiga.

Frågorna 18—27 å form. A (IV å form. B), upptagande ägoviddens användningssätt för de olika odlingsföremålen, frågorna 28—43 å form. A (V å form. B), upptagande de särskilda odlingsföremålen, frågorna 44—65 å form. A (VI å form. B), upptagande hela skördebeloppet af hvarje odlingsföremål, och frågorna 66—75 å form. A (VII å form. B), egnade åt

redogörelse för antalet vinterfödda kreatur, torde ej tariffva någon vidare upplysning, än att der specifikation af de särskildt uppräknade föremålen ej kan lemnas, utvägen att medelst s. k. klammer (—) sammanslå 2:ne kolummer alltid står öppen.

För ej specificerade slag äro kolumner lemnade öppna.

Statistiska Beredningen har varit af den åsigt, att så till vida medgifven rättighet till *gamla måttets* begagnande vid primäruppgifternas insamlande, att i formulärblanketterna ej något mått eller någon vigt äro specificerade, torde vara det ändamålsenligaste sättet att t. v. tillvägagå. Å båda formulären är alltså å särskild rad näst under rubrikerna rum afsedt för det begagnade *måttets utsättande*, och lära Hushållnings-Sällskapen ej underlåta, att i detta hänseende meddela de föreskrifter, hvarigenom misstag kunna undanröjas vid den slutliga hopsummeringen och reduktionen till gällande mått och vigter.

Beträffande de i bokstafs följd å formulären upptagne frågor torde ytterligare få tilläggas.

Frågan A kan visserligen besvaras specifikt, men lemnar redan en värdefull upplysning, derest den blott bereder kunskap om det å orten *allmänaste* brukningssättet, hvilket väl ej lärer undergå så hastiga förändringar, att denna frågas besvarande behöfver återkomma förr än efter flera års förlopp.

Frågorna B—H äro så uppställda, att deras besvarande kan ske enligt meddelade föreskrifter af hvarje Hushållnings-Sällskap antingen årligen eller för den längre tiderymd, som anses böra bestämmas. Likaså torde nödiga föreskrifter för dessa frågors ändamålsenliga besvarande efter landsorternas olika förhållanden bäst meddelas af Hushållnings-Sällskapen.

Frågorna I—Q, som afse att dels lemna förklaring öfver skördebeloppets växlingar, dels närmare upplysning om skördens utfall och verkningarne deraf, höra sålunda till dem, å hvilka årliga svar, så vidt ske kan, äro önskvärda. Men dessa svar torde kunna uppfylla sitt ändamål, om det i afseende på frågan I lemnar en allmän upplysning om väderlekens inflytelse särdeles vid de tider, då denna är af största vigt för jordbruket; i afseende på frågan K, om det gifver en allmän ledning för om-dömet; i afseende på frågorna L och M, om t. ex. benämningarne *god, medelmåttig, knapp* eller dylika begagnas, och i afseende på frågorna N—Q, om derigenom upplyses huruvida endast ortens egna behof äro fyllda eller afkastningen äfven sträcker sig utöfver dessa.

De svar, som erhållits å frågorna R och S, torde väl i allmänhet gälla äfven för flera följande år och sålunda ej behöfva årligen påkallas, hvaremot med frågan T är afsedt tillfälle att bereda upplysning om *ytterligheterna* i dagsverkspriser-
nas vexling å de orter, der dylika vexlingar göra sig kännbara.

Frågorna U och V äro, såsom af deras beskaffenhet tydligt ådagaläggas, afsedda för närmare upplysning rörande den fördel, som af den skogbärande marken beredes, och frågan X för att antyda begagnad utväg att minska olägenheterna af skogsbrist.

Frågorna Y och Z antyda önskan om upplysning, huruvida och i hvad omfång uppmärksamhet egnats åt fruktträdsodling och andra binäringar, och torde åtminstone för flera landsorter komma att framlägga hedrande bevis af flit och omtanka, samt mången gång kunna förbereda uppmuntran åt de ej mindre enskildt än statsekonomiskt viktiga hus- och hemslöjderna.

Efter sålunda lemnad redogörelse för de åsigt, som hufvudsakligen gjort sig gällande vid pröfningen af den underställda frågan så väl i allmänhet, som särskildt hvad formulärblanketterna beträffar, torde dock ej böra förbises, att erfarenheten under dessa formulärblankettens begagnande otvifvelaktigt kommer att gifva det värdefullaste utslaget i fråga om deras användbarhet, och hemtar jag här af ökad anledning till den underdåniga hemställan,

att Eders Kongl. Maj:t, under öppet lemnadt tillfälle för erfarenheten att med lätthet kunna tillvägabringa sådana förändringar i formulären, som må hafva ådagalagts för ändamålet behöfliga, f. n. blott täcktes bemyndiga Statistiska Central-Byrån att låta verkställa tryckning och utdelning till Hushållnings-Sällskapen af det för uppgifters insamlande rörande året 1865 antagligen nödiga antalet exemplar af hvarterda formuläret, dervid beräknas att formuläret A. hufvudsakligen afses till begagnande för uppgifternas insamlande inom socknarne och formuläret B. både för de sammandrag, som ingå till Hushållnings-Sällskapen, och för dem som från dessa afgifvas, samt att vid formulärblanketternas utdelning till Hushållnings-Sällskapen jemväl detta underdåniga memorial, såsom innehållande motiverna för och förklaringar till formulärblanketterna, skall Hushållnings-Sällskapen till upplysning delgifvas.

Efter sålunda beredt tillfälle att vinna upplysning om den ifrågakommande framtida årliga kostnaden för formulärblanketter, så väl som om de önskningar, hvilka Hushållnings-Sällskapen under uppdragets utförande må finna sig föranlätne att framställa, synes mig ändamålsenligast,

derest Eders Kongl. Maj:t skulle täckas låta ärendet i öfrigt få blifva beroende af framtida Nådig pröfning efter förnyad underdånig anmälan.

Slutligen vågar jag utbedja mig Eders Kongl. Maj:ts Nådiga uppmärksamhet på ett medel, som efter mitt förmenande torde kunna blifva ganska verksamt att förbereda och främja ernåendet af en tillförlitlig jordbruks-statistik, det nemligen

att vid Landtbruks-instituterna samt de högre och lägre jordbruks-skolorna jordbruks-statistikens ändamål och method blefve särskildt föremål för några meddelanden, så att derifrån utgående elever med detta ämne vore förtrogne och i detsamma kunde sprida upplysning.

Stockholm i Statistiska Central-Byrån den 17 Nov. 1864.

Fr. Th. Berg.

Kongl. Maj:ts Nådiga Cirkulär

till Dess Befallningshafvande och Hushållnings-Sällskapen i rikets samtliga län.

CARL, &c. &c. Vår ynnest &c. Sedan fråga upstått på hvad sätt fullständigare statistiska bidrag till kunskapen om landets jordbruk skulle kunna erhållas, än som hittills genom Våre Befallningshafvandes femårsberättelser stått att vinna, och förslag i detta hänseende blifvit framställda af såväl Vår Landbruks-Akademi som Chefen för Statistiska Centralbyrån, samt härefter Våre Befallningshafvande och Hushållnings-Sällskapen i länen afgifvit underdåniga yttranden i ämnet, så har Chefen för Statistiska Centralbyrån, efter förutgångna öfverläggningar i frågan inom Statistiska Beredningen, till Oss inkommit med underdånig framställning om åvägabringande af en Jordbruksstatistik för riket.

Då Wi nu i Nåder låtit detta ärende Oss föredragas, hafve Wi, enär en Statistik öfver Sveriges jordbruk ostridigt erfordras för ett fullständigt bearbetande af landets allmänna statistik, och jemväl måste blifva till väsendtligt gagn för jordbruksnäringen inom landet, samt den beredvillighet, Hushållnings-Sällskapen i allmänhet ådagalagt under frågans utredande och preliminära behandling, gifver anledning förutsätta, att äfven dessa Sällskaps nitiska medverkan för sakens fortgång skall blifva att påräkna, funnit godt i Nåder besluta:

att början till ett fortgående, mer och mer fullständigt, insamlande af uppgifter till rikets jordbruksstatistik nu bör göras;

att Hushållnings-Sällskapen härvid erhålla Vårt Nådiga uppdrag att, hvart för sitt område, ombesörja insamlandet af primäruppgifterna samt dessas granskning och bearbetande till sammandrag;

att från och med den femårsperiod, vid hvars början sådan bearbetning af jordbruksstatistiken kommer till stånd, de till nämnde statistik hörande uppgifters insamlande genom Våre Befallningshafvandes försorg för femårsberättelserna skall uphöra;

att åt hvarje Hushållnings-Sällskaps egna ompröfning öfverlemnas att anordna förfarandet vid uppgifternas insamlande och granskning på det sätt, som för vinnande af tillförlitlighet och fullständighet pröfvas lämpligast;

att Hushållnings-Sällskapen, hvilka numera genom dem tillagd andel i bränvinsförsäljningsafgifterna i allmänhet böra

vara i tillfälle att af sålunda erhållna medel bestrida de utgifter, som i följd af ifrågavarande arbetes utförande upkomma, må, när nödiga upgifter eller uplysningar icke annorledes kunna vinnas, söka hos Våre vederbörande Befallningshafvande undfå den medverkan till desammas erhållande, som Läns-Styrelsen finner sig kunna dem bereda;

att insamlandet af ifrågavarande upgifter bör taga sin början med redogörelsen för jordbruket under året 1865 och alltså omfatta såväl den skörd, hvilken då fallit, som det till samma skörd använda utsäde;

att de upgifter till Jordbruksstatistiken, hvilkas årliga meddelande ifrågasättes, böra insamlas *hvarje år* under Februari och Mars månader och afse hvad som rör det nästförutgångna årets skörd och det för *denna skörd* gjorda vår- och höstutsäde, äfvensom antalet vid nästförutgångna års slut underhållna kreatur; samt

att de sålunda samlade upgifterna böra till Hushållnings-Sällskapen ingå sednast under derpåföljande April och Maj månader, och sedermera inom Juni månads utgång insändas till Statistiska Centralbyrån, för att der bearbetas och såsom bidrag till rikets officiella statistik offentliggöras;

Och erhåller nu bemälda Byrå nådigt uppdrag att låta trycka och till Hushållnings-Sällskapen utdela såväl nödigt antal exemplar af de vid Byrå-Chefens underdåniga memorial i ämnet fogade två särskilda formulärer för insamlande af de statistiska upgifterna rörande året 1865, som ock berörde memorial såsom innefattande närmare förklaring af formulären; kommande frågan om fastställande af formulärer för framtiden, likasom angående hvad i öfrigt för ärendets ytterligare behandling må anses erforderligt, att bero på vidare underdånig anmälan. Hvilket till kännedom och underdånig efterrättelse härigenom meddelas. Vi befalle Eder Gud Allsmäktig Nådeligen. Stockholms Slott den 3 Mars 1865.

C A R L.

G. LAGERSTRÅLE.